

**Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji
w Lublinie**

**Autorskie programy rozwijania
kompetencji kluczowych w zakresie
PRZEDSIĘBIORCZOŚCI**

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin 2009

Projekt: SZKOŁA KLUCZOWYCH KOMPETENCJI. Program rozwijania umiejętności uczniów szkół Polski Wschodniej” jest finansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Budżetu Państwa w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki: Priorytet II. Wysoka jakość systemu oświaty: Działanie 3.3 Poprawa jakości kształcenia: Poddziałanie 3.3.4 Modernizacja treści i metod kształcenia.

Biuro Projektu:

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie, ul. Mełgiewska 7-9, 20-209 Lublin

Filie Biura Projektu:

Podkarpackie Centrum Edukacji Nauczycieli w Rzeszowie, ul. Partyzantów 10a, 35-234 Rzeszów

Wyższa Szkoła Biznesu im. bp. Jana Chrapka w Radomiu, ul. Kolejowa 22, 26-600 Radom

Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu, ul. Krakowska 26, 27-600 Sandomierz

Wyższa Szkoła Administracji Publicznej im. Stanisława Staszica w Białymstoku, ul. Dojlidy Fabryczne 26, 15-555 Białystok

© Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie

Koordynator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Miroslawa Gerkowicz

Wydawca:

Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie

20-209 Lublin, ul. Mełgiewska 7-9

Tel./fax +48817491777

e-mail: sekretariat@wsei.lublin.pl

Publikacja dystrybuowana bezpłatnie

Człowiek – najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Wykaz Autorskich programów rozwijania kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości

Województwo podlaskie

- I. Zespół Szkół Technicznych Nr 2 w Augustowie
Autor: Beata Raciborska
- II. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2 w Białymstoku
Autor: Michał Dąbrowski
- III. Zespół Szkół Budowlano-Geodezyjnych im. S. Wł. Bryły w Białymstoku
Autor: Bogdan Rudziński
- IV. Zespół Szkół Zawodowych w Hajnówce
Autor: Jan Kojło
- V. Zespół Szkół Mechanicznych w Łapach
Autor: Alina Łapińska
- VI. Zespół Szkół Ekonomicznych i Ogólnokształcących Nr 6 w Łomży
Autor: Hanna Maria Cwalina
- VII. Zespół Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych w Mońkach
Autor: Krzysztof Falkowski
- VIII. Centrum Edukacji w Supraślu
Autor: Jan Kondratowicz
- IX. Centrum Kształcenia Zawodowego w Wysokiem Mazowieckiem
Autor: Beata Roszkowska-Kopańska
- X. Zespół Szkół Nr 1 im. gen. Stefana Roweckiego „Grota”
Autor: Irena Anna Szajner

Autor
Beata Raciborska

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Technicznych Nr 2
w Augustowie**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin, 2009

Spis treści

Wprowadzenie.....	5
1 Cele nauczania.....	7
1.1 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej	7
1.2 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji – inicjatywność i przedsiębiorczość	7
1.3 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty	7
1.4 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego	8
2 Cele szczegółowe	9
2.1 Znaczenie przedsiębiorczości, sylwetka człowieka przedsiębiorczego	9
2.2 Przygotowanie do świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym kraju	9
2.3 Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej	10
2.4 Instytucje gospodarki rynkowej.....	10
2.5 Państwo w gospodarce rynkowej	10
2.6 Przygotowanie do świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym	11
2.7 Funkcjonowanie gospodarki europejskiej i światowej.....	11
3 Materiał nauczania.....	13
4 Procedury osiągnięcia celów	15
4.1 Postulaty metodyczne	15
4.2 Proponowana liczba godzin lekcyjnych	16
4.3 Metody nauczania preferowane w dydaktyce	16
4.4 Środki dydaktyczne	16
4.5 Spis wykorzystywanej literatury	17
4.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	18
5 Opis założonych osiągnięć ucznia.....	19
5.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	19
5.1.1 Znaczenie przedsiębiorczości, sylwetka człowieka przedsiębiorczego	19
5.1.2 Przygotowanie do świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym kraju ..	19
5.1.3 Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej	20
5.1.4 Instytucje gospodarki rynkowej.....	20
5.2 Państwo w gospodarce rynkowej	20
5.3 Przygotowanie do świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym	20
5.4 Funkcjonowanie gospodarki europejskiej i światowej.....	20
5.5 Propozycje metod oceny osiągnięć ucznia	20
6 Procedura ewaluacji programu nauczania	23
7 Bibliografia.....	27

Wprowadzenie

Edukacja ekonomiczna jest ważnym elementem kształcenia we współczesnej szkole. Znajomość praw rządzących życiem gospodarczym, różnych ról, jakie ludzie w nim odgrywają, wiedza o polityce gospodarczej państwa ułatwia młodemu człowiekowi odnalezienie miejsca na rynku pracy oraz świadome włączenie się w życie społeczności lokalnej i całego kraju. Niezbędne jest również poznanie samego siebie, swoich właściwości psychicznych, a także umiejętności komunikowania się z innymi i pracy w zespole.

Program nauczania przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości” w klasie technikum o specjalności obsługa turystyczna opracowano w oparciu o podstawę programową do nauczania podstaw przedsiębiorczości zawartą w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. nr 51 z 29.05.2002 ze zmianami), rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009r. w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. Nr 89 z 08.06.2009r, poz.730), standardy egzaminacyjne oraz Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dn. 18.12.2006 w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE).

Program został napisany na potrzeby uczestnictwa szkoły i wybranej klasy technikum w projekcie „Szkoła Kluczowych Kompetencji” współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Nowoczesny typ edukacji ekonomicznej, nakreślonej w programie, łączy w jedną całość elementy:

- wiedzy psychologicznej, niezbędnej do poznania samego siebie, rozwijania własnego przedsiębiorczego potencjału oraz umiejętności komunikowania się z innymi i pracy w zespole,
- wiedzy ekonomicznej, obejmującej zagadnienia źródeł aktywności gospodarczej człowieka, zasad gospodarki rynkowej, podmiotów działających na rynku oraz roli państwa w gospodarce i możliwości działania polskich przedsiębiorców na rynkach europejskich i światowych.

Program podstaw przedsiębiorczości przewiduje:

- zdobywanie przez uczniów umiejętności kluczowych (doskonalenia się, myślenia, działania, poszukiwania wiedzy i jej stosowania, kierowania własnymi emocjami, komunikowania się)
- osiągnięcie celów wychowawczych (przedsiębiorczość i kreatywność, rzetelna praca, odpowiedzialność, samodoskonalenie i samorealizacja, solidarność międzyludzka)
- osiągnięcie szczegółowych celów edukacyjnych przedstawionych w programie w ujęciu operacyjnym (co uczeń będzie umiał zrobić, wykonać, opracować w wyniku zajęć).

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych przedsiębiorczości zawiera sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

1. Cele nauczania

1.1. Cele nauczania wynikające z podstawy programowej

1. Przygotowanie do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym.
2. Kształcenie postawy rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.
3. Kształcenie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się.
4. Kształcenie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru.
5. Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej.
6. 6.Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej w różnych formach, w tym zasad etycznych.
7. Poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej. Rola państwa w tworzeniu norm prawnych przeciwdziałającej korupcji.
8. Poznanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

1.2. Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji – inicjatywność i przedsiębiorczość

1. Aktywne i świadome uczestnictwo w życiu gospodarczym kraju oraz Unii Europejskiej.
2. Postawa rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.
3. Nabycie i doskonalenie umiejętności pracy w zespole skutecznego komunikowania się przy zastosowaniu różnych środków.
4. Postawa kreatywności w rozwiązywaniu różnych problemów.
5. Rozwijanie zainteresowań oraz samodzielne zdobywanie wiedzy i kształtowanie umiejętności.
6. Nabycie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru.
7. Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej oraz najważniejszych instytucji z nią związanych.
8. Zrozumienie znaczenia zasad etycznych w działalności gospodarczej.
9. Zainteresowanie podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej.
10. Zrozumienie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej.
11. Poznanie procesów integracji i globalizacji w gospodarce.

1.3. Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

1. Samodzielność w wyszukiwaniu ofert pracy.
2. Umiejętność radzenia sobie w nieprzewidzianych warunkach.
3. Umiejętność przystosowania się do zmieniających się warunków zatrudnienia.
4. Skłonność do podejmowania ryzyka na lokalnym rynku pracy.
5. Dostrzeżenie szans i ich wykorzystywanie.

1.4. Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

1. Kreatywność w doskonaleniu zawodowym.
2. Umiejętność wykorzystania pomysłów, okazji.
3. Planowania i podejmowania ryzyka.
4. Podejmowanie działań związanych z aktywnym poszukiwaniem pracy i zatrudnieniem.

2. Cele szczegółowe

2.1. Znaczenie przedsiębiorczości, sylwetka człowieka przedsiębiorczego

Wiadomości –uczeń potrafi:	Umiejętności –uczeń potrafi:
<ul style="list-style-type: none"> • Posługiwać się pojęciami i terminami: potrzeba, osobowość, asertywność, przedsiębiorczość • Scharakteryzować hierarchię potrzeb • Wymienić czynniki mające wpływ na zmianę hierarchii potrzeb • Scharakteryzować różne typy osobowości człowieka • Scharakteryzować zasady rozwoju człowieka • Wymienić cechy człowieka asertywnego • Ocenic mocne i słabe strony własnej osobowości • Przygotować się do autoprezentacji • Omówić proces komunikacji interpersonalnej • Wymienić bariery komunikacji • Wymienić czynniki wpływające na efektywną komunikację • Wymienić sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie	<ul style="list-style-type: none"> • Uzasadnić konieczność zaspokajania potrzeb przez człowieka • Wskazać zależność między zachowaniem człowieka a jego potrzebami • Dokonać trafnej uzasadnionej samooceny • Dokonać autoprezentacji • Podać sposoby rozwiązywania konfliktu • Wymienić czynniki wpływające na przebieg negocjacji • Wskazać sposoby rozwiązywania konfliktów • Zidentyfikować różne źródła pozyskiwania informacji • Samodzielnie wyznaczać cele i zadania krótko- i długoterminowe

2.2. Przygotowanie do świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym kraju

Wiadomości –uczeń potrafi:	Umiejętności –uczeń potrafi:
<ul style="list-style-type: none"> • Posługiwać się pojęciami: konsument, zasoby, rynek, popyt, podaż, równowaga rynkowa, pieniądz • Wymienić podmioty gospodarki rynkowej i określić ich cele • Wyjaśnić rolę rynku w gospodarce • Omówić funkcję pieniądza • Wymienić cechy pieniądza • Identyfikować potrzeby członków rodziny • Wymienić sposoby zaspokajania potrzeb • Odróżnić wydatki stałe od wydatków okresowych • Ocenic dochody gospodarstwa domowego • Ocenic wydatki gospodarstwa domowego	<ul style="list-style-type: none"> • Wymienić i scharakteryzować zasoby występujące w gospodarce • Wyjaśnić prawa popytu i podaży • Scharakteryzować czynniki wpływające na popyt i podaż • Wyznaczyć punkt równowagi rynkowej • Przedstawić graficznie krzywą popytu i podaży • Odróżniać potrzeby indywidualne od potrzeb zbiorowych • Rozróżniać i podać przykłady potrzeb bieżących i przyszłych • Określić potrzeby poszczególnych członków własnej rodziny • Uzasadnić konieczność sporządzania przez gospodarstwo domowe budżetów • Zaplanować wydatki gospodarstwa domowego

2.3. Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej

Wiadomości –uczeń potrafi:	Umiejętności –uczeń potrafi:
<ul style="list-style-type: none"> • Posługiwać się terminami: przedsiębiorstwo, osobowość prawna, spółka, otoczenie konkurencyjne przedsiębiorstwa, etyka • Wymienić i scharakteryzować formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw • Wymienić i scharakteryzować rodzaje spółek, • Wymienić składniki bilansu przedsiębiorstwa, scharakteryzować sposoby finansowania działalności przedsiębiorstwa, scharakteryzować kredyty zaciągane przez przedsiębiorstwo • Wymienić i scharakteryzować uczestników otoczenia konkurencyjnego • Wymienić bariery wejścia do branży • Omówić procedurę założenia działalności gospodarczej • Wymienić zasady budowy biznesplanu • Omówić strukturę biznesplanu • Omówić zasady prowadzenia biznesu • scharakteryzować zachowania etyczne i nieetyczne 	<ul style="list-style-type: none"> • Dobrać właściwą formę prawną do różnego typu przedsięwzięć gospodarczych • Wymienić zalety i wady poszczególnych form organizacyjno-prawnych przedsiębiorstw • Omówić sposoby prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych • Ustalić konkurentów gastronomicznych na lokalnym rynku • Ocenić bariery wejścia do branży • Ocenić pod względem etycznym zachowania przedsiębiorstw

2.4. Instytucje gospodarki rynkowej

Wiadomości –uczeń potrafi:	Umiejętności –uczeń potrafi:
<ul style="list-style-type: none"> • Posługiwać się pojęciami i terminami: • Rynek finansowy, rynek pieniężny, rynek kapitałowy, instytucje finansowe, bank centralny, polityka fiskalna, stopa procentowa, • Wymienić scharakteryzować instytucje finansowe, wyjaśnić znaczenie i funkcje banku centralnego • Omówić wady i zalety różnych form lokowania pieniędzy • Wymienić cechy dobrej lokaty • Omówić zasady funkcjonowania I, II, III filaru 	<ul style="list-style-type: none"> • Omówić rolę systemu finansowego w gospodarce • Obliczyć odsetki od lokat bankowych • Porównać warunki oszczędzania i kredytowania w miejscowych bankach i wybrać najkorzystniejsze z nich • Ocenić system zabezpieczeń emerytalnych • Wymienić różnych ubezpieczycieli

2.5. Państwo w gospodarce rynkowej

Wiadomości –uczeń potrafi:	Umiejętności –uczeń potrafi:
<ul style="list-style-type: none"> • Posługiwać się pojęciami i terminami: budżet państwa, deficyt budżetu, dług publiczny • Wymieniać i scharakteryzować funkcje państwa • Objaśniać konstrukcję budżetu państwa • Identyfikować rodzaje inflacji w zależności od przyczyn jej powstawania oraz poziomu stopy inflacji • Opisać podstawowe mierniki wzrostu gospodarczego –PKB 	<ul style="list-style-type: none"> • Wyjaśnić znaczenie deficytu państwa i podać sposoby jego pokrywania • Wyjaśnić różnicę między deficytem państwa a długiem publicznym • Uzasadniać rolę budżetu państwa w zaspokajaniu potrzeb społecznych • Wskazać wpływ działalności samorządu terytorialnego na funkcjonowanie lokalnej społeczności • Wymienić sposoby pozyskiwania dochodów

<ul style="list-style-type: none"> • Scharakteryzować wpływ wzrostu gospodarczego na działalność przedsiębiorstw • Scharakteryzować zjawisko dobrej koniunktury w gospodarce • Wymienić rodzaje wydatków samorządu terytorialnego	<p>przez samorząd terytorialny</p> <ul style="list-style-type: none"> • Analizować tempo wzrostu gospodarczego w kraju i za granicą • Analizować zmiany poziomu inflacji w Polsce i innych krajach • Scharakteryzować zjawisko dobrej koniunktury w gospodarce – podać przykłady • Scharakteryzować zjawisko recesji w gospodarce • Analizować skutki inflacji
--	---

2.6. Przygotowanie do świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym

Wiadomości –uczeń potrafi:	Umiejętności –uczeń potrafi:
<ul style="list-style-type: none"> • Posługiwać się pojęciami i terminami: • Umowa o pracę, czas pracy, obowiązki pracownika i pracodawcy, rynek pracy, podaż pracy, popyt pracy, bezrobocie • Wymienić i scharakteryzować dokumenty aplikacyjne • Wymienić i omówić systemy wynagrodzeń • Omówić rodzaje umów o pracę • Wymienić sposoby rozwiązywania umów o pracę • Wymienić wymiar urlopu wypoczynkowego • Wymienić urlopy okolicznościowe • Wymienić i scharakteryzować czynniki wpływające na podaż i popyt na pracę • Omówić równowagę na rynku pracy • Identyfikować przyczyny i rodzaje bezrobocia • Scharakteryzować sposoby zmniejszenia bezrobocia • Scharakteryzować stosowane przez państwo narzędzia przeciwdziałania bezrobociu	<ul style="list-style-type: none"> • Przygotować życiorys zawodowy i list motywacyjny • Obliczyć wymiar urlopu wypoczynkowego • Obliczyć okresy wypowiedzenia • Wyjaśnić relację między wysokością płacy a wielkością popytu na pracę i wielkością podaży pracy • Obliczyć współczynnik aktywności zawodowej • Scharakteryzować bezrobocie w Polsce i porównać je z bezrobociem występującym w województwie, powiecie • Obliczyć stopę bezrobocia

2.7. Funkcjonowanie gospodarki europejskiej i światowej

Wiadomości –uczeń potrafi:	Umiejętności –uczeń potrafi:
<ul style="list-style-type: none"> • Posługiwać się pojęciami i terminami: wymiana międzynarodowa, wymiana handlowa, eksport, import • Wyjaśnić znaczenie międzynarodowej integracji gospodarczej • Omówić ideę Unii Europejskiej	<ul style="list-style-type: none"> • Omówić zasady polityki Unii Europejskiej • Omówić korzyści i koszty przystąpienia Polski do Unii Europejskiej • Omówić strukturę i (podać przykłady) eksportu importu Polski

3. Materiał nauczania

1.Znaczenie przedsiębiorczości, sylwetka człowieka przedsiębiorczego
Pojęcie osobowości
Potrzeby człowieka i ich hierarchia
Analiza struktury własnych potrzeb
Motywy aktywności człowieka
Cechy osoby przedsiębiorczej – technika żywieniowca
Zależności między potrzebami ludzkimi a celami krótko- i długookresowymi
Charakterystyka pracy zespołowej
Komunikacja interpersonalna
Przyczyny powstawania konfliktów i sposoby ich rozwiązywania
2.Przygotowanie do świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym kraju
System gospodarki rynkowej
Pojęcie i funkcje rynku
Klasyfikacja rynku
Funkcje i cech pieniądza
Formy pieniądza
Kreacja pieniądza
Gospodarstwo domowe
Źródła dochodów i wydatków gospodarstwa domowego
3.Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej
Pojęcie przedsiębiorstwa, podstawowe rodzaje działalności gospodarczej
Formy własności przedsiębiorstw
Formy organizacyjno – prawne przedsiębiorstw
Finanse przedsiębiorstwa
Otoczenie konkurencyjne przedsiębiorstw usług gastronomicznych
Zakładanie działalności gospodarczej
Biznesplan
Etyka w biznesie
4.Instytucje gospodarki rynkowej
Podstawowe zasady działania i funkcjonowania banków
Usługi bankowe dla osób fizycznych i przedsiębiorstw
Pozabankowe instytucje finansowe
Rynek ubezpieczeń
5.Państwo w gospodarce rynkowej
Rola i budżet państwa w gospodarce rynkowej
Budżet państwa
Zasady polityki budżetowej
Źródła finansowania budżetu
Budżety samorządów terytorialnych
Sytuacja ekonomiczna w Polsce
Inflacja i jej rodzaje
6.Przygotowanie do świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym
Przygotowanie aplikacji CV, list motywacyjny
Systemy wynagrodzeń
Nawiązanie stosunku pracy
Rozwiązanie umów o pracę
Wymiar urlopu wynikający z kodeksu pracy
Okresy wypowiedzenia
Bezrobocie

Formy walki z bezrobociem
Struktura bezrobocia na lokalnym rynku z uwzględnieniem kierunku kształcenia
7.Funkcjonowanie gospodarki europejskiej i światowej
Formy powiązań gospodarczych z zagranicą
Organizacje gospodarcze współpracujące z Polską
Instytucje UE
Wspólny rynek

4. Procedury osiągnięcia celów

4.1. Postulaty metodyczne

Przedmiot podstawy przedsiębiorczości jest kontynuacją i rozszerzeniem wybranych treści przedmiotu wiedza społeczeństwie, realizowanego w gimnazjum. Uczniowie zatem powinni mieć opanowane podstawowe wiadomości i umiejętności m. in. z zakresu: elementarnych pojęć ekonomicznych, ubiegania się o pracę, wyboru ścieżki zawodowej czy norm etycznych pracownika i pracodawcy. Dlatego też przed przystąpieniem do realizacji treści programu należy poświęcić trochę czasu na przypomnienie uczniom tych wiadomości. Młodzież klas pierwszych posiada dość często braki z tego zakresu, w celu wyrównania poziomu wiedzy należy realizować program bardzo dokładnie i szczegółowo.

Zgodnie z podstawą programową przedmiot podstawy przedsiębiorczości ma na celu przygotować uczniów do życia w nowych warunkach społeczno-gospodarczych, uczyć samodzielności i podejmowania decyzji. Między innymi z tego powodu przywiązuje się wielką wagę do kształtowania u młodzieży różnorodnych umiejętności niezbędnych w dorosłym życiu oraz prowadzenia działalności gospodarczej, a także przekonań, nawyków, zachowań i postaw.

Ważnym elementem zajęć edukacyjnych jest kształtowanie świadomości, że postęp w nauce i technice wymaga ciągłej aktualizacji wiedzy oraz podnoszenia kwalifikacji zawodowych – uczenie się przez całe życie jest konieczne.

Nie należy zapominać o celach wychowawczych i kształtować odpowiedzialność za podejmowane przez ucznia decyzje, które powinny wynikać również z zasad etycznych. Ta odpowiedzialność powinna w przyszłości się przełożyć na odpowiedzialność obywatela, pracownika, członka rodziny czy członka grupy. Konieczne jest też kształtowanie postawy rzetelnej pracy i chęci podejmowania działań – uświadomienie, że przedsiębiorczości można się też nauczyć.

Zajęcia edukacyjne z podstaw przedsiębiorczości będą realizowane po 1 godzinie tygodniowo w kolejnych dwóch latach szkolnych.

Realizując zajęcia w pierwszej klasie, należy wykorzystać treści pierwszej części programu do integracji klasy (komunikacja interpersonalna, bariery komunikacyjne, asertywność, prezentacja). Uczniowie podczas zajęć poznają nowe dziedziny wiedzy (ekonomii, zarządzania) – mogą się nimi zainteresować, pogłębić tę wiedzę i związać z nimi swoją karierę zawodową. Realizując zajęcia w klasie drugiej technikum uczniowie przygotowują się jednocześnie do zewnętrznego egzaminu zawodowego. Należy stwierdzić, że realizacja przedmiotu w młodszych klasach nie wpływa korzystnie na efekty zapamiętania wiadomości przydatnych do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe. Przystosowanie się młodego człowieka do współczesnej, nieustannie zmieniającej się rzeczywistości sprzyja wyrobienie w nim umiejętności kluczowych.

4.2. Proponowana liczba godzin lekcyjnych

Dział	Liczba godzin
1.Znaczenie przedsiębiorczości, sylwetka człowieka przedsiębiorczego	9
2.Przygotowanie do świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym kraju	10
3.Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej	10
4.Instytucje gospodarki rynkowej	5
5.Państwo w gospodarce rynkowej	11
6.Przygotowanie do świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym	13
7.Funkcjonowanie gospodarki europejskiej i światowej	4
Godziny do dyspozycji nauczyciela	13
RAZEM	76

4.3. Metody nauczania preferowane w dydaktyce

Zajęcia prowadzące do osiągnięcia celów kształcenia powinny być realizowane z zastosowaniem zróżnicowanych metod kształcenia, z przewagą metod aktywizujących. Należy zachować odpowiednie proporcje pomiędzy aktywnością nauczyciela i aktywnością klasy.

W nauczaniu podstaw przedsiębiorczości należy zwrócić uwagę na metody praktyczne: ćwiczenia indywidualne, metody służące realizacji zadań odtwórczych. Umożliwiają one kształcenie umiejętności radzenia sobie w konkretnych sytuacjach np. napisanie listu motywacyjnego, obliczenie wymiaru urlopu wypoczynkowego, wymiaru okresu wypowiedzenia umowy o pracę, metody decyzyjne – analiza SWOT, wykład, dyskusja, przygotowanie wystąpień i prezentacje, gry symulacyjne, odgrywanie ról. Ponadto przewidziane są spotkania na terenie szkoły z przedstawicielem banku, PUP.

Podstawy przedsiębiorczości muszą kształcić umiejętności podejmowania decyzji, decydowania za siebie, poczucie odpowiedzialności za swoich najbliższych i pracowników oraz uczyć samodzielności i kreatywnego myślenia. Między innymi z tego powodu zalecane jest częste organizowanie samodzielnej pracy uczniów w grupach.

Konieczne jest także stosowanie metod wymagających samodzielnego podejmowania decyzji i oceny atrakcyjności poszczególnych rodzajów działalności gospodarczej np. w zakresie usług gastronomicznych. Może się to odbywać na odpowiednio wybranych przykładach z życia gospodarczego w najbliższym otoczeniu lub z literatury.

4.4. Środki dydaktyczne

- podręcznik,
- kodeks pracy,
- kodeks cywilny,
- wzory umów cywilnych i prawnych,
- formularze podatkowe, bankowe,
- foliogramy.

4.5. Spis wykorzystywanej literatury

- [1] Belka M., *Ekonomia Stosowana*, Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości, Warszawa 2004
- [2] Bieńkowska G. *Przedsiębiorczość. Uproszczone formy ewidencji gospodarczej stosowane w małych firmach*, WSiP, Warszawa 2000
- [3] Cyrson E., (red.) *Kompendium wiedzy o gospodarce*, Warszawa – Poznań, Wydawnictwo Naukowe PWN 1996
- [4] Filipiak B., Machura K., Raczek D., *Młodzieżowe Miniprzedsiębiorstwo – przewodnik dla nauczyciela*, Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości, Warszawa 2003
- [5] Gregorzec S., Romanowska M., Sopińska A., Wachowiak P., *Przedsiębiorczość bez tajemnic - podręcznik*. WSiP, Warszawa 2007
- [6] Kielan K., Pokora K., *Wprowadzenie do działalności produkcyjnej handlowej i usługowej*, WSiP Warszawa 2000
- [7] Loch J., *Jak zostać mistrzem w biznesie* Warszawa, Infor 1996
- [8] Maul L., Mayfield D., *Jak osiągnąć sukces w biznesie? Przewodnik*. Kraków, Krakowski Instytut Wydawniczy 1991.
- [9] Mulak M. S., *Jak opracować business plan. Poradnik dla średnich i małych firm*, Lublin,
- [10] Sepkowska Z., *Przedsiębiorczość – Kreowanie ról na rynku pracy*, WSiP, Warszawa, 1999
- [11] Sepkowska Z., Żurkowski F., *Przedsiębiorczość – wprowadzenie do zarządzania*, WSiP, Warszawa, 2000
- [12] Żurkowski F., *Przedsiębiorczość – wybrane zagadnienia z etyki w biznesie. Techniki negocjacji*. WSiP, Warszawa 1999
- [13] Żaro Z., *Jak założyć i poprowadzić własną firmę*, Sigma, Skierniewice 2001.

4.6. Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

Pracownia powinna być wyposażona w:

- laptop
- rzutnik multimedialny
- projektoskop
- ekran
- folię do projektoskopu i odpowiednie pisaki
- magnetowid lub odtwarzacz CD/DVD
- telewizor
- kamerę wideo
- Internet
- lekkie stoliki umożliwiające manewry w przypadku pracy w grupie
- komplet szkolnych słowniczków pojęć ekonomicznych
- podręcznik i ćwiczenia
- przewodnik dla nauczyciela
- prasa fachowa
- komplet bieżących roczników statystycznych
- wybrane akty prawne
- druki różnych dokumentów związanych z zatrudnianiem pracowników, zakładaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej.

5. Opis założonych osiągnięć ucznia

5.1. Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

5.1.1. Znaczenie przedsiębiorczości, sylwetka człowieka przedsiębiorczego

Poziom podstawowy - uczeń potrafi:	Poziom ponadpodstawowy - uczeń potrafi:
<ul style="list-style-type: none"> • Posługiwać się pojęciami i terminami: potrzeba, osobowość, asertywność, przedsiębiorczość • Scharakteryzować hierarchię potrzeb • Wymienić czynniki mające wpływ na zmianę hierarchii potrzeb • Scharakteryzować różne typy osobowości człowieka • Scharakteryzować zasady rozwoju człowieka • Wymienić cechy człowieka asertywnego • Ocenic mocne i słabe strony własnej osobowości • Przygotować się do autoprezentacji • Omówić proces komunikacji interpersonalnej • Wymienić bariery komunikacji • Wymienić czynniki wpływające na efektywną komunikację • Wymienić sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie 	<ul style="list-style-type: none"> • Uzasadnić konieczność zaspokajania potrzeb przez człowieka • Wskazać zależność między zachowaniem człowieka a jego potrzebami • Dokonać trafnej uzasadnionej samooceny • Dokonać autoprezentacji • Podać sposoby rozwiązywania konfliktu • Wymienić czynniki wpływające na przebieg negocjacji • Wskazać sposoby rozwiązywania konfliktów • Zidentyfikować różne źródła pozyskiwania informacji • Samodzielnie wyznaczać cele i zadania krótko- i długoterminowe

5.1.2. Przygotowanie do świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym kraju

Poziom podstawowy - uczeń potrafi:	Poziom ponadpodstawowy - uczeń potrafi:
<ul style="list-style-type: none"> • Posługiwać się pojęciami: konsument, zasoby, rynek, popyt, podaż, równowaga rynkowa, pieniądz • Wymienić podmioty gospodarki rynkowej i określić ich cele • Wyjaśnić rolę rynku w gospodarce • Omówić funkcję pieniądza • Wymienić cechy pieniądza • Identyfikować potrzeby członków rodziny • Wymienić sposoby zaspokajania potrzeb • Odróżnić wydatki stałe od wydatków okresowych • Ocenic dochody gospodarstwa domowego • Ocenic wydatki gospodarstwa domowego 	<ul style="list-style-type: none"> • Wymienić i scharakteryzować zasoby występujące w gospodarce • Wyjaśnić prawa popytu i podaży • Scharakteryzować czynniki wpływające na popyt i podaż • Wyznaczyć punkt równowagi rynkowej • Przedstawić graficznie krzywą popytu i podaży • Odróżniać potrzeby indywidualne od potrzeb zbiorowych • Rozróżniać i podać przykłady potrzeb bieżących i przyszłych • Określić potrzeby poszczególnych członków własnej rodziny • Uzasadnić konieczność sporządzania przez

	gospodarstwo domowe budżetów • Zaplanować wydatki gospodarstwa domowego
--	--

5.1.3. Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej

Poziom podstawowy - uczeń potrafi:	Poziom ponadpodstawowy - uczeń potrafi:
<ul style="list-style-type: none"> • Posługiwać się terminami: przedsiębiorstwo, osobowość prawna, spółka, otoczenie konkurencyjne przedsiębiorstwa, etyka • Wymienić i scharakteryzować formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw • Wymienić i scharakteryzować rodzaje spółek, • Wymienić składniki bilansu przedsiębiorstwa, scharakteryzować sposoby finansowania działalności przedsiębiorstwa, scharakteryzować kredyty zaciągane przez przedsiębiorstwo • Wymienić i scharakteryzować uczestników otoczenia konkurencyjnego • Wymienić bariery wejścia do branży • Omówić procedurę założenia działalności gospodarczej • Wymienić zasady budowy biznesplanu • Omówić strukturę biznesplanu • Omówić zasady prowadzenia biznesu • scharakteryzować zachowania etyczne i nieetyczne 	<ul style="list-style-type: none"> • Dobrać właściwą formę prawną do różnego typu przedsięwzięć gospodarczych • Wymienić zalety i wady poszczególnych form organizacyjno-prawnych przedsiębiorstw • Omówić sposoby prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych • Ustalić konkurentów gastronomicznych na lokalnym rynku • Ocenić bariery wejścia do branży • Ocenić pod względem etycznym zachowania przedsiębiorstw

5.1.4. Instytucje gospodarki rynkowej

Poziom podstawowy - uczeń potrafi:	Poziom ponadpodstawowy - uczeń potrafi:
<ul style="list-style-type: none"> • Posługiwać się pojęciami i terminami: • Rynek finansowy, rynek pieniężny, rynek kapitałowy, instytucje finansowe, bank centralny, polityka fiskalna, stopa procentowa, • Wymienić scharakteryzować instytucje finansowe, wyjaśnić znaczenie i funkcje banku centralnego • Omówić wady i zalety różnych form lokowania pieniędzy • Wymienić cechy dobrej lokaty • Omówić zasady funkcjonowania I, II, III filaru 	<ul style="list-style-type: none"> • Omówić rolę systemu finansowego w gospodarce • Obliczyć odsetki od lokat bankowych • Porównać warunki oszczędzania i kredytowania w miejscowych bankach i wybrać najkorzystniejsze z nich • Ocenić system zabezpieczeń emerytalnych • Wymienić różnych ubezpieczycieli

5.2. Państwo w gospodarce rynkowej

Poziom podstawowy - uczeń potrafi:	Poziom ponadpodstawowy - uczeń potrafi:
<ul style="list-style-type: none"> • Posługiwać się pojęciami i terminami: budżet państwa, deficyt budżetu, dług publiczny • Wymieniać i scharakteryzować funkcje państwa • Objaśniać konstrukcję budżetu państwa • Identyfikować rodzaje inflacji w zależności od przyczyn jej powstawania oraz poziomu stopy inflacji • Opisać podstawowe mierniki wzrostu 	<ul style="list-style-type: none"> • Wyjaśnić znaczenie deficytu państwa i podać sposoby jego pokrywania • Wyjaśnić różnicę między deficytem państwa a długiem publicznym • Uzasadniać rolę budżetu państwa w zaspokajaniu potrzeb społecznych • Wskazać wpływ działalności samorządu terytorialnego na funkcjonowanie lokalnej

<p>gospodarczego –PKB</p> <ul style="list-style-type: none"> Scharakteryzować wpływ wzrostu gospodarczego na działalność przedsiębiorstw Scharakteryzować zjawisko dobrej koniunktury w gospodarce Wymienić rodzaje wydatków samorządu terytorialnego 	<p>społeczności</p> <ul style="list-style-type: none"> Wymienić sposoby pozyskiwania dochodów przez samorząd terytorialny Analizować tempo wzrostu gospodarczego w kraju i za granicą Analizować zmiany poziomu inflacji w Polsce i innych krajach Scharakteryzować zjawisko dobrej koniunktury w gospodarce – podać przykłady Scharakteryzować zjawisko recesji w gospodarce Analizować skutki inflacji
--	--

5.3. Przygotowanie do świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym

Poziom podstawowy - uczeń potrafi:	Poziom ponadpodstawowy - uczeń potrafi:
<ul style="list-style-type: none"> Posługiwać się pojęciami i terminami: Umowa o pracę, czas pracy, obowiązki pracownika i pracodawcy, rynek pracy, podaż pracy, popyt pracy, bezrobocie Wymienić i scharakteryzować dokumenty aplikacyjne Wymienić i omówić systemy wynagrodzeń Omówić rodzaje umów o pracę Wymienić sposoby rozwiązywania umów o pracę Wymienić wymiar urlopu wypoczynkowego Wymienić urlopy okolicznościowe Wymienić i scharakteryzować czynniki wpływające na podaż i popyt na pracę Omówić równowagę na rynku pracy Identyfikować przyczyny i rodzaje bezrobocia Scharakteryzować sposoby zmniejszenia bezrobocia Scharakteryzować stosowane przez państwo narzędzia przeciwdziałania bezrobociu 	<ul style="list-style-type: none"> Przygotować życiorys zawodowy i list motywacyjny Obliczyć wymiar urlopu wypoczynkowego Obliczyć okresy wypowiedzenia Wyjaśnić relację między wysokością płacy a wielkością popytu na pracę i wielkością podaży pracy Obliczyć współczynnik aktywności zawodowej Scharakteryzować bezrobocie w Polsce i porównać je z bezrobociem występującym w województwie, powiecie Obliczyć stopę bezrobocia

5.4. Funkcjonowanie gospodarki europejskiej i światowej

Poziom podstawowy - uczeń potrafi:	Poziom ponadpodstawowy - uczeń potrafi:
<ul style="list-style-type: none"> Posługiwać się pojęciami i terminami: wymiana międzynarodowa, wymiana handlowa, eksport, import Wyjaśnić znaczenie międzynarodowej integracji gospodarczej Omówić ideę Unii Europejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> Omówić zasady polityki Unii Europejskiej Omówić korzyści i koszty przystąpienia Polski do Unii Europejskiej Omówić strukturę i (podać przykłady) eksportu importu Polski

5.5. Propozycje metod oceny osiągnięć ucznia

Podczas procesu kształcenia należy sprawdzać na bieżąco postępy uczniów. Ma to na celu monitorowanie stopnia osiągnięcia założonych celów kształcenia oraz daje

nauczycielowi możliwość dobierania skutecznych metod pracy z uczniem. Znając bieżące braki w wiedzy uczniów, nauczyciel może szybko i skutecznie nadrobić te zaległości.

Po zakończeniu każdego działu przeprowadza się badanie osiągnięć, które mają na celu sprawdzenie wyników końcowych kształcenia i porównanie ich z założonymi celami. Metoda pomiaru osiągnięć ucznia powinna być dobrana do założonych celów ogólnych i celów szczegółowych kształcenia.

Test pisemny jest typową formą pomiaru sprawdzającego zarówno bieżące osiągnięcia, jak i osiągnięcia z zakresu całego programu. Forma zadania może być zróżnicowana np. zadania z luką, wielokrotnego wyboru, krótkiej odpowiedzi, na dobieranie, prawda-fałsz.

Odpowiedzi ustne ucznia formułowane w oparciu o uzyskaną na lekcji wiedzę są formą, która pozwala sprawdzić zrozumienie podstawowych pojęć w odniesieniu ich do rzeczywistości.

- Wypowiedzi ustne,
- Prace pisemne przygotowane na lekcji i w domu,
- Aktywność ucznia na lekcji,
- Testy (otwarte, zamknięte, inne),
- Przygotowanie ćwiczeń,
- Opracowanie i wygłaszanie referatu,
- Przygotowanie projektu,
- Udział u konkursach, olimpiadach.

6. Procedura ewaluacji programu nauczania

Ewaluacja jest to proces określania, w jakim stopniu realizowane są zadania edukacyjne, ocena tych działań oraz ich efektów. Wnioski z przeprowadzonej ewaluacji umożliwiają podjęcie decyzji mających na celu poprawę jakości uczenia się i nauczania poprzez wprowadzanie korekt do realizowanego programu. Ewaluacja ma służyć głównie dostosowaniu programu nauczania i doskonaleniu metod pracy uczniami.

Przedstawiony program jest jedną z możliwych form zrealizowania podstawy programowej, standardów egzaminacyjnych i kształtowania kompetencji kluczowych wymaga więc opracowania takich projektu i narzędzi ewaluacyjnych, które pozwolą go doskonalić. Jest to proces, w którym biorą udział zarówno uczniowie jak i nauczyciel.

Ewaluacji powinny podlegać m. in.:

- zgodność realizowanego programu nauczania z prawem oświatowym,
- poprawność merytoryczna i metodyczna,
- stopień realizacji celów nauczania,
- osiągnięcia uczniów,
- kwalifikacje i kompetencje nauczycieli,
- współpraca nauczycieli,
- wyposażenie pracowni przedmiotowej.

Ewaluację programu nauczania można dokonywać na bieżąco (ewaluacja formacyjna) i całościowo (ewaluacja sumaryczna).

Przykładowa ankieta ewaluacji zajęć lekcyjnych.

Oceń przeprowadzone zajęcia – zanacz „x” na skali ocen

Kryterium	Skala ocen			
	1	2	3	4
Czy zajęcia były dla Ciebie interesujące?				
Czy rozumiałeś cele edukacyjne zajęć?				
Czy rozumiałeś przedstawiane treści?				
Czy podobały Ci się zaproponowane metody zajęć?				
Czy praca w grupach była dobrze zorganizowana?				
Czy mogłeś zaprezentować swoją wiedzę ?				
Czy dobrze czułeś się w grupie, z którą pracowałeś?				
Czy przekazane treści będą przydatne w życiu zawodowym?				
Czy w przyszłości chciałbyś, żeby lekcje były prowadzone z wykorzystaniem tej metody?				

Przykładowa ankieta ewaluacji programu nauczania

Podkreśl wybraną odpowiedź.

1. Czy program dostosowany jest dostosowany do możliwości wiekowych uczniów w zakresie:

- a) doboru materiału nauczania TAK NIE
- b) procedur kształcenia właściwych dla danego etapu kształcenia TAK NIE
- c) standardów wymagań egzaminacyjnych i metod ich pomiaru TAK NIE
- d) celów kształcenia dla określonego etapu edukacyjnego TAK NIE

Jeśli NIE to dlaczego? .....

2. Czy program nauczania jest adekwatny do warunków bazowych, środowiskowych, w których funkcjonuje szkoła ? TAK NIE

Jeśli NIE to dlaczego? .....

3. Czy program pozwala na osiąganie celów kształcenia z uwzględnieniem indywidualnych możliwości każdego ucznia? TAK NIE

Jeśli NIE to dlaczego?

4. Czy realizacja programu pozwala na kształcenie umiejętności ponadprzedmiotowych uczniów:

- a) uczenia się TAK NIE
- b) komunikowania się TAK NIE
- c) pracy w zespole TAK NIE
- d) kreatywnego rozwiązywania problemów TAK NIE
- e) stosowania wiedzy w praktyce TAK NIE
- f) rozwijania zdolności i zainteresowań TAK NIE
- g) poszukiwania, porządkowania i przetwarzania informacji z różnych źródeł TAK NIE
- h) negocjacyjnego rozwiązywania problemów i konfliktów TAK NIE

5. Czy program pozwala realizować zadania szkoły zapisane w Podstawie Programowej? TAK NIE

Jeśli NIE to dlaczego?

6. Czy dobór materiału nauczania w programie jest zgodny z treściami kształcenia opisanymi w Podstawie Programowej? TAK NIE

Jeśli NIE to dlaczego?

7. Czy dobór materiału nauczania pozwala osiągać cele kształcenia w zakresie? :

- a) wiadomości przedmiotowych TAK NIE
- b) umiejętności przedmiotowych TAK NIE

Jeśli NIE to dlaczego?

9. Czy program nauczania pozwala na scalanie treści kształcenia w zakresie:

- a) kształcenia zintegrowanego TAK NIE
- b) kształcenia blokowego TAK NIE
- c) realizacji ścieżek międzyprzedmiotowych TAK NIE

Jeśli NIE to dlaczego?

10. Czy program nauczania wpisuje się w program działania szkoły (misja, wizja szkoły, program wychowawczy, plan rozwoju szkoły) ? TAK NIE

Jeśli NIE to dlaczego?

11. Czy obudowa programu nauczania pozwala na jego sprawną realizację dla:

- a) ucznia TAK NIE
- b) nauczyciela TAK NIE

Jeśli NIE to dlaczego?

12. Czy obudowa programu wspomaga pracę nauczyciela w zakresie:

- a) indywidualizacji procesu kształcenia TAK NIE

b) stosowania różnorodnych strategii nauczania TAK NIE

c) wielopoziomowości w procesie kształcenia TAK NIE

Jeśli NIE to dlaczego?

13. Czy obudowa programu wspiera kreatywność nauczyciela? TAK NIE

Jeśli NIE to dlaczego?

14. Czy program nauczania wskazuje system oceniania pozwalający badać wszystkie obszary działań ucznia? TAK NIE

Jeśli NIE to dlaczego?

7. Bibliografia

- [1] S.Gregorczyk, M. Romanowska, A.Sopińska, P. Wachowiak, *Program nauczania podstaw przedsiębiorczości dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum – kształcenie ogólne WSiP-2007*
- [2] Komorowska H., *O programach prawie wszystko*, Warszawa 1999.
- [3] K. Kruszewski, *Sztuka nauczania. cz. I*, Warszawa 1988,
- [4] C. Kupisiewicz, *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1988,
- [5] T. Nowacki, *Podstawy dydaktyki zawodowej*, Warszawa 1991,
- [6] W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1987
- [7] *Informator o egzaminie z przygotowania zawodowego*, OKE /CKE, Warszawa 2005.
- [8] Jarosław Korba, Mirosław Mistrza, Zbigniew Smutek, *Program nauczania w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego i technikum – OPERON -2005*
- [9] Zbigniew Makiela, Tomasz Rachwał, *Program nauczania w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego i technikum – Nowa Era*
- [10] J.Szempruch, *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, Lublin 2009
- [11] F. Żurkowski, *Program nauczania w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego*

Autor
Michał Dąbrowski

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2
w Białymstoku**

Lublin, 2009

Spis treści

Wstęp.....	5
1 Cele nauczania.....	7
1.1 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej	7
1.2 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość	7
1.3 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty	7
1.4 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego	8
1.5 Cele wychowania.....	8
2 Szczegółowe cele edukacyjne	9
2.1 Materiał nauczania.....	15
3 Procedury osiągania celów	19
3.1 Postulaty metodyczne	19
3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych.....	19
3.3 Metody preferowane w dydaktyce	19
3.4 Środki dydaktyczne	21
3.5 Spis wykorzystywanej literatury	21
3.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	21
4 Opis założonych osiągnięć ucznia	23
4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	23
4.2 Główne narzędzia kontroli	29
5 Procedura ewaluacji programu nauczania	31
6 Ewentualne warunki niezbędne do realizacji programu.....	33
7 Bibliografia.....	35

Wstęp

Podstawy przedsiębiorczości dla klasy – technik organizacji usług gastronomicznych w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Białymstoku - opracowano w oparciu o podstawę programową do nauczania podstaw przedsiębiorczości zawartą w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. nr 51 z 29.05.2002 ze zmianami), rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. Nr 89 z 08.06.2009r, poz.730), standardy egzaminacyjne oraz Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dn. 18.12.2006 w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE).

Program uwzględnia kształtowanie kluczowych kompetencji, również tych niezbędnych w zawodzie technik organizacji usług gastronomicznych.

Program umożliwia uczniowi zapoznanie się z zachowaniami przedsiębiorczymi w życiu prywatnym i zawodowym oraz kształtuje u uczniów kompetencje kluczowe inicjatywności i przedsiębiorczości oraz pozwala wykształcić postawę przedsiębiorczą.

Proponowany zakres materiału nauczania uwzględnia cele i osiągnięcia zawarte w podstawie programowej, standardach wymagań egzaminacyjnych, kompetencjach kluczowych również tych niezbędnych w zawodzie technik organizacji usług gastronomicznych oraz diagnozę lokalnego rynku pracy.

Program autorski wprowadza nowe treści i cele specyficzne dla zawodu, które nie są sprzeczne z zawartością podstawy programowej, a które w spójny sposób ją uzupełniają.

Program został przygotowany przez Michała Dąbrowskiego – nauczyciela mianowanego zatrudnionego w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2 w Białymstoku.

1 Cele nauczania

1.1 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej

1. Przygotowanie uczniów do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym kraju oraz Unii Europejskiej.
2. Kształtowanie postaw rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.
3. Doskonalenie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się przy zastosowaniu różnych środków werbalnych i niewerbalnych.
4. Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej.
5. Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej. Poznanie podstawowych zasad podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w różnych formach, w tym zasad etycznych.
6. Kształtowanie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru.
7. Poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej. Rola państwa w tworzeniu norm prawnych przeciwdziałających korupcji.
8. Poznanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

1.2 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość

1. Kształtowanie umiejętności planowania, organizowania i oceniania własnej nauki, przyjmowania za nią odpowiedzialności;
2. Poznanie zasad skutecznego porozumiewania się w różnych sytuacjach, poprawnego posługiwania się językiem ojczystym, przygotowanie do publicznych wystąpień;
3. Kształtowanie umiejętności rozwiązywania konfliktów
4. Przygotowanie do samodzielnego zdobywania wiedzy i rozwijania kompetencji kluczowych
5. Doskonalenie umiejętności korzystania z różnych źródeł wiedzy i efektywnego posługiwania się technologiami informacyjnymi i komunikacyjnymi;
6. Kształtowanie umiejętności inicjatywnych i innowacyjnych działań do wyznaczania sobie celów i zadań oraz ich realizacji;
7. Rozwijanie zdolności wyszukiwania jak największej liczby rozwiązań danego problemu i konsekwencji w realizacji swoich zadań;

1.3 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

1. Kształtowanie umiejętności przystosowania się do nowych wyzwań zawodowych;
2. Wzmocnienie osobowości ucznia pod kątem kształtowania kariery zawodowej,

3. Poznanie wymogów i potrzeb rynku pracy;
4. Poznanie instytucji pośredniczących w znalezieniu pracy;
5. Kształtowanie postaw zmierzających do zwiększenia efektywności zawodowej i poruszania się na rynku pracy.

1.4 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

1. Przygotowanie do dalszego kształcenia w wybranym zawodzie z jednoczesnym ukierunkowaniem na możliwości zdobycia nowych kwalifikacji zawodowych w zależności od potrzeb rynku,
2. Motywowanie uczniów do nauki i podwyższania własnych kwalifikacji zawodowych na studiach wyższych;
3. Poznanie wymogów i oczekiwań stawianych przez pracodawców w nauczonym zawodzie.

1.5 Cele wychowania

1. Kształtowanie poczucia własnej wartości oraz potrzeby doskonalenia swojej osobowości i pracy nad sobą,
2. Kształtowanie potrzeby uczciwego wywiązywania się ze zobowiązań finansowych podczas prowadzenia własnej działalności, oraz zobowiązań wobec państwa i innych instytucji państwowych i niepaństwowych,
3. Kształtowanie krytycznego odnoszenia się do zachowań nieetycznych w życiu gospodarczym i codziennym,
4. Wykazywanie postawy aktywnego i odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu gospodarczym,
5. Kształtowanie odpowiedzialności za przyszłą emeryturę i warunki życia po zakończeniu pracy zawodowej,
6. Kształtowanie kreatywnej postawy podczas rozwiązywania problemów,
7. Kształtowanie postawy odpowiedzialności za przyszłość Polski,
8. Kształtowanie potrzeby ochrony praw konsumenta i człowieka, oraz tolerancji wobec odmienności poglądów, wyznań czy kultury,
9. Kształtowanie potrzeby współpracy z innymi osobami przy tworzeniu wspólnych projektów podczas edukacji i życia zawodowego.

2 Szczegółowe cele edukacyjne

	Uczeń potrafi:	Uczeń potrafi:
1. Co to znaczy być osobą przedsiębiorczą?	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić przykładowe cechy osoby przedsiębiorczej - wymienić umiejętności oraz postawy łączące się z cechami człowieka przedsiębiorczej	<ul style="list-style-type: none"> - usystematyzować cechy człowieka przedsiębiorczego wg hierarchii ważności (K.K) - dobrać do wybranych cech człowieka przedsiębiorczego postawy bądź umiejętności
2. Pieniądz i krótka jego historia.	<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować następujące pojęcia związane z finansami: pieniądz, barter, inflacja - wyjaśnić zwrot - bicie pieniądza	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić funkcjonowanie pieniądza - wyjaśnić na czym polegało znaczenie tzw. kwitów depozytowych
3. Funkcje pieniądza - zmiana wartości.	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić na prostym schemacie funkcje jakie pełni pieniądz - zdefiniować pojęcia: deprecjacja, denominacja dewaluacja	<ul style="list-style-type: none"> - omówić zjawisko denominacji na przykładzie Polski - scharakteryzować skutki dewaluacji ogłoszonej oficjalnie przez władze danego państwa
4. Bank centralny – funkcje banku centralnego.	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić główne cele NBP - wymienić podstawowe zadania NBP	<ul style="list-style-type: none"> - omówić zakres działania banku centralnego - określić funkcję stabilizacyjną NBP
5. Banki komercyjne w systemie Finansowym państwa.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić podstawowe funkcje banków komercyjnych - podać podstawę prawną funkcjonowania banków komercyjnych	<ul style="list-style-type: none"> - uzasadnić celowość powołania do życia Bankowego Funduszu Gwarancyjnego - opisać istotę funkcjonowania bankowości elektronicznej
6. Rachunek bankowy.	<ul style="list-style-type: none"> - określić następujące pojęcia: polecenie przelewu, umowa debetowa, akredytywa - narysować w postaci schematu formy rozliczeń bezgotówkowych	<ul style="list-style-type: none"> - wypełnić umowę rachunku bankowego - wybrać właściwe formularze i przelać określoną kwotę ze swojego rachunku na inny
7. Inne formy rozliczeń bezgotówkowych.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić rodzaje czeków - wymienić podstawowe rodzaje kart płatniczych	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić przeznaczenie numeru identyfikacyjnego PIN - określić jakiego rodzaju informacje zawiera karta płatnicza, którą otrzymujemy z banku
8. Kredyt bankowy.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić rodzaje kredytów - wymienić formy finansowania przedsiębiorcy	<ul style="list-style-type: none"> - wykazać różnice występujące między rodzajami kredytów - omówić procedurę uzyskania kredytu gospodarczego
9. Od gospodarki centralnie sterowanej do gospodarki rynkowej.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić cechy gospodarki centralnie sterowanej lub gospodarki rynkowej; - pokazać na mapie państwa nowopowstałe w Europie po 1990 r.	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować sytuację polityczną i gospodarczą Polski po II wojnie światowej - objaśnić w jakiej sytuacji znalazły się państwa, które uniezależniły się od ZSRR po 1990 r.
10. Możliwości oceny gospodarki.	<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować następujące pojęcia: produkt krajowy brutto, produkt narodowy brutto, produkcja globalna - wymienić mierniki charakteryzujące gospodarkę	<ul style="list-style-type: none"> - opisać tendencje jakie zarysowały się w gospodarce polskiej po 1992 r. - przeanalizować zmiany wybranych wskaźników polskiej gospodarki
11. Funkcjonowanie mechanizmu	<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcia: popyt, podaż, cena	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić jakie funkcje pełni w gospodarce mechanizm rynkowy

rynkowego.	- co to jest: prawo popytu, prawo podaży	- omówić znaczenie dla przedsiębiorstwa konkurencji na rynku
12. Gospodarstwo domowe - jednym z ogniw obiegu gospodarczego.	- narysować na schemacie podmioty występujące w gospodarce rynkowych - wskazać kto współtworzy gospodarstwo domowe	- przeanalizować na podstawie tabeli strukturę wydatków Polaków - przedstawić pomysł na zracjonalizowanie własnych wydatków
13. Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej.	- zdefiniować pojęcie przedsiębiorstwa - podać definicje następujących pojęć: zysk strata, osoba fizyczna - wymienić podstawy prawne prowadzenia działalności gospodarczej	- udowodnić tezę, że zmiana ustroju gospod. w Polsce stała się impulsem do podejmowania działalności gosp. na własny rachunek - omówić schemat podstawowych form własności firm
14. Giełda Papierów Wartościowych.	- podać rolę giełdy w gospodarce rynkowej	- przedstawić historyczne uwarunkowania powstania giełdy w Polsce - omówić zadania maklera giełdowego
15. Rodzaje papierów wartościowych.	- zdefiniować następujące pojęcia: akcja, obligacja, bon skarbowy, weksel - przedstawić podział papierów wartościowych	- zaprezentować prawa właściciela akcji do uczestnictwa w kapitale spółki akcyjnej - wyjaśnić zasady posiadania akcji uprzywilejowanych - wyjaśnić jakimi cechami różnią się poszczególne papiery wartościowe
16. Zasady emisji akcji.	- rozróżnij poszczególne wartości akcji - wyróżnić segmenty rynku papierów wartościowych	- określić kryterium emisji akcji spółki akcyjnej - rozróżnić cele emisji papierów wartościowych dla posiadaczy wolnych środków finansowych i dla przedsiębiorstw
17. Państwo jako podmiot gospodarczy.	- zdefiniować pojęcie państwa jako podmiotu gospodarczego - wymienić główne zadania państwa	- uzasadnić wpływ państwa na podejmowanie inicjatyw gospodarczych - dokonać oceny państwa w wywiązywaniu się z zadań wobec obywateli
18. Budżety domowe.	- zdefiniować następujące pojęcia: budżet, przychody, „rozchody” - wymień elementy budżetu domowego	- skonstruować budżet domowy na przykładzie struktury przychodów i rozchodów własnej rodziny - przedstawić graficznie elementy budżetu domowego
19. Budżet państwa.	- zdefiniować pojęcie budżet państwa - wymienić zasady tworzenia budżetu państwa	- omówić zasady tworzenia budżetu państwa - scharakteryzować kształtowanie się budżetu w Polsce
20. Budżet jednostek Samorządu terytorialnego	- wskazać na mapie administracyjnej województwa miejscowości będące siedzibą gmin - wliczyć główne źródła dochodów gmin	- wyjaśnić z czego wynika różna sytuacja finansowa jednostek samorządowych
21. Źródła informacji gospodarczej.	- wymienić główne źródła informacji gospodarczej dotyczące całości kraju oraz jednostkowej firmy - określić ewidencję księgową	- scharakteryzować Mały Rocznik Statystyczny jako źródło informacji - omówić przyczyny różnic pomiędzy poszczególnymi województwami w zakresie zatrudnienia w przemyśle, usługach i liczbie indywidualnych firm
22. Cykl koniunkturalny w gospodarce.	- zdefiniować cykl koniunkturalnego - wymienić główne fazy cyklu koniunkturalnego	- porównać kształtowanie się wskaźnika produkcji w poszczególnych fazach cyklu

24. Zasady skutecznej komunikacji.	<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcie komunikacji interpersonalnej - przedstawić graficznie wieloznaczność pojęcia komunikacja	<ul style="list-style-type: none"> - udowodnić, że umiejętności interpersonalne są ważne dla każdego - stworzyć grupę przesłanek ważnych z punktu widzenia kontaktu szefa z pracownikami
25. Komunikacja werbalna.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić rodzaje wypowiedzi	<ul style="list-style-type: none"> - rozróżnić rodzaje wypowiedzi - omówić cechy komunikacji werbalnej
26. Komunikacja niewerbalna.	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić co określa komunikacja niewerbalna - przedstawić na schemacie elementy komunikacji niewerbalnej	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować umiejętność aktywnego słuchania - wyjaśnić znaczenie elementów mowy ciała
27. Bariery w komunikacji międzyludzkiej.	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić graficznie rodzaje barier występujących w komunikacji międzyludzkiej - wyjaśnić na czym polega wysyłanie fałszywych komunikatów	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzuj poszczególne kategorie zachowań przeciwstawnych - rozróżnić rodzaje barier jakie stwarzają między sobą ludzie
28. Rodzaje zachowań ludzkich. Asertywność.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić uczucia jakie wyzwalają w nas stany emocjonalne - wymienić rodzaje postaw asertywnych	<ul style="list-style-type: none"> - posegregować rodzaje zachowań, ich przyczyny i skutki,
29. Konflikty i możliwości ich rozwiązania.	<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcie konfliktu - przedstawić graficznie rodzaje konfliktów	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować metody rozwiązywania konfliktów - rozwiązać konflikt na podstawie wybranej sytuacji
30. Prowadzenie negocjacji.	<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcie negocjacji - wymienić rodzaje negocjacji	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować rodzaje negocjacji - usystematyzować umiejętności i cechy przydatne podczas negocjacji
31. Charakterystyka pracy zespołowej.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić podstawowe cechy pracy zespołowej - wymienić zalety pracy zespołowej	<ul style="list-style-type: none"> - udowodnić, że praca zespołowa jest podstawową formą organizacji pracy we współczesnych przedsiębiorstwach - opisać cechy pracy zespołowej
32. Wartości w gospodarce rynkowej a zachowania nieetyczne.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić wartości obowiązujące w gospodarce rynkowej wg ważności - wymienić najczęstsze zachowania nieetyczne	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić na czym polegają przestępstwa w dziedzinie intelektualnej - przyporządkować poszczególne przypadki do konkretnych rodzajów zachowań
33. Korupcja – groźnym zjawiskiem w działalności publicznej.	<ul style="list-style-type: none"> - określić pojęcia dotyczące poszczególnych rodzajów korupcji - wymienić zjawiska sprzyjające korupcji	<ul style="list-style-type: none"> - przeprowadzić wywód, który udowodni groźbę zjawiska korupcji dla państwa i dla obywateli - określić kroki jakie podjęły naczelne organy państwa aby ograniczyć zjawisko korupcji
34. Znaczenie pracy w gospodarce rynkowej.	<ul style="list-style-type: none"> - w wymienić aspekty w jakich można rozpatrywać pracę; - zdefiniować pojęcie „pracy”;	<ul style="list-style-type: none"> - omówić znaczenie pojęcia humanizacja pracy - określić znaczenia pracy gospodarce rynkowej
35. Rynek pracy w obecnych realiach gospodarczych.	<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować następujące pojęcia: popyt na rynku pracy, podaż na rynku pracy, nierównowaga na rynku pracy - wymienić przyczyny nierównowagi na rynku pracy	<ul style="list-style-type: none"> - omówić funkcjonowanie konkurencji na rynku pracy - scharakteryzować przyczyny nierównowagi na rynku pracy
36. Możliwości ograniczania bezrobocia.	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić definicję bezrobocia - wymienić rodzaje bezrobocia	<ul style="list-style-type: none"> - omówić niekorzystne elementy struktury bezrobocia w Polsce
37. Tworzenie dokumentacji	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić sposoby poszukiwania przyszłej pracy	<ul style="list-style-type: none"> - przeanalizować oferty pracy - przygotować CV oraz list motywacyjny

przyszłemu pracodawcy - curriculum vitae.	- wymienić dokumenty niezbędne w procesie poszukiwania pracy	
38. Rozmowa kwalifikacyjna.	- wymienić czynności jakie musi wykonać kandydat na pracownika przygotowując się do rozmowy kwalifikacyjnej - wymienić dokumenty jakie powinien zabrać ze sobą kandydat na pracownika	- przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej na pracownika - wcielić się w rolę pracodawcy
39. Podstawy prawne zatrudnienia.	- zdefiniować pojęcie stosunku pracy - wymienić główne przepisy dotyczące zatrudnienia	- zinterpretować podstawowe zasady prawa pracy - omówić zakres przepisów Kodeksu Pracy
40. Prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy.	- wymienić podstawowe prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy - wymienić rodzaje odpowiedzialności jakie ponosi pracownik za niewywiązywanie się ze swoich obowiązków	- przeanalizować podstawowe aspekty ochrony pracy kobiet - dopasować rodzaje odpowiedzialności pracownika do ewentualnie stosowanych sankcji przez pracodawcę - ocenić znaczenie nagany i kary finansowej w funkcjonowaniu firmy
41. Specyfika pracy osób niepełnosprawnych	- wymienić normy jakie powinien spełniać zakład pracy chronionej - wymienić korzyści jakie ma pracodawca zatrudniający osoby niepełnosprawne	- scharakteryzować instytucję finansującą pracodawcom koszty tworzenia miejsc pracy osobom niepełnosprawnym - uzasadnić konieczność zatrudnienia w zakładzie pracy chronionej stałej opieki medycznej
42. Sposoby rozwiązania umów o pracę.	- wymienić cechy umowy o pracę - przedstawić graficznie sposoby rozwiązania umów o pracę	- wyjaśnić korzyści z podpisania umowy na czas nieokreślony - omówić znaczenie świadectwa pracy
43. Płaca i jej funkcje.	- zdefiniować płacę - przedstawić graficznie funkcje płacy - wymienić rodzaje i systemy płac	- omówić formy wynagrodzenia wynikające z systemu płac - porównać formy wynagrodzenia
44. Cele i rodzaje działalności gospodarczej.	- wymienić podstawowe rodzaje działalności gospodarczej - wymienić grupy czynników warunkujących rozwój działalności gospodarczej	- opisać przeobrażenia struktury polskiej gospodarki - określić rodzaj działalności gospodarczej - określić podstawy prawne prowadzenia działalności gospodarczej
45. Rodzaje spółek i ich charakterystyka.	- zdefiniować pojęcie spółka - wymienić różne rodzaje spółek	- scharakteryzować rodzaje spółek - omówić zadania organów spółek
46. Zakładanie firmy. Plan budowy firmy.	- wymienić główne cechy człowieka przedsiębiorczego; - zdefiniować pojęcie struktura organizacyjna firmy	- określić uwarunkowania jakie powinien przewidzieć przedsiębiorca tworząc własny biznesplan - scharakteryzować bariery z jakimi może spotkać się przyszły przedsiębiorca
47. Wybór działalności gospodarczej. Lokalizacja firmy.	- wymienić jakie czynniki musi uwzględnić przyszły przedsiębiorca planując wybór działalności gospodarczej - wymienić rodzaje lokalizacji firmy	- scharakteryzować czynniki lokalizacji produkcji - przyporządkować konkretnym rodzajom działalności – czynniki je rozwijające bądź hamujące
48. Obszar działania - poznanie przyszłego rynku.	- przedstawić obszary, na których firma może prowadzić działalność - podać czynności poprzedzające wejście na rynek firmy	- przeprowadzić prostą analizę rynku, na którym firma zamierza działać - określić znaczenie niszy rynkowej w swoim regionie
49. Źródła finansowania działalności gospodarczej.	- zdefiniować podstawowe pojęcia związane z wynikiem finansowym: zysk, strata, rentowność	- zaprezentować możliwości finansowania działalności gospodarczej - przedstawić klasyfikację kosztów w przedsiębiorstwie

50. Procedura rejestracji działalności gospodarczej.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić urzędy i instytucje, które musi odwiedzić przyszły przedsiębiorca aby zarejestrować firmę - rozszyfrować skrót: NIP	<ul style="list-style-type: none"> - omówić procedurę zakładania firmy
51. Marketing.	<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcie marketingu - przedstawić na schemacie elementy marketing-mixu	<ul style="list-style-type: none"> - dokonać analizy celów marketingu pod kątem sytuacji rynkowej - podać przykłady wyrobów, w których następuje wyraźna poprawa jakości
52. Tworzenie marki firmy.	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić graficznie elementy marki - wymienić cechy dobrego znaku firmowego	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić znaczenie poszczególnych kolorów w działalności gospodarczej - uzasadnić znaczenie kreowania pozytywnego wizerunku firmy
53. Kształtowanie ceny i sprzedaży produktów.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić pojęcia związane z obniżaniem cen - przedstawić na schemacie strategie cenowe związane z wprowadzaniem wyrobów na rynek	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić marketingowe znaczenie ceny - omówić uczestników dystrybucji jako ogniwa zapewniające proces powiązań kupna-sprzedaży
54. Reklamowanie towarów i usług.	<ul style="list-style-type: none"> - podać cel działań reklamowych - przedstawić graficznie niektóre sposoby reklamowania towarów i usług	<ul style="list-style-type: none"> - udowodnić twierdzenie, że reklama jest poważną gałęzią działalności gospodarczej - omówić wieloaspektowość twórczą związaną z przygotowaniem kampanii reklamowych
55. Obsługa i prawa konsumenta.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić obowiązki sprzedawcy wobec konsumenta wynikające z umowy kupna towaru - wymienić podstawowe formy obsługi klienta	<ul style="list-style-type: none"> - zaprezentować różnice istniejące między reklamacją niezgodności towaru z umową a gwarancją - omówić odpowiedzialność sprzedawcy wynikającą z wymagań towaru
56. Zarządzanie firmą.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić zasady jakimi powinien kierować się szef organizując pracę przedsiębiorstwa - wyjaśnić na czym polega zasada koncentracji pracy	<ul style="list-style-type: none"> - uzasadnić tezę, że wydajność pracy jest ważnym czynnikiem kształującym efektywność funkcjonowania firmy
57. Zasady doboru pracowników.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić z jakich elementów składa się dobrze sformułowany list motywacyjny - wymienić czynniki jakie powinien brać pod uwagę przedsiębiorca przy doborze pracowników do pracy	<ul style="list-style-type: none"> - usystematyzować wg pewnej hierarchii ważności cechy indywidualne kandydata na pracownika dopasowując je do rodzaju wykonywanej pracy - podać czynniki brane pod uwagę przy rekrutacji pracowników do swojej firmy,
58. Kierowanie ludźmi.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić style kierowania - wymienić zadania kierownika związane ze sprawowaniem nadzoru nad personelem	<ul style="list-style-type: none"> - udowodnić tezę, że zasady nagradzania pracowników powinny być współmierne do zasług lub przewinień - przedstawić argumenty za obsadzaniem wolnych stanowisk własnym personelem
59. Obieg dokumentacji i przepływ informacji w firmie.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić podstawowe elementy zarządzania firmą - podać harmonogram czynności porządkujących przepływ informacji	<ul style="list-style-type: none"> - uzasadnić ważność znakowania, przechowywania i archiwizowania akt - zaprojektować prostą instrukcję przepływu informacji
60. Dokumentowanie zdarzeń gospodarczych w zakładzie.	<ul style="list-style-type: none"> - określić pojęcie rachunkowości - wymienić główną obowiązującą zasadę w rachunkowości	<ul style="list-style-type: none"> - sklasyfikować dokumenty rachunkowe wg różnych kryteriów - scharakteryzować do wód księgowy
61. Księgowość firmy – zasady jej prowadzenia.	<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcie księgowości - wymienić zasady prowadzenia ksiąg rachunkowych	<ul style="list-style-type: none"> - zaprezentować kwalifikacje jakim powinna odpowiadać osoba zatrudniona w księgowości - udowodnić, że stosowanie tzw. księgowości kreatywnej jest działaniem nieetycznym

62. Podatkowa księga przychodów i rozchodów.	<ul style="list-style-type: none"> - podać przeznaczenie księgi przychodów i rozchodów - wymienić przepisy, których znajomość ułatwi prowadzenie księgi przychodów i rozchodów	<ul style="list-style-type: none"> - wypełnić samodzielnie podatkową księgę przychodów i rozchodów - przedstawić różne możliwości prowadzenia księgowości firmy,
63. Gospodarowanie majątkiem firmy. Likwidacja przedsiębiorstwa.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić rodzaje majątku przedsiębiorstwa; - wymienić źródła finansowania majątku przedsiębiorstwa	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować sposoby likwidacji działalności gospodarczej
64. Sens płacenia podatków.	<ul style="list-style-type: none"> - określić pojęcie podatku - wymienić cechy podatku - wymienić rodzaje podatków	<ul style="list-style-type: none"> - obliczyć wysokość podatku dochodowego
65. Podatek od towarów i usług (VAT).	<ul style="list-style-type: none"> - podać podstawę prawną wprowadzenia w Polsce – VAT-u - wymienić podział deklaracji podatku VAT	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować podatek VAT - wypełnić deklarację VAT
66. Wspólne opodatkowanie.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić komu przysługuje prawo do wspólnego opodatkowania	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić jakie warunki musi spełnić małżeństwo aby mogło wspólnie opodatkować się
67. Opodatkowanie dochodów z pracy.	<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcie przychody ze stosunku pracy - przedstawić na schemacie dochody z pracy	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić krótką historię funkcjonowania kosztów uzyskania przychodu
68. Ubezpieczenia.	<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcie ubezpieczenia - przedstawić na schemacie podział ubezpieczeń	<ul style="list-style-type: none"> - omówić grupy ubezpieczeń społecznych - uzasadnić dlaczego ubezpieczenia społeczne są obowiązkowe
69. System emerytalny.	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić na czym polega aktualny system emerytalny w Polsce - przedstawić graficznie elementy systemu emerytalnego	<ul style="list-style-type: none"> - określić korzyści płynące z ubezpieczenia emerytalne - wypełnić deklarację ZUS
70. Ubezpieczenia zdrowotne.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić świadczenia z ubezpieczenia społecznego przysługujące ubezpieczonemu	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić prawa osoby ubezpieczonej - wyjaśnić zasady finansowania ubezpieczeń zdrowotnych
71. Funkcjonowanie ubezpieczeń gospodarczych.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić podział ubezpieczeń gospodarczych; - podać nazwę dokumentu, który wiąże się z ubezpieczeniami gosp.	<ul style="list-style-type: none"> - opisać treść umowy ubezpieczeniowej - przeanalizować zakres odpowiedzialności ubezpieczyciela
72. Położenie Polski w Europie.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić cechy centralnego położenia Polski w Europie - wymienić elementy współpracy międzynarodowej	<ul style="list-style-type: none"> - przeanalizować położenie Polski pod względem gospodarczym
73. Podstawy funkcjonowania Unii Europejskiej.	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić filary działalności Unii Europejskiej - wymienić elementy procesu integracji europejskiej	<ul style="list-style-type: none"> - omówić główne instytucje Unii Europejskiej - określić korzyści i koszty wynikające z przystąpienia Polski do UE
74. Współpraca euroregionalna.	<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcie euroregionu	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować korzyści płynące ze współpracy międzynarodowej

2.1 Materiał nauczania

1. Pieniądz i bankowość.

- Przedsiębiorczość jako postawa. Najważniejsze cechy osoby przedsiębiorczej.
- Postawy i umiejętności człowieka przedsiębiorczego.
- Krótka historia pieniądza.
- Cechy i funkcje pieniądza.
- Płynność wartości pieniądza.
- Inflacja – jej przyczyny i skutki. Kształtowanie się kursu walutowego.
- Bank centralny. Zadania banku centralnego. Jego funkcje . Finansowa polityka stabilizacyjna.
- Zadania i funkcje banków komercyjnych. Bankowy Fundusz Gwarancyjny. Bankowość elektroniczna.
- Posiadanie rachunku bankowego. Formy rozliczeń bezgotówkowych.
- Czeki i karty płatnicze.
- Kredyt jako możliwość finansowania przedsięwzięcia gospodarczego.
- Rodzaje kredytów. Umowa kredytowa. Warunki uzyskania kredytu gospodarczego.
- Fundusze inwestycyjne.

2. Istota funkcjonowania gospodarki.

- Przemiany gospodarcze w Polsce.
- Od gospodarki centralnie sterowanej do gospodarki rynkowej.
- Ważne pojęcia: prywatyzacja, restrukturyzacja, reprivatyzacja, demonopolizacja.
- System gospodarki centralnie sterowanej. System gospodarki rynkowej.
- Przesłanki przemian gospodarczych w Polsce po 1989 r.
- Sposoby pomiaru wzrostu gospodarczego.
- Podstawowe mierniki: Produkt krajowy brutto, Produkt narodowy brutto, produkcja globalna,
- Przejawy zmian struktury gospodarczej Polski
- Funkcjonowanie podmiotów w gospodarce rynkowej.
- Gospodarstwa domowe. Przedsiębiorstwa. Spółki. Państwo.
- Formy własności firm.
- Giełda papierów wartościowych. Rodzaje giełd. Kursy akcji. Spółki giełdowe. Cedula giełdowa.
- Rodzaje papierów wartościowych. Akcje. Obligacje. Bilety skarbowe. Weksle.
- Rodzaje emisji akcji. Ceny akcji. Rodzaje rynków papierów wartościowych.
- Budżety. Zasady budżetowe. Budżet domowy. Budżety jednostek samorządu terytorialnego
- Dochody i wydatki budżetu.
- Podstawowe źródła informacji gospodarczej w firmie. Inne źródła informacji gospodarczej.
- Pojęcie cyklu koniunkturalnego. Przebieg cyklu. Cechy charakterystyczne poszczególnych faz.
- Kształtowanie się poszczególnych mierników w kolejnych fazach.

3. Komunikacja interpersonalna.

- Proces komunikowania się, Wieloznaczność pojęcia komunikacja.
- Rodzaje komunikacji społecznej. Elementy komunikatu.
- Komunikacja werbalna. Cele rozmowy, Rodzaje wypowiedzi.
- Komunikacja niewerbalna. Bariery w komunikacji społecznej.
- Rodzaje zachowań. Możliwości poznania własnej osobowości. Przyczyny i skutki różnych rodzajów zachowań ludzkich. Przypadki zachowań asertywnych.
- Pojęcie i rodzaje konfliktów. Radykalne sposoby rozwiązywania konfliktów.
- Umiejętności negocjacyjne. Rodzaje negocjacji. Umiejętności i cechy przydatne podczas prowadzenia negocjacji.
- Osobowość człowieka. Elementy sukcesu w pracy zawodowej. Predyspozycje własne do pracy zawodowej i prowadzenia działalności gospodarczej.
- Organizacja pracy we współczesnych przedsiębiorstwach. Cechy i zasady pracy zespołowej.
- Zalety pracy zespołowej.
- Etyka w biznesie. Elementy postępowania etycznego Wartości obowiązujące w gospodarce rynkowej. Przykłady zachowań nieetycznych – ich charakterystyka.
- Korupcja – jej rodzaje. Zjawiska sprzyjające korupcji. Regulacje służące zwalczaniu korupcji. Działania Rady Europy dotyczące zwalczania korupcji.

4. Praca.

- Aspekty pracy w życiu człowieka Humanizacja pracy. Elementy procesu pracy.
- Popyt i podaż na rynku pracy. Nierównowaga – i jej przyczyny na rynku.
- Pojęcie i rodzaje bezrobocia. Struktura bezrobocia w Polsce. Negatywne i pozytywne (?) skutki bezrobocia. Polityka społeczna państwa w zakresie ograniczania bezrobocia. Czynniki ograniczające bezrobocie. Instytucje wspomagające osoby poszukujące pracy.
- Etapy poszukiwania pracy. Tworzenie współczesnego życiorysu (CV). Opracowanie listu motywacyjnego. Europejski współczesny życiorys (Europass).
- Rozmowa kwalifikacyjna – porady praktyczne.
- Przepisy prawne stanowiące podstawę zatrudnienia. Zakres obowiązywania przepisów KP.
- Zasady prawa pracy. Sposoby nawiązania stosunku pracy. Cechy umowy o pracę.
- Obowiązki i prawa pracownika i pracodawcy.
- Okoliczności zatrudniania osób niepełnosprawnych.
- Sposoby rozwiązywania umów o pracę
- Rodzaje wynagrodzenia pracownika za pracę, Systemy płac, Funkcje płacy.

5. Przedsiębiorstwo.

- Podstawowe cele prowadzenia działalności gospodarczej(podaż, popyt, ceny)
- Czynniki sprzyjające działalności gospodarczej społeczeństw
- Rodzaje działalności gospodarczej wynikające z ustawy
- Cechy charakterystyczne różnych rodzajów spółek
- Podstawy prawne funkcjonowania w/w podmiotów gospodarczych
- Organy zarządcze spółek, Możliwości zmian form prawnych spółek, Związki spółek
- Decyzja o założeniu własnej firmy.
- Plan budowy firmy – jego struktura. Rozpatrzenie różnych wariantów prowadzenia działalności gospodarczej (w tym ewentualne niepowodzenie)

- Czynniki wpływające na wybór działalności gospodarczej – różne opcje.
- Możliwości i rodzaje lokalizacji firmy. Warunki wyboru działalności produkcyjnej.
- Czynniki lokalizacji produkcji
- Zasięg działania firmy, Możliwości poznania przyszłego rynku, na którym będzie prowadzona działalność
- Źródła sfinansowania rozpoczęcia działalności gospodarczej, Podstawowe pojęcia związane z wynikiem finansowym przedsiębiorstwa
- Procedura rejestracji firmy, Kolejne etapy załatwiania formalności w urzędach.
- Podstawowe dokumenty związane z rejestracją działalności gospodarczej
- Główne cele marketingu, Kształtowanie produkcji, jakość, promocja
- Znak firmowy i jego znaczenie w działalności gospodarczej, Public relations
- Znaczenie kolorów w działalności gospodarczej,
- Elementy walki konkurencyjnej, Strategie cenowe, Sieć dystrybucji, Rodzaje opustów cenowych, Popyt elastyczny, Popyt mało elastyczny
- Wybrane sposoby reklamowania towarów i usług, Złe i dobre strony reklamy
- Obsługa konsumenta, Formy obsługi, Zasady dokonywania zakupu poza sklepem.
- Obowiązki sprzedawcy przy sprzedaży towaru, Prawa konsumenta, Przepisy prawne.
- Reklamacja, gwarancja.
- Zasady organizacji pracy przedsiębiorstwa
- Czynniki doboru pracowników do firmy
- Elementy zarządzania przedsiębiorstwem, Style kierowania, Zadania kierownika
- Zasady nagradzania i karania pracowników
- Działania związane z usprawnieniem przepływu informacji w firmie, Ważne elementy zarządzania firmą
- Zasady prowadzenia rachunkowości w firmie, Funkcje rachunkowości
- Klasyfikacja dowodów księgowych, Zasady prowadzenia ksiąg rachunkowych
- Elementy majątku przedsiębiorstwa, Likwidacja działalności gospodarczej,
- Procedura związana z zakończeniem działalności gospodarczej.

6. Podatki i ubezpieczenia.

- Zasadność płacenia podatków, Różne rodzaje podatków, Klasyfikacja podatków wg różnych kryteriów, Podstawowe pojęcia związane z podatkami, Charakterystyka VAT-u
- Prawo do wspólnego opodatkowania. Elementy opodatkowania dochodów z pracy,
- Podział ubezpieczeń, Regulacje prawne dot. ubezpieczeń,
- Cechy charakterystyczne nowego systemu emerytalnego,
- Ubezpieczenia zdrowotne, Prawa ubezpieczonego,
- Świadczenia przysługujące ubezpieczonym,
- Ubezpieczenia gospodarcze- podział, zakres obowiązywania, Treść umowy ubezpieczenia
- Zakres odpowiedzialności ubezpieczyciela

7. Współpraca międzynarodowa.

- Cechy położenia Polski w Europie, Szlaki komunikacyjne przechodzące przez Polskę,
- Początki integracji gospodarczej Europy, Główne filary funkcjonowania UE,
- Kraje tworzące Unię, Etapy przynależności poszczególnych krajów do Unii,
- Instytucje Unii Europejskiej – ogólna charakterystyka,

- Euroregiony – efektem współpracy przygranicznej, Zasady funkcjonowania Euroregionów,
- Globalizacja – jej przejawy, Pozytywne i negatywne skutki procesu globalizacji dla Polski,
- Uczestnictwo Polski w organizacjach międzynarodowych, Wyspecjalizowane organizacje międzynarodowe, w których obecna jest Polska.

3 Procedury osiągnięcia celów

3.1 Postulaty metodyczne

W większości dokumentów oświatowych traktujących o reformie zawarte są stwierdzenia sugerujące odchodzenie od tradycyjnych, podawczych metod nauczania. To dotyczy przede wszystkim przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości”, którego podstawa programowa kładzie większy nacisk na kompetencje a nie na wiedzę, zaleca to aby w uczniu wyzwać takie cechy jak: kreatywność, samodzielność w pozyskiwaniu wiedzy czy umiejętność wykorzystania jej w praktyce. Koniecznością staje się więc stosowanie na lekcjach z tego przedmiotu metod aktywizujących.

W nauczaniu „Podstaw przedsiębiorczości” duża ilość zajęć powinna być prowadzona w formie ćwiczeń praktycznych, ważne jest kształtowanie umiejętności wypełniania dużej grupy formularzy związanych z początkiem podjęcia działalności gospodarczej (bank, urzędy: miejski, skarbowy, statystyczny, ZUS, itd.).

Przedmiot ten powinien wykształcić u uczniów umiejętność samodzielnego podejmowania

decyzji, poczucie odpowiedzialności za inne osoby (bliscy, pracownicy) a co najważniejsze kształtować samodzielność i kreatywność w myśleniu. Nauka tych umiejętności wymusza na nauczycielach konieczność częstszego organizowania lekcji w formie „pracy w grupach”.

3.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych

Nazwa części materiału nauczania	Wymiar godzin
1. Pieniądz i bankowość	8
2. Istota funkcjonowania gospodarki	15
3. Komunikacja interpersonalna	10
4. Praca	10
5. Przedsiębiorstwo	20
6. Podatki i ubezpieczenia	8
7. Współpraca międzynarodowa	5
RAZEM:	76

3.3 Metody preferowane w dydaktyce

W nauczaniu przedmiotu podstawy przedsiębiorczości koniecznością staje się stosowanie na lekcjach metod aktywizujących. Poniżej zaprezentuję kilka najbardziej przydatnych w realizacji celów edukacyjnych.

W tabeli zebrano metody nauczania najbardziej przydatne w realizacji celów edukacyjnych.

Najczęściej stosowane metody nauczania „Podstaw przedsiębiorczości”

- pogadanka
- burza mózgów
- dyskusja
- gra dydaktyczna
- ćwiczenia
- pokaz
- elementy wykładu
- metoda projektów

Debata szkolna. Metoda ta polega na tym, że biorą w niej udział dwa zespoły: pierwszy – który tezy broni i drugi, który ją neguje. W każdej z grup znajduje się po trzy osoby, jest także kilku sędziów, którzy całość dyskusji oceniają. Czas i kolejność wystąpień są z góry określone. Zespoły szukając i przedstawiając skuteczne argumenty mają za zadanie przekonać sędziów do własnego zdania. Pewną trudnością jest to, że stanowisko jakie będzie prezentować drużyna w debacie losuje się tuż przed nią. Metoda ta kształtuje przede wszystkim umiejętność krytycznego myślenia, dobór argumentów i ich prezentowanie na szerszym forum, przedstawienie własnego stanowiska i jego obronę. Umiejętnością, którą nabywa się w czasie przygotowania do debaty jest precyzyjne formułowanie sądów. Konieczność odpowiedzi na argumenty przeciwnika wymusza aktywne słuchanie. Poza tym metoda ta aktywizuje coś co nazwiemy komunikacją werbalną i niewerbalną. Zachęca do współpracy nie tylko na etapie debatowania ale także przygotowań przed nią. Kompetencje uczniów – to umiejętność np. przekonania pracodawcy o swoich możliwościach w przyszłej pracy.

Burza mózgów. Przydatność tej metody wyłania się wtedy gdy zaistnieje potrzeba zaprezentowania wielu pomysłów, związanych z rozwiązaniem jakiegoś problemu. Pozwala także sprawdzić na ile uczniowie opanowali wiedzę przekazaną wcześniej. Stosowanie tej metody na zajęciach pozwoli unaocznić uczniom możliwości i sposoby pozyskiwania pomysłów także na działalność gospodarczą. Metoda w szczególności kształtuje kreatywność uczniów, może być także wstępem do rozpoczęcia realizacji projektu.

Studium przypadku – polega na przedstawieniu sytuacji realnej lub hipotetycznej (założonej) a to z kolei ma zaktywizować uczniów na zajęciach. Czynnikiem wyzwalającym ich aktywność będzie emocjonalne potraktowanie całej sytuacji poprzez wyszukanie najkorzystniejszego rozwiązania. Metoda pozwala na określenie hierarchii wartości czy wykreowanie lidera.

Ćwiczenia praktyczne – na zajęciach z „Podstaw przedsiębiorczości” można przećwiczyć wypełnianie wielu dokumentów związanych nie tylko z prowadzeniem działalności gospodarczej. Mogą to być kwestionariusze osobowe, dokumenty dot. poszukiwania pracy, bankowe, prosta analiza wybranych przepisów prawnych.

Portfolio. Jest to gromadzenie przez ucznia w specjalnej teczce ewentualnie segregatorze, różnych materiałów dotyczących konkretnych tematów. Aktywność ucznia nakierowana jest na samodzielną i systematyczną pracę oraz doskonalenie umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji (w tym także z Internetu). Portfolio może także przygotowywać uczniów do wykonania projektu.

Obserwacja i pomiar. Metoda polega na świadomym i planowym postrzeganiu zjawisk, procesów czy rzeczy bezpośrednio podczas przebywania w instytucjach, urzędach czy firmach oraz na sali lekcyjnej. Spostrzeżeń dokonują uczniowie, nauczyciel zaś stwarza możliwości obserwacji, ukierunkowuje ją bądź pomaga w rejestracji i interpretacji wyników.

Gry dydaktyczne i zręcznościowe. Na podstawie materiału przygotowanego przez NB Portal (płytką + komputer) uczniowie rozwiązują zadania typu strategicznego, gry sytuacyjne bądź symulacyjne. Dzięki tej metodzie zachowania uczniów powinny być bardziej operacyjne, nakierowane na działanie, spontaniczne. Metoda ta doskonali u uczniów obsługę komputera oraz pozwala zaobserwować prawdziwych liderów.

Ćwiczenia np. zlecenie samodzielnego napisania przez ucznia listu motywacyjnego bądź CV, na bazie życiorysu któregoś z rodziców bądź osoby bliskiej po uprzednim podaniu przez nauczyciela typowego wzoru takiego dokumentu. Dochodzi do tego umiejętność wypełniania dużej grupy formularzy związanych z początkiem podjęcia działalności gospodarczej.(bank, urzędy: miejski, skarbowy, statystyczny, ZUS, itd.).

3.4 Środki dydaktyczne

Aby zrealizować program potrzebne będą następujące środki dydaktyczne:

- podręcznik
- zeszyt ćwiczeń
- materiały źródłowe(przepisy prawne, formularze i odpowiednie druki z banku, urzędów: miejskiego, skarbowego, statystycznego, ZUS-u, SANEPIDU, wzory umów cywilno-prawnych, teksty źródłowe), dane statystyczne, mapy administracyjne, gospodarcze, polityczne, foliogramy, filmy. Wskazane jest korzystanie z odpowiedniego oprogramowania komputerowego i wykorzystanie zasobów Internetu.

3.5 Spis wykorzystywanej literatury

1. Balawajder K., *Konflikty interpersonalne*, Katowice 1992
2. Begg D., Dornbusch R., Fischer R., *Ekonomia*. PWE, Warszawa 1999.
3. Bień W., *Rynek papierów wartościowych*, Difin, Warszawa 2001.
4. Bogacka - Kisiel E., Łyszczak M., *Finanse i bankowość. Zarys problematyki*, Wydawnictwo AE Wrocław 1999.
5. Fierla I., *Geografia gospodarcza świata*, PWE, Warszawa 1998
6. Nasiłowski M., *Podstawy mikro- i makroekonomii*, Wydawnictwo Key, Text, Warszawa 1994.
7. Nęcki Z., *Komunikowanie interpersonalne*, Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków 1992
8. Nojszewska E., *Podstawy ekonomii*, WS i P Warszawa 1997.
9. Norek E., *Spółki cywilne i handlowe. Wzory umów i innych aktów*, Wydawnictwa Prawnicze PWN Warszawa 1997.
10. Woś J., *Integracja europejska*, Wydawnictwo WSB, Poznań 1999.

3.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

Pracownia przedmiotowa powinna być wyposażona w komputer, projektor multimedialny, rzutnik folii, ekran, tablicę, tablice magnetyczne lub korkowe, odtwarzacz CD/DVD, telewizor, ewentualnie kamerę wideo, podręczną biblioteczkę, w której powinny się znajdować: podręcznik, przewodnik metodyczny dla nauczyciela, podstawowe akty prawne, tj. kodeks spółek handlowych, kodeks cywilny, kodeks pracy, ustawa Prawo spółdzielcze, ustawa o ochronie konkurencji i konsumenta, ustawa o finansach

publicznych, ustawa budżetowa oraz schematy organizacyjne i przykładowe statuty różnych przedsiębiorstw, roczniki statystyczne i literatura fachowa dotycząca gospodarki rynkowej, dysproporcji gospodarczych, integracji Polski z Unią Europejską i inne według uznania nauczyciela, ławki i krzesła, które można dowolnie ustawiać do organizowania zajęć w grupie.

4 Opis założonych osiągnięć ucznia

4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

WYMAGANIA PROGRAMOWE PODSTAWOWE	WYMAGANIA PROGRAMOWE PONADPODSTAWOWE
Uczeń potrafi	Uczeń potrafi:
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić przykładowe cechy osoby przedsiębiorczej - wymienić umiejętności oraz postawy łączące się z cechami człowieka przedsiębiorczej	<ul style="list-style-type: none"> - usystematyzować cechy czło wieka przedsiębiorczego wg hierarchii ważności(K.K) - dobrać do wybranych cech człowieka przedsiębiorczego postawy bądź umiejętności
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować następujące pojęcia związane z finansami: pieniądz, barter, inflacja - wyjaśnić zwrot - bicie pieniądza	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić funkcjonowanie pieniądza - wyjaśnić na czym polegało znaczenie tzw. kwitów depozytowych
<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić na prostym schemacie funkcje jakie pełni pieniądz - zdefiniować pojęcia: deprecjacja, denominacja dewaluacja	<ul style="list-style-type: none"> - omówić zjawisko denominacji na przykładzie Polski - scharakteryzować skutki dewaluacji ogłoszonej oficjalnie przez władze danego państwa
<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić główne cele NBP - wymienić podstawowe zadania NBP	<ul style="list-style-type: none"> - omówić zakres działania banku centralnego - określić funkcję stabilizacyjną NBP
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić podstawowe funkcje banków komercyjnych - podać podstawę prawną funkcjonowania banków komercyjnych	<ul style="list-style-type: none"> - uzasadnić celowość powołania do życia Bankowego Funduszu Gwarancyjnego - opisać istotę funkcjonowania bankowości elektronicznej
<ul style="list-style-type: none"> - określić następujące pojęcia: polecenie przelewu, umowa debetowa, akredytywa - narysować w postaci schematu formy rozliczeń bezgotówkowych	<ul style="list-style-type: none"> - wypełnić umowę rachunku bankowego - wybrać właściwe formularze i przelać określoną kwotę ze swojego rachunku na inny
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić rodzaje czeków - wymienić podstawowe rodzaje kart płatniczych	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić przeznaczenie numeru identyfikacyjnego PIN - określić jakiego rodzaju informacje zawiera karta płatnicza, którą otrzymujemy z banku
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić rodzaje kredytów - wymienić formy finansowania przedsiębiorcy	<ul style="list-style-type: none"> - wykazać różnice występujące między rodzajami kredytów - omówić procedurę uzyskania kredytu gospodarczego
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić cechy gospodarki centralnie sterowanej lub gospodarki rynkowej; - pokazać na mapie państwa nowopowstałe w Europie po 1990 r.	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować sytuację polityczną i gospodarczą Polski po II wojnie światowej - objaśnić w jakiej sytuacji znalazły się państwa, które uniezależniły się od ZSRR po 1990 r.
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować następujące pojęcia: produkt krajowy brutto, produkt narodowy brutto, produkcja globalna - wymienić mierniki charakteryzujące gospodarkę?	<ul style="list-style-type: none"> - opisać tendencje jakie zarysowały się w gospodarce polskiej po 1992 r. - przeanalizować zmiany wybranych wskaźników polskiej gospodarki

<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcia: popyt, podaż, cena - co to jest: prawo popytu, prawo podaży 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić jakie funkcje pełni w gospodarce mechanizm rynkowy - omówić znaczenie dla przedsiębiorstwa konkurencji na rynku
<ul style="list-style-type: none"> - narysować na schemacie podmioty występujące w gospodarce rynkowych - wskazać kto współtworzy gospodarstwo domowe 	<ul style="list-style-type: none"> - przeanalizować na podstawie tabeli strukturę wydatków Polaków - przedstawić pomysł na zrationalizowanie własnych wydatków
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcie przedsiębiorstwa - podać definicje następujących pojęć: zysk strata, osoba fizyczna - wymienić podstawy prawne prowadzenia działalności gospodarczej 	<ul style="list-style-type: none"> - udowodnić tezę, że zmiana ustroju gospod. W Polsce stała się impulsem do podejmowania działalności gosp. na własny rachunek - omówić schemat podstawowych form własności firm
<ul style="list-style-type: none"> - podać rolę giełdy w gospodarce rynkowej 	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić historyczne uwarunkowania powstania giełdy w Polsce - omówić zadania maklera giełdowego
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować następujące pojęcia: akcja, obligacja, bon skarbowy, weksel - przedstawić podział papierów wartościowych 	<ul style="list-style-type: none"> - zaprezentować prawa właściciela akcji do uczestnictwa w kapitale spółki akcyjnej - wyjaśnić zasady posiadania akcji uprzywilejowanych - wyjaśnić jakimi cechami różnią się poszczególne papiery wartościowe
<ul style="list-style-type: none"> - rozróżnij poszczególne wartości akcji - wyróżnić segmenty rynku papierów wartościowych 	<ul style="list-style-type: none"> - określić kryterium emisji akcji spółki akcyjnej - rozróżnić cele emisji papierów wartościowych dla posiadaczy wolnych środków finansowych i dla przedsiębiorstw
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcie państwa jako podmiotu gospodarczego - wymienić główne zadania państwa 	<ul style="list-style-type: none"> - uzasadnić wpływ państwa na podejmowanie inicjatyw gospodarczych - dokonać oceny państwa w wywiązywaniu się z zadań wobec obywateli
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować następujące pojęcia: budżet, przychody, „rozchody - wymienić elementy budżetu domowego 	<ul style="list-style-type: none"> - skonstruować budżet domowy na przykładzie struktury przychodów i rozchodów własnej rodziny - przedstawić graficznie elementy budżetu domowego
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcie budżet państwa - wymienić zasady tworzenia budżetu państwa 	<ul style="list-style-type: none"> - omówić zasady tworzenia budżetu państwa - scharakteryzować kształtowanie się budżetu w Polsce
<ul style="list-style-type: none"> - wskazać na mapie administracyjnej województwa miejscowości będące siedzibą gmin - wyliczyć główne źródła dochodów gmin 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić z czego wynika różna sytuacja finansowa jednostek samorządowych
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić główne źródła informacji gospodarczej dotyczące całości kraju oraz jednostkowej firmy - określić ewidencję księgową 	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować Mały Rocznik Statystyczny jako źródło informacji - omówić przyczyny różnic pomiędzy poszczególnymi województwami w zakresie zatrudnienia w przemyśle, usługach i liczbie indywidualnych firm
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować cykl koniunkturalnego - wymienić główne fazy cyklu koniunkturalnego 	<ul style="list-style-type: none"> - porównać kształtowanie się wskaźnika produkcji w poszczególnych fazach cyklu
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcie komunikacji interpersonalnej - przedstawić graficznie wieloznaczność pojęcia komunikacja 	<ul style="list-style-type: none"> - udowodnić, że umiejętności interpersonalne są ważne dla każdego - stworzyć grupę przesłanek ważnych z punktu widzenia kontaktu szefa z pracownikami
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić rodzaje wypowiedzi 	<ul style="list-style-type: none"> - rozróżnić rodzaje wypowiedzi - omówić cechy komunikacji werbalnej
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić co określa komunikacja niewerbalna - przedstawić na schemacie elementy komunikacji niewerbalnej 	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować umiejętność aktywnego słuchania - wyjaśnić znaczenie elementów mowy ciała

<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić graficznie rodzaje barier występujących w komunikacji międzyludzkiej - wyjaśnić na czym polega wysyłanie fałszywych komunikatów	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzuj poszczególne kategorie zachowań przeciw stawnych - rozróżnić rodzaje barier jakie stwarzają między sobą ludzie
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić uczucia jakie wywołują w nas stany emocjonalne - wymienić rodzaje postaw asertywnych	<ul style="list-style-type: none"> - posegregować rodzaje zachowań, ich przyczyny i skutki,
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcie konfliktu - przedstawić graficznie rodzaje konfliktów	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować metody rozwiązywania konfliktów - rozwiązać konflikt na podstawie wybranej sytuacji
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcie negocjacji - wymienić rodzaje negocjacji	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować rodzaje negocjacji - usystematyzować umiejętności i cechy przydatne podczas negocjacji
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić podstawowe cechy pracy zespołowej - wymienić zalety pracy zespołowej	<ul style="list-style-type: none"> - udowodnić, że praca zespołowa jest podstawową formą organizacji pracy we współczesnych przedsiębiorstwach - opisać cechy pracy zespołowej
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić wartości obowiązujące w gospodarce rynkowej wg ważności - wymienić najczęstsze zachowania nieetyczne	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić na czym polegają przestępstwa w dziedzinie intelektualnej - przyporządkować poszczególne przypadki do konkretnych rodzajów zachowań
<ul style="list-style-type: none"> - określić pojęcia dotyczące poszczególnych rodzajów korupcji - wymienić zjawiska sprzyjające korupcji	<ul style="list-style-type: none"> - przeprowadzić wywód, który udowodni groźbę zjawiska korupcji dla państwa i dla obywateli - określić kroki jakie podjęły naczelne organy państwa aby ograniczyć zjawisko korupcji
<ul style="list-style-type: none"> - w wymienić aspekty w jakich można rozpatrywać pracę - zdefiniować pojęcie „pracy”;	<ul style="list-style-type: none"> - omówić znaczenie pojęcia humanizacja pracy - określić znaczenia pracy gospodarce rynkowej
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować następujące pojęcia: popyt na rynku pracy, podaż na rynku pracy, nierównowaga na rynku pracy - wymienić przyczyny nierównowagi na rynku pracy	<ul style="list-style-type: none"> - omówić funkcjonowanie konkurencji na rynku pracy - scharakteryzować przyczyny nierównowagi na rynku pracy
<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić definicję bezrobocia - wymienić rodzaje bezrobocia	<ul style="list-style-type: none"> - omówić niekorzystne elementy struktury bezrobocia w Polsce
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić sposoby poszukiwania przyszłej pracy - wymienić dokumenty niezbędne w procesie poszukiwania pracy	<ul style="list-style-type: none"> - przeanalizować oferty pracy - przygotować CV oraz list motywacyjny
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić czynności jakie musi wykonać kandydat na pracownika przygotowując się do rozmowy kwalifikacyjnej - wymienić dokumenty jakie powinien zabrać ze sobą kandydat na pracownika	<ul style="list-style-type: none"> - przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej na pracownika - wcielić się w rolę pracodawcy
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcie stosunku pracy - wymienić główne przepisy dotyczące zatrudnienia	<ul style="list-style-type: none"> - zinterpretować podstawowe zasady prawa pracy - omówić zakres przepisów Kodeksu Pracy
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić podstawowe prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy - wymienić rodzaje odpowiedzialności jakie ponosi pracownik za niewywiązywanie się ze swoich obowiązków	<ul style="list-style-type: none"> - przeanalizować podstawowe aspekty ochrony pracy kobiet - dopasować rodzaje odpowiedzialności pracownika do ewentualnie stosowanych sankcji przez pracodawcę - ocenić znaczenie nagany i kary finansowej w funkcjonowaniu firmy

<ul style="list-style-type: none"> - wymienić normy jakie powinien spełniać zakład pracy chronionej - wymienić korzyści jakie ma pracodawca zatrudniający osoby niepełnosprawne	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować instytucję finansującą pracodawcom koszty tworzenia miejsc pracy osobom niepełnosprawny - uzasadnić konieczność zatrudnienia w zakładzie pracy chronionej stałej opieki medycznej
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić cechy umowy o pracę - przedstawić graficznie sposoby rozwiązywania umów o pracę	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić korzyści z podpisania umowy na czas nieokreślony - omówić znaczenie świadectwa pracy
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować płacę - przedstawić graficznie funkcje płacy - wymienić rodzaje i systemy płac	<ul style="list-style-type: none"> - omówić formy wynagrodzenia wynikające z systemu płac - porównać formy wynagrodzenia
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić podstawowe rodzaje działalności gospodarczej - wymienić grupy czynników warunkujących rozwój działalności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none"> - opisać przeobrażenia struktury polskiej gospodarki - określić rodzaj działalności gospodarczej - określić podstawy prawne prowadzenia działalności gospodarczej
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcie spółka - wymienić różne rodzaje spółek	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować rodzaje spółek - omówić zadania organów spółek
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić główne cechy człowieka przedsiębiorczego; - zdefiniować pojęcie struktura organizacyjna firmy	<ul style="list-style-type: none"> - określić uwarunkowania jakie powinien przewidzieć przedsiębiorca tworząc własny biznesplan - scharakteryzować bariery z jakimi może spotkać się przyszły przedsiębiorca
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić jakie czynniki musi uwzględnić przyszły przedsiębiorca planując wybór działalności gospodarczej - wymienić rodzaje lokalizacji firmy	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować czynniki lokalizacji produkcji - przyporządkować konkretnym rodzajom działalności – czynniki je rozwijające bądź hamujące
<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić obszary, na których firma może prowadzić działalność - podać czynności poprzedzające wejście na rynek firmy	<ul style="list-style-type: none"> - przeprowadzić prostą analizę rynku, na którym firma zamierza działać - określić znaczenie niszy rynkowej w swoim regionie
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować podstawowe pojęcia związane z wynikiem finansowym: zysk, strata, rentowność	<ul style="list-style-type: none"> - zaprezentować możliwości finansowania działalności gospodarczej - przedstawić klasyfikację kosztów w przedsiębiorstwie
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić urzędy i instytucje, które musi odwiedzić przyszły przedsiębiorca aby zarejestrować firmę - rozszyfrować skrót: NIP	<ul style="list-style-type: none"> - omówić procedurę zakładania firmy
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcie marketingu - przedstawić na schemacie elementy marketing-mixu	<ul style="list-style-type: none"> - dokonać analizy celów marketingu pod kątem sytuacji rynkowej - podać przykłady wyrobów, w których następuje wyraźna poprawa jakości
<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić graficznie elementy marki - wymienić cechy dobrego znaku firmowego	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić znaczenie poszczególnych kolorów w działalności gospodarczej - uzasadnić znaczenie kreowania pozytywnego wizerunku firmy
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić pojęcia związane z obniżaniem cen - przedstawić na schemacie strategię cenową związane z wprowadzaniem wyrobów na rynek	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić marketingowe znaczenie ceny - omówić uczestników dystrybucji jako ogniwa zapewniające proces powiązań kupna-sprzedaży
<ul style="list-style-type: none"> - podać cel działań reklamowych - przedstawić graficznie niektóre sposoby reklamowania towarów i usług	<ul style="list-style-type: none"> - udowodnić twierdzenie, że reklama jest poważną gałęzią działalności gospodarczej - omówić wieloaspektowość twórczą związaną z przygotowaniem kampanii reklamowych
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić obowiązki sprzedawcy wobec konsumenta wynikające z umowy kupna towaru - wymienić podstawowe formy obsługi klienta	<ul style="list-style-type: none"> - zaprezentować różnice istniejące między reklamacją niezgodności towaru z umową a gwarancją - omówić odpowiedzialność sprzedawcy wynikającą z wymagań towaru

<ul style="list-style-type: none"> - wymienić zasady jakimi powinien kierować się szef organizując pracę przedsiębiorstwa - wyjaśnić na czym polega zasada koncentracji pracy	<ul style="list-style-type: none"> - uzasadnić tezę, że wydajność pracy jest ważnym czynnikiem kształtującym efektywność funkcjonowania firmy
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić z jakich elementów składa się dobrze sformułowany list motywacyjny - wymienić czynniki jakie powinien brać pod uwagę przedsiębiorca przy doborze pracowników do pracy	<ul style="list-style-type: none"> - usystematyzować wg pewnej hierarchii ważności cechy indywidualne kandydata na pracownika dopasowując je do rodzaju wykonywanej pracy - podać czynniki brane pod uwagę przy rekrutacji pracowników do swojej firmy,
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić style kierowania - wymienić zadania kierownika związane ze sprawowaniem nadzoru nad personelem	<ul style="list-style-type: none"> - udowodnić tezę, że zasady nagradzania pracowników powinny być współmierne do zasług lub przewinień - przedstawić argumenty za obsadzaniem wolnych stanowisk własnym personelem
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić podstawowe elementy zarządzania firmą - podać harmonogram czynności porządkujących przepływ informacji	<ul style="list-style-type: none"> - uzasadnić ważność znakowania, przechowywania i archiwizowania akt - zaprojektować prostą instrukcję przepływu informacji
<ul style="list-style-type: none"> - określić pojęcie rachunkowości - wymienić główną obowiązującą zasadę w rachunkowości	<ul style="list-style-type: none"> - sklasyfikować dokumenty rachunkowe wg różnych kryteriów - scharakteryzować dowód księgowy
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcie księgowości - wymienić zasady prowadzenia ksiąg rachunkowych	<ul style="list-style-type: none"> - zaprezentować kwalifikacje jakim powinna odpowiadać osoba zatrudniona w księgowości - udowodnić, że stosowanie tzw. księgowości kreatywnej jest działaniem nieetycznym
<ul style="list-style-type: none"> - podać przeznaczenie księgi przychodów i rozchodów - wymienić przepisy, których znajomość ułatwi prowadzenie księgi przychodów i rozchodów	<ul style="list-style-type: none"> - wypełnić samodzielnie podatkową księgę przychodów i rozchodów - przedstawić różne możliwości prowadzenia księgowości firmy,
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić rodzaje majątku przedsiębiorstwa; - wymienić źródła finansowania majątku przedsiębiorstwa	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować sposoby likwidacji działalności gospodarczej
<ul style="list-style-type: none"> - określić pojęcie podatku - wymienić cechy podatku - wymienić rodzaje podatków	<ul style="list-style-type: none"> - obliczyć wysokość podatku dochodowego
<ul style="list-style-type: none"> - podać podstawę prawną wprowadzenia w Polsce – VAT-u - wymienić podział deklaracji podatku VAT	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować podatek VAT - wypełnić deklarację VAT
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić komu przysługuje prawo do wspólnego opodatkowania	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić jakie warunki musi spełnić małżeństwo aby mogło wspólnie opodatkować się
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcie przychody ze stosunku pracy - przedstawić na schemacie dochody z pracy	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić krótką historię funkcjonowania kosztów uzyskania przychodu
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcie ubezpieczenia - przedstawić na schemacie podział ubezpieczeń	<ul style="list-style-type: none"> - omówić grupy ubezpieczeń społecznych - uzasadnić dlaczego ubezpieczenia społeczne są obowiązkowe
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić na czym polega aktualny system emerytalny w Polsce - przedstawić graficznie elementy systemu emerytalnego	<ul style="list-style-type: none"> - określić korzyści płynące z ubezpieczenia emerytalne - wypełnić deklarację ZUS
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić świadczenia z ubezpieczenia społecznego przysługujące ubezpieczonym - wymienić podstawę prawną korzystania z opieki zdrowotnej w nowym systemie	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić prawa osoby ubezpieczonej - wyjaśnić zasady finansowania ubezpieczeń zdrowotnych
<ul style="list-style-type: none"> - wymienić podział ubezpieczeń gospodarczych; - podać nazwę dokumentu, który wiąże się z ubezpieczeniami gosp.	<ul style="list-style-type: none"> - opisać treść umowy ubezpieczeniowej - przeanalizować zakres odpowiedzialności ubezpieczyciela

- wymienić cechy centralnego położenia Polski w Europie - wymienić elementy współpracy międzynarodowej	- przeanalizować położenie Polski pod względem gospodarczym
- wymienić filary działalności Unii Europejskiej - wymienić elementy procesu integracji europejskiej	- omówić główne instytucje Unii Europejskiej - określić korzyści i koszty wynikające z przystąpienia Polski do UE
- zdefiniować pojęcie euroregionu - wymienić kilka bardziej znanych w Polsce euroregionów	- scharakteryzować korzyści płynące ze współpracy międzynarodowej

Kryteria ocen:

Ocenę *dopuszczającą* otrzymuje uczeń, który:

- rozumie i wykonuje polecenia przy pomocy nauczyciela,
- zapamiętał wiadomości traktowane jako elementarne do orientacji w treściach danego działu tematycznego i umie je odtworzyć przy pomocy nauczyciela
- przy pomocy nauczyciela rozpoznaje, nazywa i klasyfikuje poznane zjawiska, procesy, dokumenty,
- potrafi samodzielnie (lub z pomocą) wykonać proste ćwiczenie, zadanie, polecenie,
- współpracuje w zespole w trakcie wykonywania zadań,
- prowadzi zeszyt przedmiotowy i zeszyt ćwiczeń

Ocenę *dostateczną* otrzymuje uczeń, który:

- rozumie polecenia i instrukcje
- zapamiętał podstawowe wiadomości dla danego działu tematycznego i potrafi samodzielnie je zaprezentować
- dokonuje selekcji i porównania poznanych zjawisk
- bez pomocy, poprawnie wykonuje proste ćwiczenia i zadania
- zdobytą wiedzę wykorzystuje w praktyce
- aktywnie uczestniczy w powierzonych pracach lub zadaniach zespołowych
- systematycznie prowadzi zeszyt przedmiotowy i zeszyt ćwiczeń

Ocenę *dobrą* otrzymuje uczeń, który:

- wykonuje otrzymane polecenia i instrukcje
- w efekcie poznanej na zajęciach problematyki (także na poziomie rozszerzonym) logicznie i spójnie ją prezentuje
- na podstawie poznanych procesów, zjawisk - uogólnia i formułuje wnioski
- aktywnie uczestniczy w zajęciach lekcyjnych
- poprawnie i sprawnie wykonuje ćwiczenia bądź inne zadania
- sprawnie wykorzystuje zdobytą wiedzę w praktyce
- jest zainteresowany omawianą na zajęciach problematyką
- potrafi zająć stanowisko w spornych kwestiach i broni własnych poglądów na forum klasy
- systematycznie i starannie prowadzi zeszyt przedmiotowy i zeszyt ćwiczeń

Na ocenę *bardzo dobrą* uczeń powinien wypełnić takie wymagania jak na ocenę *dobrą* a ponadto:

- wykazuje zainteresowanie przedmiotem oraz literaturą popularnonaukową związaną z omawianymi treściami
- korzysta z różnych źródeł informacji oraz je selekcjonuje
- logicznie interpretuje nowe sytuacje i zjawiska i w sposób twórczy rozwiązuje problemy
- na podstawie przyjętych kryteriów wartości ocenia otaczającą rzeczywistość
- kieruje się dobrem ogółu przy podejmowaniu decyzji
- nadzoruje pracę zespołu rówieśników
- bierze udział w konkursach i olimpiadach przedmiotowych (pokrewnych) i uzyskuje wyróżniające wyniki na poziomie szkolnym

Ocenę *celującą* otrzyma uczeń, który wypełni wymagania takie jak na ocenę *bardzo dobrą* a ponadto:

- wykazuje szczególne zainteresowanie przedmiotem oraz literaturą popularnonaukową i specjalistyczną dotyczącą omawianej na zajęciach tematyki
- samodzielnie podejmuje decyzje o uczestnictwie w olimpiadach i konkursach właściwych dla przedmiotu i uzyskuje wyróżniające wyniki, godnie reprezentując szkołę
- wykonuje (indywidualnie bądź w zespole) zadania dodatkowe, znacznie wykraczające poza podstawę programową

4.2 Główne narzędzia kontroli

Na lekcjach przedsiębiorczości uczeń powinien być oceniany systematycznie z zastosowaniem różnorodnych narzędzi pomiaru dydaktycznego. Przedmiotem kontroli oraz podjęcia decyzji o ocenie będą:

- wiadomości, umiejętności oraz chęć ich zaprezentowania przez ucznia (w każdej chwili)
- umiejętność pozyskiwania informacji, jej selekcji z różnorodnych źródeł (Internet, oprogramowanie komputerowe)
- przebieg procesów myślowych – w tym m. in. czytanie ze zrozumieniem na podstawie analizowanych na zajęciach tekstów, opracowań, instrukcji, praca w grupie oraz indywidualna, wykonywanie ćwiczeń praktycznych oraz innych zadań umiejętność skutecznego komunikowania się z kolegami, koleżankami na zajęciach (korzystanie z nowoczesnych technologii informacyjnych)

Oceny cząstkowe (bieżące) uczeń otrzymuje zgodnie ze skalą obowiązującą w wewnątrzszkolnym systemie oceniania i są to:

- wypowiedzi ustne – na zadany temat, referaty, aktywny udział w dyskusji,
- sprawdziany pisemne różnego typu (kartkówki 15-minutowe z ostatnich 3 lekcji, testy bądź inne formy)
- prace zadawane do domu (pisemne, rysowanie prostych prac typu np. logo, pomysły na foldery, plakaty, plansze)
- wypełnianie zeszytu ćwiczeń i prowadzenie zeszytu przedmiotowego
- aktywność na zajęciach w tym także pozalekcyjnych (udział w konkursach, sesjach, debatach, tworzenie projektów)

Oceny: semestralna i roczna wystawiane są na podstawie ocen cząstkowych zgodnie z Wewnątrzszkolnym Systemem Oceniania. Wymagania szczególne na poszczególne oceny zawarte są w przedmiotowym systemie oceniania.

5 Procedura ewaluacji programu nauczania

Celem ewaluacji będzie przede wszystkim zbieranie informacji dotyczących programu, przebiegu, właściwości i wyników jego realizacji, informacji o realizatorze i jego dorobku. Będzie to wykorzystane do podejmowania różnych decyzji związanych z realizacją programu po to aby zmniejszyć niepewność, podnieść skuteczność osiągania celów edukacyjnych. Z punktu widzenia pracy nauczyciela najbardziej korzystne będą te metody ewaluacji, które w miarę szybkim czasie dadzą mu prawdziwą odpowiedź – czy to co robi daje konkretny efekt w postaci widocznych postępów uczących się, czy ewentualnie należy coś zmienić jeszcze w trakcie realizacji programu. Uważam, że takimi najbardziej przydatnymi modelami ewaluacyjnymi są : tzw. klasyczny model ewaluacyjny, którego podstawą są wyniki nauczania uzyskiwane w pracy z danym programem oraz model action research opierający się o sumowanie wyników pochodzących z czterech faz: faza I – planowanie pracy, faza II – realizacja planu, działanie, faza III – obserwacja działania, faza IV – refleksja. Ten model stwarza autentyczne możliwości badawcze nauczycielom. W szkołach zawodowych jednym z narzędzi oceny tego czy program spełnił swoje założenia i oczekiwania są wyniki uczniów uzyskane na egzaminie potwierdzającym kwalifikacje zawodowe. Nauczyciele ucząc „Podstaw przedsiębiorczości” bierze pod uwagę tzw. standardy wymagań konkretnego zawodu oraz obecnie rozwijanie kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości.

Przykładowa ankieta ewaluacyjna

IMIĘ :.....

NAZWISKO:.....

KLASA:.....

TEMAT LEKCJI:.....

ARKUSZ PODSUMOWUJĄCY TWOJĄ PRACĘ PODCZAS DZISIEJSZYCH ZAJĘĆ Z PODSTAW PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Wyraź swoje osobiste uwagi dotyczące dzisiejszych zajęć wykorzystując rozpoczęte zdania:

1. Zrozumiałam /zrozumiałem, że ...
2. Dowiedziałam się / dowiedziałem się, że ...
3. Nauczyłam się / nauczyłem się dzisiaj, że ...
4. Było dla mnie nowe ...
5. Nie rozumiałam/nie rozumiałem...
6. Najbardziej zainteresowało mnie ...
7. Przeszkadzało mi ...
8. W przyszłości chcę ...
9. Najbardziej podobało mi się ...
10. Najbardziej nie podobało mi się...

6 Ewentualne warunki niezbędne do realizacji programu

Warunkiem realizacji programu nauczania „Podstaw przedsiębiorczości” jest posiadanie przez nauczyciela niezbędnych kwalifikacji zgodnych Rozporządzeniem MEN w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych przez nauczyciela. Ponadto nauczyciel powinien posiadać gotowość do prowadzenia zajęć metodami aktywizującymi, często z wykorzystaniem komputera, Internetu, pomocy audiowizualnych.

Wskazane jest, aby zajęcia z podstaw przedsiębiorczości odbywały się w pracowni przedmiotowej odpowiednio wyposażonej. przedmiotowej wyposażonej w komputer, projektor multimedialny, rzutnik folii, ekran, tablicę, tablice magnetyczne lub korkowe, odtwarzacz CD/DVD, telewizor, ewentualnie kamerę wideo, podręczną biblioteczkę, w której powinny się znajdować: podręcznik, przewodnik metodyczny dla nauczyciela, podstawowe akty prawne, tj. kodeks spółek handlowych, kodeks cywilny, kodeks pracy, ustawa Prawo spółdzielcze, ustawa o ochronie konkurencji i konsumenta, ustawa o finansach publicznych, ustawa budżetowa oraz schematy organizacyjne i przykładowe statuty różnych przedsiębiorstw, roczniki statystyczne i literatura fachowa dotycząca gospodarki rynkowej, dysproporcji gospodarczych, integracji Polski z Unią Europejską i inne według uznania nauczyciela, ławki i krzesła, które można dowolnie ustawiać do organizowania zajęć w grupie.

7 Bibliografia

1. Komorowska H., *O programach prawie wszystko*, Warszawa 1999
2. Kraszewski K., *Sztuka nauczania. cz I* Warszawa 1988.
3. C. Kupisiewicz, *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1988.
4. T. Nowicki, *Podstawy dydaktyki zawodowej*, Warszawa 1991.
5. W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1987.
6. *Informator o egzaminie z przygotowania zawodowego*, OKE/CKE Warszawa 2005.
7. J. Korba, M. Mistrza, Z. Smutek, *Program nauczania w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego i technikum – OPERON* 2005.
8. Z. Makiela, T. Rachwał, *Program nauczania w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego i technikum – Nowa Era*, Warszawa 2002.

Autor
Bogdan Rudziński

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Budowlano-Geodezyjnych im S. Wł. Bryły
w Białymstoku**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin, 2009

Spis treści

Wprowadzenie.....	5
1 Cele nauczania.....	7
1.1 Cele ogólne.....	7
1.1.1 Cele ogólne wynikające z podstaw programowych.....	7
1.1.2 Cele wynikające z kluczowej kompetencji -inicjatywność i przedsiębiorczość.....	7
1.1.3 Cele ogólne wynikające z lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty.....	8
1.1.4 Cele wynikające z profilu zawodowego.....	8
1.2 Cele szczegółowe.....	8
2 Materiał nauczania.....	11
3 Procedury osiągnięcia celów.....	13
3.1 Postulaty metodyczne.....	13
3.2 Proponowany przydział godzin lekcyjnych.....	13
3.3 Metody nauczania.....	14
3.4 Środki dydaktyczne.....	15
3.5 Spis wykorzystywanej literatury.....	15
3.6 Współpraca ze środowiskiem lokalnym.....	16
4 Opis złożonych osiągnięć ucznia.....	17
4.1 Formułowanie i hierarchizacja osiągnięć ucznia.....	17
5 Metody oceny osiągnięć ucznia.....	23
6 Procedura ewaluacji programu nauczania.....	27
7 Bibliografia.....	29

Wprowadzenie

Podstawy przedsiębiorczości to przedmiot wprowadzony do szkół ponadgimnazjalnych we wrześniu 2002 roku. W otaczającej nas rzeczywistości gospodarczej wolnego rynku uczeń ma prawo do wszechstronnej wiedzy ekonomicznej. Przedmiot ten powinien zapewnić młodzieży gwarancję solidnych podstaw tej wiedzy. Gospodarka wolnorynkowa jest gospodarką bardzo dynamiczną i na przestrzeni lat również program nauki Podstaw przedsiębiorczości powinien podlegać modyfikacjom by sprostać jej wymaganiom. W celu dostosowania programu do aktualnych potrzeb zmodyfikowałem programy autorstwa Jabłoński W.J., Maj T., Załęski P. Podstawy przedsiębiorczości – podręcznik dla liceów i techników zakres podstawowy i rozszerzony, Oficyna Edukacyjna Krzysztof Pazdro Warszawa 2003 nr dopuszczenia DKOS-4015-176/02 oraz autorstwa Korba J., Mistrzak M., Smutek Z. Podstawy przedsiębiorczości. Program nauczania w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum. Wyd. drugie zmienione. Operon, Gdynia 2007 nr dopuszczenia DKOS-5002-4/06.

Zespół Szkół Budowlano-Geodezyjnych w Białymstoku którego nauczycielem jest autor programu kształci w zawodach technik budownictwa, technik geodeta, technik drogownictwa, technik urządzeń sanitarnych oraz technik obsługi turystycznej. Kompetencja kluczowa - innowacyjność i przedsiębiorczość która jest niezwykle istotna dla przyszłości uczniów niezależnie od wybranego przez nich zawodu jest uwypuklona w tym programie. System gospodarczy oparty na wolnym rynku wymusza postawy przedsiębiorcze i kreatywność w działaniu społecznym i zawodowym.

Uczniowie technikum budowlanego będą realizować niniejszy program w klasach II i III w czteroletnim cyklu nauczania w wymiarze jednej godziny tygodniowo.

Realizacja materiału ma na celu zapoznanie uczniów z podstawowymi zagadnieniami przedsiębiorczości, podstawami organizacji pracy, podstawami gospodarki rynkowej, pojęciem gospodarstwa domowego, rolą przedsiębiorcy w gospodarce rynkowej, rolą państwa w gospodarce rynkowej, bankowością, elementami finansów publicznych, rynkami pracy i kwestią bezrobocia oraz międzynarodowymi stosunkami gospodarczymi. Są to zagadnienia uniwersalne, dotyczące całokształtu otoczenia gospodarczego w jakim przyszli pracownicy będą się obracać w przyszłości. Dotyczą zarówno sfery osobistej jak i sfery zawodowej w powiązaniu z gospodarką. Bez zrozumienia istoty przedsiębiorczości trudno funkcjonować w realiach dzisiejszego świata.

Proces nauczania przedmiotu przedsiębiorczość kończy się zewnętrznym Egzaminem potwierdzającym kwalifikacje zawodowe, składającym się z 20 pytań testowych zawartych w drugiej części Egzaminu pisemnego.

Kompetencja: innowacyjność i przedsiębiorczość ma fundamentalne znaczenie dla przyszłości uczniów. To od ich postawy i umiejętności znalezienia się w realiach wolnego rynku zależeć będzie spełnienie ich planów i ambicji zawodowych oraz wyrównywanie szans na krajowym i międzynarodowym rynku pracy. Postawa przedsiębiorcza ma istotny wpływ również na życie osobiste i społeczne. Bez tej kluczowej kompetencji obecny uczeń i przyszły pracownik może być skazany na marginalizację swojego życia i balansowanie na skraju bezrobocia.

Program został opracowany zgodnie z podstawą programową przedmiotu podstawy przedsiębiorczości. Strukturę programu oraz warunki tworzenia przez nauczycieli

własnych programów określa Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 stycznia 2009 r. w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego programów wychowania przedszkolnego, programów i podręczników oraz cofania dopuszczenia. Niniejszy program obejmuje wszystkie cele i treści tej podstawy.

Autor programu Bogdan Rudziński jest nauczycielem kontraktowym w Zespole Szkół Budowlano-Geodezyjnych w Białymstoku. Przedmiotu podstawy przedsiębiorczości uczy od września 2003 roku. Jest Absolwentem Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu w Białymstoku z 1999 roku. Pełniąc funkcję koordynatora Szkolnej Internetowej Gry Giełdowej (SIGG) w województwie podlaskim rozwija zainteresowania związane z rynkiem kapitałowym.

1 Cele nauczania

1.1 Cele ogólne

1.1.1 Cele ogólne wynikające z podstaw programowych

- przygotowanie uczniów do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym kraju oraz Unii Europejskiej,
- kształtowanie postaw rzetelnej pracy i przedsiębiorczości,
- kształtowanie umiejętności krytycznej oceny otaczającej nas rzeczywistości ekonomicznej,
- doskonalenie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się przy zastosowaniu różnych środków werbalnych i niewerbalnych,
- kształtowanie umiejętności rozwiązywania konfliktów,
- poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej,
- rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej,
- poznanie podstawowych zasad podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w różnych formach, w tym zasad etycznych,
- kształtowanie umiejętności inicjatywnych i innowacyjnych działań do wyznaczania sobie celów i zadań oraz ich realizacji,
- rozwijanie zdolności wyszukiwania jak największej liczby rozwiązań danego problemu i konsekwencji w realizacji swoich zadań,
- doskonalenie umiejętności korzystania z różnych źródeł wiedzy,
- rozwijanie zainteresowań uczniów, przygotowanie do samodzielnego zdobywania wiedzy i rozwijania kompetencji kluczowych sprzyjających kształtowaniu postaw przedsiębiorczości,
- przygotowanie uczniów do dalszego kształcenia w wybranym zawodzie z jednoczesnym ukierunkowaniem na możliwości zdobycia nowych kwalifikacji zawodowych w zależności od potrzeb rynku,
- kształtowanie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru,
- poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej,
- poznanie roli państwa w tworzeniu norm prawnych przeciwdziałających korupcji,
- poznanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

1.1.2 Cele wynikające z kluczowej kompetencji -inicjatywność i przedsiębiorczość

Uczeń potrafi:

- określić cechy osoby przedsiębiorczej,
- omówić zasady organizacji pracy w zespole,

- identyfikować zasady etyczne obowiązujące w działalności gospodarczej oraz etyki pracy,
- rozwiązywać konflikty w grupie,
- komunikować się,
- objaśniać pojęcie gospodarstwa domowego i jego rolę w gospodarce rynkowej,
- objaśniać różnicę pomiędzy gospodarką rynkową i innymi typami gospodarek,
- charakteryzować role norm etycznych w funkcjonowaniu rynku,
- określić istotę samozatrudnienia.

1.1.3 Cele ogólne wynikające z lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

Uczeń potrafi:

- rozpoznawać potencjalne miejsca pracy w swoim regionie,
- poszukiwać samodzielnie ofert pracy,
- przystosować się do zmieniających się warunków na lokalnym rynku pracy,
- dostrzegać szanse w zmieniającym się otoczeniu gospodarczym i je wykorzystywać,
- dokonywać analizy swoich mocnych i słabych stron w perspektywie przyszłego zajęcia.

1.1.4 Cele wynikające z profilu zawodowego

Uczeń potrafi:

- zorganizować własny warsztat pracy,
- ocenić własne predyspozycje zawodowe,
- zaplanować własną karierę zawodową,
- nawiązać kontakt z potencjalnym pracodawcą w branży,
- dostrzec znaczenie egzaminu zawodowego potwierdzającego kwalifikacje zawodowe mając na uwadze perspektywę zatrudnienia,
- sporządzać cv i list motywacyjny,
- dokonać świadomego wyboru miejsca pracy,
- nawiązać kontakt ze środowiskiem biznesowym i gospodarczym (wyszukać firmy z branży, która ucznia interesuje),
- ukierunkować naukę na potrzeby przyszłego pracodawcy.

1.2 Cele szczegółowe

Uczeń potrafi:

- zdefiniować pojęcie osobowości człowieka,
- wyliczyć cechy instrumentalne i kierunkowe osobowości,
- rozpoznać mechanizmy zachowania się człowieka w sytuacjach trudnych,
- zidentyfikować i wymienić potrzeby człowieka,
- sklasyfikować sposoby zaspokajania potrzeb człowieka,
- wymienić cechy osoby przedsiębiorczej,
- wyliczyć zasady organizacji pracy w zespole,
- zdefiniować pojęcie działalności gospodarczej,

- zidentyfikować zasady etyczne obowiązujące w działalności gospodarczej oraz etyki pracy,
- zdefiniować sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie,
- objaśnić potrzebę kompromisowego rozwiązywania konfliktów w grupie,
- scharakteryzować środki komunikacji interpersonalnej (werbalne i niewerbalne),
- wymienić zasady skutecznego komunikowania się,
- objaśnić pojęcie gospodarstwa domowego i jego rolę w gospodarce rynkowej,
- objaśnić różnicę pomiędzy gospodarką rynkową i innymi typami gospodarek,
- zdefiniować pojęcia związane z gospodarką rynkową (popyt, podaż, rynek),
- wymienić cechy gospodarki rynkowej (przedsiębiorczość, własność prywatna, system cen, konkurencja),
- scharakteryzować role norm etycznych w funkcjonowaniu rynku,
- objaśnić i rozpoznać pojęcie zachęt ekonomicznych dla konsumenta, pracodawcy i przedsiębiorcy,
- scharakteryzować pojęcie pieniądza oraz jego właściwości i formy,
- wymienić funkcje pieniądza,
- wyjaśnić pojęcie wartości pieniądza,
- wymienić formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw,
- posługuje się przepisami dotyczącymi działalności gospodarczej,
- wymienić źródła finansowania firm,
- definiuje pojęcie majątku firmy,
- wylicza sposoby i zasady związane z podejmowaniem działalności gospodarczej,
- wskazuje instytucje i dokumenty wymagane przy zakładaniu własnej firmy,
- rozumie istotę samozatrudnienia,
- wymienić formy działalności gospodarczej wymagające koncesji, zezwolenia koncesji,
- wyszczególnia elementy bilansu firmy, takie jak: aktywa i pasywa,
- określa i rozumie rolę przedsiębiorstwa w gospodarce,
- zdefiniować pojęcie kosztów, przychodów i wyniku z działalności gospodarczej,
- wylicza zryczałtowane formy opodatkowania,
- przedstawia zasady prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów,
- opisuje istotę podatku VAT,
- wylicza podstawowe funkcje banków,
- wymienić zadania banku centralnego i banków komercyjnych,
- określa rolę banku centralnego w gospodarce,
- wymienić rodzaje usług bankowych dla ludności i przedsiębiorstw,
- podkreśla konieczność korzystania z usług bankowych,
- wylicza formy inwestowania na giełdzie,
- przedstawia ryzyko inwestowania na giełdzie,
- wylicza rodzaje ubezpieczeń,
- podkreśla konieczność istnienia ubezpieczeń,
- określa koncepcje roli państwa w gospodarce,
- wyjaśnia zakres i formy interwencjonizmu państwowego w gospodarce rynkowej,
- podkreśla wpływ państwa na życie gospodarcze kraju,
- określa rolę państwa w zwalczaniu korupcji,
- zdefiniować pojęcie i funkcje budżetu państwa,
- interpretuje zasady polityki budżetowej,

- wymienić źródła finansowania budżetu,
- przedstawia system podatkowy w Polsce,
- wymienia wydatki budżetu państwa,
- zdefiniować pojęcia deficytu budżetowego i długu publicznego,
- wymienić czynniki wzrostu gospodarczego
- rozpoznaje mierniki wzrostu gospodarczego,
- przedstawia bariery wzrostu gospodarczego,
- wymienić i rozumie przejawy kryzysu ekonomicznego,
- określa wpływ reklamy na konsumentów,
- wymienić prawa konsumentów,
- przedstawia konieczność istnienia instytucji chroniących konsumentów,
- wylicza prawa i obowiązki pracowników,
- wylicza przykłady zachowań etycznych i nieetycznych pracodawców i pracowników,
- wymienia rodzaje umów regulujących zatrudnienie,
- zdefiniować przyczyny i skutki bezrobocia,
- wymienia formy walki z bezrobociem,
- wyszczególnia metody poszukiwania pracy,
- wymienia dokumenty konieczne do ubiegania się o pracę,
- przedstawia strukturę i elementy listy płac
- definiuje pojęcie międzynarodowego podziału pracy,
- wymienia formy powiązań gospodarczych zagranicą,
- wymienia międzynarodowe organizacje gospodarcze, z którymi współpracuje Polska,
- przedstawia zasady międzynarodowej współpracy gospodarczej,
- scharakteryzować genezę i rozwój Unii Europejskiej,
- definiuje cele integracji europejskiej,
- wymienia instytucje UE i rozumie cele i zasady ich funkcjonowania,
- interpretuje podstawowe postanowienia Układu Europejskiego,
- wyjaśnia przebieg negocjacji akcesyjnych Polski z UE,
- wymienia problemy ekonomiczne współczesnego świata,
- objaśnia pojęcie globalizacji gospodarki światowej.

2 Materiał nauczania

L.p.	Treści nauczania
	I PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ
1	Zapoznanie z wymaganiami programowymi, edukacyjnym oraz PSO. Przypomnienie zasad bezpiecznego przebywania w szkole.
2	Istota przedsiębiorczości. Człowiek istotą społeczną.
3	Poznanie siebie-osobowość. Asertywność i twórcze myślenie.
4	Motywy aktywności człowieka.
5	Czynniki produkcyjne i ich rodzaje. Komunikacja interpersonalna.
6	Potrzeby ludzkie i ich hierarchia.
	II PODSTAWY ORGANIZACJI PRACY
7	Istota organizacji pracy. Praca indywidualna i zespołowa.
8	Kierowanie zespołem. Klasyczne style kierowania.
9	Sprawdzenie zrozumienia i przyswajania pojęć
10	Kontrola osiągnięć uczniów.
	III PODSTAWY GOSPODARKI RYNKOWEJ
11	Gospodarowanie jako proces dokonywania wyborów.
12	Proces kształtowania się gospodarki rynkowej.
13	Pojęcie rynku. Typologia rynków.
14	Prawo popytu i podaży.
15	Cena na rynku. Równowaga rynkowa. Niedobór, nadwyżka. Funkcje ceny.
16	Papiery wartościowe. Rynek papierów wartościowych. Giełdy kapitałowe w Polsce i na świecie.
17	Sprawdzenie zrozumienia i przyswajania pojęć.
18	Kontrola osiągnięć uczniów.
	IV GOSPODARSTWO DOMOWE
19	Gospodarstwo domowe i jego przychody.
20	Budżet gospodarstwa domowego. Zarządzanie własnymi pieniędzmi.
21	Ćwiczenie w ustalaniu progów możliwości finansowych w budżecie domowym.
22	Rękojmia i gwarancja. Ochrona praw konsumenckich.
23	Kontrola osiągnięć uczniów.
	V PRZEDSIĘBIORCY W GOSPODARCE RYNKOWEJ
24	Działalność przedsiębiorstwa w gospodarce rynkowej.
25	Zasady prowadzenia działalności gospodarczej.
26	Charakterystyka przedsiębiorstw.
27	Spółka jako typowa forma organizacyjno-prawna w gospodarce rynkowej.
28	Samodzielna działalność gospodarcza. Samozatrudnienie.
29	Procedura zakładania działalności gospodarczej.
30	Przedsiębiorstwo i jego majątek
31	Sprawdzenie zrozumienia i przyswajania pojęć.
32	Kontrola osiągnięć uczniów.
	VI PAŃSTWO W GOSPODARCE RYNKOWEJ
33	Funkcje państwa w gospodarce.
34	Instytucje państwa właściwe w sprawowaniu polityki gospodarczej. Instytucje wspomagające działalność gospodarczą.
35	Struktura PKB. Dochód narodowy.
36	Cykle koniunkturalne w gospodarce.
37	Kontrola osiągnięć uczniów.

38	VII BANKI I BANKOWOŚĆ
39	Istota i funkcje pieniądza. Inflacja i jej skutki.
40	Rodzaje i funkcje banków.
40	Bankowe rachunki oszczędnościowo-kredytowe. Kredyty bankowe.
	VIII ELEMENTY FINANSÓW PUBLICZNYCH
41	Budżet państwa i jego funkcje.
42	Źródła i struktura dochodów budżetowych.
43	Wydatki budżetowe i ich klasyfikacja.
44	Funkcje budżetu samorządowego Dochody i wydatki budżetowe gminy.
45	Bank centralny i jego funkcje.
46	Podatki pośrednie i bezpośrednie.
47	Ćwiczenia w sporządzaniu zeznania podatkowego.
48	Kontrola osiągnięć uczniów.
	IX RYNEK PRACY KWESTIA BEZROBOCIA
49	Praca i jej funkcje. Rynek pracy; rynek lokalny i ponadlokalny.
50	Bierne i aktywne metody poszukiwania pracy . Źródła poszukiwania informacji o miejscach pracy.
51	Sytuacja osób niepełnosprawnych na rynku pracy.
52	Istota i formy umów o pracę.
53	Prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy. Rozwiązywanie umów o pracę.
54	Sporządzanie dokumentów koniecznych przy staraniu się o pracę.
55	Istota, rodzaje, przyczyny i skutki bezrobocia. Sposoby walki z bezrobociem.
	X MIĘDZYNARODOWE STOSUNKI GOSPODARCZE
56	Cel i formy międzynarodowej wymiany gospodarczej.
57	Bilans płatniczy kraju. Międzynarodowe instytucje i organizacje gospodarcze.
58	Integracja gospodarcza w ramach UE.
59	Korzyści i koszty integracji gospodarczej Polski z UE.
60	Kontrola osiągnięć uczniów.

3 Procedury osiągnięcia celów

3.1 Postulaty metodyczne

Nauka przedmiotu Podstawy przedsiębiorczości ma pobudzić ucznia do pozyskania wiedzy i przyswojenia umiejętności poruszania się w meandrach współczesnej gospodarki wolnorynkowej ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień rynku pracy.

Przekazywana wiedza powinna być bardzo ściśle powiązana z różnymi formami wspomagającymi proces nauki takimi jak:

- Organizacja spotkań z przedstawicielami lokalnej gospodarki: przedsiębiorcami, urzędnikami, bankowcami, pracownikami biura maklerskiego, absolwentami szkoły o ugruntowanej pozycji zawodowej,
- Uczestniczenie a warsztatach, szkoleniach, Wakacyjnych Obozach Naukowych (w ramach Szkoły Kluczowych Kompetencji), Targach pracy, Dniach otwartych organizowanych przez uczelnie i inne instytucje (np.: NBP, GPW),
- Aktywny udział w konkursach i olimpiadach przedmiotowych (np.: Olimpiada Ekonomiczna, Olimpiada Przedsiębiorczości, Szkolna Internetowa Gra Giełdowa)
- Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości wśród młodzieży przez propagowanie „Dnia przedsiębiorczości”,
- Umożliwianie kontaktu z fachową prasą (Rzeczpospolita, Gazeta Prawna, Parkiet),
- Wykorzystywanie Internetu jako dynamicznego narzędzia nauki – portale wiedzy ekonomicznej (www.gpw.pl, www.nbpportal.pl, www.junior.org.pl) oraz aktywne uczestniczenie w kursach e-learningowych,
- Propagowanie programów telewizyjnych o tematyce ekonomicznej (Firma, Puls biznesu, kanały informacyjno-gospodarcze).

Na realizację zadań dydaktycznych z podstaw przedsiębiorczości ujętych w proponowanym programie przeznaczone zostanie następująca liczba godzin w wymiarze:

- jedna godzina tygodniowo w klasie II technikum,
- jedna godzina tygodniowo w klasie III technikum.

3.2 Proponowany przydział godzin lekcyjnych

DZIAŁ	Ilość godzin
I PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ	6
II PODSTAWY ORGANIZACJI PRACY	4
III PODSTAWY GOSPODARKI RYNKOWEJ	8
IV GOSPODARSTWO DOMOWE	5
V PRZEDSIĘBIORCY W GOSPODARCE RYNKOWEJ	9
VI PAŃSTWO W GOSPODARCE RYNKOWEJ	5
VII BANKI I BANKOWOŚĆ	3
VIII ELEMENTY FINANSÓW PUBLICZNYCH	8
IX RYNEK PRACY KWESTIA BEZROBOCIA	7
X MIĘDZYNARODOWE STOSUNKI GOSPODARCZE	5
RAZEM	60

3.3 Metody nauczania

Realizacja programu podstaw przedsiębiorczości. wymaga zastosowania metod aktywizujących takich jak:

Metoda przypadku – to interpretacja określonych zdarzeń, rzeczywistych bądź opracowanych na użytek określonego problemu. Dobrze zrealizowana uczy, że nigdy nie ma jednego dobrego rozwiązania. Pochopnie wydane sądy mogą okazać się nieprawdziwe, krzywdzące i kompromitujące. Metodę można wykorzystywać do analizy kreatywnej. Jest to metoda w której należy odpowiedzieć na pytanie: jakie jest najlepsze z możliwych rozwiązanie tej sytuacji,

Metody asymilacji wiedzy – metody polegające na posługiwaniu się słowem mówionym oraz pisany takie jak: wykład, rozmowa nauczająca, pogadanka, praca z tekstem,

Metoda symulacyjna – najczęściej przeprowadzana w postaci gry symulacyjnej w której uczniowie odgrywają przydzielone opisowo role lub też mają za zadanie inscenizacji danego zdarzenia przez wymyślone przez siebie role. Metoda ta to nic innego jak odgrywanie rzeczywistych ról i sytuacji występujących w otoczeniu gospodarczym i społecznym w warunkach warsztatowych - symulacyjnych. Role te można odgrywać wielokrotnie, poprawiając je za każdym razem i dążąc do wypracowania zachowań pożądanых

Metoda oparta na bezpośrednich kontaktach społecznych - pozwala na bardzo aktywne uczestnictwo w zdarzeniach gospodarczych: spotkanie, wywiad, wycieczka dydaktyczna, obserwacja uczestnicząca.

Analiza SWOT - metoda zespołowej analizy i oceny jakiegoś wydarzenia, zjawiska (nazwa metody pochodzi od pierwszych liter angielskich wyrażen: strenghts – mocne strony, weaknesses – słabe strony, opportunities- szanse, threats- zagrożenia). Metoda ta polega na wypełnieniu arkusza, na którym uczniowie określają z jednej strony czynniki mające pozytywny wpływ na przebieg analizowanego zjawiska („mocne strony” problemu) i wynikające z nich szanse a z drugiej strony „słabe strony” problemu i wynikające z nich zagrożenia

Metody samodzielnego uczenia się polegające na samodzielnym dochodzeniu ucznia do wiedzy i konkretnych umiejętności formalnych i praktycznych takie jak: dyskusja czyli uporządkowana wymiana poglądów; obserwacja i pomiar np. sondaże i ankiet; ćwiczenia retoryczne kształtujące poprawne wypowiadanie się na tematy ekonomiczno-społeczne; ćwiczenia wyobraźni – czytanie diagramów, wykresów zestawień statystycznych; metoda problemowa – tworzenie i rozwiązywanie sytuacji problemowych, dyskusja wyników, określenie wniosków.

Burza mózgów – metoda zespołowego tworzenia pomysłów rozwiązania jakiegoś problemu, pomocna przy podejmowaniu decyzji. Metoda polegająca na: Sformułowaniu problemu, nad którym będą pracować uczniowie. Przypomnieniu uczniom zasad burzy mózgów: zgłaszane pomysły są zapisywane na tablicy lub arkuszu papieru. Zasada „zielonego światła” – każdy pomysł jest przyjmowany, nie krytykujemy pomysłów w trakcie ich zgłaszania, ocenę jakości pomysłów odkładamy na potem. Zgłaszaniu pomysłów przez uczniów. Zamknięciu banku pomysłów po wyczerpaniu limitu czasu. Przystąpieniu do krytycznej analizy pomysłów (zasada „czerwonego światła”) – uczniowie pod kierunkiem nauczyciela dokonują oceny zgłoszonych propozycji, odrzucają niektóre z nich. Ustalone zagadnienia mogą być przedyskutowane w grupach lub na forum całej klasy.

Ponadto zastosowanie w programie powinny znaleźć inne metody aktywizujące takie jak: drzewo decyzyjne czyli graficzny zapis analizy procesu podejmowania decyzji; debata

– analiza argumentów za i przeciw; metaplan – plastyczny zapis dyskusji; metoda video life czyli zapis kamerą scenek sytuacyjnych pozwalająca na analizę własnych zachowań i możliwość ich korekty.

3.4 Środki dydaktyczne

Do realizacji zajęć przedmiotu Podstawy przedsiębiorczości stosowane i wykorzystywane będą następujące środki dydaktyczne:

- podręcznik przedmiotowy: Podstawy przedsiębiorczości, W. J. Jabłoński, T. Maj, P. Załęski Oficyna Edukacyjna Krzysztof Pazdro
- poradnik dla nauczycieli: Podstawy przedsiębiorczości, T. Maj, Oficyna Edukacyjna Krzysztof Pazdro
- podręczniki uzupełniające
- Kodeks pracy, Kodeks cywilny, wzory umów i formularzy
- sprzęt multimedialny: projektor multimedialny, stanowisko komputerowe, DVD, kamera, aparat cyfrowy
- pomoce audiowizualne: filmy, foliogramy, tablice poglądowe, płyty, CD i DVD, prezentacje multimedialne, komputerowe programy edukacyjne,
- roczniki statystyczne, mapy gospodarcze i polityczne,
- tablice poglądowe
- flipcharty, pisaki, magnesy na tablicę, masa klejąca
- stoliki umożliwiające pracę w grupach

3.5 Spis wykorzystywanej literatury

- [1] Bączyk, M, Koziński M.H., Michalski M., Pyziół W., Szumański A, Weiss I., *Papiery Wartościowe*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków, 2000
- [2] Francis J C, *Inwestycje, analiza i zarządzanie*, WIG Press, Warszawa, 2000
- [3] Fabozzi F J, *Rynki obligacji. Analiza i strategię*, WIG Press, Warszawa, 2000
- [4] Lee T., *Ekonomia dla inwestorów giełdowych*, WIG Press, Warszawa, 2000
- [5] Gierszewska G., Romanowska M., *Analiza strategiczna przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa 2009, wyd. III.
- [6] Hull J, *Kontrakty terminowe i opcje, wprowadzenie*, WIG Press, Warszawa, 1999
- [7] Jabłonowska L., Winch S., Wachowiak P., *Prezentacja profesjonalna*, Difin, Warszawa 2008.
- [8] Jabłoński W. J., Maj T., Załęski P., *Podstawy przedsiębiorczości* Oficyna Edukacyjna Krzysztof Pazdro Warszawa 2003
- [9] Jajuga K, Jajuga T., *Inwestycje. Instrumenty finansowe. Ryzyko finansowe. Inżynieria finansowa*, Wydawnictwa Naukowe PWN, Warszawa, 2000
- [10] Kachniewski M, Majewski B; Wasilewski P., *Rynek kapitałowy i Giełda papierów wartościowych*, Fundacka edukacji i Rynku Kapitałowego Warszawa 2008
- [11] Kotler Ph., *Marketing*, Rebis, Poznań 2008.
- [12] Król H. Ludwicyński A., *Zarządzanie zasobami ludzkimi*. PWN Warszawa 2006.
- [13] Milewski R., Kwiatkowski E., *Podstawy ekonomii*, Wydawnictwa Naukowe PWN, Warszawa 2008
- [14] Pawlak Z., *Biznes plan. Zastosowania i przykłady*, Poltext, Warszawa 2006.

- [15] Pierścionek Z., *Strategie konkurencji i rozwoju przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- [16] Pochtowski A., *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, PWE, Warszawa 2007.
- [17] Sudoł St., *Przedsiębiorstwo*, PWE, Warszawa 2006, wyd. III.
- [18] Wachowiak P., *Profesjonalny menedżer*, Difin, Warszawa 2001.
- [19] Zimniewicz K., *Współczesne koncepcje i metody zarządzania*, PWE, Warszawa 2009.
- [20] Kodeks pracy,
- [21] Kodeks cywilny.

3.6 Współpraca ze środowiskiem lokalnym.

Współpraca ze środowiskiem lokalnym znacznie ułatwia realizację celów kształcenia szczególnie dotyczących wiedzy na temat instytucji gospodarki rynkowej, rodzajów i zasad funkcjonowania przedsiębiorstw oraz finansów samorządowych.

Instytucje i podmioty gospodarcze które są pomocne w osiągnięciu zamierzonych efektów to :

- biura maklerskie,
- banki,
- władze samorządu terytorialnego,
- biura pracy,
- lokalne przedsiębiorstwa branżowe,
- biura podatkowe,
- urzędy skarbowe.

Szeroka współpraca z wymienionymi instytucjami i podmiotami gospodarczymi uzupełni, uatrakcyjni i urealni proces kształcenia.

4 Opis złożonych osiągnięć ucznia

4.1 Formułowanie i hierarchizacja osiągnięć ucznia

L.p.	Dział programowy	Wymagania podstawowe	Wymagania ponad podstawowe
1.	Przedsiębiorczość	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> - powinien dokonać trafnej samooceny - powinien rozpoznać czynniki i przeszkody sprzyjające realizacji jego planów - powinien świadomie wyznaczać swoje cele - powinien porównywać koszty podejmowania realizacji celów - powinien uświadomić sobie konieczność hierarchizacji celów, a także współzależność celów jednostkowych i grupowych - powinien rozróżniać motywy aktywności człowieka - powinien charakteryzować zasoby swoje i środowiska - powinien rozumieć pojęcia: koszt alternatywny, racjonalny wybór	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> - powinien znać, a także skomentować, hierarchię potrzeb Masłowa - powinien znać i realizować krzywą możliwości produkcyjnych, podając przykłady z życia codziennego
2.	Podstawy organizacji pracy	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> - powinien poznać zasady organizacji pracy swojej i zespołu - powinien znać podstawowe reguły budowania dobrych relacji z innymi - powinien określić zachowania sprzyjające skutecznemu wywieraniu wpływu na innych - powinien stosować podstawowe zasady pracy w zespole - powinien rozróżnić rodzaje zadań w grupie - powinien rozumieć znaczenie pracy grupowej, funkcjonowania firmy	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> - potrafi określić rolę lidera w organizowaniu aktywności grupy - powinien wskazać w jakim typie zadań jest najlepszy - powinien rozumieć znaczenie brania odpowiedzialności i konieczność dzielenia się z nią z innymi
3.	Podstawy gospodarki rynkowej	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> - powinien nazywać i charakteryzować systemy ekonomiczne - powinien rozumieć, na czym polega transformacja systemowa w Polsce - powinien znać filary gospodarki	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> - powinien określić przyczyny transformacji systemowej w Polsce - powinien wyjaśnić jakie są korzyści i koszty przekształceń systemowych w Polsce - powinien wiedzieć jaki wpływ na efektywność gospodarowania ma

		<p>rynkowej</p> <ul style="list-style-type: none"> - powinien określać korzyści i wymagania, jakie stwarza gospodarka rynkowa - powinien identyfikować rodzaje giełd - powinien znać różne formy inwestowania - powinien umieć czytać tabele giełdowe - powinien przeprowadzić analizę zysku i ryzyka w przypadku inwestowania na giełdzie - powinien znać pojęcia: popytu i podaży - powinien wyjaśniać wahania popytu wraz ze zmianą ceny - powinien wyjaśniać wahania podaży wraz ze zmianą ceny - powinien znać mechanizm ustalania ceny - powinien wskazać jakie czynniki mobilizują go do pracy - powinien identyfikować rodzaje rynków(monopol, oligopol, konkurencja doskonała)	<p>system ekonomiczny</p> <ul style="list-style-type: none"> - powinien potrafić podać przykłady krajów w których występowały (lub występują) poznane systemy ekonomiczne - powinien wskazać wady i zalety tych systemów - powinien umieć złożyć zlecenie - powinien znać podstawowe indeksy giełdowe - powinien opanować podstawy analizy technicznej i fundamentalnej - powinien objaśniać pojęcie użyteczności krańcowej - powinien mierzyć elastyczność popytu - powinien charakteryzować różne rodzaje rynków
4.	Gospodarstwo domowe	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - powinien potrafić zaplanować budżet domowy - powinien wskazywać i charakteryzować źródła dochodów - powinien analizować i prezentować potrzeby wszystkich członków rodziny - powinien rozumieć odpowiedzialność za rodzinę - powinien wiedzieć, jak można zmieniać dochody i modyfikować wydatki - powinien znać prawa konsumentów i umieć z nich korzystać - powinien rozumieć funkcje reklamy i orientować się, jak należy korzystać z reklam - powinien wskazać instytucje wspomagające ochronę konsumenta w Polsce - powinien umieć dochodzić swoich praw.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - powinien dostrzegać związek między wysokością dochodów a strukturą wydatków - powinien potrafić przeanalizować swoje zachowanie w sytuacjach konfliktowych - powinien znać podstawowe zasady prowadzenie negocjacji
5.	Przedsiębiorcy w gospodarce rynkowej	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - powinien identyfikować podstawowe formy własności - powinien znać podstawowe formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw - powinien wskazywać wady i zalety małych i średnich	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - powinien znać strukturę spółki z o.o. - powinien omówić strukturą spółki akcyjnej - powinien umieć znaleźć informacje o instytucjach wspierających małe instytucje w Internecie - powinien umieć opracować

		<ul style="list-style-type: none"> - przedsiębiorstw - powinien omówić zasady zakładania, organizacji i finansowania firm - powinien podać przykłady etycznego postępowania w biznesie - powinien znać procedurę uruchamiania działalności gospodarczej - powinien przewidywać opłacalność przedsięwzięcia gospodarczego - powinien wskazywać w swojej miejscowości instytucje wspierające małe przedsiębiorstwa - powinien być przygotowany do świadomego podjęcia decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej - powinien przemyśleć swoje zamierzenia związane z karierą zawodową w kontekście uruchamiania i prowadzenia działalności gospodarczej	biznesplan
L.p.	Dział programowy	Wymagania podstawowe	Wymagania ponad podstawowe
6.	Państwo w gospodarce rynkowej	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> - powinien wskazywać cele państwa w gospodarce - powinien znać ograniczenia w możliwości realizacji celów państwa oraz funkcje państwa - powinien omówić obieg okrężny w gospodarce - powinien znać podstawowe miary dobrobytu - powinien porównywać ich wartości dla różnych państw - powinien wymienić czynniki sprzyjające wzrostowi gospodarczemu	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> - powinien wskazać, w jakim stopniu decyzje jednostki, a nie decyzje państwa wpływają na jej losy - powinien definiować dochody nominalny i realny - powinien rozróżnić PKB, PNB i PNN
7.	Banki i bankowość	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> - powinien wskazać formy pieniądza - powinien rozumieć, czym jest inflacja i jaki jest jej wpływ na gospodarkę - powinien objaśniać funkcjonowanie systemu bankowego - powinien wskazać nie bankowe instytucje finansowe - powinien rozumieć znaczenia oszczędności w gospodarce - powinien identyfikować formy oszczędzania - powinien oszacować koszt kredytu i dokonać porównania	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> - powinien rozumieć wpływ polityki monetarnej na życie gospodarcze kraju - powinien omówić znaczenie wprowadzenia euro - powinien szacować zysk i ryzyko planowanej inwestycji - powinien korzystając z różnych źródeł dokonać wyboru oferty kredytowej - powinien korzystając z różnych źródeł dokonać wyboru oferty ROR

		<ul style="list-style-type: none"> - dwóch ofert kredytowych - powinien umieć dokonać wyboru oferty lokaty i prowadzenia rachunku - powinien umieć wskazać na czym polega ryzyko danej inwestycji	
8.	Elementy finansów publicznych	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - powinien rozumieć wpływ polityki fiskalnej na życie gospodarcze w kraju - powinien wyjaśnić pojęcia: budżet państwa, budżet samorządowy, deficyt budżetowy oraz dług publiczny - powinien rozróżniać podatki pośrednie i bezpośrednie - powinien wyróżniać podstawowe dochody i wydatki budżetu gminy	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - powinien wiedzieć, co to są fundusze strukturalne i gdzie znaleźć informacje o możliwości korzystania z nich - powinien potrafić rozliczyć się z US z zaznania podatkowego
9.	Rynek pracy kwestia bezrobocia	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - powinien umieć scharakteryzować rynek pracy - powinien diagnozować specyfikę lokalnego rynku pracy - powinien znać prawa pracownika i obowiązki pracodawcy - powinien wiedzieć jakie są podstawowe zasady zawierania i rozwiązywania stosunku pracy - powinien zrozumieć konieczność planowania własnej kariery zawodowej - powinien wiedzieć jakie funkcje spełni CV oraz poznać zasady jego pisania - powinien opracować własne CV - powinien opanować umiejętność autoprezentacji - powinien wiedzieć jak przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej i zaprezentować w jej trakcie - powinien wyjaśnić pojęcia: bezrobocia, określić jego rodzaje i strukturę - powinien rozumieć, na czym polega aktywne poszukiwanie pracy - powinien wiedzieć, jaka pomoc przysługuje osobom pozostającym bez pracy i jak należy się o nią ubiegać	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - powinien wskazywać gdzie szukać aktualnych informacji dotyczących prawa pracy - powinien planować swoją drogę edukacyjną i zawodową - potrafi diagnozować jak zmieni się rynek pracy po wejściu Polski do UE - powinien znać konsekwencje pozostawania bez pracy - powinien planować i wdrażać osobistą aktywność w celu przeciwdziałaniu własnemu bezrobociu
10.	Międzynarodowe stosunki gospodarcze	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - powinien znać przyczyny i konsekwencje ograniczeń w handlu - powinien wskazywać korzyści i zagrożenia wynikające ze współpracy międzynarodowej - powinien rozumieć pojęcie	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - powinien rozróżniać przewagę komparatywną od absolutnej - powinien znać zasady kształtowania kursu walutowego - powinien omówić najważniejsze międzynarodowe instytucje finansowe

		globalizacji gospodarki i umieć wskazać jej następstwa - powinien wskazywać korzyści i zagrożenia wynikające z integracji z UE	
--	--	---	--

Ogólne kryteria oceniania

Ocenę **niedostateczny** otrzymuje uczeń, który nie opanował treści zawartych w podstawie programowej, a w szczególności:

- Nie opanował pojęć, definicji,
- Nie potrafi samodzielnie posługiwać się tekstem,
- Nawet przy pomocy nauczyciela nie potrafi wykonać najprostszego zadania,
- Nie chce korzystać z zaproponowanych form pomocy,
- Nie jest zainteresowany poruszaną problematyką na zajęciach dydaktycznych,
- Z co najmniej jednej pracy kontrolnej kończącej zakres materiału do zaliczenia otrzymuje ocenę niedostateczną (nie zalicza części materiału przewidzianego na dany semestr)
- Nie dąży do poprawy oceny niedostatecznej uzyskanej z pracy kontrolnej.

Ocenę **dopuszczający** otrzymuje uczeń, który:

- Przy pomocy pytań naprowadzających potrafi odpowiedzieć na proste pytania i wykonać proste zadania,
- Potrafi zdefiniować podstawowe pojęcia, chociaż ma kłopoty z ich praktycznym wykorzystaniem,
- Opanował w ograniczonym zakresie wymagania z poziomu podstawowego, które umożliwiają mu kształcenie na wyższym poziomie.

Ocenę **dostateczny** otrzymuje uczeń, który:

- Opanował w większości wymagania z poziomu podstawowego,
- Umie posłużyć się podstawowymi pojęciami,
- Umie stosować posiadane wiadomości i umiejętności do wykonywania prostych zadań w sytuacjach typowych,
- Potrafi naprawić błąd wskazany przez nauczyciela,
- Nie wykazuje aktywności na zajęciach edukacyjnych,
- Przejawia średni stosunek do przedmiotu i obowiązków,
- Wypowiada się ogólnikowo.

Ocenę **dobry** otrzymuje uczeń, który:

- Opanował w większości zadania z poziomu ponadpodstawowego,
- Samodzielnie rozwiązuje średnio trudne typowe zadanie,
- Samodzielnie pracuje z podręcznikiem,
- Wyróżnia się systematycznością i obowiązkowością,
- Bywa aktywny na zajęciach edukacyjnych,
- Wykonuje dodatkowe zlecane prace przez nauczyciela,
- Za namową nauczyciela udziela pomocy uczniom słabszym.

Ocenę **bardzo dobry** otrzymuje uczeń, który:

- Opanował pełny zakres wymagań ponadpodstawowych,
- Sprawnie operuje pojęciami,
- Dostrzega i formułuje różne problemy,
- Wyciąga trafne wnioski,
- Umie wskazać praktyczne zastosowanie zdobytej wiedzy i umiejętności,
- Potrafi wykorzystać wiedzę z innych przedmiotów,
- Wykazuje się dużą aktywnością i samodzielnością na zajęciach edukacyjnych,

- Wykonuje dodatkowe zadania zlecone przez nauczyciela,
- Angażuje się w konkursy przedmiotowe,
- Wychodzi z propozycją pomocy uczniom słabszym.

Ocenę **celujący** otrzymuje uczeń, który:

- Opanował wiadomości i umiejętności wykraczające poza program nauczania,
- W rozwiązywaniu problemów teoretycznych lub praktycznych proponuje nietypowe rozwiązania,
- Ujmuje relacje międzyprzedmiotowe,
- Współpracuje z nauczycielem w przygotowaniu zajęć,
- Osiąga sukcesy w konkursach przedmiotowych,
- Systematycznie pracuje nad pogłębieniem swojej wiedzy.

5 Metody oceny osiągnięć ucznia

Obserwowane i oceniane obszary:

I. Wiedza i umiejętności:

1. Wypowiedź pisemna :

- sprawdziany z poszczególnych działów zaplanowane w rozkładzie materiału nauczania
- kartkówki
- prace domowe
- zadania dodatkowe :
  - referaty na wskazane tematy
  - recenzje artykułów z czasopism o tematyce ekonomicznej

2. Wypowiedź ustna :

- przygotowanie się do zajęć
- istotny wkład w dyskusję problemową
- wyciąganie logicznych wniosków
- myślenie przyczynowo-skutkowe
- wykorzystywanie wiedzy i umiejętności z innych dziedzin (korelacja międzyprzedmiotowa)
- umiejętność korzystania z norm, katalogów,
- prezentacja.

II. Postawy (aktywność) :

1. Aktywność na zajęciach:

- praca w grupie
- wyrażanie opinii
- posiadanie podręczników i przyborów szkolnych.

2. Wyszukiwanie materiałów do prac pisemnych i wypowiedzi ustnych :

- w prasie
- w programach telewizyjnych
- w innych podręcznikach, encyklopediach
- korzystanie z Internetu.

Zasady sprawdzania i oceniania

- Przedmiotem oceny są wiadomości, umiejętności i postawy (aktywność),
- Podstawą oceny jest zakres realizacji wymagań edukacyjnych określonych i podanych przez nauczyciela na początku roku szkolnego do wiadomości uczniów i rodziców (prawnych opiekunów);
- Uczeń otrzymuje oceny częściowe, na podstawie których wystawia się ocenę śródroczną i końcoworoczną. Wszystkie oceny są jawne;
- Zaplanowane przez nauczyciela sprawdziany pisemne są obowiązkowe;
- Każdy sprawdzian pisemny poprzedzony jest zapowiedzią udokumentowaną wpisem w dzienniku (co najmniej 7 dni przed terminem sprawdzianu), jeżeli z różnych przyczyn sprawdzian nie odbędzie się w ustalonym terminie to obowiązującym terminem jest najbliższa lekcja;

- Uczeń nieobecny na sprawdzianie pisemnym ma obowiązek w terminie 2 tygodni od rozdania prac lub od dnia przyścia do szkoły poddać się danemu sprawdzianowi;
- Jeżeli uczeń opuszcza sprawdziany (absencja nieusprawiedliwiona) nauczyciel wyznacza termin dodatkowy w porozumieniu z uczniem;
- Uczeń, który nie przystąpił do sprawdzianu w wyznaczonym terminie może być nie klasyfikowany;
- Poprawa pracy kontrolnej jest dobrowolna – do poprawy można przystąpić tylko raz w terminie dwóch tygodni od daty zapoznania ucznia z oceną (w dzienniku obok oceny uzyskanej poprzednio wpisuje się ocenę poprawioną);
- Sprawdziany mogą zawierać dodatkowe pytania na ocenę celującą;
- Prace pisemne uczeń otrzymuje do wglądu, aby mógł zapoznać się z uwagami sprawdzającego (przechowuje je nauczyciel w teczce klasowej do końca roku szkolnego);
- W przypadku dłuższej nieobecności usprawiedliwionej uczeń otrzymuje czas na uzupełnienie zaległości, wspólnie z nauczycielem ustala termin i sposób zaliczenia materiału;
- Kartkówki nie muszą być zapowiedziane, obejmują materiał z trzech ostatnich zajęć edukacyjnych;
- Nie przewiduje się poprawy kartkówek;
- Uczeń odpowiada ustnie przynajmniej raz w okresie, materiał obejmuje zakres trzech ostatnich zajęć edukacyjnych;
- O przewidywanej ocenie śródrocznej lub końcoworocznej nauczyciel (wychowawca) informuje rodziców (opiekunów):
  - niedostatecznej - na miesiąc przed klasyfikacją
  - o innych - na tydzień przed klasyfikacją.

Sposób ustalania oceny semestralnej i rocznej.

Uczniowie otrzymują oceny cząstkowe w trzech kategoriach:

- A. Praca klasowa w formie zadań testowych, otwartych lub zamkniętych (rachunkowe, problemowe), testów nauczycielskich i standaryzowanych. Obejmuje materiał działu programowego lub większej partii materiału tworzącej zwartą całość. Uczniowie są informowani o zakresie treści. Termin jest ustalany z klasą z dwutygodniowym wyprzedzeniem.
- B. Kartkówka, obejmująca materiał aktualnie realizowanego działu programowego i inne formy ogłoszone przez nauczyciela uczącego.
- C. Odpowiedź ustna, praca domowa, praca w grupie, praca na lekcji, przygotowanie i zaprezentowanie zagadnienia dotyczącego podstaw przedsiębiorczości, przygotowanie projektu, plakatu, programu komputerowego, animacji komputerowej itp., ocena za prowadzenie zeszytu szkolnego.

Ocenę semestralną oblicza się ze wzoru na średnią ważoną:

$$\text{Ocena} = \frac{(\square \text{ ocen A})3 + (\square \text{ ocen B})2 + (\square \text{ ocen C})1}{[(\text{liczba ocen A})3 + (\text{liczba ocen B})2 + (\text{liczba ocen C})1]}$$

Zależność między średnią ważoną i oceną na semestr:

średnia ważona	ocena	stopień
0 – 1,59	niedostateczna	1
1,6 – 2,59	dopuszczająca	2
2,6 – 3,59	dostateczna	3

3,6 – 4,59	dobra	4
4,6 – 5,59	bardzo dobra	5
5,6 – 6,0	celująca	6

Podczas obliczania oceny semestralnej / rocznej uwzględnia się wszystkie oceny wpisane do dziennika.

Surowo oceniane są prace niesamodzielne (tzw. „ściągnięcie”) lub ucieczka ze sprawdzianu - uczeń otrzymuje ocenę niedostateczną (zgodnie z regulaminem), a w średniej ważonej liczymy z „0”.

W przypadku sprawdzianów pisemnych przyjmuje się skalę punktową przeliczaną na oceny wg kryteriów:

- 98 -100 % - celujący
- 85 – 97 % - bardzo dobry
- 75 – 84 % - dobry
- 50 – 74 % - dostateczny
- 30 – 49 % - dopuszczający
- 0 – 29 % - niedostateczny

6 Procedura ewaluacji programu nauczania

Ewaluacja niniejszego programu nauczania zostanie przeprowadzona w trakcie jego realizacji oraz po zakończeniu wdrażania programu. Ewaluację przeprowadzi nauczyciel realizujący program, dyrekcja szkoły oraz przedstawiciele z nadzoru projektu Szkoła Kluczowych Kompetencji Program rozwijania umiejętności uczniów szkół Polski Wschodniej.

Badaniu podlegać będą cele kształcenia oraz postępy uczniów uczących się według tego programu.

Metodami i narzędziami ewaluacji będą:

- analiza dokumentów szkolnych (dziennika lekcyjnego, rozkładu materiału),
- ankietowanie uczniów i rodziców (opracowana ankieta),
- pomiar dydaktyczny (wyniki osiągnięte przez uczestników na egzaminie potwierdzającym kwalifikacje zawodowe),
- analiza SWOT programu.

Ewaluacja ma za zadanie doprowadzić do uatrakcyjnienia programu, wyeliminować materiał mało przydatny w warunkach ciągle zmieniającej się rzeczywistości gospodarczej oraz spowodować uzupełnienie materiału o zagadnienia niezbędne do pełnej realizacji kluczowych kompetencji.

7 Bibliografia

- [1] Dylak S., *Wprowadzenie do konstruowania szkolnych programów nauczania*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2002
- [2] Jabłoński W.J., Maj T., Załęski P. *Podstawy przedsiębiorczości – podręcznik dla liceów i techników zakres podstawowy i rozszerzony*, Oficyna Edukacyjna Krzysztof Pazdro Warszawa 2003
- [3] Komorowska H., *O programach prawie wszystko*, Warszawa 1999.
- [4] Korba J., Mistrzak M., Smutek Z. *Podstawy przedsiębiorczości. Program nauczania w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum. Wyd. drugie zmienione*. Operon, Gdynia 2007
- [5] Kupisiewicz C., *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1988,
- [6] Maj T., *Podstawy przedsiębiorczości, Poradnik dla nauczycieli liceów i techników zakres podstawowy i rozszerzony*, Oficyna Edukacyjna Krzysztof Pazdro Warszawa 2003
- [7] Nowacki T., *Podstawy dydaktyki zawodowej*, Warszawa 1991
- [8] Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1987
- [9] Szempruch J. *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*. WSEiI w Lublinie, Lublin 2009

Autor
Jan Kojło

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Zawodowych
w Hajnówce**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin, 2009

Spis treści

Wstęp.....	5
1 Cele ogólne nauczania.....	7
1.1 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej.....	7
1.2 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji – inicjatywność i przedsiębiorczość.....	7
1.3 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty.....	7
1.4 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego (szkoły i specjalności klasy).....	8
2 Cele szczegółowe.....	9
3 Treści nauczania.....	15
3.1 Człowiek - istota przedsiębiorcza.....	15
3.2 Gospodarka rynkowa.....	16
3.3 Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej.....	16
3.4 Instytucje gospodarki rynkowej.....	17
3.5 Państwo w gospodarce rynkowej.....	17
3.6 Człowiek w gospodarce rynkowej.....	18
3.7 Integracja gospodarcza ze światem.....	19
4 Procedury osiągania celów.....	21
4.1 Postulaty metodyczne.....	21
4.2 Proponowany przydział godzin lekcyjnych.....	21
4.3 Metody nauczania.....	22
4.4 Środki dydaktyczne.....	24
4.5 Spis wykorzystanej literatury.....	24
4.6 Postulowane wyposażenie pracowni.....	24
5 Opis założonych osiągnięć ucznia.....	25
5.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	25
- wybierać z tekstów najważniejsze informacje dotyczące kryzysu,.....	26
5.2 Główne narzędzia kontroli.....	34
6 Procedury ewaluacji programu nauczania.....	35
7 Warunki niezbędne do realizacji programu nauczania.....	37
8 Bibliografia.....	39

Wstęp

We wrześniu 2002 r do szkół ponadgimnazjalnych wprowadzono nowy przedmiot o nazwie przedsiębiorczość. Jego głównym celem było przygotowanie młodego człowieka do aktywnego i świadomego udziału w życiu gospodarczym.

Przygotowany program „Podstawy przedsiębiorczości” jest dostosowany do pracy z młodzieżą uczącą się w technikum mechanicznym.

Położyłem w nim szczególny nacisk na przygotowanie uczniów do aktywnego uczestnictwa w życiu gospodarczym i społecznym, planowania kariery zawodowej, kreowania własnej aktywności niezbędnej w czasie poszukiwania pracy. Wiedza ta jest obecnie niezbędna szczególnie w warunkach rosnącego bezrobocia.

Dużą uwagę zwróciłem również na umiejętności pozwalające dokonywać opisu własnej osobowości, zasady właściwego komunikowania się w grupie, prowadzenie negocjacji, oraz na umiejętne rozwiązywanie konfliktów w miejscu pracy.

Punktem wyjścia do programu „Podstawy przedsiębiorczości” w liceum i technikum jest podstawa programowa do nauczania podstaw przedsiębiorczości zawarta w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. nr 51 z 29.05.2002 ze zmianami), rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. Nr 89 z 8.06.2009r, poz.730), standardy egzaminacyjne oraz Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dn. 18.12.2006 w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE), diagnozę lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty oraz profil zawodowy.

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych przedsiębiorczości zawiera sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

Twórcą programu nauczania jest Jan Kojło – nauczyciel podstaw przedsiębiorczości w Zespole Szkół Zawodowych w Hajnówce.

1 Cele ogólne nauczania

1.1 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej

1. Przygotowanie do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym.
2. Kształcenie postawy rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.
3. Kształtowanie skutecznego komunikowania się i umiejętności pracy w zespole.
4. Kształtowanie umiejętności aktywnego szukania pracy i jej świadomego wyboru.
5. Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej.
6. Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej. Zapoznanie się z podstawowymi zasadami podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w różnych formach.
7. Poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej.
8. Poznanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

1.2 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji – inicjatywność i przedsiębiorczość

- 1) Kształtowanie umiejętności planowania, organizowania i oceniania własnej nauki, przyjmowania za nią odpowiedzialności;
- 2) Poznanie zasad skutecznego porozumiewania się w różnych sytuacjach, poprawnego posługiwania się językiem ojczystym, przygotowanie do publicznych wystąpień;
- 3) Kształtowanie umiejętności rozwiązywania konfliktów w twórczy sposób;
- 4) Rozwijanie zainteresowań uczniów, przygotowanie do samodzielnego zdobywania wiedzy i rozwijania kompetencji kluczowych sprzyjających kształtowaniu postaw przedsiębiorczości;
- 5) Doskonalenie umiejętności korzystania z różnych źródeł wiedzy i efektywnego posługiwania się technologiami informacyjnymi i komunikacyjnymi;
- 6) Kształtowanie umiejętności inicjatywnych i innowacyjnych działań do wyznaczania sobie celów i zadań oraz ich realizacji;
- 7) Rozwijanie zdolności wyszukiwania jak największej liczby rozwiązań danego problemu i konsekwencji w realizacji swoich zadań;

1.3 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

Kształtowanie umiejętności przystosowania się do nowych wyzwań zawodowych.
Wzmocnienie osobowości ucznia pod kątem kształtowania kariery zawodowej,
Poznanie wymogów i potrzeb rynku pracy;

Poznanie instytucji pośredniczących w znalezieniu pracy;
Kształtowanie postaw zmierzających do zwiększenia efektywności zawodowej i poruszania się na rynku pracy.

1.4 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego (szkoły i specjalności klasy)

1. Ocena predyspozycji w zawodzie technik mechanik
2. Planowanie ścieżki edukacyjnej i kariery zawodowej
3. Organizacja własnego warsztatu pracy
4. Znaczenie egzaminu zawodowego potwierdzającego kwalifikacje zawodowe
5. Umiejętność nawiązywania kontaktów z pracodawcą
6. Sporządzanie listu motywacyjnego i CV
7. Dokonywanie wyboru miejsca pracy
8. Uruchomianie działalności gospodarczej
9. Doskonalenie umiejętności zawodowych i poszerzanie wiedzy zawodowej
10. Nawiązywanie kontaktów ze środowiskiem biznesowym i gospodarczym w branży mechanicznej

2 Cele szczegółowe

Uczeń potrafi:

- opisać rolę obywatela w gospodarce jako: konsumenta, pracownika i pracodawcy,
- wymieniać aspekty ochrony konsumenta, instytucje rządowe i pozarządowe zajmujące się ochroną konsumenta,
- wymienić wpływ reklamy na konsumenta,
- wymienić stosunki pracy i ich cechy,
- wyliczyć formy zatrudnienia pracowników, nawiązywanie i rozwiązywanie stosunku pracy,
- nazwać podstawowe prawa i obowiązki pracowników,
- zdefiniować pojęcie rynku pracy,
- zdefiniować pojęcie bezrobocia i formy walki z nim,
- wymieniać metody poszukiwania pracy i instytucje wspierające osoby poszukujące pracy,
- wymienić zasady obowiązujące przy przygotowywaniu: CV, listu motywacyjnego,
- przygotować się do rozmowy z przyszłym pracodawcą,
- wyjaśnić pojęcie osobowości człowieka,
- wymienić cechy instrumentalne i kierunkowe osobowości,
- wymienić mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka, takie jak: potrzeby, uczucia, motyw,
- nazwać mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka,
- nazwać i rozumieć mechanizmy zachowania się człowieka w sytuacjach trudnych,
- wymienić zasady organizacji pracy w zespole,
- nazwać pojęcie działalności gospodarczej,
- wyliczyć zasady etyczne obowiązujące w działalności gospodarczej oraz etyki pracy,
- wyjaśnić role przyjmowane w grupie i rozumieć znaczenie właściwego wypełniania ról społecznych,
- zastosować środki komunikacji interpersonalnej (werbalne i niewerbalne)
- zastosować zasady skutecznego komunikowania się,
- wymienić prawa i obowiązki pracowników,
- przytoczyć przykłady zachowań etycznych i nieetycznych pracodawców i pracowników,
- wybrać sposób przeciwdziałaniu zjawisku mobbingu w miejscu pracy,
- wymienić rodzaje umów regulujących zatrudnienie,
- scharakteryzować rolę związków zawodowych,
- wyjaśnić przyczyny, skutki i formy walki z bezrobociem,
- zdefiniować pojęcie gospodarstwa domowego i wymienić jego rolę w gospodarce rynkowej,
- wymienić typy gospodarek i różnice pomiędzy gospodarką rynkową i innymi typami gospodarek,
- wyjaśnić pojęcia związane z gospodarką rynkową tj. popyt, rynek,
- wymienić cechy gospodarki rynkowej tj. przedsiębiorczości, konkurencji,

- uzasadnić potrzebę zachęt ekonomicznych dla konsumenta, pracodawcy, przedsiębiorcy,
- zdefiniować nazwę pieniądza, jego właściwości, formy, funkcje i rozumie pojęcie wartości pieniądza,
- wymienić formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw,
- nazwać źródła przepisów dotyczących działalności gospodarczej,
- wyliczyć źródła finansowania firm,
- wyjaśnić pojęcie majątku firmy,
- wyjaśnić pojęcie bilansu (jego elementów tj. aktywa i pasywa) i rozliczeń finansowych,
- wymienić zadania banku centralnego i banków komercyjnych,
- wyjaśnić rolę banku centralnego w gospodarce,
- wymienić konieczność korzystania z usług bankowych,
- wymienić formy inwestowania na giełdzie i oceniać ryzyko z tym związane,
- nazwać koncepcje roli państwa w gospodarce,
- objaśnić zakres i formy interwencjonizmu państwowego w gospodarce rynkowej,
- określić wpływ państwa na życie gospodarcze kraju,
- wyjaśnić pojęcie i funkcje budżetu państwa,
- wymienić zasady polityki budżetowej i wymienia źródła finansowania budżetu i jego wydatki,
- wyjaśnić pojęcia deficytu budżetowego i długu publicznego,
- wymienić czynniki wzrostu gospodarczego i zna jego mierniki,
- opisać bariery wzrostu gospodarczego,
- wymienić przejawy kryzysu ekonomicznego,
- wyjaśnić pojęcie międzynarodowego podziału pracy,
- wymienić formy powiązań gospodarczych z zagranicą,
- wymienić międzynarodowe organizacje gospodarcze z którymi współpracuje Polska,
- nazwać zasady międzynarodowej współpracy gospodarczej,
- wyjaśnić genezę, rozwój i podstawowe postanowienia UE,
- wymienić cele integracji europejskiej,
- nazwać instytucje UE, rozumie cele i zasady ich funkcjonowania,
- wyjaśnić podstawowe pojęcia integracji europejskiej, wchodzące w skład tzw. Pierwszego filaru UE, tj. wspólny rynek, prawo antykorupcyjne,
- opowiedzieć przebieg negocjacji akcesyjnych Polski z UE,
- wyjaśnić pojęcie globalizacji gospodarki światowej,
- dokonać uzasadnionego wyboru zachęt ekonomicznych, jako konsumenta, pracodawcy i przedsiębiorcy,
- wskazać pozytywne i negatywne przykłady wpływu reklamy na konsumenta,
- wyjaśnić pojęcie bilansu (jego elementów tj. aktywa i pasywa) i rozliczeń finansowych,
- nazwać podstawowe funkcje banków, rodzaje usług dla ludności i przedsiębiorstw
- wymienić formy inwestowania na giełdzie i oceniać ryzyko z tym związane,
- objaśnić zakres i formy interwencjonizmu państwowego w gospodarce rynkowej,
- nazwać instytucje UE, rozumie cele i zasady ich funkcjonowania,
- wskazać pozytywne i negatywne przykłady wpływu reklamy na konsumenta,
- dochodzić swoich praw konsumenckich,
- oceniać instytucje chroniące konsumenta,

- porównać prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy wynikające ze stosunku pracy i innych umów,
- przygotować: CV, list motywacyjny,
- podejmować decyzje w sytuacjach trudnych i ryzykownych,
- samodzielnie dokonać oceny własnej osobowości,
- właściwie wypełniać przyjęte w grupie role,
- zaakceptować zasady pracy zespołowej,
- rozwiązywać konflikty w grupie, szczególnie w drodze negocjacji,
- dokonywać prezentacji własnego stanowiska, stosując środki komunikacji werbalnej i niewerbalnej,
- ocenić korzyści i koszty wynikające z postępu naukowo- technicznego,
- ocenić teraźniejsze i przyszłe zmiany na rynku pracy,
- zaplanować budżet gospodarstwa domowego,
- określić relację pomiędzy popytem i podażą,
- wyznaczyć cenę równowagi,
- dokonać uzasadnionego wyboru zachęt ekonomicznych, jako konsument, pracodawca i przedsiębiorca,
- dokonać etycznych ocen zjawisk w funkcjonowaniu rynku,
- wykazać korzyści i zagrożenia związane z konkurencją i monopolem,
- wskazać najkorzystniejsze sposoby finansowania poszczególnych form działalności gospodarczej,
- ocenić rolę banku centralnego,
- porównać oferty różnych banków komercyjnych,
- wskazać najkorzystniejsze sposoby lokowania środków i zaciągania kredytów,
- analizować i oceniać ryzyko inwestowania na giełdzie,
- zanalizować i porównać oferty firm ubezpieczeniowych, funduszy emerytalnych i funduszy powierniczych,
- określić wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na życie społeczne, polityczne i gospodarcze kraju,
- ocenić przyczyny, skutki i strukturę bezrobocia w Polsce,
- wskazać wpływ współpracy gospodarczej z zagranicą na gospodarkę kraju,
- ocenić konsekwencje procesu globalizacji dla Polski,
- ocenić realizację postanowień Układu Europejskiego oraz jego wpływ na rozwój gospodarczy kraju,
- ocenić stanowiska negocjacyjne strony polskiej i unijnej w najbardziej kontrowersyjnych obszarach (rolnictwo, swobodny przepływ pracowników, swobodny przepływ kapitału, polityka konkurencji),
- dokonać analizy potencjalnych korzyści i kosztów wynikających z przystąpienia Polski do UE,
- wskazywać postawy krytycznej oceny wobec nieetycznych zjawisk w funkcjonowaniu gospodarki rynkowej,
- ocenić w kategoriach etycznych uczestników życia gospodarczego,
- obiektywnie ocenić własne poczucie wartości,
- zrozumieć nadrzędności celów grupowych nad indywidualnymi,
- posługiwać się emocjami w komunikacji międzyludzkiej,
- wskazywać wpływy komunikacji niewerbalnej na relacje międzyludzkie,
- prezentować postawę inicjatywną, aktywną i innowacyjną w życiu,
- prezentować postawę poszanowania dla pieniądza,

- prezentować postawę krytycznej oceny wobec nieetycznych zjawisk w funkcjonowaniu gospodarki rynkowej,
- prezentować postawę uczciwego obywatela wywiązującego się z zobowiązań finansowych wobec państwa,
- uzasadnić potrzebę uczestnictwa Polski w międzynarodowej współpracy gospodarczej,
- prezentować postawę solidarności społeczności międzynarodowej w rozwiązywaniu problemów współczesnego świata,
- wymienić metody poszukiwania pracy i dokumenty potrzebne do ubiegania się o nią,
- wymienić cechy osoby przedsiębiorczej,
- rozwiązać konflikty w grupie różnymi sposobami i rozumie potrzebę kompromisowego rozwiązywania problemów,
- wymienić role norm etycznych w funkcjonowaniu rynku,
- podać przykłady nieetycznych zjawisk w funkcjonowaniu rynku tj. korupcja, „kreatywna księgowość”, dumping,
- nazwać sposoby i zasady związane z podejmowaniem działalności gospodarczej,
- nazwać rodzaje ubezpieczeń i konieczność ich istnienia,
- wymienić rolę państwa w zwalczaniu korupcji,
- ocenić system podatkowy w Polsce,
- wyjaśnić wpływ procesu globalizacji na zachowania społeczne i wymienić jego konsekwencje w sferze życia politycznego i kulturalnego,
- ocenić własne możliwości znalezienia pracy,
- korzystnie zaprezentować się przyszłemu pracodawcy,
- rozwiązywać konflikty w grupie, szczególnie na drodze negocjacji,
- organizować pracę i dobrze zarządzać,
- kierować grupą i podejmować decyzje ,
- samodzielnie wyznaczać sobie cele oraz zadania edukacyjne i zawodowe
- aktywnie poszukiwać pracy,
- ocenić rolę i funkcje pieniądza w gospodarce,
- porównywać postawy etyczne uczestników życia gospodarczego,
- dokonać wyboru odpowiedniej formy organizacyjnej przedsiębiorstwa do planowanej działalności gospodarczej,
- przygotować prosty biznesplan,
- dokonać wyboru najkorzystniejszej oferty konta osobistego i lokaty,
- wypełnić zeznanie podatkowe PIT,
- ocenić wpływ swobód gospodarczych Unii Europejskiej na życie ekonomiczne państw członkowskich,
- przedstawiać postawę aktywnego i odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu gospodarczym kraju,
- przedsiębiorczo, kreatywnie myśleć prowadząc do osiągnięcia zamierzonych celów,
- w sposób tolerancyjny odnosić się do osób o odmiennych cechach osobowości,
- podkreślać postawę stałego rozwijania się i doskonalenia swej osobowości,
- współpracować w grupie,
- prawidłowo komunikować się,
- prezentować postawę doceniającą wartość pracy, swojej i innych,
- prezentować postawę uczciwego wywiązania się z zobowiązań finansowych wobec państwa, instytucji finansowych, przedsiębiorstw,

- prezentować postawę odpowiedzialności za warunki życia po przejściu na emeryturę,
- przyjąć postawę przedsiębiorczą zarówno w życiu osobistym jak i w pracy,
- prezentować stanowisko wspólnoty i potrzeby współpracy z innymi narodami Europy przy zachowaniu i uszanowaniu własnej odrębności narodowej.

3 Treści nauczania

3.1 Człowiek - istota przedsiębiorcza

1. Psychologiczne podstawy przedsiębiorczości
  - poznanie własnej osobowości (pojęcie osobowości człowieka, cechy instrumentalne i kierunkowe osobowości);
  - mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka:
    - potrzeby człowieka (hierarchia potrzeb Masłowa),
    - uczucia (pochodzenie i właściwości uczuć, rodzaje uczuć, różnice indywidualne w przeżywaniu uczuć),
    - motywy aktywności człowieka (pojęcie i typy motywów, konflikt motywów, motywy w pracy zawodowej oraz działalności gospodarczej);
  - zachowanie się człowieka w sytuacjach trudnych (frustracje i stres, podejmowanie decyzji w sytuacji ryzykownej).
2. Postawy przedsiębiorczości
  - cechy osoby przedsiębiorczej:
    - zdolność do samoakceptacji,
    - zachowania asertywne,
    - inicjatywność i kreatywność,
    - odpowiedzialność i uczciwość;
  - ocena własnych - mocnych i słabych stron osobowości;
  - zdolność do wyznaczania sobie celów i zadań;
  - zależność między zyskiem a ryzykiem:
    - ocena potencjalnego zysku i zagrożeń;
  - organizacja pracy własnej i zawodowej.
3. Społeczne podstawy przedsiębiorczości
  - funkcjonowanie grupy społecznej:
    - role przyjmowane w grupie,
    - zasady pracy zespołowej,
    - cechy dobrej grupy,
    - kierowanie i podejmowanie decyzji w grupie;
  - komunikacja interpersonalna w grupie (komunikacja werbalna i niewerbalna, rola Internetu w komunikacji interpersonalnej);
  - kierowanie i podejmowanie decyzji w grupie;
  - pojęcie działalności gospodarczej:
    - zasady etyczne obowiązujące w działalności gospodarczej oraz etyka pracy,
    - zjawisko mobbingu w miejscu pracy.
4. Rozwiązywanie konfliktów
  - przyczyny powstawania konfliktów w grupie;
  - sposoby ich rozwiązywania (mediacje, negocjacje, arbitraż, sąd).

3.2 Gospodarka rynkowa

1. Droga do gospodarki rynkowej
  - gospodarka centralnie planowana;
  - transformacja polskiej gospodarki po roku 1989.
2. Pojęcie i funkcjonowanie rynku
  - pojęcie i funkcje rynku;
  - popyt (prawo popytu, elastyczność popytu, zmiany popytu);
  - podaż (prawo podaży, zmiany podaży);
  - równowaga między popytem i podażą;
  - rodzaje rynków:
    - rynek lokalny, regionalny, krajowy, międzynarodowy i światowy,
    - rynek towarów i usług, rynek czynników produkcji (ziemia, praca, kapitał),
    - rynek wydawniczy i mediów.
3. Cechy gospodarki rynkowej
  - wolność gospodarcza;
  - własność prywatna;
  - system cen;
  - konkurencja;
  - rola zachęt ekonomicznych w gospodarce rynkowej:
    - dla konsumentów,
    - dla pracodawców,
    - dla przedsiębiorców;
  - normy etyczne:
    - nieetyczne zjawiska w funkcjonowaniu rynku („kreatywna księgowość”, korupcja, dumping, nieuczciwa reklama).

Rola pieniądza w gospodarce rynkowej

- pojęcie pieniądza;
- właściwości pieniądza;
- funkcje pieniądza;
- wartość pieniądza.

Gospodarstwo domowe (dochody i wydatki)

- funkcje i cele działalności gospodarstwa domowego;
- gospodarstwo domowe jako małe przedsiębiorstwo;
- źródła dochodów gospodarstwa domowego;
- wydatki gospodarstwa domowego.

3.3 Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej

1. Formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw, formy pozyskiwania kapitału
  - formy organizacyjne przedsiębiorstw:
    - wyłączna własność przedsiębiorcy,
    - spółka (jawna, z ograniczoną odpowiedzialnością, komandytowa, akcyjna),
    - inne formy organizacyjne przedsiębiorstw (spółdzielnie, przedsiębiorstwa państwowe i zakłady budżetowe);
  - źródła finansowania przedsiębiorstw.
2. Podejmowanie działalności gospodarczej
  - warunki podejmowania działalności gospodarczej;

- potencjalne korzyści i koszty prowadzenia działalności gospodarczej.
- 3. Koszty i przychody oraz zasady rozliczeń finansowych przedsiębiorstw
  - koszty;
  - przychody;
  - rachunek wyników.
- 4. Majątek przedsiębiorstw
  - aktywa i pasywa.

3.4 Instytucje gospodarki rynkowej

1. Rodzaje banków i usługi bankowe
  - powstanie i rozwój banków;
  - podstawowe funkcje banków;
  - rola Narodowego Banku Polskiego jako banku centralnego;
  - zadania banków komercyjnych;
  - usługi bankowe:
    - dla ludności (konta osobiste, depozyty, kredyty),
    - dla przedsiębiorstw (prowadzenie rachunków, kredyty obrotowe i inwestycyjne).
2. Rynek papierów wartościowych
  - pojęcie giełdy:
    - rynek kapitałowy (pierwotny, wtórny),
    - papiery wartościowe (akcje, obligacje);
  - znaczenie Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie;
  - biuro maklerskie;
  - ryzyko inwestowania na giełdzie.
3. Pozabankowe instytucje finansowe
  - firmy ubezpieczeniowe;
  - fundusze emerytalne;
  - fundusze powiernicze.
4. Rynek ubezpieczeń
  - funkcje ubezpieczeń;
  - rodzaje ubezpieczeń:
    - społeczne,
    - zdrowotne,
    - emerytalne (system emerytalny w Polsce),
    - majątkowe.

3.5 Państwo w gospodarce rynkowej

1. Rola i funkcje państwa w gospodarce rynkowej
  - koncepcje roli państwa w gospodarce (etatyzm, neoliberalizm);
  - funkcje państwa w gospodarce (funkcja alokacyjna, redystrybucyjna, stabilizacyjna, tworzenie norm prawnych przeciwdziałających korupcji);
  - zakres i formy interwencjonizmu państwowego w gospodarce rynkowej;
  - skutki interwencjonizmu państwowego.
2. Budżet państwa

- pojęcie i funkcje budżetu państwa;
  - zasady polityki budżetowej;
  - źródła finansowania budżetu;
  - rodzaje i cechy podatków;
  - wydatki budżetu państwa;
  - deficyt budżetowy i dług publiczny.
3. Budżety samorządów (budżety lokalne)
- mienie komunalne;
  - samorządowa gospodarka finansowa (dochody, wydatki, kontrola gospodarki finansowej).
4. Wzrost gospodarczy
- pojęcie wzrostu gospodarczego;
  - mierniki wzrostu gospodarczego:
    - tempo wzrostu produkcji,
    - produkt krajowy brutto,
    - produkt narodowy brutto,
    - dochód narodowy;
  - czynniki wzrostu gospodarczego:
    - postęp naukowo-techniczny,
    - zatrudnienie i wydajność pracy,
    - efektywność kapitału;
  - granice wzrostu gospodarczego (wyczerpanie zasobów surowcowych, degradacja środowiska naturalnego, czynniki demograficzne, kapitał).
5. Kryzys w gospodarce rynkowej
- cykliczny rozwój gospodarki rynkowej;
  - przejawy kryzysu (inflacja, stagnacja, recesja).

3.6 Człowiek w gospodarce rynkowej

1. Miejsce obywatela w gospodarce
- obywatel jako konsument;
  - obywatel jako pracownik;
  - obywatel jako pracodawca.
2. Ochrona konsumenta
- prawne aspekty ochrony konsumentów;
  - instytucje rządowe i pozarządowe zajmujące się ochroną konsumentów;
  - wpływ reklamy na konsumentów.
3. Prawo pracy
- stosunek pracy i jego cechy;
  - formy zatrudniania pracowników;
  - nawiązywanie i rozwiązywanie stosunku pracy;
  - samozatrudnienie pracowników.
4. Podstawowe prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy
- obowiązki pracownika wobec pracodawcy;
  - ochrona praw pracowniczych;
  - przykłady zachowań etycznych i nieetycznych pracodawców i pracowników;
  - rola związków zawodowych.

5. Rynek pracy i bezrobocie
  - pojęcie rynku pracy;
  - zmiany na rynku pracy;
  - możliwości młodego człowieka na rynku pracy;
  - pojawienie się bezrobocia w Polsce;
  - rodzaje i struktura bezrobocia;
  - aktywne i pasywne formy walki z bezrobociem.
6. Aktywne poszukiwanie pracy - metody i instytucje
  - metody poszukiwania pracy i ocena ich skuteczności;
  - przygotowanie aplikacji:
    - zasady pisania *Curriculum Vitae* (CV),
    - list motywacyjny,
    - rozmowa kwalifikacyjna z przyszłym pracodawcą;
  - instytucje wspierające osoby poszukujące pracy.
7. Etyka biznesu

3.7 Integracja gospodarcza ze światem

1. Współpraca gospodarcza Polski z zagranicą
  - międzynarodowy podział pracy;
  - formy powiązań gospodarczych z zagranicą:
    - eksport i import towarów i usług oraz przepływ kapitału (bilans handlowy i płatniczy),
    - przepływ pracowników,
    - międzynarodowe umowy gospodarcze;
  - Polska w międzynarodowych organizacjach gospodarczych (Światowa Organizacja Handlu, Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju, Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, Środkowoeuropejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu).
2. Integracja Polski z Unią Europejską
  - geneza, rozwój i instytucje Unii Europejskiej;
  - wspólny rynek;
  - unia gospodarcza i monetarna;
  - wspólnotowe prawo gospodarcze:
    - swobodny przepływ towarów, kapitału i usług,
    - swobodny przepływ pracowników,
    - swoboda prowadzenia działalności gospodarczej,
    - polityka konkurencji,
    - prawo antykorupcyjne;
  - postanowienia Układu Europejskiego zawartego między Wspólnotami Europejskimi a Polską;
  - przebieg negocjacji akcesyjnych Polski z Unią Europejską;
  - korzyści i koszty przystąpienia Polski do Unii Europejskiej.
3. Proces globalizacji gospodarki i jego konsekwencje dla Polski
  - pojęcie i przejawy globalizacji gospodarki;
  - szanse i zagrożenia związane z globalizacją gospodarki;

- ruch antyglobalistyczny w Polsce i na świecie;
- problemy ekonomiczne współczesnego świata.

4 Procedury osiągnięcia celów

4.1 Postulaty metodyczne

Życie gospodarcze jest ściśle powiązane z życiem społecznym, kulturalnym i politycznym państwa, dlatego wręcz konieczna staje się korelacja z przedmiotami: wiedza o społeczeństwie, geografia, wiedza o kulturze. Prezentacja finansów państwa i samorządów będzie pełniejsza na tle ogólnej wiedzy o tych instytucjach. Zbieżność treści tych przedmiotów dostrzegamy także przy omawianiu zagadnień dotyczących integracji europejskiej, problemów współczesnego świata, prawnych uwarunkowań działalności gospodarczej i innych. Korelacja z programem historii może wzbogacić treści nauczania o liczne przykłady systemów gospodarczych, jak również o wzorce osób przedsiębiorczych. Taki rodzaj integracji, polegający na współpracy nauczycieli różnych przedmiotów w przekazywaniu całościowego obrazu otaczającej rzeczywistości, określa się mianem integracji wokół treści nauczania.

Nie mniej ważna jest integracja wokół kompetencji. Jeżeli porówna się przewidziane w podstawie programowej zamierzone osiągnięcia ucznia, to można dostrzec wiele wspólnych celów, które realizują nauczyciele różnych przedmiotów. Podstawa programowa wielu przedmiotów wskazuje na umiejętność korzystania z różnych źródeł. Koordynacja działań nauczyciela języka polskiego, języków obcych, historii, geografii, wiedzy o społeczeństwie, podstaw przedsiębiorczości, technologii informacyjnej pozwoli skuteczniej kształtować u ucznia takie kompetencje, jak umiejętność korzystania ze słowników, encyklopedii, leksykonów, map, wykresów, Internetu itp. Wspólna analiza podstaw programowych oraz programów nauczania, w ramach zespołu międzyprzedmiotowego, pozwala na skuteczniejszą realizację celów kształcenia dotyczących umiejętności, takich jak: planowanie i organizowanie własnej pracy, komunikowanie i współdziałanie w zespole, definiowanie problemów i ich rozwiązywanie.

4.2 Proponowany przydział godzin lekcyjnych

Dział	Liczba godzin
1. Człowiek - istota przedsiębiorcza	9
2. Gospodarka rynkowa	9
3. Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej	9
4. Instytucje gospodarki rynkowej	9
5. Państwo w gospodarce rynkowej	9
6. Człowiek w gospodarce rynkowej	9
7. Integracja gospodarcza ze światem	6
8. Godziny do dyspozycji nauczyciela	4
RAZEM	64

4.3 Metody nauczania

W nauczaniu konieczne staje się stosowanie metod aktywizujących żeby rozwijać kompetencje ucznia, wyzwać jego kreatywność, wdrażać do samokształcenia, Zyskają na tym nie tylko uczniowie, ale i nauczyciele.

Także specyfika przedmiotu wymaga stosowania w szerszym zakresie metod aktywizujących. Oto najbardziej przydatne w realizacji celów edukacyjnych.

Debata szkolna, dyskusja, dyskusja punktowana, dyskusja wielokrotna, dyskusja panelowa, metaplan, analiza argumentów. Szczególnie godna polecenia jest debata szkolna. W dyskusji ocenianej przez kilku sędziów biorą udział dwa zespoły: pierwszy, broniący tezy i drugi, ją negujący. Każda drużyna składa się z trzech zawodników. Czas i kolejność wystąpień są ściśle określone. Zadaniem zespołów jest przekonanie sędziów poprzez skuteczniejszą argumentację. Ciekawostką jest, że stanowisko, jakie drużyna zajmie w debacie, losuje się tuż przed debatą. Wymaga to od uczestników przygotowania linii argumentacji aprobującej, jak i negującej tezę.

Stosowanie tej metody pozwala na kształtowanie umiejętności krytycznego myślenia (np. ocena korzyści i kosztów integracji Polski z UE), uczestnictwa w dialogu, prezentacji własnego stanowiska i jego obrony. Uczniowie muszą oddzielić opinie od faktów, tylko te ostatnie skutecznie wspierają własne argumenty. Ważną umiejętnością, jaką nabywają uczniowie w trakcie przygotowań do debaty, jest jasne formułowanie sądów. Konieczność ustosunkowania się do argumentów przeciwnika wymaga aktywnego słuchania. Debatowanie kształtuje poprawność językową, eliminuje elementy języka potocznego, wzbogaca słownictwo. Równie ważne, jak komunikacja językowa, są elementy komunikacji niewerbalnej. Umiejętne wykorzystanie mimiki, gestykulacji, postawy, a także niewerbalnych aspektów mowy sprawia, że wypowiedź ucznia jest ciekawsza i bardziej przekonująca. Debata jest grą zespołową. Przygotowania, jak i samo debatowanie, wymagają współpracy. Wypowiedzi poszczególnych mówców muszą stanowić jedną spójną prezentację. Nie należy także pomijać aspektu poznawczego. Uczniowie w trakcie przygotowań do debaty zdobywają wiadomości z bardzo różnych dziedzin. Poszerzają w ten sposób swoją wiedzę, a przy okazji uczą się korzystać z różnych źródeł informacji. Kompetencje, jakie zdobywają uczniowie, uczestnicząc w debatach, są szczególnie przydatne na rynku pracy, gdy trzeba przekonać pracodawcę o swoich zaletach, a także podczas prowadzenia działalności gospodarczej.

Metodą debaty można realizować tematy kontrowersyjne, związane na przykład z rolą państwa w gospodarce, podatkami, integracją europejską, procesem globalizacji itp.

Metody dyskusji, metaplanu, analizy argumentów pozwalają, podobnie jak metoda debaty, na kształtowanie umiejętności jasnego i kulturalnego prezentowania swoich poglądów, krytycyzmu, tolerancji, doskonałą kompetencje komunikacyjne.

Metody dramatyczne. Ich stosowanie zwiększa efektywność realizacji celów. Istotą dramy jest przeżywanie przez uczniów zaprogramowanych przez nauczyciela sytuacji. Napięcie emocjonalne pozwala na lepsze zapamiętywanie omawianych treści. Do tej grupy metod zaliczamy między innymi inscenizacje i symulacje. Na zajęciach podstaw przedsiębiorczości można inscenizować na przykład rozmowę kwalifikacyjną, negocjacje pracodawcy ze związkami zawodowymi itp. Jedną z technik dramatycznych jest wchodzenie w role. Uczniowie na lekcjach podstaw przedsiębiorczości mogą wcielić się w role pracodawcy i pracownika, konsumenta, bankowca, negocjatora, mediatora itp. W ten sposób zdobywają nie tylko wiedzę, ale i umiejętności składające się na szeroko rozumianą przedsiębiorczość. Warto również zastosować plastyczne techniki dramatyczne. Są one szczególnie przydatne w rozwijaniu kreatywności. Uczniowie na lekcji lub w domu

przygotowują na przykład plakat reklamowy. Istotna jest możliwość publicznej prezentacji swojej pracy na forum klasy.

Mapa semantyczna (mapa pamięci, mapa mentalna). Stosowana w tej metodzie forma pracy grupowej pozwala na kształtowanie umiejętności pracy w zespole (przyjmowanie i wypełnianie ról, kierowanie zespołem, rozwiązywanie konfliktów w grupie). Stosowanie mapy semantycznej aktywizuje uczniów oraz pozwala nauczycielowi na ujawnienie posiadanej przez nich wiedzy dotyczącej nowego tematu. Jest również doskonałą metodą utrwalania i systematyzowania opanowanego materiału.

Metody decyzyjne. Uczestnicząc w życiu gospodarczym, prowadząc gospodarstwo domowe, poszukując dalszego kierunku edukacji lub pracy, często stajemy przed koniecznością dokonania jednoznacznego wyboru. Stosując takie metody jak **drzewko decyzyjne**, analiza SWOT doskonalimy umiejętność analizy możliwych sposobów rozwiązania problemu jak i podjęcia najkorzystniejszej decyzji.

Burza mózgów. Metoda ta jest bardzo przydatna do wyłonienia wielu pomysłów dotyczących rozwiązania jakiegoś problemu albo sprawdzenia, na ile użyteczna jest wiedza opanowana wcześniej; pozwala też szybko zebrać hipotezy. Burza mózgów jest również propozycją dla uczniów, w jaki sposób mogą w przyszłości, prowadząc działalność gospodarczą, poszukiwać pomysłów na przykład dotyczących reorganizacji firmy, zmiany profilu produkcji. Jej stosowanie jest szczególnie przydatne w kształtowaniu kreatywności. Może być metodą poprzedzającą realizację projektu.

Metoda projektów. Doskonale kształtuje umiejętności i postawy niezbędne do skutecznego działania w zespole (podejmowanie decyzji w grupie, rozwiązywanie konfliktów, poszukiwanie kompromisu, przedstawianie własnych opinii i słuchanie opinii innych, planowanie działalności, przewidywanie kosztów). Projekt umożliwia integrację między-przedmiotową. Metodą tą można realizować następujące zadania: stworzenie firmy uczniowskiej, przygotowanie wycieczki na przykład do banku, sesji popularnonaukowej dotyczącej integracji europejskiej, konkurs wiedzy ekonomicznej itp.

Studium przypadku jest metodą przedstawiającą sytuację realną lub hipotetyczną, mającą na celu zaktywizowanie uczniów. Zasada pogłębienia stosowana przy tej metodzie pozwala na emocjonalne podejście do sytuacji, dla której uczeń powinien znaleźć najkorzystniejsze rozwiązanie.

Portfolio. Metoda polega na gromadzeniu przez ucznia, w specjalnej teczce lub segregatorze, różnych materiałów (wycinków prasowych, wydruków z Internetu, własnych opracowań) dotyczących określonych tematów na przykład integracji europejskiej, globalizacji, instytucji gospodarki rynkowej. Stosowanie tej metody aktywizuje ucznia, wdraża do samodzielnej i systematycznej pracy oraz umożliwia doskonalenie umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji. Portfolio może również być elementem przygotowania projektu.

Ćwiczenia praktyczne. Przedsiębiorczość kojarzy się przede wszystkim z konkretnymi działaniami. Wiele z nich można przećwiczyć na zajęciach, na przykład przygotowanie wniosku o zezwolenie na prowadzenie działalności gospodarczej, wypełnienie zeznania podatkowego PIT itp.

W wyborze procedur osiągania celów edukacyjnych nie można zapomnieć Kształtowanie postaw jest priorytetem zreformowanej szkoły. Wykorzystywanie nowoczesnych metod nauczania pozwala na autentyczne zintegrowanie działań dydaktycznych i wychowawczych.

Stosowanie metody projektów pozwala na kształtowanie postaw związanych z pracą zespołową: zdyscyplinowanie, odpowiedzialność, zrozumienie dla wyższości interesu grupowego nad indywidualnym. Metody wykorzystujące dyskusję (debata szkolna,

dyskusja, dyskusja punktowana, dyskusja panelowa, metaplan, analiza argumentów) kształtują postawę tolerancji dla odmiennych poglądów innych ludzi. Metody, w których istotną rolę odgrywa aktywność ucznia, wpływają korzystnie na jego obiektywne poczucie własnej wartości oraz potrzebę stałego rozwijania i doskonalenia swojej osobowości.

4.4 Środki dydaktyczne

Zalecane środki dydaktyczne to przede wszystkim podręcznik i zeszyt ćwiczeń, materiały źródłowe (przepisy prawa, formularze podatkowe, bankowe, urzędowe, wzory umów cywilnych i prawnych, teksty źródłowe), dane statystyczne, mapy gospodarcze i polityczne, filmy, foliogramy. Aby w pełni zrealizować program, wskazane jest zastosowanie oprogramowania komputerowego i korzystanie z zasobów Internetu.

4.5 Spis wykorzystanej literatury

- [1] E.Aronson, *Człowiek-istota społeczna*, Warszawa 2001.
- [2] W. Głodowski, *Bez słów. Komunikacyjne funkcje zachowań niewerbalnych*, Warszawa 1996.
- [3] M. Jursa, *Prywatyzacja i zysk*, Poznań 2002
- [4] Komosa, *Szkolny słownik ekonomiczny*, Warszawa 2002
- [5] D. Koptiew, M. Wantuch, H. Wójcik, *ABC przedsiębiorcy. Od pomysłu do biznesu*, Warszawa 2002
- [6] G. Borkowska, *Zasady rachunkowości*, Warszawa 2000
- [7] I. Heropolitańska, E. Jagodzińska-Serafin, J. Kruglak, S. Dyżewska, *Kredyty, pożyczki i gwarancje bankowe*, Warszawa 1999,
- [8] Majchrzycka-Guzowska, *Finanse w gospodarce rynkowej*, Warszawa 1997
- [9] D. Begg, *Ekonomia*, Warszawa 1998
- [10] E. Chojna-Duch, *Polskie prawo finansowe. Finanse publiczne*, Warszawa 2001
- [11] *Etyka biznesu*, red. J.Dietl, W. Gacparski, Warszawa 1999
- [12] K. Kmiecik –Baran, W. Cieślak, *Bez zgody na przemoc w szkole i w pracy*, Gdańsk 2001
- [13] Z. Cesarz E. Stadtmuller, *Problemy polityczne współczesnego świata*, Wrocław 2000
- [14] J. Galster, Z. Witkowski, *Kompendium wiedzy o Unii Europejskiej*, Toruń 2002
- [15] A. Tease, *Mowa ciała. Jak odczytywać myśli innych ludzi z ich gestów*, Kielce 2001

4.6 Postulowane wyposażenie pracowni

1. Komputer przenośny
2. Rzutnik multimedialny
3. Ekran
4. Internet
5. Kamera

5 Opis założonych osiągnięć ucznia

Realizacja wszystkich celów edukacyjnych wymaga stosowania skutecznego systemu kontroli i oceny postępów ucznia. Należy pamiętać, że ocena pełni nie tylko funkcję diagnostyczną, ale ma również motywować ucznia do pogłębiania swojej wiedzy, kształtowania umiejętności i postaw.

5.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Wiadomości na poziom podstawowy Uczeń potrafi:
<ul style="list-style-type: none">
- wyjaśniać pojęcie przedsiębiorczość,
- wskazywać cechy osoby przedsiębiorczej,
- określać własne cechy przedsiębiorcze,
- wymieniać argumenty pozytywne i negatywne, za i przeciw prowadzeniu własnej firmy
<ul style="list-style-type: none">
- posługiwać się pojęciem osobowość człowieka,
- podać cechy i typy osobowości,
- wymieniać typy temperamentów i koncepcji psychologicznych człowieka.
<ul style="list-style-type: none">
- wyjaśniać: konflikt, frustracja, stres,
- podawać źródła stresu i skuteczne techniki antystresowe.
<ul style="list-style-type: none">
- podawać etapy poznawania własnej osobowości,
- definiować analizę SWOT,
- podawać poszczególne dane analizy.
<ul style="list-style-type: none">
- definiować pojęcie motywacja,
- charakteryzować proces mechanizmu motywacyjnego,
- wymieniać i scharakteryzować podstawowe narzędzia motywacji.
<ul style="list-style-type: none">
- definiuje pojęcie innowacyjność,
- określa cechy osób innowacyjnych w działaniu.
<ul style="list-style-type: none">
- wymieniać potrzeby wyższego i niższego rzędu,
- podawać motywy aktywności człowieka.
<ul style="list-style-type: none">
- interpretować struktury grup społecznych,
- wymieniać grupy i podawać ich klasyfikację,
- wskazywać rodzaje grup społecznych.
<ul style="list-style-type: none">
- definiować pojęcie inicjatywność,
- podawać pojęcia osoby kreatywnej, asertywnej,
- wymieniać cechy lidera oraz zasady kierowania grupą
<ul style="list-style-type: none">
- podawać schemat komunikacji,
- podawać zasady prowadzenia dyskusji i debaty,
- definiować pojęcie debata, dyskusja,
<ul style="list-style-type: none">
- definiować zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej,
- rozpoznawać emocje na podstawie mimiki, gestykulacji, postawy ciała,
- wymieniać zasady skutecznego porozumiewania,
- wymieniać techniki aktywnego słuchania i przekazywania informacji.
<ul style="list-style-type: none">
- przygotować się do prezentacji,
- kierować czasem prezentacji i dobrać odpowiednie zachowanie w trakcie prezentacji,
- wskazać popełnione błędy.

<ul style="list-style-type: none">
- podawać przyczyny powstawania konfliktów,
- podawać rodzaje konfliktów,
- definiować negocjacje, mediacje, arbitraż czyli sąd rozjemczy.
<ul style="list-style-type: none">
- definiować pojęcie gospodarki,
- klasyfikować system ekonomiczny,
- posługiwać się pojęciem konsumenta, producenta,
- opisać podmioty rynku i ich rolę w gospodarce,
- wyjaśniać rolę producenta i konsumenta.
<ul style="list-style-type: none">
- definiować rynek,
- sklasyfikować poszczególne rynki wg. przyjętego kryterium,
- definiować alokacja dóbr, transakcja, konkurencja.
<ul style="list-style-type: none">
- podawać pojęcie popyt i prawo popytu,
- podawać pojęcie podaży i prawo podaży,
- wyjaśnić rolę równowagi rynkowej,
<ul style="list-style-type: none">
- podawać mechanizm funkcjonowania gospodarki rynkowej,
- wymieniać cechy wolnej przedsiębiorczości
- definiować konkurencję i system cen.
<ul style="list-style-type: none">
- podaje przykłady oddziaływania ekonomicznego na gospodarkę,
- podawać normy etyczne stosowane na rynku,
- definiować nieuczciwą reklamę i dumping.
<ul style="list-style-type: none">
- opisać funkcje państwa,
- wymieniać instytucje państwowe,
<ul style="list-style-type: none">
- posługuje się pojęciem: PKB, PNB, koniunktura, recesja, stagnacja,
- charakteryzować zjawisko rozwoju gospodarczego,
- opisać tempo wzrostu gospodarczego w kraju.
<ul style="list-style-type: none">
- wybierać z tekstów najważniejsze informacje dotyczące kryzysu,
- analizować poszczególne dane prasowe.
<ul style="list-style-type: none">
- definiować pojęcie inflacji i deflacji,
- podawać przyczyny inflacji,
- odróżniać inflację kosztową i popytową,
- charakteryzować pojęcie hiperinflacji, inflacja galopująca, krocząca i pełzająca,
- obliczyć wskaźnik inflacji,
<ul style="list-style-type: none">
- podawać rolę pieniądza w gospodarce,
- podawać formy pieniądza,
- wymieniać rodzaje pieniądza gotówkowego i bezgotówkowego.
<ul style="list-style-type: none">
- podawać zadania budżetu domowego,
- podawać źródła dochodów w gospodarstwie domowym,
- określać wydatki i dochody w różnych okresach
<ul style="list-style-type: none">
- podawać klasyfikację przedsiębiorstw,
- definiować działalność gospodarczą,
<ul style="list-style-type: none">
- wymieniać formy organizacyjno prawne przedsiębiorstw,
- definiować osobę fizyczną i prawną
<ul style="list-style-type: none">
- wymieniać rodzaje spółek,
- podawać podstawowe podziały spółek,
- podawać najważniejsze informacje dotyczące spółek handlowych.
<ul style="list-style-type: none">
- definiować pojęcie spółdzielni,
- charakteryzować zasady funkcjonowania spółdzielni i prawa spółdzielcze,
- wymieniać podstawowe przedsiębiorstwa państwowe i podawać zasady ich funkcjonowania.
<ul style="list-style-type: none">
- wymieniać źródła kapitału,
- podawać klasyfikację poszczególnych rodzajów kapitału,
- wymieniać kapitał własny i obcy.
<ul style="list-style-type: none">
- wymieniać rodzaje zasobów majątku przedsiębiorstwa,
- podawać elementy wchodzące w skład majątku trwałego i obrotowego.
<ul style="list-style-type: none">
- wymieniać instytucje do których należy się zgłosić, oraz podaje dokumenty jakie należy wypełnić
- analizować podstawowe przepisy dotyczących rejestracji firmy,

<ul style="list-style-type: none">
- podać celowość sporządzania biznesplanu.
- wymieniać główne zasady sporządzania biznesplanu,
- wyjaśniać pojęcie modelu biznesowego
<ul style="list-style-type: none">
- przygotować się do publicznej prezentacji swojej firmy,
- dobrać odpowiednie zachowanie podczas prezentacji,
- wskazać ewentualne zalety i wady pomysłu.
<ul style="list-style-type: none">
- definiować poszczególne rodzaje rozliczeń,
- podawać rodzaje rozliczeń gotówkowych,
- podawać rodzaje rozliczeń bezgotówkowych,
<ul style="list-style-type: none">
- definiować pojęcie kosztów i przychodów,
- podawać pojęcie rachunku zysku i strat,
- podawać przykłady kosztów stałych i zmiennych.
<ul style="list-style-type: none">
- wymieniać rodzaje struktur państwowych,
- charakteryzować rodzaje konkurencji,
- podaje zasady funkcjonowania kartelu.
<ul style="list-style-type: none">
- podawać zasady polityki antymonopolowej,
- wymieniać rodzaje praktyk monopolistycznych i ich oddziaływania na rynek.
<ul style="list-style-type: none">
- podawać rodzaje banków,
- wymieniać zasady działania banków,
- przedstawiać rolę NBP jako banku centralnego,
- wymieniać zadania polityki pieniężnej.
<ul style="list-style-type: none">
- wymieniać rodzaje usług bankowych,
- wymieniać rodzaje lokat oferowanych przez banki ze względu na czas ich zakładania,
- podawać podstawowe zadania banku dotyczące obsługi konta osobistego
<ul style="list-style-type: none">
- podawać rodzaje kredytów,
- wymieniać zasady przyznawania kredytu, oraz formy zabezpieczeń,
- wymieniać cele zabezpieczeń hipotecznych.
<ul style="list-style-type: none">
- zdefiniować podstawowe instrumenty rynku kapitałowego: akcje i obligacje,
- opisać rolę Giełdy Papierów Wartościowych,
- podać możliwości inwestycji na giełdzie,
- objaśniać zjawisko hossy i bessy,
<ul style="list-style-type: none">
- podawać pojęcie papierów wartościowych,
- wymieniać poznane papiery wartościowe,
- scharakteryzować akcje zwykłe i uprzywilejowane
<ul style="list-style-type: none">
- posługiwać się pojęciami: oszczędności, kapitał, lokata, akcja, dywidenda, obligacja, lokata rzeczowa,
- scharakteryzować ryzyko różnych form lokowania własnych oszczędności.
<ul style="list-style-type: none">
- wyjaśniać pojęcie ubezpieczenia,
- wymieniać poznane ubezpieczenia,
- podawać rodzaje ubezpieczeń,
- podawać konieczność istnienia ubezpieczeń i rolę Zakładu Ubezpieczeń społecznych
- analizować poszczególne rodzaje ubezpieczeń społecznych.
<ul style="list-style-type: none">
- wymieniać ubezpieczenia dobrowolne,
- podawać zasady wykupienia polisy,
- podawać zasady pracowniczych programów emerytalnych.
<ul style="list-style-type: none">
- podawać pojęcie państwo,
- definiować funkcję zewnętrzną i wewnętrzną państwa,
- podawać przykłady dóbr publicznych,
- charakteryzować poszczególne funkcje państwa.
<ul style="list-style-type: none">
- podawać wpływ inwestycji i dotacji państwowych,
- definiować źródła dochodów państwa,
- podawać przykłady inwestycji państwowych,
<ul style="list-style-type: none">
- charakteryzować sejm,
- charakteryzować senat,
- podawać zadania prezydenta, premiera i rady ministrów,
- wyjaśniać zasadę wolnych wyborów.

<ul style="list-style-type: none">
- podawać pojęcie budżet państwa,
- charakteryzować poszczególne funkcje,
- wymieniać zasady polityki budżetowej,
- definiować pojęcie podatku.
<ul style="list-style-type: none">
- wymieniać źródła dochodu budżetu państwa,
- scharakteryzować typy podatków,
- podawać różnice między progresywną a liniową skalą podatkową,
- wskazać zadania finansowane przez budżet,
- objaśniać pojęcie deficytu budżetowego i długu publicznego.
<ul style="list-style-type: none">
- omawiać budżet jednostek samorządowych,
- wymieniać przykłady mienia komunalnego,
- wskazywać najważniejsze wydatki gmin
<ul style="list-style-type: none">
- podawać zasady opodatkowania,
- podawać stawki podatkowe VAT,
- wyjaśniać zasady rozliczeń finansowych osób fizycznych i przedsiębiorstw
<ul style="list-style-type: none">
- podawać korzyści i zagrożenia płynące z reklamy,
- analizować strategie reklamowe przedsiębiorstw.
<ul style="list-style-type: none">
- planować reklamę własnej firmy,
- wymyślać reklamę własnej firmy,
- przygotować prezentację i omawiać proces jej powstania.
<ul style="list-style-type: none">
- definiować pojęcie konsument,
- wymieniać i określać podstawowe prawa konsumenta,
- przedstawiać zadania poszczególnych instytucji chroniących praw konsumenta.
<ul style="list-style-type: none">
- wyjaśniać pojęcie praca,
- wyjaśniać pojęcie kodeks pracy,
- wymieniać podstawowe zadania prawa pracy,
- znać obowiązki pracodawcy i pracownika,
- omawiać cechy dobrego pracownika w swoim zawodzie,
- znać zasady bezpieczeństwa i higieny pracy.
<ul style="list-style-type: none">
- wymieniać rodzaje umów regulujących zatrudnienie,
- podawać zasady zawierania umów,
- wskazywać zalety umowy na czas nieokreślony,
<ul style="list-style-type: none">
- definiować pojęcie kodeks cywilny, umowa cywilnoprawna,
- porównać umowę o dzieło i zlecenie,
- podawać zasady zawierania umowy o dzieło i umowy zlecenie.
<ul style="list-style-type: none">
- definiować pojęcie rynku pracy,
- posługiwać się pojęciem podaź pracy, popyt na pracę, bezrobocie.
<ul style="list-style-type: none">
- definiować pojęcie związków zawodowych,
- podawać zadania związków zawodowych,
- wymieniać cele protestów i strajków.
<ul style="list-style-type: none">
- podawać poznane instytucje wspierające zatrudnienie,
- wyjaśniać dlaczego warto skorzystać z ofert doradców,
- omawiać zadania urzędu pracy,
- analizować aktywne metody poszukiwania pracy.
<ul style="list-style-type: none">
- podawać zasady napisania podania o przyjęcie do pracy,
- wymieniać najważniejsze elementy CV,
- napisać podanie i CV,
- wykazać się umiejętnością sporządzania dokumentów związanych z poszukiwaniem pracy.
<ul style="list-style-type: none">
- definiować pojęcie wynagrodzenia i okresu rozliczeniowego,
- podawać liczbę przysługujących przerw w pracy,
- charakteryzować dobę pracowniczą i dni wolne od pracy.
<ul style="list-style-type: none">
- podawać pojęcie urlop,
- podawać zasady udzielania urlopu wypoczynkowego,
- podawać czas przysługującego urlopu macierzyńskiego,
- charakteryzować zasady udzielania urlopu bezpłatnego.

<ul style="list-style-type: none">
- scharakteryzować metody rozwiązania umowy o pracę: na mocy porozumienia stron, z okresem wypowiedzenia i bez okresu wypowiedzenia,
- podawać czas wypowiedzenia w zależności od okresu zatrudnienia,
<ul style="list-style-type: none">
- definiować pojęcie etyki biznesu,
- wymieniać rodzaje zachowań etycznych i nieetycznych w biznesie,
- wymieniać wady korupcji w biznesie
<ul style="list-style-type: none">
- podawać przykłady lobbingu i lobbingu,
- nazywać odpowiednio zachowania nieetyczne,
- wymieniać zadania biur antykorupcyjnych.
<ul style="list-style-type: none">
- definiować pojęcie powiązań gospodarczych,
- podawać definicję eksportu i importu,
- omawiać swobodę przepływu kapitału.
<ul style="list-style-type: none">
- charakteryzować globalizację gospodarki i jej przyczyny,
- wymieniać międzynarodowe organizacje do których należy Polska,
- opisać obszary działalności Światowej Organizacji Handlu (WTO), Banku Światowego, Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju
<ul style="list-style-type: none">
- przedstawiać krótko historię integracji europejskiej,
- podawać najważniejsze organy UE, i ich zadania: Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, Parlament Europejski, Europejski Trybunał Sprawiedliwości, Sąd Pierwszej Instancji, Trybunał Obrachunkowy
<ul style="list-style-type: none">
- podawać zadania funduszy strukturalnych UE,
- podawać zadania EFS, EFRR,
<ul style="list-style-type: none">
- wymieniać podstawowe problemy współczesnego świata w oparciu o konkretne przykłady,
- podawać zadania ONZ i szanse przewyżczenia problemów ekonomicznych.
<ul style="list-style-type: none">
- objaśniać problemy demograficzne współczesnego świata i Polski,
- przeprowadzać analizę danych statystycznych dotyczących liczby mieszkańców w Polsce i na świecie.
Wiadomości na poziomie ponadpodstawowym
Uczeń potrafi:
<ul style="list-style-type: none">
- określać i analizować swoje cechy przedsiębiorcze,
- analizować i ocenić możliwość kreowania własnej przedsiębiorczości,
- dobierać aktywność zawodową do profilu osobowości,
- analizować sposoby zmniejszenia ryzyka niepowodzenia własnej firmy.
<ul style="list-style-type: none">
- porównywać poszczególne rodzaje cech i typów osobowości,
- analizować typy temperamentów i koncepcji psychologicznych człowieka,
- dokonać trafnej oceny własnej osobowości, temperamentem z możliwością wykorzystania tych cech w życiu zawodowym,
<ul style="list-style-type: none">
- analizować poszczególne źródła stresu,
- sklasyfikować czynniki stresogenne.
<ul style="list-style-type: none">
- weryfikować i pozytywnie kreować swoją osobowość,
- planowanie własnych działań i ocena ich efektywności,
- analizować zdolność do wyznaczania sobie celów i ich realizacji
<ul style="list-style-type: none">
- wyjaśniać zasady skutecznej motywacji,
- dobierać odpowiednie narzędzia motywacji do określonej sytuacji.
<ul style="list-style-type: none">
- analizuje możliwości dokonywania trafnych wyborów zmian,
- definiuje problem i poszukuje rozwiązań, potrafi dokonać wyboru najlepszych pomysłów i konsekwentnie je realizować.
<ul style="list-style-type: none">
- analizować potrzeby niższego i wyższego rzędu,
- analizować motyw w pracy zawodowej oraz działalności gospodarczej,
<ul style="list-style-type: none">
- podawać przykłady znanych z życia grup społecznych,
- wykazać się znajomością cech dobrej grupy
<ul style="list-style-type: none">
- posługiwać się pojęciami inicjatywność, asertywność, kreatywność,
- dokonywać prawidłowego wyboru zachowania inicjatywnego, asertywnego i kreatywnego,
- analizować cechy lidera

<ul style="list-style-type: none">
- przytaczać cechy dobrego wystąpienia,
- analizować elementy komunikacji interpersonalnej,
- omówić wysłuchaną debatę, wskazać jej pozytywne i negatywne cechy.
<ul style="list-style-type: none">
- identyfikować poszczególne zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej,
- przeciwdziałać barierom komunikacyjnym w określonych sytuacjach,
<ul style="list-style-type: none">
- przygotować prezentację wizualną,
- odpowiednio pracować głosem w trakcie prezentacji,
- odpowiedzieć w prawidłowy sposób na pytania zadawane po wygłoszeniu prezentacji
<ul style="list-style-type: none">
- sklasyfikować przyczyny konfliktów,
- przeciwdziałać czynnikom konfliktowym,
- tworzyć warunki sprzyjające dobrej negocjacji,
- analizować możliwości korzystania z pomocy arbitra.
<ul style="list-style-type: none">
- scharakteryzować zasoby występujące w gospodarce,
- scharakteryzować proces okrężnego obiegu dochodów.
<ul style="list-style-type: none">
- rozróżniać poszczególne rynki,
- mówić kwestię wykorzystania zasobów i alokacji dóbr w gospodarce rynkowej,
- podawać cechy „zdrowej” konkurencji
<ul style="list-style-type: none">
- rysować krzywe popytu i podaży,
- analizuje regulatory rynku i równowagę rynkową,
- scharakteryzować równowagę pomiędzy popytem i podażą
<ul style="list-style-type: none">
- analizuje cechy wolnej przedsiębiorczości, konkurencji i systemu cen,
- przygotować analizę cen wybranego produktu.
<ul style="list-style-type: none">
- analizuje bodźce ekonomiczne wpływające na zachowanie przedsiębiorców,
- analizuje na przykładach różne zachowania etyczne i nie etyczne,
- wymieniać i scharakteryzować przykłady nieuczciwej reklamy i dumpingu.
<ul style="list-style-type: none">
- wymieniać narzędzia za pomocą których państwo wpływa na życie gospodarcze,
- analizować wady i zalety interwencjonizmu państwa
<ul style="list-style-type: none">
- wyjaśnić różnice pomiędzy poszczególnymi miernikami wzrostu gospodarczego,
- analizować cykl koniunkturalny i przyczyny zmian cyklu koniunkturalnego w Polsce i na świecie,
- analizować dane statystyczne.
<ul style="list-style-type: none">
- wykazać się zdolnością pracy na komputerze i wyszukiwaniem danych,
- komentować obecną sytuację gospodarczą w kraju i na świecie,
<ul style="list-style-type: none">
- analizować sposoby walki z inflacją,
- przedstawiać skutki inflacji dla gospodarki narodowej,
- wyjaśniać monetarny charakter inflacji.
<ul style="list-style-type: none">
- podać i scharakteryzować motywy popytu na pieniądź,
- opisać rolę rezerw obowiązkowych,
- analizować narzędzia polityki monetarnej
<ul style="list-style-type: none">
- wskazać sposoby racjonalnego gospodarowania środkami finansowymi przez gospodarstwo domowe,
- zidentyfikować ryzyka związane z wpadnięciem w spiralę zadłużenia.
<ul style="list-style-type: none">
- analizować różne podziały i klasyfikować przedsiębiorstwa,
- podawać kryteria podziału przedsiębiorstw.
<ul style="list-style-type: none">
- analizować poszczególne formy przedsiębiorstw wg sektora własności.
<ul style="list-style-type: none">
- porównywać poszczególne spółki pod względem różnych cech,
- potrafić wymienić przykłady spółek występujących na rynku lokalnym i regionalnym, analizować firmy.
<ul style="list-style-type: none">
- analizować poszczególne spółdzielnie,
- porównywać zasady funkcjonowania przedsiębiorstwa państwowego i spółdzielni.
<ul style="list-style-type: none">
- określać przydatność poszczególnych rodzajów finansowania pod kontem skali i rodzaju działalności,
- scharakteryzować wady i zalety różnych form finansowania działalności gospodarczej.
<ul style="list-style-type: none">
- Porównać wartości niematerialne i prawne, kapitały własne i obce,
<ul style="list-style-type: none">
- wypełniać podstawowe druki dokumentów,
- wybrać działalność, która ma szansę na sukces
<ul style="list-style-type: none">
- podawać zasady budowy biznesplanu,
- wymieniać źródła informacji potrzebnych do stworzenia biznesplanu,

<ul style="list-style-type: none">
- przedstawić prezentację swojego pomysłu,
- odpowiadać na zadawane pytania,
- bronić swoich przekonań i swojego pomysłu,
- dokonać samooceny swojego pomysłu ze wskazaniem wyraźnej potrzeby tego rodzaju działalności (analiza rynku lokalnego),
- zanalizować i ocenić ryzyko podejmowania tej działalności.
<ul style="list-style-type: none">
- porównywać poszczególne rodzaje rozliczeń,
- wskazywać najpopularniejsze formy rozliczeń finansowych,
- wypełniać druki wpłat, polecenia przelewu, czeku rozrachunkowego, zdobyć w banku odpowiedni formularz,
- analizuje różnice w rozliczeniach.
<ul style="list-style-type: none">
- podawać koszty potrzebne do rozpoczęcia działalności w swojej specjalizacji, zawodzie,
- analizować wynik finansowy wybranego przedsiębiorstwa,
- analizować możliwości przychodów w swoim zawodzie,
<ul style="list-style-type: none">
- analizować poszczególne rodzaje konkurencji,
- wybierać najlepsze formy konkurencji na rynku,
- podać przykłady konkurencji zakładów o podobnych produktach,
<ul style="list-style-type: none">
- analizować warunki konkurencji monopolistycznej,
- porównuje aspekty prawne polityki antymonopolowej.
<ul style="list-style-type: none">
- analizować zadania instytucji odpowiadającej za stabilność systemu finansowego,
- analizować rolę RPP w systemie finansowym,
- omówić kwestię niezależności banku centralnego.
<ul style="list-style-type: none">
- analiza usług różnych banków,
- analizować taryfy opłat za operacje w różnych bankach,
- wybierać najkorzystniejsze oferty kredytowe na rynku.
- wypełniać druk założenia konta osobistego ROR w wybranym banku
<ul style="list-style-type: none">
- analizować ofert kredytowych w różnych bankach,
- wypełniać przykładowy druk umowy kredytowej, jako kredytobiorca i poręczyciel,
- znać odpowiedzialność kredytobiorcy i poręczyciela.
<ul style="list-style-type: none">
- wyjaśniać na czym polega ryzyko inwestycji na rynku kapitałowym,
- scharakteryzować opcje i kontrakty terminowe,
- wymieniać wskaźniki GPW.
<ul style="list-style-type: none">
- analizować zasady obrotu papierami wartościowymi,
- analizować notowania giełdowe,
- podawać instytucje emitujące akcje i obligacje skarbowe, podać cel ich emisji.
<ul style="list-style-type: none">
- przedstawić wady i zalety różnych form oszczędzania w przypadku wzrostu, bądź spadku inflacji,
- scharakteryzować cechy dobrej lokaty,
- wykazać zalety lokowania pieniędzy, a nie gromadzenia ich w domu,
- wskazać najbardziej efektywne formy lokowania pieniędzy.
<ul style="list-style-type: none">
- analizować celowość ubezpieczeń,
- wyjaśniać różnice pomiędzy różnymi modelami ubezpieczeń,
- opisać rolę trzeciego filaru ubezpieczeń,
- wskazać alternatywne możliwości zabezpieczenia przyszłości,
- ocenić wpływ zmian demograficznych na przyszłą emeryturę.
<ul style="list-style-type: none">
- porównać różne rodzaje dobrowolnych ubezpieczeń,
- analizować różne polisy,
- wskazywać zalety i wady ubezpieczeń dodatkowych.
<ul style="list-style-type: none">
- porównywać zmiany roli państwa z historii i teraźniejszości,
- analizować wady i zalety poszczególnych funkcji państwa w odniesieniu do obecnej sytuacji,
<ul style="list-style-type: none">
- analizować wpływ inwestycji i dotacji państwowych na gospodarkę,
- ocenić skuteczność wybranych form interwencjonizmu państwowego,
- analizować protekcyjnizm jako ochronę rynku krajowego przed konkurencją zagraniczną.
<ul style="list-style-type: none">
- analizować zadania poszczególnych osób w rządzie,
- podawać zasady głosowania w sejmie i senacie, oraz przyjmowanie ustaw.
<ul style="list-style-type: none">
- porównywać różne funkcje państwa,
- wskazywać zasady planowania i sporządzania, oraz zatwierdzania budżetu państwa,

<ul style="list-style-type: none">
- wyjaśniać różnice między poszczególnymi rodzajami podatków,
- wskazać źródła finansowania deficytu budżetowego,
- analizować powstanie długu publicznego.
<ul style="list-style-type: none">
- analizować przykładowy budżet gminy,
- skorzystać ze strony internetowej BIP, dotyczące własnej gminy i jej wydatków,
- analizować i przetwarzać dane liczbowe do wypełnienia deklaracji podatkowej,
<ul style="list-style-type: none">
- dokonać analizy występujących reklam,
- ocenić jej wpływ na przeciętnego Polaka,
<ul style="list-style-type: none">
- przygotować reklamę w formie prezentacji multimedialnej,
- odpowiadać na pytania widowni.
<ul style="list-style-type: none">
- porównać czas gwarancji udzielanej na różne artykuły,
- weryfikować dane wynikające z gwarancji ostatnio zakupionego produktu i wynikające z niej prawa, a także ograniczenia.
<ul style="list-style-type: none">
- analizować wybrane przepisy dotyczące pracownika i pracodawcy,
- przedstawiać podstawowe zadania PIP,
- stosować się do przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy.
<ul style="list-style-type: none">
- analizować poszczególne umowy i ich korzyści dla pracownika,
- porównywać poszczególne umowy korzystając z różnych wzorów umów,
- charakteryzować samozatrudnienie jako nowa forma wykonywania pracy.
<ul style="list-style-type: none">
- analizować porównawczo różne formy zatrudnienia,
- dokonać wyboru najlepszej formy zatrudnienia z punktu widzenia swojego zawodu.
<ul style="list-style-type: none">
- wyjaśniać zależność ilości zakładów produkcyjnych i firm a podażą na rynku pracy w najbliższym otoczeniu,
- wykazać się znajomością danych o bezrobociu z PUP w regionie,
- scharakteryzować bezrobocie w Polsce.
<ul style="list-style-type: none">
- wyjaśniać wpływ związków zawodowych na rynek pracy,
- wyjaśniać na czym polega specyfika rynku pracy.
<ul style="list-style-type: none">
- porównywać biura pośredniczące w poszukiwaniu pracy,
- przygotować własną ofertę pracy do wielu zakładów,
- przeprowadzać analizę różnych ofert pracy z różnych źródeł.
<ul style="list-style-type: none">
- wykonać wszystkie dokumenty rekrutacyjne na komputerze,
- podawać zasady przygotowania się do rozmowy kwalifikacyjnej,
- wystąpić w roli pracownika starającego się o pracę i pracodawcy w trakcie symulacji rozmowy o pracę,
- opracować dokumenty do konkretnego ogłoszenia.
<ul style="list-style-type: none">
- ustalić liczbę przerw w pracy wliczonych do czasu pracy,
- charakteryzować warunki pracy i wynagrodzenia w niedziele i święta oraz w porze nocnej,
- obliczyć wartość przyszłych dochodów brutto i netto,
<ul style="list-style-type: none">
- określać prawa do nabycia urlopu wypoczynkowego i określić czas przysługującego urlopu,
- podawać warunki odwołania z urlopu,
- charakteryzować dokument świadectwa pracy i celowość jego wydania.
<ul style="list-style-type: none">
- analizować zasady kreatywnej księgowości,
- podawać przykłady z życia nieodpowiedniej odpowiedzialności społecznej za swoje czyny,
<ul style="list-style-type: none">
- charakteryzować przyczyny mobbingu w miejscu pracy, oraz zasady przeciwdziałania mobbingowi,
- wyjaśniać dlaczego w biznesie występuje nieetyczne zachowanie,
<ul style="list-style-type: none">
- charakteryzować transfer technologiczny programów badawczych oraz zakupu licencji, i praw do produkcji określonych towarów,
- charakteryzować migrację zarobkową Polaków do innych krajów,
- posługiwać się Rocznikiem Statystycznym,
<ul style="list-style-type: none">
- zaprezentować pozytywne efekty globalizacji na przykładzie Polski,
- wskazać negatywne efekty globalizacji na przykładzie Polski,
<ul style="list-style-type: none">
- omawiać zadania poszczególnych organów UE,
- wyjaśniać znaczenie kryteriów przystąpienia do strefy euro.
<ul style="list-style-type: none">
- podawać przykłady pomocy oferowanej przedsiębiorcom w Polsce, finansowanej ze środków UE,
- podawać przykłady korzyści wynikające z korzystania z funduszy UE na podstawie codziennych doświadczeń.

- analizować artykuły prasowe na temat problemów ekonomicznych krajów Trzeciego Świata,   - zaszczepiać współczucie dla innych potrzebujących pomocy,
- kalkulować ilość osób pracujących i osób pobierających renty i emerytury na podstawie danych GUS,   - korzystać z różnych możliwości i środków pomocy potrzebującym.

Na ocenę dopuszczającą uczeń powinien:

- z pomocą nauczyciela zrozumieć i wykonać polecenia,
- zapamiętać wiadomości konieczne do elementarnej orientacji w treściach danego działu tematycznego i z pomocą nauczyciela umieć je odtworzyć,
- poprawnie, z pomocą nauczyciela, rozpoznawać, nazywać i klasyfikować poznane pojęcia, zjawiska, procesy, dokumenty, postacie życia publicznego itp.,
- wykonywać samodzielnie lub z pomocą nauczyciela proste ćwiczenia i polecenia,
- współpracować w zespole w trakcie wykonywania zadań,
- prowadzić zeszyt przedmiotowy i zeszyt ćwiczeń.

Na ocenę dostateczną uczeń powinien:

- rozumieć polecenia i instrukcje,
- zapamiętać podstawowe wiadomości dla danego działu tematycznego i samodzielnie je prezentować,
- rozumieć podstawowe omawiane zagadnienia,
- dokonywać selekcji i porównania poznanych zjawisk,
- samodzielnie i poprawnie wykonywać proste ćwiczenia i zadania,
- umieć wykorzystać zdobytą wiedzę w praktyce,
- aktywnie uczestniczyć w pracach i zadaniach zespołowych,
- systematycznie prowadzić zeszyt przedmiotowy i zeszyt ćwiczeń.

Na ocenę dobrą uczeń powinien:

- rozumieć polecenia i instrukcje,
- znać omawianą na zajęciach problematykę na poziomie rozszerzonym oraz w sposób logiczny i spójny ją prezentować,
- rozumieć omawiane treści i umieć wyjaśnić je innym,
- uogólniać i formułować wnioski,
- zajmować stanowisko w kwestiach spornych i bronić swoich poglądów na forum klasy,
- aktywnie uczestniczyć w zajęciach lekcyjnych,
- poprawnie i sprawnie wykonywać ćwiczenia i inne zadania,
- umieć poprawnie wykorzystać zdobytą wiedzę w praktyce,
- wykazywać zainteresowanie omawianą na zajęciach problematyką,
- systematycznie i starannie prowadzić zeszyt przedmiotowy i zeszyt ćwiczeń

Na ocenę bardzo dobrą uczeń powinien wypełnić takie wymagania jak na ocenę dobrą, a ponadto:

- posiadać wiadomości na poziomie treści dopełniających,
- wykazywać zainteresowanie przedmiotem oraz literaturą popularnonaukową dotyczącą omawianych treści,
- umieć samodzielnie poszukiwać informacji w różnych źródłach oraz je selekcjonować,
- właściwie interpretować nowe sytuacje i zjawiska, w sposób twórczy rozwiązywać problemy,
- umieć oceniać otaczającą rzeczywistość społeczno-polityczną zgodnie z przyjętymi kryteriami wartości,

- kierować się dobrem ogółu przy podejmowaniu decyzji, negocjować stanowisko, osiągać kompromis,
- kierować pracą zespołu rówieśników,
- uczestniczyć w konkursach i olimpiadach właściwych dla przedmiotu i uzyskiwać wyróżniające wyniki na poziomie szkolnym.

Na ocenę celującą uczeń powinien wypełnić takie wymagania jak na ocenę bardzo dobrą, a ponadto:

- wykazywać szczególne zainteresowanie przedmiotem oraz literaturą popularno-naukową i specjalistyczną zgodną z omawianą na zajęciach tematyką,
- uczestniczyć w konkursach i olimpiadach właściwych dla przedmiotu i uzyskiwać wyróżniające wyniki, godnie reprezentując szkołę,
- podejmować się wykonania zadań (indywidualnie lub w zespole) dodatkowych, znacznie wykraczających poza podstawę programową.

5.2 Główne narzędzia kontroli

Uczeń oceniany jest na lekcjach podstaw przedsiębiorczości systematycznie w ciągu całego okresu nauczania przy pomocy różnorodnych narzędzi pomiaru dydaktycznego.

1. Przedmiotem kontroli i oceny ucznia są:
  - wiadomości i umiejętności oraz gotowość do ich zaprezentowania,
  - różne przejawy aktywności intelektualnej, w tym rozumienie tekstów i instrukcji, uczestniczenie w dyskusjach, praca indywidualna i w zespole, sprawne wykonywanie ćwiczeń praktycznych i innych powierzonych zadań oraz opracowanie i realizacja projektów,
  - umiejętność gromadzenia i selekcji informacji z różnych źródeł, w tym z Internetu i oprogramowania komputerowego,
  - umiejętności komunikacyjne (w mowie i w piśmie), w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjnych.
2. Oceny bieżące, według skali obowiązującej w wewnątrzszkolnym systemie oceniania, uczeń otrzymuje za:
  - wypowiedzi ustne - na określony temat, referaty, udział w dyskusji,
  - sprawdziany różnego typu (np. testy, sprawdziany umiejętności praktycznych),
  - prace domowe (pisemne i ustne, tworzenie stron WWW, folderów, plakatów, plansz itp.),
  - systematyczne prowadzenie zeszytu przedmiotowego i zeszytu ćwiczeń,
  - aktywny udział w zajęciach, w tym również pozalekcyjnych (konkursy, sesje popularnonaukowe, debaty, projekty itp.).
3. Ocenę semestralną i roczną wystawia się na podstawie ocen cząstkowych, zgodnie z procedurą obowiązującą w Wewnątrzszkolnym Systemie Oceniania.
4. Szczegółowe wymagania na poszczególne oceny określa przedmiotowy system oceniania.
5. Ocena wiedzy i umiejętności ucznia powinna być obiektywna, zgodna z obowiązującymi, znanymi uczniom i rodzicom, kryteriami oraz jawna.
6. Ocena powinna wspierać rozwój intelektualny i emocjonalny uczniów, zachęcać do podejmowania nowych zadań i doskonalenia własnych umiejętności.

6 Procedury ewaluacji programu nauczania

Celem ewaluacji jest określenie czynności, które będą optymalizowały i doskonaliły proces kształcenia, umożliwiały realizację zaplanowanych celów kształcenia, umiejętności rzeczywiście ukształtowanych.

W wyniku ewaluacji powinny być podjęte decyzje, dotyczące zmiany jakościowej lub ilościowej czynników wpływających na poziom efektywności kształcenia.

Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć uczniów jest częścią procesu ewaluacji, polegającego na kontroli czynności dydaktycznych, sprawdzaniu ich rezultatów, wystawianiu ocen oraz modyfikowaniu przyjętych strategii dydaktycznych w oparciu o wnioski wynikające z ewaluacji.

Ważna w procesie ewaluacji jest:

- wstępna kontrola osiągnięć uczniów, mająca na celu zbadanie zainteresowań i predyspozycji do uczenia się przedsiębiorczości,
- prowadzona bieżąca kontrola osiągnięć uczniów poprzez systematyczne sprawdzanie stopnia opanowanej wiedzy i umiejętności. Pozwoli to szybko określić występujące trudności i podjąć próby ich przezwyciężenia, poznać sukcesy i wyjątkowe uzdolnienia uczniów.
- ocenianie wiadomości i umiejętności sprawdzane na podstawie udziału w dyskusjach, wykonywanych projektach, wykonanych ćwiczeniach, obserwacji pracy uczniów w grupie,
- utworzenie zestawu osiągnięć uczniów połączonego z kryteriami ocen.

Przykładowa ankieta samooceny kompetencji przedsiębiorczości ucznia.

Oceń swoją wiedzę i umiejętności – zaznacz „x” na skali ocen

Słabo – 1

Średnio – 2

Bardzo dobrze - 3

Lp.	Wyszczególnienie	Skala ocen (od 1 do 3).		
		1	2	3
1.	Potrafię prowadzić mediacje.			
2.	Potrafię podać argumenty podjętej decyzji.			
3.	Potrafię zebrać informacje			
4.	Potrafię sformułować wnioski.			
5.	Potrafię współdziałać w grupie.			
6.	Potrafię przygotować prezentację firmy.			
7.	Potrafię korzystać z różnych źródeł informacji.			

Przykładowa ankieta ewaluacji zajęć lekcyjnych.

Oceń przeprowadzone zajęcia – zaznacz „x” na skali ocen

Słabo – 1

Średnio – 2

Bardzo dobrze - 3

Kryterium	Skala punktów		
	1	2	3
Na ile dzisiejsze zajęcia spełniły twoje oczekiwania?			
Czy cele zajęć zostały osiągnięte?			
Czy zrozumiałeś przedstawiane treści?			
Czy przekazane treści będą przydatne w życiu zawodowym?			
Jak oceniasz zastosowane metody nauczania?			

W ocenę procesu dydaktycznego włączeni zostaną uczniowie, do których zostaną skierowane anonimowe ankiety na temat treści nauczania, stosowanych metod, celów zajęć, przydatności w nauce i życiu zawodowym na koniec poszczególnych działów i na wybranych lekcjach. Otrzymane w ten sposób informacje zostaną wykorzystane do doskonalenia własnego warsztatu pracy nauczyciela.

7 Warunki niezbędne do realizacji programu nauczania

Warunkiem realizacji programu nauczania „Podstaw przedsiębiorczości” jest posiadanie przez nauczyciela niezbędnych kwalifikacji zgodnych Rozporządzeniem MEN w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych przez nauczyciela. Ponadto nauczyciel powinien posiadać gotowość do prowadzenia zajęć metodami aktywizującymi, często z wykorzystaniem komputera, Internetu, pomocy audiowizualnych. W związku z czym wskazane jest, aby zajęcia z podstaw przedsiębiorczości odbywały się w pracowni przedmiotowej wyposażonej w komputer, projektor multimedialny, rzutnik folii, ekran, tablicę, tablice magnetyczne lub korkowe, odtwarzacz CD/DVD, telewizor, ewentualnie kamerę wideo, podręczną biblioteczkę, w której powinny się znajdować: podręcznik, przewodnik metodyczny dla nauczyciela, podstawowe akty prawne, tj. kodeks spółek handlowych, kodeks cywilny, kodeks pracy, ustawa Prawo spółdzielcze, ustawa o ochronie konkurencji i konsumenta, ustawa o finansach publicznych, ustawa budżetowa oraz schematy organizacyjne i przykładowe statuty różnych przedsiębiorstw, roczniki statystyczne i literatura fachowa dotycząca gospodarki rynkowej, dysproporcji gospodarczych, integracji Polski z Unią Europejską i inne według uznania nauczyciela, ławki i krzesła, które można dowolnie ustawiać do organizowania zajęć w grupie.

8 Bibliografia

- [1] Chodnicki J, Grandas M, Kołodziejczyk A, Królikowski J, *Ocenianie. Program Nowa Szkoła, Materiały szkoleniowe dla rad pedagogicznych*, Wydawnictwo CODN, Warszawa 1999.
- [2] Dylak St., *Wprowadzenie do konstruowania szkolnych programów nauczania*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2002.
- [3] Komorowska H., *Konstrukcja, realizacja i ewaluacja programu nauczania*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1994.
- [4] Niemierko B., *Pomiar sprawdzający w dydaktyce*, PWN, Warszawa, 1990.
- [5] Niemierko B. E. Kowalik, *Perspektywy diagnostyki edukacyjnej*, Warszawa 1999.
- [6] Niemierko B., *Pomiar wyników kształcenia*, WSiP, Warszawa 1999.
- [7] Nowacki T., *Podstawy dydaktyki zawodowej*, Warszawa, 1991.
- [8] Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa, 1987.
- [9] Ornstein A, Hunkins F, *Program szkolny. Założenia, zasady problematyka*, WSiP, Warszawa, 1999.
- [10] Sawisz A., *Szkoła, a system społeczny*, WSiP, Warszawa 1989.
- [11] Sołtys D, Szmigiel M. K., *Doskonalenie kompetencji nauczycieli w zakresie diagnozy edukacyjnej*, Wydawnictwo „Zamiast korepetycji”, Kraków 1997.
- [12] Szempruch J., *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, WSEiI Lublin 2009.
- [13] Taraszkiewicz M., *Jak uczyć lepiej, czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Wydawnictwo CODN, Warszawa 2000,

Autor
Alina Łapińska

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Mechanicznych
w Łapach**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin, 2009

Spis treści

Wprowadzenie	5
1 Cele nauczania	7
1.1 Cele nauczania wynikające z podstaw programowych	7
1.2 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji-inicjatywność i przedsiębiorczość	7
1.3 Cele nauczania z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty	8
1.4 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego	8
2 Szczegółowe cele nauczania	9
3 Materiał nauczania	15
4 Procedury osiągania celów	17
4.1 Postulaty metodyczne	17
4.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych	17
4.3 Metody preferowane w dydaktyce	18
4.4 Środki dydaktyczne	19
4.5 Spis wykorzystywanej literatury	19
4.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	20
5 Opis założonych osiągnięć ucznia	21
5.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych	21
5.2 Główne narzędzia kontroli	25
6 Procedura ewaluacji programu nauczania	27
7 Warunki niezbędne do realizacji programu	29
8 Bibliografia	29

Wprowadzenie

Przedstawiony autorski program Kształcenia Kompetencji Kluczowych jest zgodny z Podstawą programową i Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół /Dz. U. Nr 51 z 29.05.2002r. ze zmianami z dnia 6.09.2003r. i 13.01.2005r./ oraz Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 roku w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników /Dz. U. Nr 89 z 08.06.2009r, poz.730/.

Zgodnie z paragrafem 3 punktem 2 w/w rozporządzenia program zawiera opinię, która posiada ocenę zgodności z podstawą programową oraz program dostosowany jest do potrzeb i możliwości dzieci dla których jest przeznaczony. Zgodnie z paragrafem 4 punktem 2 c, sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania, uwzględniają możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb i możliwości uczniów oraz warunków jakich program będzie realizowany.

Program będzie realizowany w technikum hotelarstwa, dwie godziny w systemie kształcenia - jedna godzina w klasie drugiej i jedna godzina w klasie trzeciej.

Innowacyjność programu polega na tym, że większy nacisk położymy na zagadnienia:

- poznanie samego siebie,
- planowanie własnej kariery zawodowej,
- ukształtowanie świadomości, że każdy może założyć i prowadzić,
- własną działalność gospodarczą,
- uświadomienia uczniom znaczenia inicjatywności czyli zdolności do :
  - twórczego myślenia,
  - przełamywania stereotypów,
  - znajdowania nowych rozwiązań dotychczas nieznanymi,
  - definiowania problemu,
  - wyznaczania celów i zadań,
- zdolność znalezienia jak największej ilości rozwiązań danego problemu,
- umiejętność wyboru najlepszego pomysłu,
- konsekwencji w realizowaniu zadań,
- oddzielenia emocji od podejmowanych decyzji,
- podejmowania ryzyka.

Celem niniejszego programu jest ukształtowanie u uczniów cech umożliwiających uczniom zdobywanie świata.

Program przygotowała Alina Łapińska, która ukończyła Filię Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku, wydział Administracyjno - Ekonomiczny w zakresie ekonomiki i organizacji produkcji w roku 1983.

Podypłomowe Studium Finansów i Rachunkowości Przedsiębiorstw ukończyła na Uniwersytecie w Białymstoku w 2002 roku.

Autorka programu pracuje w Zespole Szkół Mechanicznych w Łapach. Jest nauczycielem przedmiotów ekonomicznych. Prowadzi również Ośrodek Kariery oraz szkolne miniprzedsiębiorstwo.

W 2008 roku współpracując z innymi nauczycielami – Grażyną Samson, Moniką Chorko, Barbarą Piekut, Marcinem Więcko i dzięki ich wspólnemu wysiłkowi szkoła zdobyła tytuł „Szkoły Przedsiębiorczości”. Jest to duże wyróżnienie ponieważ tylko pięć szkół w całym województwie podlaskim otrzymało taki tytuł.

Alina Łapińska jest nauczycielem dyplomowanym.

Od 2002 roku pełni funkcję Radnej Miejskiej w Łapach. Jest zaangażowana w pracę społeczną.

1 Cele nauczania

1.1 Cele nauczania wynikające z podstaw programowych

1. Przygotowanie uczniów do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym.
2. Kształcenie postaw rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.
3. Kształcenie umiejętności krytycznej oceny otaczającej nas rzeczywistości ekonomicznej.
4. Doskonalenie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się przy zastosowaniu różnych środków werbalnych.
5. Kształtowanie umiejętności rozwiązywania konfliktów.
6. Doskonalenie umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji.
7. Wdrażanie uczniów do rozwijania swoich zainteresowań oraz samodzielnego zdobywania wiedzy i kształtowania umiejętności sprzyjających kształtowaniu postaw przedsiębiorczych.
8. Przygotowanie uczniów do dalszego kształcenia, szczególnie w zakresie nauk ekonomicznych.
9. Kształtowanie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru.
10. Poznawanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej oraz związanych z nią najważniejszych instytucji.
11. Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej.
12. Zapoznanie z podstawowymi zasadami podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w różnych formach.
13. Poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej.
14. Przedstawienie zasad funkcjonowania oraz najpoważniejszych problemów gospodarki europejskiej i światowej.

1.2 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji- inicjatywność i przedsiębiorczość

1. Poznanie osobowości człowieka.
2. Przedstawienie cech instrumentalnych i kierunkowych osobowości.
3. Poznanie mechanizmów regulujących zachowanie się człowieka.
4. Kształtowanie cech osoby przedsiębiorczej.
5. Przedstawienie zasad organizacji pracy w zespole.
6. Poznanie zasad etycznych obowiązujących w działalności gospodarczej oraz etyki pracy.
7. Kształtowanie właściwego wypełniania ról społecznych.
8. Kształtowanie umiejętności rozwiązywania konfliktów w grupie.
9. Poznanie środków komunikacji interpersonalnej.

10. Kształtowanie skutecznego komunikowania się.
11. Poznanie norm etycznych w funkcjonowaniu rynku.
12. Poznanie sposobów i zasad związanych z podejmowaniem działalności gospodarczej.

1.3 1.3 Cele nauczania z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

1. Poznanie sposobów wyszukiwania i weryfikacji ofert pracy.
2. Kształtowanie umiejętności oceny predyspozycji zawodowych.
3. Kształtowanie umiejętności samooceny.
4. Poznanie wiedzy koniecznej do podjęcia pracy na lokalnym rynku.
5. Kształtowanie umiejętności świadomego wyboru ofert pracy.
6. Kształtowanie umiejętności uczestnictwa w lokalnym życiu społecznym.
7. Poznanie kierunku rozwoju regionu i kraju.

1.4 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

1. Poznanie sposobów tworzenia własnego warsztatu pracy.
2. Poznanie predyspozycji zawodowych do wykonywania zawodu technika hotelarza.
3. Przedstawienie kariery zawodowej technika hotelarza.
4. Kształtowanie umiejętności kontaktów z pracodawcą w branży.
5. Poznanie możliwości dokonywania świadomego wyboru miejsca pracy.
6. Przedstawienie sposobów nawiązywania kontaktów z lokalnym środowiskiem gospodarczym i biznesowym.
7. Ukierunkowanie nauki na potrzeby przyszłego pracodawcy.
8. Dostrzeganie znaczenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe.

2 Szczegółowe cele nauczania

Uczeń potrafi:

- zdefiniować pojęcie osobowości człowieka,
- wymienić cechy instrumentalne i kierunkowe osobowości,
- wymienić mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka, takie jak: potrzeby uczucia, motyw,
- opisać mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka w sytuacjach trudnych,
- wymienić cechy osoby przedsiębiorczej,
- opisać zasady organizacji pracy w zespole,
- opisać pojęcie działalności gospodarczej,
- wymienić zasady etyczne obowiązujące w działalności gospodarczej oraz etyki pracy,
- opisać sposoby przeciwdziałania zjawisku mobingu w miejscu pracy,
- przedstawić rolę lidera, wykonawcy, przyjmowane w grupie,
- określić znaczenie właściwego wypełniania ról społecznych,
- przedstawić sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie,
- uzasadnić potrzebę kompromisowego rozwiązywania konfliktów w grupie,
- opisać środki komunikacji interpersonalnej,
- zastosować zasady skutecznego komunikowania się,
- pisać pojęcie gospodarstwa domowego i jego rolę w gospodarce rynkowej,
- wymienić typy gospodarek,
- przedstawić różnice pomiędzy gospodarką rynkową innymi typami gospodarek,
- zdefiniować pojęcia związane z gospodarką rynkową: popyt, podaż, rynek,
- wymienić cechy gospodarki rynkowej (przedsiębiorczość, własność prywatna, system cen,
- określić rolę norm etycznych w funkcjonowaniu rynku,
- podać przykłady nieetycznych zjawisk w funkcjonowaniu rynku, np.: korupcja, dumping, nieuczciwa reklama, kreatywna księgowość itp.,
- zdefiniować pojęcie zachęt ekonomicznych dla konsumenta, pracodawcy i przedsiębiorcy,
- podać definicję pieniądza, jego właściwości i formy,
- wymienić funkcje pieniądza,
- wyjaśnić pojęcie wartości pieniądza,
- wymienia formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw,
- określić przepisy dotyczące działalności gospodarczej,
- wymienić źródła finansowania firm,
- wyjaśnić pojęcie majątku firmy,
- przedstawić sposoby i zasady związane z podejmowaniem działalności gospodarczej,
- wyjaśnić ryzyko pojęcia bilansu i rozliczeń finansowych,
- wyjaśnić pojęcia: bilans firmy, aktywa i pasywa,
- określić role przedsiębiorstwa w gospodarce,
- wymienić podstawowe funkcje banków,
- wymienić zadania banku centralnego w gospodarce,

- wymienić rodzaje usług bankowych dla ludności i przedsiębiorstw,
- wyjaśnić konieczność korzystania z usług bankowych,
- opisać formy inwestowania na giełdzie,
- wyjaśnić ryzyko inwestowania na giełdzie,
- określić rodzaje ubezpieczeń,
- wyjaśnić konieczność istnienia ubezpieczeń,
- przedstawić koncepcję roli państwa w gospodarce ,
- opisać zakres i formy interwencjonizmu państwowego w gospodarce rynkowej,
- określić wpływ państwa na życie gospodarcze kraju,
- opisać rolę państwa w zwalczaniu korupcji,
- opisać pojęcie i funkcje budżetu państwa,
- określić zasady polityki budżetowej,
- wymienić źródła finansowania budżetu,
- opisać system podatkowy w Polsce,
- przedstawić wydatki budżetu państwa,
- wyjaśnić pojęcie deficytu budżetowego i długu publicznego,
- wymienić czynniki wzrostu gospodarczego,
- wskazać na mierniki wzrostu gospodarczego,
- wymienić bariery wzrostu gospodarczego,
- określić przejawy kryzysu ekonomicznego,
- przedstawić wpływ reklamy na konsumentów,
- wymienić prawa konsumentów,
- wyjaśnić konieczność istnienia instytucji chroniących konsumentów,
- wymienić prawa i obowiązki pracowników,
- podać przykłady zachowań etycznych i nieetycznych pracodawców i pracowników,
- wymienić rodzaje umów regulujących zatrudnienie,
- określić rolę związków zawodowych,
- podać przyczyny i skutki bezrobocia,
- wymienić formy walki z bezrobociem,
- opisać metody poszukiwania pracy,
- wymienić dokumenty konieczne do ubiegania się o pracę,
- scharakteryzować pojęcie międzynarodowego podziału pracy,
- wymienić formy powiązań gospodarczych za granicą,
- scharakteryzować międzynarodowe organizacje gospodarcze, z którymi współpracuje Polska,
- wyjaśnić zasady międzynarodowej współpracy gospodarczej,
- przedstawić genezę i rozwój Unii Europejskiej,
- określić cele integracji europejskiej,
- wymienić instytucje UE,
- scharakteryzować cele i zasady funkcjonowania UE,
- zdefiniować podstawowe pojęcia integracji europejskiej, np. : wspólny rynek, unia gospodarcza i monetarna, swobodny przepływ towarów, kapitału, usług, pracowników, swoboda prowadzenia działalności gospodarczej, prawo antykorupcyjne,
- wymienić podstawowe postanowienia układu europejskiego,
- opisać przebieg negocjacji akcesyjnych Polski z UE,
- określić problemy ekonomiczne współczesnego świata,
- opisać pojęcie globalizacji gospodarki światowej,
- wyjaśnić wpływ procesu globalizacji na zachowania społeczne,

- wyjaśnić konsekwencje procesów globalizacji w sferze życia politycznego i kulturalnego,
- podjąć decyzje w sytuacjach trudnych i ryzykownych,
- dokonać oceny własnej osobowości,
- dokonać autoprezentacji,
- wyznaczyć sobie cele oraz zadania edukacyjne i zawodowe,
- zorganizować własne działanie edukacyjne,
- wypełnić przyjęte w grupie role,
- kierować grupą i podjąć decyzje,
- odróżnić działania etyczne i nieetyczne działalności gospodarczej,
- rozwiązać konflikty w grupie, szczególnie w drodze negocjacji,
- dokonać prezentacji własnego stanowiska,
- zaplanować budżet gospodarstwa domowego,
- określić relacje pomiędzy popytem i podażą,
- wyznaczyć cenę równowagi,
- dokonać uzasadnionego wyboru zachęt ekonomicznych jako konsument, pracodawca i przedsiębiorca,
- dokonać etycznych ocen zjawisk w funkcjonowaniu rynku,
- ocenić rolę i funkcję pieniądza w gospodarce,
- dokonać wyboru odpowiedniej formy organizacyjnej przedsiębiorstwa do planowanej działalności gospodarczej,
- wskazać nisze rynkowe,
- podjąć decyzje o działalności gospodarczej,
- wskazać sposoby na zrealizowanie celu,
- dokonać wyboru najlepszego pomysłu,
- opanować emocje, zachować logiczne myślenie podejmując decyzje o działalności gospodarczej,
- podjąć ryzyko,
- wskazać najkorzystniejsze sposoby finansowania swojej działalności gospodarczej,
- przedstawić procedurę postępowania konieczną do rozpoczęcia działalności gospodarczej,
- przygotować prosty biznesplan,
- wskazać korzyści i zagrożenia związane z konkurencją i monopolem,
- przedstawić rolę banku centralnego,
- porównać oferty różnych banków komercyjnych,
- wskazać najkorzystniejsze sposoby lokowania środków i zaciągania kredytów,
- zanalizować i oceniać ryzyko inwestowania na giełdzie,
- dokonać wyboru najkorzystniejszej oferty konta osobistego i lokaty,
- porównać oferty firm ubezpieczeniowych, funduszy emerytalnych i funduszy powierniczych,
- uzasadnić konieczność swojego przyszłego udziału w systemie emerytalnym,
- określić wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na życie społeczne, polityczne i gospodarcze kraju,
- określić wpływ postępu naukowo-technicznego, zatrudnienia, wydajności pracy oraz efektywności kapitału na rozwój gospodarczy kraju,
- wypełnić zeznanie podatkowe - PIT,
- ocenić korzyści i koszty wynikające z postępu technicznego,
- wskazać pozytywne i negatywne przykłady wpływu reklamy na konsumentów,
- dochodzić swoich praw konsumenckich,

- opisać rolę instytucji chroniących konsumentów,
- porównać prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy wynikające ze stosunku pracy i innych umów,
- zanalizować teraźniejsze i przyszłe zmiany na rynku pracy,
- stworzyć własne portfolio,
- stworzyć indywidualny plan działania,
- ocenić możliwości znalezienia pracy i przyczyny własnego bezrobocia,
- podjąć ważne decyzje związane z pracą zawodową ,
- zidentyfikować i ocenić swoje mocne i słabe strony,
- przygotować europass (CV),
- przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej oraz ją przeprowadzić,
- uzasadnić konieczność nauki przez całe życie,
- zaplanować własną karierę zawodową,
- wyjaśnić istotę planowania,
- zarządzać własnymi zasobami czasu, pieniędzmi i organizacją pracy,
- wyjaśnić konsekwencje korupcji,
- zrealizować projekty,
- zachować się w urzędzie,
- wskazać wpływ współpracy gospodarczej z zagranicą na gospodarkę kraju,
- ocenić wpływ swobód gospodarczych UE na życie ekonomiczne państw członkowskich,
- ocenić realizację postanowień UE oraz jego wpływ na rozwój gospodarczy kraju,
- ocenia stanowiska negocjacyjne strony polskiej i unijnej w najbardziej kontrowersyjnych obszarach,
- dokonać analizy potencjalnych korzyści i kosztów wynikających z przystąpienia Polski do UE,
- zachować się asertywnie ,
- ocenić wpływ globalizacji gospodarki na życie polityczne, społeczne i kulturalne współczesnego świata,
- ocenić konsekwencje procesu globalizacji dla Polski.
- wyszukać i zweryfikować oferty pracy,
- ocenić swoje predyspozycje zawodowe,
- dokonać analizy swoich mocnych i słabych stron,
- dokonać samooceny,
- zdobyć nową wiedzę konieczną do podjęcia pracy na lokalnym rynku,
- kształtować umiejętność świadomego wyboru w zakresie weryfikacji ofert pracy,
- szanować każdego człowieka
- określić swoją wartość
- doskonalić swoją osobowość,
- wykazać zrozumienie dla nadrzędności celów grupowych nad indywidualnymi,
- wywiązywać się z zobowiązań finansowych wobec państwa, instytucji finansowych, przedsiębiorstw,
- wyjaśnić potrzebę współuczestnictwa w życiu społecznym,
- dbać o dobro wspólne,
- ocenić nieetyczne zjawiska w funkcjonowaniu gospodarki,
- wykazać postawę poszanowania dla pieniądza,
- wykazać postawę aktywnego i odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu gospodarczym kraju,
- wyrazić swoje potrzeby,

- przedstawić kierunki rozwoju kraju,
- uzasadnić potrzebę współpracy z innymi narodami Europy przy zachowaniu i poszanowaniu własnej odrębności narodowej,
- zorganizować własny warsztat pracy,
- ocenić własne predyspozycje zawodowe,
- zaplanować własną karierę zawodową,
- nawiązać kontakt z potencjalnym pracodawcą w branży,
- sporządzić CV., list motywacyjny, Europass CV.
- dokonać świadomego wyboru miejsca pracy,
- nawiązać kontakt ze środowiskiem gospodarczym i biznesowym,
- ukierunkować naukę na potrzeby przyszłego pracodawcy,
- dostrzegać znaczenie egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe.

3 Materiał nauczania

Dział I Człowiek istota przedsiębiorcza.

1. Przedsiębiorczość jako przedmiot nauczania.
2. Mechanizmy regulujące zachowanie człowieka.
3. Zachowanie człowieka w sytuacjach trudnych.
4. Postawy sprzyjające przedsiębiorczości.
5. Analiza własnych mocnych i słabych stron.
6. Planowanie własnej kariery zawodowej.
7. Społeczne podstawy przedsiębiorczości.
8. Komunikacja interpersonalna.
9. Konflikty w grupach społecznych.

Dział II Gospodarka rynkowa.

1. Gospodarka centralnie planowana.
2. Transformacja polskiej gospodarki.
3. Istota rynku.
4. Towar jego wartość.
5. Prawo popytu i podaży.
6. Mechanizm rynkowy.
7. Cechy gospodarki rynkowej.
8. Rola pieniądza w gospodarce.
9. Gospodarstwo domowe
10. Zarządzanie gospodarstwem domowym.

Dział III Przedsiębiorstwo w gospodarce.

1. Działalność gospodarcza i jej podstawy.
2. Formy organizacyjno – prawne przedsiębiorstw.
3. Majątek przedsiębiorstwa.
4. Znalezienie pomysłu na firmę- ćwiczenia.
5. Analiza rynku.
6. Źródła finansowania działalności gospodarczej- wskazanie najlepszych- ćwiczenia.
7. Struktura biznesplanu.
8. Budowa biznesplanu – ćwiczenia.
9. Rejestracja działalności gospodarczej.
10. Finanse przedsiębiorstwa.
11. Rola przedsiębiorstwa w gospodarce.
12. Wpływ państwa na gospodarkę rynkową.

Dział IV Instytucje gospodarki rynkowej.

1. System bankowy w Polsce
2. Usługi bankowe.
3. Giełdy towarowe i kapitałowe.
4. Rynek kapitałowy.
5. Inwestowanie na giełdzie- ćwiczenia.

6. Fundusze powiernicze.
7. Ubezpieczenia i ich rodzaje.
8. Obliczanie składek na ubezpieczenia społeczne.
9. System emerytalny.

Dział V Państwo w gospodarce rynkowej.

1. Od etatyzmu do neoliberalizmu.
2. Formy interwencjonizmu państwowego.
3. Dochody wydatki państwa.
4. Podatki i ich rodzaje.
5. Budżety lokalne.
6. Czynniki i mierniki wzrostu gospodarczego.
7. Kryzys w gospodarce rynkowej.

Dział VI Obywatel w gospodarce rynkowej.

1. Ochrona konsumentów.
2. Podejmowanie pracy na podstawie umowy o pracę.
3. Zawieranie umów na podstawie kodeksu cywilnego.
4. Rynek pracy.
5. Przygotowanie indywidualnego planu działania oraz portfolio.
6. Poszukiwanie pracy.
7. Cechy dokumentów aplikacyjnych.
8. Rozmowa kwalifikacyjna.
9. Przeprowadzenie rozmowy kwalifikacyjnej – ćwiczenia.
10. Etyka w biznesie.

Dział VII Integracja gospodarcza ze światem.

1. Polska a międzynarodowy podział pracy.
2. Polska w międzynarodowych organizacjach gospodarczych.
3. Geneza i rozwój Unii Europejskiej.
4. Zasady działania Unii Europejskiej.
5. Integracja Polski z Unią Europejską.
6. Polska w strukturach Unii Europejskiej.
7. Globalizacja na świecie.
8. Problemy ekonomiczne współczesnego świata.

4 Procedury osiągnięcia celów

4.1 Postulaty metodyczne

Nauka przedsiębiorczości polega na kształtowaniu pewnych zachowań i umiejętności, które pozwalają człowiekowi odnosić sukcesy w otoczeniu. W szkole należy zatem zwiększyć nacisk położyć na kształtowanie umiejętności związanych z zachowaniem przedsiębiorczym. Konieczna jest wiedza oraz wiara w siebie, która sprzyja sukcesom. Szkoła powinna wyposażyć młodego człowieka w optymizm, pozytywne nastawienie do życia, wysoką motywację, właściwą samoocenę. Pozwalają one wyznaczać ambitne cele i wierzyć, że uda się je zrealizować bez przeszkód. Nabycie umiejętności przedsiębiorczych daje możliwość lepszego przystosowania się do, aktywnego uczestnictwa w otoczeniu, oddziaływania na nie oraz zrozumienia mechanizmów nim rządzących. Rozkład materiału nauczania dostosowany jest do podręcznika oraz programu nauczania dopuszczonych do użytku szkolnego przez MENiS pod numerami: program DKOS-5002-9/03, podręcznik 315/03.

Do pełnego poznania, opisanie i zrozumienie świata potrzebne jest jego całościowe ujęcie, dlatego pełną realizację celów edukacyjnych w zakresie kształcenia kompetencji przedsiębiorczości można osiągnąć przez integrację międzyprzedmiotową. Aby kształcić postawy przedsiębiorczości konieczna jest integracja treści kształcenia podstaw przedsiębiorczości z przedmiotami: wiedza o społeczeństwie, geografia, historia, wiedza o kulturze. Umożliwia to pełniejszą realizację i zrozumienie zagadnień dotyczących prezentacji finansów państwa i samorządów, integracji europejskiej, problemów współczesnego świata, prawnych uwarunkowań działalności gospodarczej, przykładów systemów gospodarczych, wzorców osób przedsiębiorczych.

Ważne jest również, aby nastąpiła koordynacja działań nauczycieli podstaw przedsiębiorczości z nauczycielami innych przedmiotów w celu kształtowania takich kompetencji jak; korzystanie z Internetu, słowników, encyklopedii, leksykonów, map, komunikowanie i współdziałanie nie w zespole, definiowanie problemów i ich rozwiązywanie.

Dobrze byłoby zorganizować:

- wycieczkę do hotelu,
- spotkanie z lokalnym przedsiębiorcą,
- spotkanie z przedstawicielem banku,
- spotkanie z przedstawicielem Urzędu Pracy.

4.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych

Lp.	Dział programu	Liczba godzin
1.	Człowiek- istota przedsiębiorcza	10

2.	Gospodarka rynkowa	10
3.	Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej	12
4.	Instytucje gospodarki rynkowej	9
5.	Państwo w gospodarce rynkowej	7
6.	Obywatel w gospodarce rynkowej	10
7.	Integracja gospodarcza ze światem	8
	Godziny do dyspozycji nauczyciela	8
	RAZEM	74

4.3 Metody preferowane w dydaktyce

Aby osiągnąć postawione cele nauczania zakłada się, że uczniowie będą mogli czynnie uczestniczyć w lekcji, a w procesie kształcenia będą wykorzystane aktywizujące metody nauczania. Dzięki zastosowaniu tych metod uczniowie będą mogli nabywać umiejętności krytycznego myślenia, uczestnictwa w dialogu, prezentacji własnego stanowiska i jego obrony, aktywnego słuchania, współpracy, korzystania z różnych źródeł informacji.

Metody te rozwijają również umiejętność jasnego prezentowania swoich poglądów, krytycyzmu i doskonałą kompetencje komunikacyjne.

W nauczaniu przedsiębiorczość bardzo ważną rolę odgrywają metody oparte na bezpośrednich kontaktach takie jak: spotkania, wywiady, wycieczki dydaktyczne, obserwacje uczestniczące. Dzięki wykorzystaniu tych metod uczeń ma możliwość zapoznania się z procesami gospodarczymi zachodzącymi w rzeczywistości. Metody te stwarzają możliwość konfrontacji zdobytej wiedzy z praktyką gospodarczą.

Konieczne jest również zastosowanie tradycyjnych metod nauczania np.: wykład, praca z tekstem, anegdota, odczyt i inne. Dzięki tym metodom uczeń zdobędzie umiejętność wyszukiwania i korzystania z różnych źródeł informacji (encyklopedii, Dzienników Ustaw, słowników, roczników statystycznych, prasy, podręczników, literatury).

Podział metod stosowanych przez nauczyciela „Podstaw przedsiębiorczości”:

1. Podające:

- wykład informacyjny,
- pogadanka,
- opowiadanie,
- opis,
- anegdota,
- odczyt,
- objaśnienie.

2. Problemowe

- aktywizujące (gry dydaktyczne, inscenizacja, dyskusja dydaktyczna, metoda przypadków, portfolio),
- wykład problemowy,
- wykład konwersatoryjny.

3. Programowane

- z użyciem komputera,

- z użyciem podręcznika.
- 4. Eksponujące
  - film,
  - ekspozycja,
  - film.
- 5. Praktyczne
  - pokaz z objaśnieniem,
  - pokaz z instruktążem,
  - ćwiczenia przedmiotowe,
  - metoda projektów,
  - metoda przewodniego tekstu.
- 6. Bezpośrednie kontakty
  - spotkania,
  - wycieczki dydaktyczne,
  - wywiady,
  - obserwacje uczestniczące.

4.4 Środki dydaktyczne

Środki dydaktyczne z których powinien korzystać nauczyciel:

1. Podręczniki, zeszyty ćwiczeń, encyklopedie, słowniki ekonomiczne, roczniki statystyczne;
2. Książki ekonomiczne, zbiory przepisów prawnych, prasa ekonomiczna;
3. Środki audiowizualne;
4. Internet;
5. Plansze, foliogramy;
6. Druki i formularze konieczne do wypełniania przy prowadzeniu działalności gospodarczej np.: formularze zgłoszeniowe i rozliczeniowe ZUS, faktury, rachunki, czeki.

4.5 Spis wykorzystywanej literatury

- [1] Kodeks Spółek Handlowych,
- [2] Kodeks Cywilny,
- [3] Kodeks Pracy,
- [4] Ustawa o działalności gospodarczej,
- [5] Ustawa podatkowa,
- [6] Rocznik statystyczny,
- [7] Encyklopedia ekonomiczna,
- [8] Olimpiada Przedsiębiorczości - publikacja Belka M., *Ekonomia Stosowana*, Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości, Warszawa 2004,
- [9] Bieńkowska G., *Przedsiębiorczość. Uproszczone formy ewidencji gospodarczej stosowane w małych firmach*, WSiP, Warszawa 2000,
- [10] Cyrson E., (red.) *Kompendium wiedzy o gospodarce*, Warszawa – Poznań, Wydawnictwo Naukowe PWN 1996,
- [11] Loch J., *Jak zostać mistrzem w biznesie* Warszawa, Infor 1996,
- [12] Maul L., Mayfield D., *Jak osiągnąć sukces w biznesie? Przewodnik*. Kraków, Krakowski Instytut Wydawniczy 1991,

- [13] Mulak M. S., *Jak opracować business plan. Poradnik dla średnich i małych firm*, Lublin,
- [14] Żurakowski F., *Przedsiębiorczość – wybrane zagadnienia z etyki w biznesie. Techniki negocjacji*, WSiP, Warszawa 1999,
- [15] Żaro Z., *Jak założyć i poprowadzić własną firmę*, Sigma, Skierniewice 2001.

4.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

Środki dydaktyczne związane z realizacją Programu Kształtowania Kompetencji Kluczowych w zakresie nauczania Przedsiębiorczości i Inicjatywności w zawodzie technik hotelarstwa będące wyposażeniem pracowni przedsiębiorczości:

- podręcznik: Jarosław Korba, Zbigniew Smutek, Małgorzata Biernacka, Podstawy przedsiębiorczości wyd. OPERON, numer dopuszczenia DKOS-5 2- 98/03,
- zeszyt ćwiczeń: Jarosław Korba, Zbigniew Smutek, Małgorzata Biernacka, Podstawy Przedsiębiorczości,
- scenariusze zajęć,
- prezentacje multimedialne,
- filmy o tematyce związanej z przedsiębiorczością,
- komputerowe programy edukacyjne,
- sprzęt multimedialny: notebook, drukarka, rzutnik multimedialny, ekran, rzutnik pisma, nośnik pamięci zewnętrznej,
- stanowiska komputerowe dla uczniów,
- plansze i foliogramy,
- komplety pisaków, folie, masa mocująca, komplet markerów, klej, papier szary.

Wyposażenie dla ucznia niezbędne do realizacji Programu Kształtowania Kompetencji Kluczowych w zakresie Inicjatywności i Przedsiębiorczości w zawodzie technik hotelarstwa:

- podręcznik – Podstawy przedsiębiorczości autorzy: Jarosław Korba, Zbigniew Smutek, Małgorzata Biernacka, wydawnictwo OPERON,
- zeszyt ćwiczeń- Jarosław Korba, Zbigniew Smutek, Małgorzata Biernacka- Podstawy Przedsiębiorczości – wyd. OPERON,
- stanowisko komputerowe z dostępem do Internetu,
- zeszyt w kratkę, 100 stron,
- komplet długopisów,
- notatnik.

5 Opis założonych osiągnięć ucznia

5.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Wymagania podstawowe Uczeń potrafi:	Wymagania ponadpodstawowe Uczeń potrafi:
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować pojęcie osobowości człowieka, - wymienić cechy instrumentalne i kierunkowe osobowości, - wymienić mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka, takie jak: potrzeby, uczucia, motywy, - wymienić cechy osoby przedsiębiorczej, - opisać zasady organizacji pracy w zespole, - opisać pojęcie działalności gospodarczej, - wymienić zasady etyczne obowiązujące w działalności gospodarczej oraz etyki pracy, - opisać sposoby przeciwdziałania zjawisku mobingu w miejscu pracy, - przedstawić sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie, - opisać środki komunikacji interpersonalnej, - opisać pojęcie gospodarstwa domowego i jego rolę w gospodarce rynkowej, - wymienić typy gospodarek, - zdefiniować pojęcia związane z gospodarką rynkową: popyt, podaż, rynek, - wymienić cechy gospodarki rynkowej (przedsiębiorczość, własność prywatna, system cen, - podać przykłady nieetycznych zjawisk w funkcjonowaniu rynku, np.: korupcja, dumping, nieuczciwa reklama, kreatywna księgowość itp., - zdefiniować pojęcie zachęt ekonomicznych dla konsumenta, pracodawcy i przedsiębiorcy, - podać definicję pieniądza, jego właściwości i formy, - wymienić funkcje pieniądza, - wymienia formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw, - określić przepisy dotyczące działalności gospodarczej, - wymienić źródła finansowania firm, - wyjaśnić pojęcie majątku firmy, - przedstawić sposoby i zasady związane z podejmowaniem działalności gospodarczej, - wyjaśnić pojęcia: bilans firmy, aktywa i pasywa, - wymienić podstawowe funkcje banków,	<ul style="list-style-type: none"> - opisać mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka w sytuacjach trudnych, - określić znaczenie właściwego wypełniania ról społecznych, - uzasadnić potrzebę kompromisowego rozwiązywania konfliktów w grupie, - zastosować zasady skutecznego komunikowania się, - przedstawić różnice pomiędzy gospodarką rynkową innymi typami gospodarek, - określić rolę norm etycznych w funkcjonowaniu rynku, - wyjaśnić pojęcie wartości pieniądza, - określić przepisy dotyczące działalności gospodarczej, - wymienić źródła finansowania firm, - wyjaśnić pojęcie majątku firmy, - przedstawić sposoby i zasady związane z podejmowaniem działalności gospodarczej, - wyjaśnić ryzyko pojęcia bilansu i rozliczeń finansowych, - wyjaśnić pojęcia: bilans firmy, aktywa i pasywa, - określić role przedsiębiorstwa w gospodarce, - wyjaśnić konieczność korzystania z usług bankowych, - wyjaśnić ryzyko inwestowania na giełdzie, - określić rodzaje ubezpieczeń, - wyjaśnić konieczność istnienia ubezpieczeń, - opisać zakres i formy interwencjonizmu państwowego w gospodarce rynkowej, - określić wpływ państwa na życie gospodarcze kraju, - opisać rolę państwa w zwalczaniu korupcji, - opisać pojęcie i funkcje budżetu państwa, - określić zasady polityki budżetowej, - wyjaśnić pojęcie deficytu budżetowego i długu publicznego, - wskazać mierniki wzrostu gospodarczego, - określić przejawy kryzysu ekonomicznego, - przedstawić wpływ reklamy na konsumentów, - wyjaśnić konieczność istnienia instytucji chroniących konsumentów,

<ul style="list-style-type: none"> - wymienić zadania banku centralnego w gospodarce, - wymienić rodzaje usług bankowych dla ludności i przedsiębiorstw, - opisać formy inwestowania na giełdzie, - określić rodzaje ubezpieczeń, - określić wpływ państwa na życie gospodarcze kraju, - opisać rolę państwa w zwalczaniu korupcji, - opisać pojęcie i funkcje budżetu państwa, - wymienić źródła finansowania budżetu, - opisać system podatkowy w Polsce, - przedstawić wydatki budżetu państwa, - wymienić czynniki wzrostu gospodarczego, - wymienić bariery wzrostu gospodarczego, - przedstawić wpływ reklamy na konsumentów, - wymienić prawa konsumentów, - wymienić prawa i obowiązki pracowników, - podać przykłady zachowań etycznych i nieetycznych pracodawców i pracowników, - wymienić rodzaje umów regulujących zatrudnienie, - określić rolę związków zawodowych, - wymienić formy walki z bezrobociem, - opisać metody poszukiwania pracy, - wymienić dokumenty konieczne do ubiegania się o pracę, - wymienić formy powiązań gospodarczych za granicą, - przedstawić genezę i rozwój Unii Europejskiej, - wymienić instytucje UE - zdefiniować podstawowe pojęcia integracji europejskiej, np. : wspólny rynek, unia gospodarcza i monetarna, swobodny przepływ towarów, kapitału, usług, pracowników, swoboda prowadzenia działalności gospodarczej, prawo antykorupcyjne, - wymienić podstawowe postanowienia układu europejskiego, - opisać pojęcie globalizacji gospodarki światowej, - dokonać oceny własnej osobowości, - dokonać autoprezentacji, - wyznaczyć sobie cele oraz zadania edukacyjne i zawodowe, - wypełnić przyjęte w grupie role, - odróżnić działania etyczne i nieetyczne działalności gospodarczej, - dokonać prezentacji własnego stanowiska, - zaplanować budżet gospodarstwa domowego, - określić relacje pomiędzy popytem i podażą, - wyznaczyć cenę równowagi, - dokonać etycznych ocen zjawisk w funkcjonowaniu rynku, - ocenić rolę i funkcję pieniądza w gospodarce, - wskazać nisze rynkowe, - wskazać sposoby na zrealizowanie celu, - opanować emocje, zachować logiczne myślenie podejmując decyzje o działalności gospodarczej, - przedstawić procedurę postępowania konieczną	<ul style="list-style-type: none"> - określić rolę związków zawodowych, - opisać metody poszukiwania pracy, - scharakteryzować pojęcie międzynarodowego podziału pracy, - scharakteryzować międzynarodowe organizacje gospodarcze, z którymi współpracuje Polska, - wyjaśnić zasady międzynarodowej współpracy gospodarczej, - przedstawić genezę i rozwój Unii Europejskiej, - określić cele integracji europejskiej, - scharakteryzować cele i zasady funkcjonowania UE, - opisać przebieg negocjacji akcesyjnych Polski z UE, - określić problemy ekonomiczne współczesnego świata, - wyjaśnić wpływ procesu globalizacji na zachowania społeczne, - wyjaśnić konsekwencje procesów globalizacji w sferze życia politycznego i kulturalnego, - podjąć decyzje w sytuacjach trudnych i ryzykownych, - dokonać oceny własnej osobowości, - zorganizować własne działanie edukacyjne, - kierować grupą i podjąć decyzje, - rozwiązać konflikty w grupie, szczególnie w drodze negocjacji, - dokonać prezentacji własnego stanowiska, - zaplanować budżet gospodarstwa domowego, - określić relacje pomiędzy popytem i podażą, - wyznaczyć cenę równowagi, - dokonać uzasadnionego wyboru zachęt ekonomicznych jako konsument, pracodawca i przedsiębiorca, - dokonać etycznych ocen zjawisk w funkcjonowaniu rynku, - ocenić rolę i funkcję pieniądza w gospodarce, - dokonać wyboru odpowiedniej formy organizacyjnej przedsiębiorstwa do planowanej działalności gospodarczej, - podjąć decyzje o działalności gospodarczej, - dokonać wyboru najlepszego pomysłu, - opanować emocje, zachować logiczne myślenie podejmując decyzje o działalności gospodarczej, - podjąć ryzyko, - wskazać najkorzystniejsze sposoby finansowania swojej działalności gospodarczej, - przygotować prosty biznesplan, - wskazać korzyści i zagrożenia związane z konkurencją i monopolem, - przedstawić rolę banku centralnego, - porównać oferty różnych banków komercyjnych, - zanalizować i oceniać ryzyko inwestowania na giełdzie, - dokonać wyboru najkorzystniejszej oferty konta osobistego i lokaty, - porównać oferty firm ubezpieczeniowych, funduszy emerytalnych i funduszy powierniczych,
---	--

<ul style="list-style-type: none"> - do rozpoczęcia działalności gospodarczej, - przygotować prosty biznesplan, - przedstawić rolę banku centralnego, - dokonać wyboru najkorzystniejszej oferty konta osobistego i lokaty, - porównać oferty firm ubezpieczeniowych, funduszy emerytalnych i funduszy powierniczych, - wypełnić zeznanie podatkowe - PIT, - porównać prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy wynikające ze stosunku pracy i innych umów, - stworzyć własne portfolio, - stworzyć indywidualny plan działania, - ocenić możliwości znalezienia pracy i przyczyny własnego bezrobocia, - podjąć ważne decyzje związane z pracą zawodową , - przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej oraz ją przeprowadzić, - wyjaśnić istotę planowania, - wyjaśnić konsekwencje korupcji, - zachować się w urzędzie, - wskazać wpływ współpracy gospodarczej z zagranicą na gospodarkę kraj, - zachować się asertywnie , - wyszukać i zweryfikować oferty pracy, - ocenić swoje predyspozycje zawodowe, - dokonać samooceny, - kształtować umiejętność świadomego wyboru w zakresie weryfikacji ofert pracy, - szanować każdego człowieka - określić swoją wartość - doskonalić swoją osobowość, - wykazać zrozumienie dla nadrzędności celów grupowych nad indywidualnymi, - wywiązywać się z zobowiązań finansowych wobec państwa, instytucji finansowych, przedsiębiorstw, - wyjaśnić potrzebę współuczestnictwa w życiu społecznym, - wykazać postawę poszanowania dla pieniądza, - wykazać postawę aktywnego i odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu gospodarczym kraju, - wyrazić swoje potrzeby, - zorganizować własny warsztat pracy, - ocenić własne predyspozycje zawodowe, - zaplanować własną karierę zawodową, - nawiązać kontakt z potencjalnym pracodawcą w branży, - sporządzić C.V., list motywacyjny, Europass C.V. - dokonać świadomego wyboru miejsca pracy, - nawiązać kontakt ze środowiskiem gospodarczym i biznesowym, - ukierunkować naukę na potrzeby przyszłego pracodawcy, - dostrzegać znaczenie egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe.	<ul style="list-style-type: none"> - uzasadnić konieczność swojego przyszłego udziału w systemie emerytalnym, - określić wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na życie społeczne, polityczne i gospodarcze kraju, - - określić wpływ postępu naukowo-technicznego, zatrudnienia, wydajności pracy oraz efektywności kapitału na rozwój gospodarczy kraju, - ocenić korzyści i koszty wynikające z postępu technicznego, - wskazać pozytywne i negatywne przykłady wpływu reklamy na konsumentów, - dochodzić swoich praw konsumenckich, - opisać rolę instytucji chroniących konsumentów, - porównać prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy wynikające ze stosunku pracy i innych umów, - zanalizować teraźniejsze i przyszłe zmiany na rynku pracy, - stworzyć indywidualny plan działania, - ocenić możliwości znalezienia pracy i przyczyny własnego bezrobocia, - podjąć ważne decyzje związane z pracą zawodową , - zidentyfikować i ocenić swoje mocne i słabe strony, - przygotować europass (CV), - uzasadnić konieczność nauki przez całe życie, - zaplanować własną karierę zawodową, - zarządzić własnymi zasobami czasu, pieniędzmi i organizacją pracy, - zrealizować projekty, - wskazać wpływ współpracy gospodarczej z zagranicą na gospodarkę kraju, - ocenić wpływ swobód gospodarczych UE na życie ekonomiczne państw członkowskich, - ocenić realizację postanowień UE oraz jego wpływ na rozwój gospodarczy kraju, - ocenić stanowiska negocjacyjne strony polskiej i unijnej w najbardziej kontrowersyjnych obszarach, - dokonać analizy potencjalnych korzyści i kosztów wynikających z przystąpienia Polski do UE, - ocenić wpływ globalizacji gospodarki na życie polityczne, społeczne i kulturalne współczesnego świata, - ocenić konsekwencje procesu globalizacji dla Polski, - ocenić swoje predyspozycje zawodowe, - dokonać analizy swoich mocnych i słabych stron, - zdobyć nową wiedzę konieczną do podjęcia pracy na lokalnym rynku, - kształtować umiejętność świadomego wyboru w zakresie weryfikacji ofert pracy, - doskonalić swoją osobowość, - wykazać zrozumienie dla nadrzędności celów grupowych nad indywidualnymi,
--	---

	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić potrzebę współuczestnictwa w życiu społecznym, - ocenić nieetyczne zjawiska w funkcjonowaniu gospodarki, - wykazać postawę poszanowania dla pieniądza, - wykazać postawę aktywnego i odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu gospodarczym kraju, - uzasadnić potrzebę współpracy z innymi narodami Europy przy zachowaniu i poszanowaniu własnej odrębności narodowe, - zorganizować własny warsztat pracy, - nawiązać kontakt ze środowiskiem gospodarczym i biznesowym, - ukierunkować naukę na potrzeby przyszłego pracodawcy.
--	---

Na ocenę dopuszczającą uczeń powinien:

- za pomocą nauczyciela zrozumieć i wykonać polecenia,
- zapamiętać wiadomości konieczne do elementarnej orientacji w treści danego działu tematycznego i z pomocą nauczyciela umieć je odtworzyć,
- poprawnie, z pomocą nauczyciela, rozpoznawać, nazywać i klasyfikować poznane pojęcia, zjawiska, procesy, dokumenty, postacie życia publicznego itp.,
- wykonywać samodzielnie lub z pomocą nauczyciela proste ćwiczenia i polecenia,
- współpracować w zespole w trakcie wykonywania zadań,
- prowadzić zeszyt przedmiotowy i zeszyt ćwiczeń.

Na ocenę dostateczną uczeń powinien:

- rozumieć polecenia i instrukcje,
- zapamiętać podstawowe wiadomości dla danego działu tematycznego i samodzielnie je prezentować,
- rozumieć podstawowe omawiane zagadnienia,
- dokonywać selekcji i porównania poznanych zjawisk,
- samodzielnie i poprawnie wykonywać proste ćwiczenia i zadania,
- umieć wykorzystać zdobytą wiedzę w praktyce,
- aktywnie uczestniczyć w pracach i zadaniach zespołowych,
- systematycznie prowadzić zeszyt przedmiotowy i zeszyt ćwiczeń.

Na ocenę dobrą uczeń powinien:

- rozumieć polecenia i instrukcje,
- znać omawianą na zajęciach problematykę na poziomie rozszerzonym oraz w sposób logiczny i spójny ją prezentować,
- rozumieć omawiane treści i umieć wyjaśnić je innym,
- uogólniać i formułować wnioski,
- zajmować stanowisko w kwestiach spornych i bronić swoich poglądów na forum klasy,
- aktywnie uczestniczyć w zajęciach lekcyjnych,
- poprawnie i sprawnie wykonywać ćwiczenia i inne zadania,
- umieć poprawnie wykorzystać zdobytą wiedzę w praktyce,
- wykazywać zainteresowanie omawianą na zajęciach problematyką,
- systematycznie i starannie prowadzić zeszyt przedmiotowy i zeszyt ćwiczeń,

Na ocenę bardzo dobrą uczeń powinien wypełnić takie wymagania jak na ocenę dobrą, a ponadto:

- posiadać wiadomości na poziomie treści dopełniających,
- wykazywać zainteresowanie przedmiotem oraz literaturą popularnonaukową dotyczącą omawianych treści,
- umieć samodzielnie poszukiwać informacji w różnych źródłach oraz je selekcjonować,
- właściwie interpretować nowe sytuacje i zjawiska, w sposób twórczy rozwiązywać problemy,
- umieć oceniać otaczającą rzeczywistość społeczno-polityczną zgodny z przyjętymi kryteriami wartości,
- kierować się dobrem ogółu przy podejmowaniu decyzji, negocjować stanowisko, osiągać kompromis,
- kierować pracą zespołu rówieśników,
- uczestniczyć w konkursach i olimpiadach właściwych dla przedmiotu i uzyskiwać wyróżniające wyniki na poziomie szkolnym.

Na ocenę celującą uczeń powinien wypełnić takie wymagania jak na ocenę bardzo dobrą, a ponadto:

- wykazywać szczególne zainteresowanie przedmiotem oraz literaturą popularnonaukową i specjalistyczną zgodną z omawianą na zajęciach tematyką,
- uczestniczyć w konkursach i olimpiadach właściwych dla przedmiotu i uzyskiwać wyróżniające wyniki, godnie reprezentując szkołę,
- podejmować się wykonania zadań (indywidualnie lub w zespole) dodatkowych, znacznie wykraczających poza podstawę programową.

5.2 Główne narzędzia kontroli

Do pomiaru osiągnięć ucznia w zakresie kompetencji przedsiębiorczości mogą być wykorzystane:

- wypowiedzi ustne ucznia,
- prace pisemne przygotowane przez ucznia w domu i na lekcji,
- aktywność ucznia na lekcji,
- testy,
- przygotowane indywidualnie i grupowo ćwiczenia,
- opracowanie wygłoszenie referatu na temat z zakresu programu nauczania lub wykraczającego poza niego,
- przygotowane indywidualne projekty,
- przygotowanie oryginalnego rozwiązania problemu, świadczącego o podstawie przedsiębiorczej,
- zdobycie wyróżnienia w olimpiadzie wiedzy ekonomicznej.

Sprawdzanie osiągnięć ucznia w zakresie umiejętności praktycznych powinno odbywać się sukcesywnie. Takie ocenianie motywuje ucznia do systematycznej pracy oraz dostarcza informacji o procesie kształcenia.

Narzędzia wykorzystane do pomiaru osiągnięć ucznia:

- wypowiedzi ustne,
- prace pisemne przygotowane w domu i na lekcji,
- aktywność ucznia na lekcji,
- testy,

- przygotowane indywidualnie i grupowo ćwiczenia,
- opracowanie i wygłoszenie referatu,
- przygotowane indywidualne projekty,
- przygotowanie oryginalnego rozwiązania problemu, świadczące o podstawie przedsiębiorczej,
- zdobycie wyróżnienia w olimpiadzie ekonomicznej.

6 Procedura ewaluacji programu nauczania

Ewaluacja autorskiego programu nauczania to proces, który ma określić do jakiego stopnia założone cele edukacyjne zostały zrealizowane. Mierzy się je pożądanymi zmianami w wiedzy i umiejętnościach oraz zachowaniu uczniów.

Ewaluacja będzie dokonywana w czasie realizacji programu oraz na zakończenie realizacji programu.

Podczas ewaluacji zostaną zastosowane następujące metody: wywiady z uczniami, analiza dokumentów, ankietowanie, analiza wyników egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe część druga egzaminu z etapu pisemnego.

Wyniki zostaną przedstawione w postaci raportu z przeprowadzonej ewaluacji.

Przykładowa ankieta ewaluacji zajęć lekcyjnych.

Oceń przeprowadzone zajęcia – zaznacz „x” na skali ocen

Kryterium	Skala ocen			
	1	2	3	4
Czy zajęcia spełniły Twoje oczekiwania?				
Czy cele edukacyjne zajęć były zrozumiałe?				
Czy przedstawiane treści były łatwe?				
Czy metody zajęć były atrakcyjne?				
Czy praca w grupach była dobrze zorganizowana?				
Czy mogłeś wykazać się wiedzę i umiejętnościami ?				
Czy dobrze czułeś się w grupie, w której pracowałeś?				
Czy nabyte wiedza i umiejętności będą przydatne w życiu zawodowym?				
Czy w przyszłości chciałbyś, żeby lekcje były prowadzone z wykorzystaniem zastosowanych metod?				

Przykładowa ankieta do ewaluacji autorskiego programu nauczania

Ocena programu kształtowania kluczowych umiejętności w zakresie przedsiębiorczości   Tak   Nie

1. Czy cele programu uwzględniają uwarunkowania lokalne i regionalne?
2. Czy dokument t programowy określa liczbę godzin nauki?
3. Czy cele określone w programie obejmują w całości Podstawę Programową?
4. Czy cele edukacyjne określone w programie uwzględniają w całości problematykę Kompetencji Kluczowych?
5. Czy cele edukacyjne określone w programie uwzględniają kierunek kształcenia zawodowego danej szkoły i klasy?
6. Czy materiał nauczani a jest trafnie dobrany do założonych celów?
7. Czy materiał nauczania uwzględnia wszystkie treści określone w podstawie programowej?

8. Czy materiał nauczania jest właściwie ustrukturyzowany?
9. Czy w programie określone zostały procedury osiągnięcia celów?
10. Czy program określa wyniki kształcenia?
11. Czy program określa sposoby oceniania osiągnięć ucznia?
12. Czy zaplanowane wyniki kształcenia są zgodne ze stan dardami wymagań egzaminacyjnych?
13. Czy dokument programowy rekomenduje określone metody pracy zapewniające:
  - osiągnięcie wskazanych celów
  - motywowanie uczniów
14. Czy program może zostać zrealizowany w przewidzianym czasie?
15. Czy dokument zawiera projekt ewaluacji programu?

7 Warunki niezbędne do realizacji programu

Do realizacji programu niezbędne są:

- pracownia przedsiębiorczości,
- środki dydaktyczne,
- wycieczki dydaktyczne,
- spotkania z przedstawicielami firm oraz instytucji,
- współpraca z Wyższą szkołą Ekonomii i Innowacji w Lublinie.

8 Bibliografia

- [1] *Diagnoza implementacji Kompetencji Kluczowych w kontekście potrzeb i uwarunkowań lokalnych regionalnych oświaty i rynku pracy- Zespół Szkół Mechanicznych w Łapach im. Stefana Czarnieckiego w Łapach.*
- [2] Dretkiewicz- Więch Janina, *ABC- nauczyciela szkoły zawodowej-operacyjne cele kształcenia*, CODN
- [3] Dylak Stanisław, *Wprowadzenie do konstruowania szkolnych programów nauczania*, PWN.
- [4] Garbacik., Żmijko M., *Czas na przedsiębiorczość*, Warszawa – Łódź 2008.
- [5] Korba Jarosław, Smutek Zbigniew, Mistrzak Mirosław, *Program nauczania-Podstawy przedsiębiorczości*, OPERON, Gdynia 2005.
- [6] Korba Jarosław, Zbigniew Smutek, Biernacka Małgorzata, *Podstawy przedsiębiorczości*, OPERON, Gdynia 2009.
- [7] Korba J., Smutek Z., Biernacka M., *Podstawy przedsiębiorczości, Zeszyt ćwiczeń dla ucznia*, Gdynia 2005.
- [8] Komorowska Hanna - *O programach prawie wszystko* WSiP 1999.
- [9] Konieczny M i inn., *Kompendium przedsiębiorczości*, Warszawa 2008.
- [10] Niemiecko B., *Kształcenie szkolne. Podręcznik skutecznej dydaktyki*, Warszawa 2007.
- [11] *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla liceów ogólnokształcących, liceów profilowanych, techników, uzupełniających*
- [12] Szempruch Jolanta, *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, Lublin 2009.

Autor
Hanna Maria Cwalina

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Ekonomicznych i Ogólnokształcących Nr 6
w Łomży**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin, 2009

Spis treści

Wprowadzenie.....	5
1 Cele nauczania.....	7
1.1 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej	7
1.2 Cele wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość ..	7
1.3 Cele wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty.....	8
1.4 Cele wynikające z profilu zawodowego (szkoły i specjalności klasy).....	8
2 Szczegółowe cele edukacyjne	9
2.1 Cele kształcenia	9
3 Materiał nauczania:.....	13
3.1 Człowiek jako istota przedsiębiorcza	13
3.2 Funkcjonowanie rynku i gospodarki rynkowej	13
3.3 Świadczenie pracy	13
3.4 Podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej.....	14
4 Procedury osiągania celów	15
4.1 Postulaty metodyczne	15
4.2 Proponowany podział godzin	15
4.3 Metody nauczania.....	15
4.4 Środki dydaktyczne	16
4.5 Spis wykorzystywanej literatury	17
4.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	17
5 Opis założonych osiągnięć ucznia.....	19
5.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	19
5.2 Główne narzędzia kontroli	20
6 Procedury ewaluacji programu nauczania	23
7 Ewentualne warunki niezbędne do realizacji programu.....	25
8 Bibliografia.....	27

Wprowadzenie

Program nauczania przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości” w klasie technikum o specjalności obsługa turystyczna opracowano w oparciu o podstawę programową do nauczania podstaw przedsiębiorczości zawartą w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. nr 51 z 29.05.2002 ze zmianami), rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. Nr 89 z 08.06.2009r, poz.730), standardy egzaminacyjne oraz Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dn. 18.12.2006 w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE).

Program został napisany na potrzeby uczestnictwa szkoły i wybranej klasy technikum w projekcie „Szkoła Kluczowych Kompetencji” współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Program niniejszy określa niezbędną wiedzę, postawy i umiejętności z zakresu gospodarki i mechanizmów nią rządzących, podejmowania pracy i działalności gospodarczej, jakie powinien posiadać współczesny obywatel. W czasach tak wielkiej konkurencji na rynku pracy każdy powinien wykazać się przedsiębiorczością i inicjatywnością, aby właściwie zaplanować swoją karierę zawodową i odnieść sukces. Absolwenci technikum o specjalności obsługa turystyczna, będą w przyszłości prowadzić małe przedsiębiorstwa, albo będą pracownikami. Znajomość procedury uruchamiania działalności, prowadzenia dokumentacji związanej z funkcjonowaniem i rozliczeniami przedsiębiorstwa jest niezbędna.

Proponowany zakres materiału nauczania uwzględnia cele i osiągnięcia zawarte w podstawie programowej, standardach wymagań egzaminacyjnych, kompetencjach kluczowych również tych niezbędnych w zawodzie technik obsługi turystycznej oraz diagnozę lokalnego rynku pracy. Program autorski wprowadza nowe treści i cele specyficzne dla zawodu, które nie są sprzeczne z zawartością podstawy programowej, a które w spójny sposób ją uzupełniają.

Program został napisany przez mgr Hannę Marię Cwalina, absolwentkę Uniwersytetu Gdańskiego, wydziału ekonomiki transportu. Autorka ukończyła studia podyplomowe z przedsiębiorczości oraz rachunkowości i finansów. Od 1993 roku pracuje jako nauczyciel przedmiotów ekonomicznych w Zespole Szkół Ekonomicznych i Ogólnokształcących nr 6 w Łomży, gdzie prowadzi zajęcia w liceum ogólnokształcącym, profilowanym i technikum. Przez kilka lat prowadziła w szkole młodzieżowe mini przedsiębiorstwo. Była opiekunem laureata IV miejsca w II edycji Olimpiady Przedsiębiorczości i VIII miejsca w XX Olimpiadzie Wiedzy Ekonomicznej. Posiada tytuł egzaminatora dla zawodu technik ekonomista.

1 Cele nauczania

1.1 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej

- Przygotowanie do aktywnego i świadomego uczestnictwa do życia w kraju i Unii Europejskiej.
- Kształtowanie postawy rzetelnej pracy, przedsiębiorczości i inicjatywności.
- Kształtowanie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się przy zastosowaniu różnych środków werbalnych i niewerbalnych.
- Kształtowanie umiejętności skutecznego negocjowania i rozwiązywania konfliktów.
- Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej oraz najważniejszych jej instytucji.
- Kształtowanie postawy rzetelnej pracy, przedsiębiorczości i inicjatywności.
- Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej.
- Poznanie zasad prowadzenia i podejmowaniem i działalności gospodarczej, w tym zasad etycznych.
- Poznanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

1.2 Cele wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość

Uczeń potrafi:

- identyfikować dostępne możliwości działalności osobistej, zawodowej lub gospodarczej, w tym szersze zagadnienia stanowiące kontekst pracy i życia ludzi, takich jak ogólne rozumienie zasad działania gospodarki, a także szanse i wyzwania stojące przed pracodawcami i organizacjami,
- charakteryzować zagadnienia etyczne związane z przedsiębiorstwami oraz tego, w jaki sposób mogą one wywoływać pozytywne zmiany, np. poprzez sprawiedliwy handel lub przedsięwzięcia społeczne,
- zarządzać projektami (co obejmuje planowanie, organizowanie, zarządzanie, kierowanie i zlecanie zadań, analizowanie, komunikowanie, sporządzanie raportów, ocenę i sprawozdawczość),
- reprezentować swoje stanowisko i negocjować,
- pracować indywidualnie,
- współpracować w zespołach,
- dokonać oceny i identyfikacji własnych mocnych i słabych stron,
- ocenić ryzyko oraz podjąć je w uzasadnionych przypadkach,
- wykazać postawę niezależności, inicjatywności, aktywności i innowacyjności w życiu osobistym, społecznym i zawodowym,

- przyjąć zmotywowaną i zdeterminowaną postawę w kierunku realizowania celów osobistych, wspólnych, prywatnych i służbowych.

1.3 Cele wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

Uczeń potrafi:

- dokonać oceny własnej osobowości, mocnych i słabych stron pod kątem predyspozycji do prowadzenia własnej działalności gospodarczej,
- kształtować umiejętność krytycznej samooceny pod kątem zdobywania wiedzy zawodowej niezbędnej na lokalnym rynku,
- zorganizować własne działania edukacyjne uwzględniające tendencje na rynku pracy oraz w całej gospodarce,
- wykazywać się inicjatywą w zakresie zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej,
- wyszukiwać i weryfikować oferty rynku pracy,
- ocenić swoje predyspozycje pod kątem ofert pracy,
- kształtować umiejętność świadomego wyboru w zakresie weryfikowania ofert pracy.

1.4 Cele wynikające z profilu zawodowego (szkoły i specjalności klasy)

Uczeń potrafi:

- ocenić własne predyspozycje w zawodzie technik obsługi turystycznej,
- zaplanować dalszą ścieżkę edukacyjną i karierę zawodową,
- zorganizować własny warsztat pracy,
- ocenić znaczenie egzaminu zawodowego potwierdzającego kwalifikacje zawodowe, dającego większe perspektywy zatrudnienia,
- nawiązać kontakt z potencjalnym pracodawcą,
- sporządzić list motywacyjny i CV,
- dokonać świadomego wyboru miejsca pracy,
- uruchomić działalność gospodarczą adekwatną do posiadanych własnych kwalifikacji,
- systematycznie doskonalić swoje umiejętności i poszerzać wiedzę, która jest istotna w branży turystycznej,
- nawiązać kontakt ze środowiskiem biznesowym i gospodarczym w branży turystycznej.

2 Szczegółowe cele edukacyjne

2.1 Cele kształcenia

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić pojęcia: przedsiębiorczość, osobowość, samoakceptacja,
- określić własną osobowość,
- wymienić cechy osobowości człowieka przedsiębiorczego,
- scharakteryzować znaczenie przedsiębiorczych postaw dla funkcjonowania gospodarki,
- dokonać samooceny w kontekście słabych i mocnych stron własnej osobowości oraz predyspozycji do pracy w wybranym zawodzie,
- określić dostępne możliwości działalności osobistej, zawodowej i gospodarczej,
- wyjaśnić mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka, takie jak: potrzeby, uczucia, motyw,
- wymienić korzyści wynikające z planowania własnych działań i inwestowania w siebie,
- rozróżnić komunikację werbalną i niewerbalną,
- zidentyfikować bariery w komunikacji,
- wskazać czynniki sprzyjające skutecznemu porozumiewaniu się,
- wyjaśnić pojęcie: asertywność,
- rozróżnić zachowania bierne, agresywne i asertywne,
- scharakteryzować postawę asertywną, agresywną i uległą,
- przygotować i dokonać autoprezentacji,
- stosować różne formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej w celu autoprezentacji, prezentacji własnego stanowiska i komunikowania się w zespole,
- wymienić sposoby rozwiązywania konfliktów,
- wykorzystywać podstawowe metody rozwiązywania konfliktów,
- rozwiązywać konflikty w grupie, szczególnie w drodze negocjacji,
- wymienić podstawowe zasady i fazy negocjacji,
- prowadzić negocjacje w typowych sytuacjach symulacyjnych,
- rozróżnić cechy i zachowanie „twardego” i „miękkiego” negocjatora,
- wymienić zasady organizacji pracy w zespole,
- rozróżniać role (lidera, wykonawcy) przyjmowane w grupie,
- wymienić cechy lidera,
- kierować grupą i podejmować decyzje,
- pokonać bariery komunikacyjne w pracy zespołowej,
- wyjaśnić pojęcia związane z gospodarką rynkową,
- zidentyfikować i charakteryzować podstawowe elementy rynku,
- opisać mechanizmy funkcjonowania gospodarki rynkowej,
- zidentyfikować powiązania występujące pomiędzy uczestnikami procesów rynkowych,
- scharakteryzować podmioty rynku finansowego i ich działalność,

- wymienić podmioty świadczące pozostałe usługi finansowe i zakres świadczonych przez nie usług,
- wymienić źródła dochodów gospodarstwa domowego,
- objaśnić strukturę wydatków gospodarstw domowych i ich powiązanie z wielkością dochodów,
- zaplanować własny budżet domowy,
- rozróżnić formy inwestowania własnych pieniędzy,
- sklasyfikować różne formy oszczędzania pieniędzy wg płynności, ryzyka i zysku,
- obliczyć zysk z różnych form inwestowania pieniędzy,
- określić prawa przysługujące konsumentowi z tytułu niezgodności towaru z umową i gwarancji, również w działalności turystycznej,
- wymienić instytucje chroniące praw konsumenta,
- określić podstawy prawne funkcjonowania przedsiębiorcy na rynku,
- sklasyfikować przedsiębiorstwa wg różnych kryteriów,
- scharakteryzować formy organizacyjno-prawne podmiotów gospodarczych,
- określić rolę państwa w gospodarce rynkowej,
- scharakteryzować politykę fiskalną i monetarną,
- podać źródła dochodów i kierunki wydatków budżetu państwa,
- zidentyfikować podstawowe wskaźniki wzrostu gospodarczego,
- wyjaśnić wpływ kursu waluty na gospodarkę i handel zagraniczny,
- scharakteryzować zjawiska recesji i dobrej koniunktury w gospodarce,
- przedstawić rodzaje i skutki inflacji,
- dokonać analizy potencjalnych korzyści i kosztów integracji Polski z Unią Europejską,
- wyszukać informacje o aktualnych tendencjach i zmianach w gospodarce świata i Polski,
- wymienić największe organizacje gospodarcze na świecie, do których należy Polska,
- ocenić wpływ globalizacji na gospodarkę świata i Polski,
- podać przykłady oddziaływania globalizacji na poziom życia i model konsumpcji,
- przedstawić sytuację na lokalnym rynku pracy,
- wyjaśnić istotę bezrobocia i jego mierniki,
- wymienić przyczyny, rodzaje i skutki bezrobocia,
- wymienić sposoby przeciwdziałania bezrobociu,
- zaplanować karierę zawodową,
- scharakteryzować metody aktywnego poszukiwania pracy i instytucje wspomagające,
- sporządzić cv i list motywacyjny,
- opracować dokumenty kandydata do pracy na stanowisko w przedsiębiorstwie z branży turystycznej,
- określić wymagania i predyspozycje do wykonywania zawodu technik obsługi turystycznej
- ocenić własne predyspozycje do wykonywania pracy w danym zawodzie (technik obsługi turystycznej),
- wymienić zasady przeprowadzenia rozmowy kwalifikacyjnej,
- przygotować i przeprowadzić rozmowę kwalifikacyjną pod kątem pracy w branży turystycznej,
- zdefiniować podstawowe pojęcia i terminy z zakresu prawa podatkowego oraz prawa pracy i prowadzenia działalności gospodarczej,

- scharakteryzować zasady prowadzenia działalności gospodarczej,
- wymienić prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy,
- podać zalety i wady prowadzenia działalności na własny rachunek,
- ocenić szanse na otwarcie działalności w branży turystycznej na lokalnym rynku,
- opisać procedurę uruchamiania działalności gospodarczej,
- wymienić składniki bilansu,
- wskazać najkorzystniejsze sposoby finansowania działalności gospodarczej,
- zdefiniować koszty i przychody,
- obliczyć wynik finansowy,
- wymienić podstawowe elementy i zasady sporządzania biznes planu,
- opracować prosty biznes plan firmy działającej w branży turystycznej,
- omówić znaczenie marketingu w firmie,
- przygotować promocję swojej firmy związanej z turystyką,
- wymienić zasady zarządzania personelem w firmie,
- scharakteryzować zasady prowadzenia dokumentacji firmy i prowadzenia rachunkowości,
- sporządzić podstawowe formularze, deklaracje, dokumenty i sprawozdania finansowe związane z zatrudnieniem i prowadzeniem działalności gospodarczej,
- prowadzić książkę przychodów i rozchodów,
- przedstawić zasady rozliczeń firmy z tytułu płaconych składek i podatków.

2.2. Cele wychowania

Uczeń potrafi:

- odnosić się w sposób tolerancyjny do osób o odmiennych cechach osobowości,
- akceptować odmienne postawy i zachowania osób w zespole,
- kreślić poczucie własnej wartości oraz potrzebę ciągłego samorozwoju, doskonalenia i podnoszenia kwalifikacji,
- wykazać postawę asertywną,
- wykazać potrzebę rozwoju własnej przedsiębiorczości, inicjatywności, kreatywności a także aktywnego, odpowiedzialnego i świadomego uczestnictwa w życiu społecznym i gospodarczym,
- wykazać zrozumienie dla nadrzędności celów grupowych nad indywidualnymi,
- wykazać motywację i determinację w kierunku realizowania celów, czy to osobistych, czy wspólnych, zarówno prywatnych jak i w pracy,
- wykazać postawę krytycznej oceny wobec nieetycznych i korupcyjnych zjawisk w funkcjonowaniu gospodarce rynkowej,
- przestrzegać zasad etycznego postępowania,
- cenić wartość pracy swojej i innych,
- prezentować postawy uczciwego pracownika i pracodawcy,
- szanować prawo,
- wykazać postawę poszanowania dla pieniądza,
- okazać świadomość wspólnoty i potrzeby współpracy z innym krajami przy zachowaniu i uszanowaniu własnej odrębności narodowej.

3 Materiał nauczania:

3.1 Człowiek jako istota przedsiębiorcza

1. Istota przedsiębiorczości
2. Poznanie mocnych i słabych stron własnej osobowości. Samoakceptacja
3. Motywy działalności społecznej, zawodowej i gospodarczej człowieka
4. Komunikacja interpersonalna. Postawa asertywna
5. Autoprezentacja
6. Rozwiązywanie konfliktów
7. Negocjacje
8. Praca zespołowa

3.2 Funkcjonowanie rynku i gospodarki rynkowej

1. Istota rynku i gospodarki rynkowej
2. Podstawowe podmioty w gospodarce rynkowej
3. Podmioty świadczące usługi finansowe
4. Banki i ich znaczenie w gospodarce
5. Giełda Papierów Wartościowych
6. Gospodarstwa domowe
7. Formy i ryzyko inwestowania pieniędzy
8. Ochrona praw konsumentów
9. Przedsiębiorstwa i ich klasyfikacja
10. Rola państwa w gospodarce rynkowej
11. Wzrost i rozwój gospodarczy i ich mierniki
12. Cykl koniunkturalny. Inflacja.
13. Formy powiązań gospodarczych z zagranicą
14. Integracja Polski z Unią Europejską
15. Proces globalizacji i jego konsekwencje

3.3 Świadczenie pracy

1. Rynek pracy. Bezrobocie
2. Aktywne poszukiwanie pracy
3. Przygotowanie dokumentów osoby ubiegającej się o pracę
4. Rozmowa kwalifikacyjna
5. Podstawy prawne zatrudnienia
6. Prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy
7. Specyfika zatrudniania osób niepełnosprawnych
8. Płaca
9. Opodatkowanie przychodów z pracy

3.4 Podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej

1. Szanse i zagrożenia prowadzenia działalności gospodarczej
2. Formy organizacyjno-prawne podmiotów gospodarczych
3. Procedura uruchamiania działalności gospodarczej
4. Planowanie działalności gospodarczej – biznes plan
5. Planowanie składników bazy materialnej firmy i źródeł ich finansowania
6. Koszty, przychody, wynik finansowy
7. Marketing w firmie
8. Promocja firmy – proces komunikowania się z rynkiem
9. Zarządzanie personelem
10. Zarządzanie dokumentacją firmy
11. Księgowość firmy – wybór formy opodatkowania
12. Podatkowa księga przychodów i rozchodów
13. Rozliczenia z tytułu ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych
14. Rozliczenie z Urzędem Skarbowym z tytułu podatku dochodowego
15. Rozliczenie z tytułu podatku od towarów i usług

4 Procedury osiągnięcia celów

4.1 Postulaty metodyczne

Program przeznaczony jest dla uczniów technikum w zawodzie technik obsługi turystycznej.

Zajęcia prowadzone do osiągnięcia celów kształcenia będą realizowane z zastosowaniem różnorodnych metod kształcenia z przewagą metod aktywizujących. Wybór formy organizacji pracy uczniów zależy przede wszystkim od tego, jakie cele zajęć stawia nauczyciel i która forma w sposób najbardziej skuteczny umożliwi ich realizację.

Realizacja niniejszego programu zakłada twórcze uczestnictwo ucznia w procesie nauczania, dlatego powinny być preferowane metody aktywizujące, realizowane w trakcie nauczania wielostronnego, z wykorzystaniem technik multimedialnych.

Sugeruję również odwoływanie się do bezpośredniego otoczenia, w którym funkcjonuje uczeń, poprzez:

- zapraszanie na zajęcia praktyków gospodarczych,
- odwoływanie się do praktyki gospodarczej,
- wykorzystanie filmów edukacyjnych,
- organizowanie wycieczek przedmiotowych.

4.2 Proponowany podział godzin

Przedmiot podstawy przedsiębiorczości będzie realizowany w technikum o specjalności obsługa turystyczna w wymiarze 1 godziny tygodniowo w I i II roku nauki.

L.p.	Dział programowy	Proponowana liczba godzin
I.	Człowiek jako istota przedsiębiorcza	8
II.	Funkcjonowanie rynku i gospodarki rynkowej	20
III.	Świadczenie pracy	12
IV.	Podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej	25
V.	Do dyspozycji nauczyciela	11
Razem		76

4.3 Metody nauczania

Zgodnie z podstawą programową, przedmiot „Podstawy przedsiębiorczości” ma przygotować uczniów do życia w nowych warunkach społeczno-gospodarczych, uczyć samodzielności, inicjatywności i podejmowania decyzji. Między innymi z tego powodu przywiązuje się wielką wagę do kształtowania u młodzieży różnorodnych umiejętności niezbędnych w dorosłym życiu oraz prowadzeniu działalności gospodarczej. Dlatego uważam, że osiągnięciu wymienionych celów edukacyjnych najbardziej sprzyjające będzie stosowanie metod aktywizujących pracę uczniów.

Wykorzystane będą następujące metody i techniki kształcenia:

- podające – w celu wprowadzenia zagadnień nowych i o dużej trudności, dla zainteresowania ucznia tematem,
- problemowe – mające zastosowanie w sytuacjach, gdy uczniowie mogą i powinni samodzielnie poszukiwać informacji, interpretować je i analizować lub rozwiązywać związane z nimi problemy,
- eksponujące – przydatne wtedy, gdy szczególnie ważne jest kształtowanie właściwego systemu wartości oraz wrażliwości uczniów,
- praktyczne – w sytuacjach, gdy uczniowie mogą i powinni wykorzystać zdobytą wiedzę w sytuacjach praktycznych.

W przydatne będą następujące metody:

- wykład,
- wykład konwersatoryjny,
- pogadanka,
- metoda przypadków,
- analiza SWOT,
- dyskusja,
- burza mózgów,
- inscenizacja (odgrywanie ról),
- metoda sytuacyjna,
- metoda symulacyjna,
- metoda projektów,
- ćwiczenia indywidualne i grupowe,
- film,
- prezentacje,
- z użyciem komputera,
- przygotowanie wystąpień i prezentacji,
- studium przypadku.

4.4 Środki dydaktyczne

Podstawowym środkiem dydaktycznym wykorzystywanym w procesie edukacyjnym powinien być podręcznik i zeszyt ćwiczeń „Podstawy przedsiębiorczości”, Jacek Musiałkiewicz, Wydawnictwo Ekonomik. Dzięki zastosowaniu pracy z tekstem u uczniów można ukształtować umiejętność wyszukiwania i korzystania z różnych źródeł informacji (encyklopedii, słowników, roczników statystycznych, Dzienników Ustaw Rzeczypospolitej, prasy). Oprócz pracy z tekstem uczniowie powinni korzystać również z mediów elektronicznych.

Wskazany jest dostęp do pracowni wyposażonej w komputery podłączone do Internetu lub komputer działający w sieci bezprzewodowej i projektor. Umożliwi to prowadzenie zajęć wykorzystaniem Internetu, jako źródła informacji. Mogą być wykorzystywane również do przedstawiania filmów edukacyjnych, prezentacji.

Inną grupą środków dydaktycznych, które powinny być stosowane w trakcie realizacji przedmiotu „podstawy przedsiębiorczości” są środki audiowizualne, które pozwalają na nagrywanie i odtwarzanie scenek sytuacyjnych czy dyskusji.

Kolejną grupę środków dydaktycznych, które należy stosować są plansze i foliogramy. Przydatne będą również druki i formularze, które należy wypełniać przy podejmowaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej.

4.5 Spis wykorzystywanej literatury

- [1] E. Aronson, *Człowiek-istota społeczna*, Warszawa 2001.
- [2] W. Głodowski, *Bez słów. Komunikacyjne funkcje zachowań niewerbalnych*, Warszawa 1996.
- [3] M. Jursa, *Prywatyzacja i zysk*, Poznań 2002
- [4] Komosa, *Szkolny słownik ekonomiczny*, Warszawa 2002
- [5] D. Koptiew, M. Wantuch, H. Wójcik, *ABC przedsiębiorcy. Od pomysłu do biznesu*, Warszawa 2002
- [6] G. Borkowska, *Zasady rachunkowości*, Warszawa 2000
- [7] I. Heropolitańska, E. Jagodzińska-Serafin, J. Kruglak, S. Dyżewska, *Kredyty, pożyczki i gwarancje bankowe*, Warszawa 1999
- [8] Majchrzycka-Guzowska, *Finanse w gospodarce rynkowej*, Warszawa 1997
- [9] D. Begg, *Ekonomia*, Warszawa 1998
- [10] E. Chojna-Duch, *Polskie prawo finansowe. Finanse publiczne*, Warszawa 2001
- [11] *Etyka biznesu*, red. J. Dietl, W. Gacparski, Warszawa 1999
- [12] K. Kmieciak –Baran, W. Cieślak, *Bez zgody na przemoc w szkole i w pracy*, Gdańsk 2001
- [13] Z. Cesarz E. Stadtmuller, *Problemy polityczne współczesnego świata*, Wrocław 2000
- [14] J. Galster, Z. Witkowski, *Kompendium wiedzy o Unii Europejskiej*, Toruń 2002
- [15] A. Tease, *Mowa ciała. Jak odczytywać myśli innych ludzi z ich gestów*, Kielce 2001
- [16] Kodeks Pracy

4.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

Pracownia powinna być wyposażona w:

- laptop,
- rzutnik multimedialny,
- projektoskop,
- ekran,
- folię do projektoskopu i odpowiednie pisaki,
- magnetowid lub odtwarzacz CD/DVD,
- telewizor,
- kamerę wideo,
- Internet,
- lekkie stoliki umożliwiające manewry w przypadku pracy w grupie,
- flipchart – stojak z papierem wielkoformatowym.

Ważnym elementem wyposażenia pracowni jest podręczna biblioteczka, w której powinny znaleźć się:

- komplet szkolnych słowniczków pojęć ekonomicznych,
- podręcznik i ćwiczenia,
- przewodnik dla nauczyciela,
- prasa, np.: „Rzeczpospolita”, „Puls Biznesu”, „Gazeta Prawna”,

- uzupełniająca literatura fachowa,
- komplet bieżących roczników statystycznych,
- wybrane akty prawne,
- druki różnych dokumentów związanych z zatrudnianiem pracowników, zakładaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej.

5 Opis założonych osiągnięć ucznia

5.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Wymagania podstawowe	Wymagania ponadpodstawowe
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić pojęcia przedsiębiorczość, osobowość, samoakceptacja - dokonać samooceny w kontekście słabych i mocnych stron własnej osobowości oraz predyspozycji do pracy w wybranym zawodzie - wymienić cechy osobowości człowieka przedsiębiorczego - wymienić korzyści wynikające z planowania własnych działań i inwestowania w siebie; - rozróżnić komunikację werbalną i niewerbalną - identyfikować bariery w komunikacji - wyjaśnić pojęcie asertywność - rozróżnić zachowania bierne, agresywne i asertywne - wymienić sposoby rozwiązywania konfliktów - wymienić podstawowe zasady i fazy negocjacji - rozróżnić cechy i zachowanie „twardego” i „miękkiego” negocjatora - wymienić zasady organizacji pracy w zespole - rozróżnić role (lidera, wykonawcy) przyjmowane w grupie - wymienić cechy lidera - wyjaśnić pojęcia związane z gospodarką rynkową - identyfikować i charakteryzować podstawowe elementy rynku - wymienić podmioty świadczące pozostałe usługi finansowe i zakres świadczonych przez nie usług - identyfikować powiązania występujące pomiędzy uczestnikami procesów rynkowych - wymieniać źródła dochodów gospodarstwa domowego - rozróżnić formy inwestowania własnych pieniędzy - obliczać zysk z różnych form inwestowania pieniędzy - wymienić prawa przysługujące konsumentowi z tytułu niezgodności towaru z umową i gwarancji, również w działalności turystycznej - wymieniać instytucje chroniące praw konsumenta - klasyfikować przedsiębiorstwa wg różnych	<ul style="list-style-type: none"> - określić własną osobowość - scharakteryzować znaczenie przedsiębiorczych postaw dla funkcjonowania gospodarki - określić dostępne możliwości działalności osobistej, zawodowej i gospodarczej - wyjaśnić mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka, takie jak: potrzeby, uczucia, motywy - wskazać czynniki sprzyjające skutecznemu porozumiewaniu się - przygotować i dokonać autoprezentacji - stosować różne formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej w celu autoprezentacji, prezentacji własnego stanowiska i komunikowania się w zespole - scharakteryzować postawę asertywną, agresywną i uległą - wykorzystywać podstawowe metody rozwiązywania konfliktów - rozwiązywać konflikty w grupie, szczególnie w drodze negocjacji - prowadzić negocjacje w typowych sytuacjach symulacyjnych - kierować grupą i podejmować decyzje - pokonywać bariery komunikacyjne w pracy zespołowej - opisać mechanizmy funkcjonowania gospodarki rynkowej - charakteryzować podmioty rynku finansowego i ich działalność - objaśniać strukturę wydatków gospodarstw domowych i ich powiązanie z wielkością dochodów - zaplanować własny budżet domowy - klasyfikować różne formy oszczędzania pieniędzy wg płynności, ryzyka i zysku - określić podstawy prawne funkcjonowania przedsiębiorcy na rynku - charakteryzować formy organizacyjno-prawne podmiotów gospodarczych - określić rolę państwa w gospodarce rynkowej - wyjaśnić wpływ kursu waluty na gospodarkę i handel zagraniczny - charakteryzować zjawiska recesji i dobrej koniunktury w gospodarce

<p>kryteriów</p> <ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować politykę fiskalną i monetarną - podać źródła dochodów i kierunki wydatków budżetu państwa - identyfikować podstawowe wskaźniki wzrostu gospodarczego - przedstawić rodzaje i skutki inflacji - podać przykłady oddziaływania globalizacji na poziom życia i model konsumpcji. - wyszukiwać informacje o aktualnych tendencjach i zmianach w gospodarce świata i Polski - wymienić największe organizacje gospodarcze na świecie, do których należy Polska - przedstawiać sytuację na lokalnym rynku pracy - wymienić przyczyny, rodzaje i skutki bezrobocia - wyjaśnić istotę bezrobocia i jego mierniki - wymienić sposoby przeciwdziałania bezrobociu - opisać zasady sporządzania cv i list motywacyjnego - ocenić własne predyspozycje do wykonywania pracy w danym zawodzie (technik obsługi turystycznej) - wymienić zasady przeprowadzenia rozmowy kwalifikacyjnej turystycznej - zdefiniować podstawowe pojęcia i terminy z zakresu prawa podatkowego oraz prawa pracy i prowadzenia działalności gospodarczej - wymienić prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy - podać zalety i wady prowadzenia działalności na własny rachunek - opisać procedurę uruchamiania działalności gospodarczej - wymienić składniki bilansu - wymienić podstawowe elementy i zasady sporządzania biznes planu - zdefiniować koszty i przychody - omówić znaczenie marketingu w firmie - wymienić zasady zarządzania personelem w firmie	<ul style="list-style-type: none"> - dokonywać analizy potencjalnych korzyści i kosztów integracji Polski z Unią Europejską - ocenić wpływ globalizacji na gospodarkę świata i Polski - planować karierę zawodową - charakteryzować metody aktywnego poszukiwania pracy i instytucje wspomagające - opracować dokumenty kandydata do pracy na stanowisko w przedsiębiorstwie z branży turystycznej - określać wymagania i predyspozycje do wykonywania zawodu technik obsługi turystycznej - przygotować się i przeprowadzić rozmowę kwalifikacyjną pod kątem pracy w branży - scharakteryzować zasady prowadzenia działalności gospodarczej - ocenić szanse na otwarcie działalności w branży turystycznej na lokalnym rynku - wskazywać najkorzystniejsze sposoby finansowania działalności gospodarczej - obliczyć wynik finansowy - opracować prosty biznes plan firmy działającej w branży turystycznej - przygotować promocję swojej firmy związanej z turystyką - charakteryzować zasady prowadzenia dokumentacji firmy i prowadzenia rachunkowości - sporządzać podstawowe formularze, deklaracje, dokumenty i sprawozdania finansowe związane z zatrudnieniem i prowadzeniem działalności gospodarczej - prowadzić ksiązkę przychodów i rozchodów
--	---

5.2 Główne narzędzia kontroli

System sprawdzania i oceniania osiągnięć uczniów jest zgodny z aktualnym rozporządzeniem MENiS oraz wewnątrzszkolnym systemem oceniania. Metoda pomiaru osiągnięć będzie dostosowana do założonych celów ogólnych i celów szczegółowych kształcenia. Badanie osiągnięć ma na celu sprawdzenie wyników kształcenia i porównanie ich z założonymi celami, a w przypadku stwierdzenia braków możliwość nadrobienia zaległości.

Obszary aktywności ucznia podlegające ocenianiu:

- a) wypowiedzi ustne, np.:
  - kilkudzaniowa wypowiedź na bieżących zajęciach
  - pełna wypowiedź obejmująca materiał z trzech zajęć
  - dłuższa wypowiedź powtórzeniowa
  - prezentacja
  - referat
- b) wypowiedzi pisemne, w tym prace domowe, np.:
  - odpowiedź na pytania
  - rozwiązanie zadań, wykonanie ćwiczeń
  - test (sprawdzian) wiadomości i umiejętności z kilku lekcji lub danego działu programowego
  - referat
  - opracowanie projektu i jego wykonanie
  - ćwiczenia przedmiotowe
  - wyszukiwanie i przygotowanie informacji na dany temat
- c) aktywny udział w zajęciach pozalekcyjnych (konkursy, olimpiady, gry giełdowe, projekty, miniprzedsiębiorstwo)

6 Procedury ewaluacji programu nauczania

Celem ewaluacji jest określenie czynności, które będą optymalizowały i doskonaliły proces kształcenia, likwidowały wykryte sprzeczności, różnice pomiędzy poziomem umiejętności założonych, wynikających z zaplanowanych celów kształcenia, a poziomem umiejętności rzeczywiście ukształtowanych.

W wyniku ewaluacji powinny być podjęte decyzje, dotyczące zmiany jakościowej lub ilościowej czynników wpływających na poziom efektywności kształcenia, będących w bezpośredniej gestii nauczyciela. Działania ewaluacyjne mają prowadzić do wyciągnięcia wniosków i podjęcia właściwych decyzji związanych z poprawieniem struktury treści programowych i doskonaleniem metodyki nauczania.

Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć uczniów jest częścią procesu ewaluacji, polegającego na kontroli czynności dydaktycznych, sprawdzaniu ich rezultatów, wystawianiu adekwatnych ocen oraz modyfikowaniu przyjętych strategii dydaktycznych w oparciu o wnioski wynikające z kontroli. Ma na celu poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, czy skutki organizowanego procesu kształcenia są zgodne z zaplanowanymi celami.

Analiza ilościowa i jakościowa procesu nauczania podstaw przedsiębiorczości pozwoli nauczycielowi ustalić:

- w jakim stopniu uczniowie opanowali wiedzę, szczególnie umiejętności kluczowe, wykazują się przedsiębiorczością i inicjatywnością
- jak trwała jest ich wiedza
- jakie umiejętności i działania przedsiębiorcze należy poddać weryfikacji,
- jakie treści i metody należałoby zmodyfikować, czyli jakie zmiany należałoby wprowadzić w programie nauczania.

Do oceny procesu dydaktycznego zaangażuję uczniów przeprowadzając wśród nich anonimowe ankiety na temat treści nauczania, swojej pracy i stosowanych metod na koniec poszczególnych działów. Otrzymane w ten sposób informacje wykorzystam do doskonalenia swojego warsztatu pracy.

Przykładowa ankieta samooceny kompetencji przedsiębiorczości ucznia

(zaznacz „x” na skali ocen)

Lp.	Wyszczególnienie	Skala ocen (od 1 do 6).					
		1	2	3	4	5	6
1.	Potrafę prowadzić mediacje.						
2.	Potrafę argumentować podjęte decyzje.						
3.	Potrafę selekcjonować informacje						
4.	Potrafę formułować wnioski.						
5.	Potrafę dostrzegać współzależności pomiędzy zleceniami						
6.	Potrafę współdziałać w zespole.						

Przykładowa ankieta ewaluacji zajęć lekcyjnych.

(Zaznacz „x” na skali ocen)

Kryterium	Skala ocen (od 0 do 5)					
	0	1	2	3	4	5
Czy zainteresował Cię temat zajęć?						
Czy potrafisz określić cele zajęć?						
Czy podobały Ci się zastosowane metody nauczania?						
Czy zrozumiałeś przedstawiane treści?						
Czy przekazane treści będziesz mógł wykorzystać w życiu zawodowym?						

7 Ewentualne warunki niezbędne do realizacji programu

Niniejszy program został napisany na potrzeby określonej klasy technikum dla zawodu technik obsługi turystycznej, ale z powodzeniem może być wykorzystany, po niewielkiej modyfikacji, w innego typu zawodach i szkołach,

W związku z tym, że program będzie realizowany od klasy I, cykl zajęć należy rozpocząć ćwiczeniami integracyjnymi oraz ustaleniem wraz z grupą celów i zasad pracy. Zakończenie cyklu obejmuje natomiast podsumowanie oraz ewaluację zajęć, wyników pracy i osiągnięć uczniów.

Zajęcia podstaw przedsiębiorczości powinny być prowadzone przez nauczyciela z wykształceniem ekonomicznym lub posiadającego przygotowanie z zakresu podstaw przedsiębiorczości. Aby planować i organizować zajęcia oraz właściwie kierować pracą grupy i aktywnością uczniów, nauczyciel musi wykazywać niezbędne kompetencje trenerskie (planowanie, umiejętności techniczne, komunikatywność, inteligencja emocjonalna, panowanie nad procesem dydaktycznym, umiejętności myślenia i tworzenia koncepcji). Niezbędne jest więc bardzo dobre przygotowanie metodyczne i pełna znajomość aktualnych zagadnień ekonomicznych i śledzenie na bieżąco informacji, publikacji o tematyce gospodarczej.

Niektóre z zagadnień realizowanych w ramach przedmiotu wymagają konsultacji z innymi nauczycielami uczącymi przedmiotów zawodowych w zawodzie technik obsługi turystycznej, prawa. Z drugiej strony współpraca nauczyciela postaw przedsiębiorczości ze szkolnym zespołem nauczycieli przedmiotów zawodowych pozwoli na eliminację powtarzających się treści nauczania.

8 Bibliografia

- [1] H. Komorowska, *O programach prawie wszystko*, KOWEZ, Warszawa 1999.
- [2] J. Korba, M. Mistrza, Z. Smutek, *Program nauczania w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego i technikum*, OPERON 2005,
- [3] K. Kruszewski, *Sztuka nauczania. cz.. I*, Wydawnictwo Naukowe PWN 2007
- [4] C. Kupisiewicz, *Podstawy dydaktyki ogólnej*, PWN, Warszawa 1988,
- [5] 5. Z. Makiela, T. Rachwał, *Program nauczania w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego i technikum*, Nowa Era,
- [6] 6. Musiałkiewicz, *Podstawy przedsiębiorczości, Materiały dla nauczyciela*, Ekonomik 2006,
- [7] 7. T. Nowacki, *Podstawy dydaktyki zawodowej*, Warszawa 1991,
- [8] W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1998,
- [9] J. Szempruch, *Założenia, zasady opracowania modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, WSE i I, Lublin 2009.
- [10] *Informator o egzaminie z przygotowania zawodowego*, OKE /CKE, Warszawa 2005.

Autor
Krzysztof Falkowski

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych
w Mońkach**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin, 2009

Spis treści

Wstęp.....	5
1 Ogólne cele edukacyjne.....	7
1.1 Cele nauczania.....	7
1.1.1 Cele wynikające z podstawy programowej.....	7
1.1.2 Cele wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość.....	7
1.1.3 Cele wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty.....	8
1.1.4 Cele wynikające z profilu zawodowego (szkoły i specjalności klasy).....	8
1.1.5 Cele wychowania.....	8
2 Szczegółowe cele nauczania.....	9
3 Materiał nauczania.....	13
3.1 Być przedsiębiorczym.....	13
3.2 Negocjacje i mediacje.....	13
3.3 Gospodarka rynkowa.....	13
3.4 Państwo a gospodarka.....	14
3.5 Przedsiębiorstwo.....	14
3.6 Szukam pracy.....	14
3.7 Działaj lokalnie.....	15
3.8 Integracja i globalizacja.....	15
4 Procedury osiągania celów.....	17
4.1 Postulaty metodyczne.....	17
4.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych.....	18
4.3 Metody preferowane w dydaktyce.....	18
4.4 Środki dydaktyczne.....	19
4.5 Spis wykorzystywanej literatury.....	20
4.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej.....	21
5 Opis założonych osiągnięć ucznia.....	23
5.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	23
- wybierać z tekstów najważniejsze informacje dotyczące kryzysu,.....	25
5.2 Główne narzędzia kontroli.....	31
6 Procedura ewaluacji programu nauczania.....	33
7 Warunki niezbędne do realizacji programu.....	37
8 Bibliografia.....	39

Wstęp

Punktem wyjścia do programu nauczanie podstaw przedsiębiorczości w liceum i technikum jest podstawa programowa do nauczania podstaw przedsiębiorczości zawartą w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. nr 51 z 29.05.2002 ze zmianami), rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników, standardy egzaminacyjne oraz Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dn. 18.12.2006 w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE), diagnozę lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty oraz profil zawodowy.

W treściach pojawią się odniesienia do terytorialnych układów lokalnych. Konieczne jest także przybliżanie uczniom złożonej problematyki na poziomie regionalnym (województwo), krajowym i międzynarodowym, przygotowanie młodych ludzi do nawiązywania kontaktów z podmiotami w otoczeniu międzynarodowym. Uczniowie powinni poznać uwarunkowania rozwoju regionów, oceniać wpływ procesów zachodzących w skali międzynarodowej na procesy gospodarcze w ich miejscowości, dzielnicy. Znajomość globalnych procesów gospodarczych będzie pomocna w wyjaśnianiu i zrozumieniu podobnych zjawisk w polskiej gospodarce.

W okresie integracji Polski z Unią Europejską konieczne jest poznanie mechanizmów, warunków i zasad funkcjonowania tej organizacji. Zaznajomienie się z procesami gospodarczymi zachodzącymi w najbliższym otoczeniu oraz w regionie, w kraju i na świecie pozwoli ocenić korzyści i zagrożenia wynikające ze współpracy międzynarodowej. Uczniowie powinni też umieć przeanalizować dostępne środki unijne i możliwości ich wykorzystania na różne przedsięwzięcia.

Szczególny nacisk położono na przygotowanie uczniów do aktywnego uczestnictwa w życiu gospodarczym i społecznym. Planowanie kariery zawodowej, kreowanie własnej aktywności zawodowej (np. poszukiwanie pracy), strategia podejmowania decyzji o utworzeniu firmy w miejscu zamieszkania (wsi, miasteczku, dzielnicy miasta) to w gospodarce rynkowej najważniejsze umiejętności. Ich zdobycie jest przydatne szczególnie w warunkach rosnącego bezrobocia.

Ważnymi treściami kształcenia są zachowania społeczne oraz umiejętność opisu własnej osobowości. Wśród wielu relacji interpersonalnych do najbardziej istotnych należą: właściwe komunikowanie się, prowadzenie negocjacji, współpraca w zespole oraz rozwiązywanie konfliktów w miejscu pracy i w rodzinie.

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych przedsiębiorczości zawiera sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

Twórcą programu nauczania jest Krzysztof Falkowski – nauczyciel podstaw przedsiębiorczości w Zespole Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych w Mońkach. Autor jest Absolwentem Wydziału Zarządzania Politechniki Białostockiej, obecnie współpracujący z Wyższą Szkołą Finansów i Zarządzania w Białymstoku filia w Ełku, w której prowadzi zajęcia. Jest on również autorem publikacji na temat Społecznej Odpowiedzialności Biznesu.

1 Ogólne cele edukacyjne

1.1 Cele nauczania

1.1.1 Cele wynikające z podstawy programowej

1. Przygotowanie do aktywnego i świadomego uczestnictwa do życia w kraju i Unii Europejskiej.
2. Kształtowanie postawy rzetelnej pracy, przedsiębiorczości i inicjatywności.
3. Kształtowanie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się przy zastosowaniu różnych środków werbalnych i niewerbalnych.
4. Kształtowanie umiejętności skutecznego negocjowania i rozwiązywania konfliktów.
5. Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej oraz najważniejszych jej instytucji.
6. Kształtowanie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru.
7. Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej.
8. Poznanie zasad prowadzenia i podejmowaniem i działalności gospodarczej, w tym zasad etycznych.
9. Poznanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

1.1.2 Cele wynikające z kluczowej kompetencji - inicjatywność i przedsiębiorczość

Uczeń potrafi:

- identyfikować dostępne możliwości działalności osobistej, zawodowej lub gospodarczej, w tym szersze zagadnienia stanowiące kontekst pracy i życia ludzi, takich jak ogólne rozumienie zasad działania gospodarki, a także szanse i wyzwania stojące przed pracodawcami i organizacjami,
- charakteryzować zagadnienia etyczne związane z przedsiębiorstwami oraz tego, w jaki sposób mogą one wywoływać pozytywne zmiany, np. poprzez sprawiedliwy handel lub przedsięwzięcia społeczne,
- zarządzać projektami (co obejmuje planowanie, organizowanie, zarządzanie, kierowanie i zlecanie zadań, analizowanie, komunikowanie, sporządzanie raportów, ocenę i sprawozdawczość),
- reprezentować swoje stanowisko i negocjować;
- pracować indywidualnie,
- współpracować w zespołach,
- dokonać oceny i identyfikacji własnych mocnych i słabych stron,
- ocenić ryzyko oraz podjąć je w uzasadnionych przypadkach,

- wykazać postawę niezależności, inicjatywności, aktywności i innowacyjności w życiu osobistym, społecznym i zawodowym,
- przyjąć zmotywowaną i zdeterminowaną postawę w kierunku realizowania celów osobistych, wspólnych, prywatnych i służbowych.

1.1.3 Cele wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

Uczeń potrafi:

- dokonać oceny własnej osobowości, mocnych i słabych stron pod kątem predyspozycji do prowadzenia własnej działalności gospodarczej,
- kształtować umiejętność krytycznej samooceny pod kątem zdobywania wiedzy zawodowej niezbędnej na lokalnym rynku,
- zorganizować własne działania edukacyjne uwzględniające tendencje na rynku pracy oraz w całej gospodarce,
- wykazywać się inicjatywą w zakresie zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej,
- wyszukiwać i weryfikować oferty rynku pracy,
- ocenić swoje predyspozycje pod kątem ofert pracy,
- kształtować umiejętność świadomego wyboru w zakresie weryfikowania ofert pracy.

1.1.4 Cele wynikające z profilu zawodowego (szkoły i specjalności klasy)

Uczeń potrafi:

- ocenić własne predyspozycje w zawodzie technik obsługi turystycznej,
- zaplanować dalszą ścieżkę edukacyjną i karierę zawodową,
- zorganizować własny warsztat pracy,
- ocenić znaczenie egzaminu zawodowego potwierdzającego kwalifikacje zawodowe, dającego większe perspektywy zatrudnienia,
- nawiązać kontakt z potencjalnym pracodawcą,
- sporządzić list motywacyjny i CV,
- dokonać świadomego wyboru miejsca pracy,
- uruchomić działalność gospodarczą adekwatną do posiadanych własnych kwalifikacji,
- systematycznie doskonalić swoje umiejętności i poszerzać wiedzę, która jest istotna w branży turystycznej,
- nawiązać kontakt ze środowiskiem biznesowym i gospodarczym.

1.1.5 Cele wychowania

Uczeń potrafi:

- odnosić się w sposób tolerancyjny do osób o odmiennych cechach osobowości,
- akceptować odmienne postawy i zachowania osób w zespole,
- określić poczucie własnej wartości oraz potrzebę ciągłego samorozwoju, doskonalenia i podnoszenia kwalifikacji,
- wykazać postawę asertywną,

- wykazać potrzebę rozwoju własnej przedsiębiorczości, inicjatywności, kreatywności a także aktywnego, odpowiedzialnego i świadomego uczestnictwa w życiu społecznym i gospodarczym,
- wykazać zrozumienie dla nadrzędności celów grupowych nad indywidualnymi
- wykazać motywację i determinację w kierunku realizowania celów, czy to osobistych, czy wspólnych, zarówno prywatnych jak i w pracy,
- wykazać postawę krytycznej oceny wobec nieetycznych i korupcyjnych zjawisk w funkcjonowaniu gospodarce rynkowej,
- przestrzegać zasad etycznego postępowania;
- cenić wartość pracy swojej i innych,
- prezentować postawy uczciwego pracownika i pracodawcy;
- szanować prawo,
- wykazać postawę poszanowania dla pieniędzy;a
- okazać świadomość wspólnoty i potrzeby współpracy z innym krajami przy zachowaniu i uszanowaniu własnej odrębności narodowej.

2 Szczegółowe cele nauczania

Część I Być przedsiębiorczym

Uczeń potrafi:

- interpretować „mowę ciała”,
- dokonać autoprezentacji,
- określić swoje mocne i słabe strony, wady i zalety,
- określić swoje predyspozycje do wykonywania określonego zawodu,
- wyznaczyć sobie odpowiednią funkcję w grupie na podstawie swoich cech,
- komunikować się i współpracować w zespole,
- dobrać odpowiedni strój do danej sytuacji,
- wyjaśnić pojęcia: samoocena, autoprezentacja, asertywność,
- rozróżnić zachowania etyczne w biznesie.

Część II Negocjacje i mediacje

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić pojęcie negocjacji, podstawowe techniki negocjacji, sposoby rozwiązywania konfliktów,
- przedstawić swoje racje,
- przedstawić odpowiednie argumenty do problemu,
- zachować się właściwie w sytuacji konfliktowej,
- zaprezentować efekty swojej pracy.

Część III Gospodarka rynkowa

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić pojęcia: popyt, podaż, cena, cena równowagi rynkowej, czynniki determinujące popyt i podaż, elastyczność popytu i podaży, gospodarstwo domowe (konsumenckie), dochód i wydatek, źródła dochodu gospodarstwa domowego, budżet, budżet zrównoważony, deficyt, dochód płacowy i pozapłacowy, kredyt. bank, inwestowanie, lokata terminowa, ROR, giełda papierów wartościowych, akcja,

obligacja, dywidenda, bony skarbowe, stopa procentowa (efektywna stopa procentowa), funkcje pieniądza,

- dostrzec zależność gospodarstwa domowego od innych podmiotów gospodarczych,
- zaplanować budżet domowy,
- zanalizować sytuację innych gospodarstw domowych na podstawie własnej rodziny.
- wskazać miejsce lokowania środków (bank, biura maklerskie, towarzystwa ubezpieczeniowe, SKO itd.),
- wymienić zalety i wady różnych form inwestowania,
- dokonać wyboru formy inwestowania.

Część IV Państwo a gospodarka

Uczeń potrafi:

- rozróżnić podstawowe wskaźniki makroekonomiczne (PKB, PNB),
- obliczyć podstawowe wskaźniki makroekonomiczne (PKB, PNB),
- obliczyć stopę inflacji,
- obliczyć stopę bezrobocia,
- scharakteryzować przyczyny i skutki inflacji,
- scharakteryzować przyczyny i skutki bezrobocia,
- omówić formy walki z inflacją i bezrobociem,
- ocenić wpływ wydatków rządowych, podatków i transferów na gospodarkę,
- zastosować wzór I. Fishera na równowagę pieniężną na rynku,
- wskazać różnice pomiędzy polityką monetarną a fiskalną państwa,
- omówić kierunki wydatków oraz źródła wpływów budżetu państwa,
- ocenić rolę państwa w gospodarce.

Część V Przedsiębiorstwo

Uczeń potrafi:

- wymienić podstawowe cechy charakteryzujące dany podmiot,
- rozróżnić formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw funkcjonujących w najbliższym otoczeniu,
- złożyć wniosek do Urzędu Skarbowego o przyznanie NIP-u,
- dokonać wyboru formy opodatkowania,
- dokonać wyboru: czy będzie płatnikiem VAT, czy nie,
- określić opłacalność przedsięwzięcia gospodarczego,
- obliczyć wynik finansowy brutto i netto na konkretnym przykładzie,
- zakwalifikować poszczególne elementy wyniku finansowego (koszty, straty, przychody, zyski).

Część VI Szukam pracy

Uczeń potrafi:

- oceniać swoje możliwości na rynku pracy,
- napisać życiorys i list motywacyjny,
- zaprezentować się pracodawcy,
- komunikować się z ewentualnym pracodawcą,
- negocjować warunki płacy i pracy,
- zastosować przepisy kodeksu pracy.

Część VII Działaj lokalnie

Uczeń potrafi:

- wymienić dochody i wydatki budżetu jednostki samorządu terytorialnego,
- dokonać analizy potencjału gospodarczego regionu,
- wymienić branże przedsiębiorstw działających na lokalnym rynku,
- wymienić zawody deficytowe i nadwyżkowe na lokalnym rynku,
- załatwić sprawę w instytucjach rządowych, samorządowych i przedsiębiorstwach.

Część VII Integracja i globalizacja

Uczeń potrafi:

- określić korzyści i koszty przystąpienia Polski do Unii Europejskiej,
- wyjaśnić przyczyny wprowadzenia wspólnej waluty euro,
- określić z jakiego programu pomocowego można sfinansować określony projekt.

3 Materiał nauczania

3.1 Być przedsiębiorczym

- Przedsiębiorczość. Cechy osoby przedsiębiorczej. Rodzaje przedsiębiorczości. Czynniki przedsiębiorczości.
- Komunikacja interpersonalna. Komunikacja werbalna i niewerbalna. Bariery w komunikacji. Nowe technologie komunikacyjne. Taktyki aktywnego słuchania. Błędy popełniane w komunikacji. Etapy prowadzenia trudnej rozmowy
- Jaki jestem. Poznanie własnej osobowości. Postawa aktywna. Kreatywność. Asertywność. Poznanie własnych predyspozycji do pracy zawodowej lub zakładania własnej działalności gospodarczej. Autoprezentacja. Rodzaje potrzeb. Motywacja.
- Zróbmy coś razem. Efekt synergiczny. Zasady pracy zespołowej. Role grupowe. Grupy formalne i nieformalne.
- Etyka w biznesie. Normy moralne. Kodeksy etyczne. Dylematy etyczne przy podejmowaniu decyzji.

3.2 Negocjacje i mediacje

- Negocjacje i mediacje. Istota negocjacji i mediacji. Etapy negocjacji. Style i techniki negocjacji. Cechy dobrego negocjatora.
- Konflikty w organizacji. Istota konfliktów. Sposoby rozwiązywania konfliktów. Sutki konfliktów. Radzenie sobie w sytuacjach konfliktowych.

3.3 Gospodarka rynkowa

- Funkcjonowanie rynku. Rodzaje gospodarki. Klasyfikacja rynków. Pieniądz i jego funkcje. Popyt, podaż i równowaga rynkowa.
- Gospodarstwo domowe. Funkcje i cele gospodarstw domowych. Budżet gospodarstwa domowego – dochody i wydatki. Problemy gospodarstw domowych. Inwestowanie.
- Konsument. Prawa konsumenta – gwarancja i rękojmia. Ochrona konsumenta. Egzekwowanie praw konsumenta. Instytucje ochrony praw konsumenta. Prawa konsumenta w Unii Europejskiej.
- System bankowy. Rodzaje banków. Zadania banku centralnego. Zadania banków komercyjnych. Usługi świadczone przez banki komercyjne. Kredyty bankowe.
- Giełda w gospodarce rynkowej. Pojęcie giełdy. Rodzaje giełd. Giełda Papierów Wartościowych. Rodzaje papierów wartościowych. Inwestycje giełdowe. Spekulacje giełdowe.

3.4 Państwo a gospodarka

- Wzrost gospodarczy i jego mierniki. Mikro- i makroekonomia. Rozwój gospodarczy, czynniki wzrostu. Podstawowe kategorie produktu i dochodu: PKB, PNB, PNN, amortyzacja. Inne metody mierzenia poziomu dobrobytu społecznego.
- Rola państwa w gospodarce rynkowej. Interwencjonizm państwowy – geneza. Ekonomiczne funkcje państwa. Polityka fiskalna, monetarna, dochodowa. Podatki i ich znaczenie dla budżetu państwa. Uchwalanie budżetu państwa. Ochrona konkurencji.
- Ubezpieczenia. Źródła finansowania świadczeń społecznych. Rodzaje ubezpieczeń. Reforma systemu ubezpieczeń społecznych. Ubezpieczenie zdrowotne. Ubezpieczenia majątkowe i osobowe.
- Podatki. Rodzaje podatków. Podatki bezpośrednie i pośrednie. Podatek dochodowy, VAT, akcyza, podatek od czynności cywilnoprawnych. Deklaracje podatkowe. Roczne rozliczenia podatku dochodowego od osób fizycznych. Wspólne opodatkowanie, podwójne opodatkowanie. Opodatkowanie dochodów z pracy. Ulgi w podatku dochodowym od osób fizycznych. Zaliczki na podatek dochodowy. Roczne rozliczenie podatku dochodowego.
- Problemy współczesnych gospodarek rynkowych. Inflacja – pojęcie, rodzaje. Rynek pracy. Bezrobocie – przyczyny i skutki. Przeciwdziałanie bezrobociu – aktywne i pasywne.

3.5 Przedsiębiorstwo

- Planowanie i działanie. Zarządzanie małą firmą. Biznesplan jako narzędzie planowania w nowoczesnej firmie.
- Działaj zgodnie z prawem. Pojęcie, cechy i cele przedsiębiorstw. Formy organizacyjno-prawne. Działalność gospodarcza osób fizycznych. Spółki prawa handlowego. Formalnoprawne aspekty podejmowania działalności gospodarczej. Podstawy prawa gospodarczego i podatkowego.
- Zdobyć kapitał. Majątek firmy. Finansowanie firmy. Planowanie finansowe. Dokumentacja finansowa. Zasady rozliczeń finansowych.
- Marketing a sukces na rynku. Pierwsze kroki z marketingiem. Komunikacja marketingowa.

3.6 Szukam pracy

- Aktywne poszukiwanie pracy. Rola pracy w gospodarce i społeczeństwie. Sens pracy. Praca jako wartość. Sens inwestowania w siebie. Rozwój własnej osobowości. Instytucje pomagające poszukującym pracy. Formy pomocy bezrobotnym. Metody poszukiwania pracy. Praca na odległość. List motywacyjny, curriculum vitae (CV). Rozmowa kwalifikacyjna
- Zatrudnienie. Podstawy prawne zatrudnienia. Umowa o pracę. Umowy cywilnoprawne. Prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy. Bezpieczeństwo i higiena pracy. Wynagrodzenie za pracę. Płaca i jej funkcje. Specyfika pracy osób niepełnosprawnych.

3.7 Działaj lokalnie

- Samorząd terytorialny. Organy samorządu terytorialnego i ich kompetencje. Budżet samorządowy. Podatki lokalne. Działalność samorządu terytorialnego.
- Przedsiębiorczość lokalna. Przedsiębiorczość rodzinna. Rodzaje usług na rynku lokalnym. Przedsiębiorstwa lokalne. Potencjał gospodarczy regionu. Lokalny rynek pracy.
- Inicjatywy lokalne. Organizacje samorządowe. Wolontariat. Projekty realizowane przez organizacje lokalne

3.8 Integracja i globalizacja

- Integracja gospodarcza – przyczyny i rodzaje. Typy integracji gospodarczej. Strefa wolnego handlu, unia celna, wspólny rynek, unia gospodarcza i walutowa.
- Unia Europejska jako ugrupowanie ponadnarodowe. Rys historyczny tworzenia wspólnego rynku. Cele Unii Europejskiej. Główne organy Wspólnoty. Wspólna polityka rolna, fundusze i budżet Unii Europejskiej. Euro jako pieniądz zjednoczonej Europy.
- Proces integracji z Unią Europejską. Korzyści i koszty przystąpienia Polski do UE. Poziom życia w UE. Unijny rynek pracy.
- Globalizacja gospodarki. Przyczyny i przejawy globalizacji. Działalność firm ponadnarodowych i ich wpływ na kondycję polskich przedsiębiorstw. Handel zagraniczny.

4 Procedury osiągnięcia celów

4.1 Postulaty metodyczne

W realizacji programu mogą być stosowane wszystkie metody i formy pracy dydaktycznej charakterystyczne dla podstaw przedsiębiorczości. Konieczne jest przy tym stosowanie przez nauczyciela określonych zasad postępowania:

1. Tworzenie sytuacji sprzyjających aktywności i samodzielności uczniów w zdobywaniu i porządkowaniu wiedzy i umiejętności praktycznych. Uczniowie powinni dostrzegać w stawianych zagadnieniach elementy nowe, nieznane, problemy otwarte, możliwości alternatywnych rozwiązań, skłaniających do podejmowania własnych poszukiwań, wyrażania własnych sądów o problemach i zjawiskach społeczno-gospodarczych. Realizację tego postulatu umożliwi wykorzystywanie aktywizujących metod nauczania.
2. Tworzenie sytuacji współdziałania uczniów w zdobywaniu wiedzy, rozwiązywaniu problemów, formułowaniu wniosków i uzasadnień. Praca zespołowa sprzyja wymianie i kumulowaniu doświadczeń, daje możliwości uczestnictwa uczniom nieśmiałym, tworzy społeczny kontekst kształtowanym umiejętnościom. W niniejszym kontekście pożytkować należy rozwiązania znane z metodyki nauczania w zespole. Szczególnie warto polecić tu metodę projektów.
3. Odnoszenie treści programowych do obserwacji, doświadczeń wyniesionych przez młodzież z życia codziennego, pod wpływem różnych źródeł informacji. Wprowadzanie treści teoretycznych należy powiązać z konkretnymi przykładami.
4. Tworzenie sytuacji sprzyjających kształtowaniu umiejętności prowadzenia dyskusji, polemizowania, samodzielnego referowania zagadnienia itp.
5. Tworzenie klimatu aprobaty dla samodzielnego myślenia, odwagi intelektualnej i rzetelności argumentacji. Konieczne jest nie tylko akcentowanie aktywnego zachowania ucznia, tzn. samodzielnego wyszukiwania informacji i rozwiązywania zadań, ale i zagwarantowanie mu prawa do podejmowania wielu prób, eksperymentowania i błędzenia. Oznacza to oczywiście stosowanie odmiennych procedur oceniających – premiowanie aktywności, pomysłowości, oryginalności, a nie tylko poprawności.

Zaakcentować należy konieczność umożliwienia młodzieży kontaktu z ludźmi reprezentującymi określone dziedziny życia społeczno-gospodarczego i rozmaite zawody, np. przedstawicielem wydziału inicjatyw gospodarczych lub pokrewnego gminy lub/i powiatu, rzemieślnikiem, lokalnym przedsiębiorcą, właścicielem średniej wielkości gospodarstwa rolnego, księgowym, doradcą podatkowym. Standardem powinna być wycieczka do powiatowego urzędu pracy, wywiad z przedstawicielami administracji pracy i spraw socjalnych.

4.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych

LP	Nazwa rozdziału	Orientacyjna liczba godzin
1.	Być przedsiębiorczym	8
2.	Negocjacje i mediacje	6
3.	Gospodarka rynkowa	8
4.	Państwo a gospodarka	10
5.	Przedsiębiorstwo	15
6.	Szukam pracy	10
7.	Działaj lokalnie	7
8.	Integracja i globalizacja	8
Razem 36 tygodni x 2 godziny		72

4.3 Metody preferowane w dydaktyce

Wśród metod kształcenia stosowanych na lekcjach podstaw przedsiębiorczości wyróżnić można:

1. Metody asymilacji wiedzy, to znaczy metody oparte na posługiwaniu się słowem mówionym i pisany:
  - wykład,
  - rozmowa nauczająca,
  - praca z tekstem (w tym praca z tekstem aktu normatywnego).
2. Metody samodzielnego uczenia się, to znaczy metody samodzielnego dochodzenia przez ucznia do wiedzy i konkretnych umiejętności formalnych i praktycznych:
  - dyskusja – uporządkowana wymiana poglądów na dany temat,
  - obserwacja i pomiar – planowe i świadome spostrzeganie przedmiotów, zjawisk i procesów (np. badania sondażowe i ankietowe), - ćwiczenia kształtujące formalnie – ćwiczenia w rozumowaniu (zwiększanie sprawności we wnioskowaniu o rzeczywistości ekonomiczno-społecznej, np. myślenie algorytmiczne, indukcyjne, dedukcyjne; ćwiczenia kształtujące formalnie są jednocześnie integralną częścią innych metod dydaktycznych),
  - ćwiczenia retoryczne (zwiększanie sprawności w poprawnym wypowiedaniu się na tematy ekonomiczno-społeczne), ćwiczenia wyobraźni (ćwiczenie wyobraźni odtwórczej np. czytanie diagramów, wykresów),
  - metoda problemowa – tworzenie i rozwiązywanie sytuacji problemowej, dyskusja wyników, uogólnienie wniosków,
  - gry dydaktyczne – burza mózgów (fabryka pomysłów), gra sytuacyjna (metoda przypadków - analiza przypadku charakterystycznego dla dużej grupy zdarzeń),
  - gra symulacyjna (inscenizacja), metoda seminaryjna.
3. Metody oparte na bezpośrednich kontaktach społecznych:
  - spotkanie,
  - wywiad,
  - wycieczka dydaktyczna,
  - obserwacja uczestnicząca.
4. Metody aktywizujące, będące twórczym rozwinięciem metod standardowych:
  - drzewo decyzyjne – graficzny zapis analizy procesu podejmowania decyzji;
  - debata – analiza argumentów „za” i „przeciw”;
  - metaplan - plastyczny zapis dyskusji, tworzący z jednej strony plakat, z drugiej

- graficzny, skrócony plan narady;
  - symulacja – wchodzenie w rolę (metoda przydatna zwłaszcza przy inscenizowaniu rozmowy kwalifikacyjnej z potencjalnym pracodawcą – uczniowie mogą wchodzić w różne role społeczne: pracodawcy, pracobiorcy, menedżera), zaletą jest możliwość płynnego kształtowania przebiegu akcji;
  - metoda video live – rejestracja na kasecie wideo zachowań uczestników odgrywających ustalone wcześniej role, pozwalająca na konfrontację z własnymi nawykami i wadami;
  - dyskusja panelowa – wyznaczone osoby lub zaproszeni kompetentni goście dyskutują na dany temat, także z aktywnym udziałem widowni, jaką jest klasa;
  - dyskusja punktowana itp.
5. Metoda projektu polega na wykonaniu przez uczniów zadań obejmujących daną partię materiału, poprzez samodzielne sformułowanie tematu i samodzielne poszukiwanie rozwiązań, pod dyskretną opieką nauczyciela. Metoda projektów rozwija samodzielne myślenie i kreatywność uczniów, ale wymaga jednocześnie starannego przygotowania ze strony nauczyciela. Projekty mogą obejmować różne pod względem objętości partie materiału i mogą być wykonywane przez kilka dni lub tygodni. Wynikiem pracy ucznia lub grupy uczniów jest pisemny raport. Winien być w nim za warty opis rozwiązania postawionego problemu, obejmujący m.in. analizę, której przeprowadzenie implikowało wybór danego rozwiązania, obliczenia (jeżeli są konieczne), opis badań (jeżeli były prowadzone) oraz stronę tytułową, spis treści i wykaz wykorzystanej literatury. Po wykonaniu projektu następuje jego prezentacja na forum klasy przez pojedynczych uczniów lub zespoły. Prezentacja powinna wywołać w klasie dyskusję nad przyjętymi rozwiązaniami. Całość powinna przebiegać pod merytoryczną opieką nauczyciela. Oceniana jest zarówno merytoryczna treść projektu, jak i jego forma oraz sposób prezentacji. Ocenie wreszcie może podlegać zarówno projekt jako całość, jak i wszystkie fazy jego realizacji.

Realizacja niniejszego programu zakłada twórcze uczestnictwo ucznia w procesie nauczania, dlatego powinny być preferowane metody aktywizujące, realizowane w trakcie nauczania wielostronnego, z wykorzystaniem technik multimedialnych. Bardzo pożądane są prezentacje programów komputerowych (np. Jak wypełniać PIT).

4.4 Środki dydaktyczne

Podstawowym środkiem dydaktycznym, wprowadzającym ucznia w problematykę zajęć, inspirującym do poszukiwania szerszych informacji, kierującym jego aktywności poznawczą, powinien być podręcznik Pacewicz A., Merta T. (red.), *Z ekonomią na Ty*. Towarzyszyć mu powinna bogata oferta literatury popularnonaukowej. Z innych publikacji wymienić warto: Belka M. (red.), *Ekonomia stosowana, podręcznik do podstaw przedsiębiorczości*.

Do realizacji programu niezbędne są teksty źródłowe, zawierające fragmenty podstawowych aktów prawnych regulujących życie gospodarcze (Kodeks cywilny, Kodeks postępowania administracyjnego, Prawo działalności gospodarczej, Kodeks spółek handlowych, Ordynacja podatkowa i inne). Przydatnym środkiem dydaktycznym mogą być materiały publikowane w prasie, np. rubryki ekonomiczno-prawne pism codziennych np. zielone i żółte strony w „Rzeczpospolitej”. Korzystać można także z materiałów promocyjnych, wydawanych przez urzędy wojewódzkie i powiatowe, przede wszystkim wydziały inicjatyw gospodarczych i przekształceń własnościowych, urzędy pracy itp.

Cenny źródłem wiedzy i informacji powinien być także portal edukacyjny Narodowego Banku Polskiego – nbportal.pl

4.5 Spis wykorzystywanej literatury

- [1] Bień W., *Rynek papierów wartościowych*, Difin, Warszawa 2004.
- [2] Bień W., *Zarządzanie finansami przedsiębiorstwa*, Difin, Warszawa 2008.
- [3] Drucker P. F., *Menedżer skuteczny*, MT Biznes; Warszawa 2007.
- [4] Gierszewska G., Romanowska M., *Analiza strategiczna przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa 2009, wyd. III.
- [5] Jabłonowska L., Winch S., Wachowiak P., *Prezentacja profesjonalna*, Difin, Warszawa 2008.
- [6] Kotler Ph., *Marketing*, Rebis, Poznań 2008.
- [7] Król H. Ludwiczynski A. (red.), *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, PWN Warszawa 2006.
- [8] *Leksykon Zarządzania*, Difin, Warszawa 2004.
- [9] Milewski R., Kwiatkowski E., *Podstawy ekonomii*, Wydawnictwa Naukowe PWN, Warszawa 2008
- [10] Obłój K., *Strategia organizacji. W poszukiwaniu trwałej przewagi konkurencyjnej*, PWE, Warszawa 2006.
- [11] Pawlak Z., *Biznes plan. Zastosowania i przykłady*, Poltext, Warszawa 2006.
- [12] Pierścionek Z., *Strategie konkurencji i rozwoju przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- [13] Poczowski A., *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, PWE, Warszawa 2007.
- [14] Strużycki M. (red.), *Podstawy zarządzania*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2008.
- [15] Sudoł St., *Przedsiębiorstwo*, PWE, Warszawa 2006, wyd. III.
- [16] Wachowiak P., *Profesjonalny menedżer*, Difin, Warszawa 2001.
- [17] Winch A., Winch S., *Negocjacje*, Difin, Warszawa 2005.
- [18] Zimniewicz K., *Współczesne koncepcje i metody zarządzania*, PWE, Warszawa 2009.

Czasopisma: „Harvard Business Review Polska”, „Personel”, „Przegląd organizacji”, „Organizacja i kierowanie”, „e-mentor”, „Puls Biznesu”, „Parkiet”, „Forbes”, „Marketing i Rynek”, „Media&Marketing”

oraz strony biznesowe: „Gazety Prawnej”, „Rzeczpospolitej”, „Gazety Wyborczej” lub „Dziennika”

Akty prawne dotyczące prowadzenia działalności gospodarczej, w tym:

1. Kodeks spółek handlowych
2. Kodeks pracy
3. Kodeks cywilny
4. Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej

Roczniki statystyczne GUS.

4.6 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

1. Podręczna biblioteczka przedmiotowa, zawierająca przede wszystkim: komplet szkolnych słowników pojęć ekonomicznych, encyklopedię biznesu, rocznik statystyczny.
2. Egzemplarze popularnych czasopism społeczno-ekonomicznych itp. Oferta winna być stale wzbogacana i aktualizowana.
3. Kamera wideo
4. Rzutnik multimedialny.
5. Podręczna wideoteka (także DVD) przedmiotowa.
6. Flipchart – stojak z papierem wielkoformatowym, na którym kolorowymi pisakami można ilustrować na żywo każdą wypowiedź, niezbędny zwłaszcza w przypadku metaplanu.
7. Tablica suchościeralna lub tablica samokopiująca.
8. Multimedialne stanowisko komputerowe (koniecznie skaner), służące do prezentacji danych.

5 Opis założonych osiągnięć ucznia

5.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Wiadomości na poziom podstawowy Uczeń potrafi:	Wiadomości na poziom ponadpodstawowy Uczeń potrafi:
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać pojęcie przedsiębiorczość, - wskazywać cechy osoby przedsiębiorczej, - określać własne cechy przedsiębiorcze, - wymieniać pozytywne i negatywne za i przeciw prowadzenia własnej firmy	<ul style="list-style-type: none"> - określać i analizować swoje cechy przedsiębiorcze, - analizować i ocenić możliwość kreowania własnej przedsiębiorczości, - dobierać aktywność zawodową do profilu osobowości, - analizować sposoby zmniejszenia ryzyka niepowodzenia własnej firmy.
<ul style="list-style-type: none"> - posługiwać się pojęciem osobowość człowieka, - podać cechy i typy osobowości, - wymieniać typy temperamentów i koncepcji psychologicznych człowieka.	<ul style="list-style-type: none"> - porównywać poszczególne rodzaje cech i typów osobowości, - analizować typy temperamentów i koncepcji psychologicznych człowieka, - dokonać trafnej oceny własnej osobowości, temperamentu z możliwością wykorzystania tych cech w życiu zawodowym,
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać: konflikt, frustracja, stres, - podawać źródła stresu i skuteczne techniki antystresowe.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować poszczególne źródła stresu, - sklasyfikować czynniki stresogenne.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać etapy poznawania własnej osobowości, - definiować analizę SWOT, - podawać poszczególne dane analizy.	<ul style="list-style-type: none"> - weryfikować i pozytywnie kreować swoją osobowość, - planowanie własnych działań i ocena ich efektywności, - analizować zdolność do wyznaczania sobie celów i ich realizacji
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie motywacja, - charakteryzować proces mechanizmu motywacyjnego, - wymieniać i scharakteryzować podstawowe narzędzia motywacji	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać zasady skutecznej motywacji, - dobierać odpowiednie narzędzia motywacji do określonej sytuacji.
<ul style="list-style-type: none"> - definiuje pojęcie innowacyjność, - określa cechy osób innowacyjnych w działaniu	<ul style="list-style-type: none"> - analizuje możliwości dokonywania trafnych wyborów zmian, - definiuje problem i poszukuje rozwiązań, potrafi dokonać wyboru najlepszych pomysłów i konsekwentnie je realizować.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać podział potrzeb człowieka wg. A. Masłowa, - wymieniać potrzeby wyższego i niższego rzędu, - podawać motywy aktywności człowieka.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować potrzeby niższego i wyższego rzędu, - analizować motywy w pracy zawodowej oraz działalności gospodarczej,
<ul style="list-style-type: none"> - interpretować struktury grup społecznych, - wymieniać grupy i podawać ich klasyfikację, - wskazywać rodzaje grup społecznych.	<ul style="list-style-type: none"> - podawać przykłady znanych z życia grup społecznych, - wykazać się znajomością cech dobrej grupy

<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie inicjatywność, - podawać pojęcia osoby kreatywnej, asertywnej, - wymieniać cechy lidera oraz zasady kierowania grupą	<ul style="list-style-type: none"> - posługiwać się pojęciami inicjatywność, asertywność, kreatywność, - dokonywać prawidłowego wyboru zachowania inicjatywnego, asertywnego i kreatywnego, - analizować cechy lidera
<ul style="list-style-type: none"> - podawać schemat komunikacji, - podawać zasady prowadzenia dyskusji i debaty, - definiować pojęcie debata, dyskusja,	<ul style="list-style-type: none"> - przytaczać cechy dobrego wystąpienia, - analizować elementy komunikacji interpersonalnej, - omówić wysłuchaną debatę, wskazać jej pozytywne i negatywne cechy.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej, - rozpoznawać emocje na podstawie mimiki, gestykulacji, postawy ciała, - wymieniać zasady skutecznego porozumiewania, - wymieniać techniki aktywnego słuchania i przekazywania informacji.	<ul style="list-style-type: none"> - identyfikować poszczególne zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej, - przeciwdziałać barierom komunikacyjnym w określonych sytuacjach,
<ul style="list-style-type: none"> - przygotować się do prezentacji, - kierować czasem prezentacji i dobrać odpowiednie zachowanie w trakcie prezentacji, - wskazać popełnione błędy.	<ul style="list-style-type: none"> - przygotować prezentację wizualną, - odpowiednio pracować głosem w trakcie prezentacji, - odpowiedzieć w prawidłowy sposób na pytania zadawane po wygłoszeniu prezentacji
<ul style="list-style-type: none"> - podawać przyczyny powstawania konfliktów, - podawać rodzaje konfliktów, - definiować negocjacje, mediacje, arbitraż czyli sąd rozjemczy.	<ul style="list-style-type: none"> - sklasyfikować przyczyny konfliktów, - przeciwdziałać czynnikom konfliktowym, - tworzyć warunki sprzyjające dobrej negocjacji, - analizować możliwości korzystania z pomocy arbitra.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie gospodarki, - klasyfikować system ekonomiczny, - posługiwać się pojęciem konsumenta, producenta, - opisać podmioty rynku i ich rolę w gospodarce, - wyjaśniać rolę producenta i konsumenta.	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować zasoby występujące w gospodarce, - scharakteryzować proces okrężnego obiegu dochodów.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować rynek, - sklasyfikować poszczególne rynki wg. przyjętego kryterium, - definiować alokacja dóbr, transakcja, konkurencja.	<ul style="list-style-type: none"> - rozróżniać poszczególne rynki, - mówić kwestię wykorzystania zasobów i alokacji dóbr w gospodarce rynkowej, - podawać cechy „zdrowej” konkurencji
<ul style="list-style-type: none"> - podawać pojęcie popyt i prawo popytu, - podawać pojęcie podaży i prawo podaży, - wyjaśnić rolę równowagi rynkowej,	<ul style="list-style-type: none"> - rysować krzywe popytu i podaży, - analizuje regulatory rynku i równowagę rynkową, - scharakteryzować równowagę pomiędzy popytem i podażą
<ul style="list-style-type: none"> - podawać mechanizm funkcjonowania gospodarki rynkowej, - wymieniać cechy wolnej przedsiębiorczości - definiować konkurencję i system cen.	<ul style="list-style-type: none"> - analizuje cechy wolnej przedsiębiorczości, konkurencji i systemu cen, - przygotować analizę cen wybranego produktu.
<ul style="list-style-type: none"> - podaje przykłady oddziaływania ekonomicznego na gospodarkę, - podawać normy etyczne stosowane na rynku, - definiować nieuczciwą reklamę i dumping.	<ul style="list-style-type: none"> - analizuje bodźce ekonomiczne wpływające na zachowanie przedsiębiorców, - analizuje na przykładach różne zachowania etyczne i nie etyczne, - wymieniać i scharakteryzować przykłady nieuczciwej reklamy i dumpingu.
<ul style="list-style-type: none"> - opisać funkcje państwa, - wymieniać instytucje państwowe,	<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać narzędzia za pomocą których państwo wpływa na życie gospodarcze, - analizować wady i zalety interwencjonizmu państwa
<ul style="list-style-type: none"> - posługuje się pojęciem: PKB, PNB, koniunktura, recesja, stagnacja,	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić różnice pomiędzy poszczególnymi miernikami wzrostu gospodarczego,

<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzować zjawisko rozwoju gospodarczego, - opisać tempo wzrostu gospodarczego w kraju.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować cykl koniunkturalny i przyczyny zmian cyklu koniunkturalnego w Polsce i na świecie, - analizować dane statystyczne.
<ul style="list-style-type: none"> - wybierać z tekstów najważniejsze informacje dotyczące kryzysu, - analizować poszczególne dane prasowe.	<ul style="list-style-type: none"> - wykazać się zdolnością pracy na komputerze i wyszukiwaniem danych, - komentować obecną sytuację gospodarczą w kraju i na świecie,
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie inflacji i deflacji, - podawać przyczyny inflacji, - odróżniać inflację kosztową i popytową, - charakteryzować pojęcie hiperinflacji, inflacja galopująca, krocząca i pełzająca, - obliczyć wskaźnik inflacji,	<ul style="list-style-type: none"> - analizować sposoby walki z inflacją, - przedstawiać skutki inflacji dla gospodarki narodowej, - wyjaśniać monetarny charakter inflacji.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać rolę pieniądza w gospodarce, - podawać formy pieniądza, - wymieniać rodzaje pieniądza gotówkowego i bezgotówkowego.	<ul style="list-style-type: none"> - podać i scharakteryzować motywy popytu na pieniądź, - opisać rolę rezerw obowiązkowych, - analizować narzędzia polityki monetarnej
<ul style="list-style-type: none"> - podawać zadania budżetu domowego, - podawać źródła dochodów w gospodarstwie domowym, - określać wydatki i dochody w różnych okresach	<ul style="list-style-type: none"> - wskazać sposoby racjonalnego gospodarowania środkami finansowymi przez gospodarstwo domowe, - zidentyfikować ryzyka związane z wpadnięciem w spiralę zadłużenia.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać klasyfikację przedsiębiorstw, - definiować działalność gospodarczą,	<ul style="list-style-type: none"> - analizować różne podziały i klasyfikować przedsiębiorstwa, - podawać kryteria podziału przedsiębiorstw
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać formy organizacyjno prawne przedsiębiorstw, - definiować osobę fizyczną i prawną	<ul style="list-style-type: none"> - analizować poszczególne formy przedsiębiorstw wg sektora własności
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać rodzaje spółek, - podawać podstawowe podziały spółek, - podawać najważniejsze informacje dotyczące spółek handlowych.	<ul style="list-style-type: none"> - porównywać poszczególne spółki pod względem różnych cech, - potrafić wymienić przykłady spółek występujących na rynku lokalnym i regionalnym, analizować firmy.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie spółdzielni, - charakteryzować zasady funkcjonowania spółdzielni i prawa spółdzielcze, - wymieniać podstawowe przedsiębiorstwa państwowe i podawać zasady ich funkcjonowania.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować poszczególne spółdzielnie, - porównywać zasady funkcjonowania przedsiębiorstwa państwowego i spółdzielni,
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać źródła kapitału, - podawać klasyfikację poszczególnych rodzajów kapitału, - wymieniać kapitał własny i obcy.	<ul style="list-style-type: none"> - określać przydatność poszczególnych rodzajów finansowania pod kontem skali i rodzaju działalności, - scharakteryzować wady i zalety różnych form finansowania działalności gospodarczej.
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać rodzaje zasobów majątku przedsiębiorstwa, - podawać elementy wchodzące w skład majątku trwałego i obrotowego.	<ul style="list-style-type: none"> - Porównać wartości niematerialne i prawne, kapitały własne i obce,
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać instytucje do których należy się zgłosić, oraz podaje dokumenty jakie należy wypełnić - analizować podstawowe przepisy dotyczących rejestracji firmy,	<ul style="list-style-type: none"> - wypełniać podstawowe druki dokumentów, - wybrać działalność, która ma szansę na sukces
<ul style="list-style-type: none"> - podać celowość sporządzania biznesplanu. - wymieniać główne zasady sporządzania biznesplanu, - wyjaśniać pojęcie modelu biznesowego	<ul style="list-style-type: none"> - podawać zasady budowy biznesplanu, - wymieniać źródła informacji potrzebnych do stworzenia biznesplanu,

<ul style="list-style-type: none"> - przygotować się do publicznej prezentacji swojej firmy, - dobrać odpowiednie zachowanie podczas prezentacji, - wskazać ewentualne zalety i wady pomysłu.	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić prezentację swojego pomysłu, - odpowiadać na zadawane pytania, - bronić swoich przekonań i swojego pomysłu, - dokonać samooceny swojego pomysłu ze wskazaniem wyraźnej potrzeby tego rodzaju działalności (analiza rynku lokalnego), - zanalizować i ocenić ryzyko podejmowania tej działalności.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować poszczególne rodzaje rozliczeń, - podawać rodzaje rozliczeń gotówkowych, - podawać rodzaje rozliczeń bezgotówkowych,	<ul style="list-style-type: none"> - porównywać poszczególne rodzaje rozliczeń, - wskazywać najpopularniejsze formy rozliczeń finansowych, - wypełniać druki wpłat, polecenia przelewu, czeku rozrachunkowego, zdobyć w banku odpowiedni formularz, - analizuje różnice w rozliczeniach.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie kosztów i przychodów, - podawać pojęcie rachunku zysku i strat, - podawać przykłady kosztów stałych i zmiennych.	<ul style="list-style-type: none"> - podawać koszty potrzebne do rozpoczęcia działalności w swojej specjalizacji, zawodzie, - analizować wynik finansowy wybranego przedsiębiorstwa, - analizować możliwości przychodów w swoim zawodzie,
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać rodzaje struktur państwowych, - charakteryzować rodzaje konkurencji, - podaje zasady funkcjonowania kartelu.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować poszczególne rodzaje konkurencji, - wybierać najlepsze formy konkurencji na rynku, - podać przykłady konkurencji zakładów o podobnych produktach,
<ul style="list-style-type: none"> - podawać zasady polityki antymonopolowej, - wymieniać rodzaje praktyk monopolistycznych i ich oddziaływania na rynek.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować warunki konkurencji monopolistycznej, - porównuje aspekty prawne polityki antymonopolowej.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać rodzaje banków, - wymieniać zasady działania banków, - przedstawiać rolę NBP jako banku centralnego, - wymieniać zadania polityki pieniężnej.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować zadania instytucji odpowiadającej za stabilność systemu finansowego, - analizować rolę RPP w systemie finansowym, - omówić kwestię niezależności banku centralnego.
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać rodzaje usług bankowych, - wymieniać rodzaje lokat oferowanych przez banki ze względu na czas ich zakładania, - podawać podstawowe zadania banku dotyczące obsługi konta osobistego	<ul style="list-style-type: none"> - analiza usług różnych banków, - analizować taryfy opłat za operacje w różnych bankach, - wybierać najkorzystniejsze oferty kredytowe na rynku. - wypełniać druk założenia konta osobistego ROR w wybranym banku
<ul style="list-style-type: none"> - podawać rodzaje kredytów, - wymieniać zasady przyznawania kredytu, oraz formy zabezpieczeń, - wymieniać cele zabezpieczeń hipotecznych.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować ofert kredytowych w różnych bankach, - wypełniać przykładowy druk umowy kredytowej, jako kredytobiorca i poręczyciel, - znać odpowiedzialność kredytobiorcy i poręczyciela.
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować podstawowe instrumenty rynku kapitałowego: akcje i obligacje, - opisać rolę Giełdy Papierów Wartościowych, - podać możliwości inwestycji na giełdzie, - objaśniać zjawisko hossy i bessy,	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać na czym polega ryzyko inwestycji na rynku kapitałowym, - scharakteryzować opcje i kontrakty terminowe, - wymieniać wskaźniki GPW.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać pojęcie papierów wartościowych, - wymieniać poznane papiery wartościowe, - scharakteryzować akcje zwykłe i uprzywilejowane	<ul style="list-style-type: none"> - analizować zasady obrotu papierami wartościowymi, - analizować notowania giełdowe, - podawać instytucje emitujące akcje i obligacje skarbowe, podać cel ich emisji.

<ul style="list-style-type: none"> - posługiwać się pojęciami: oszczędności, kapitał, lokata, akcja, dywidenda, obligacja, lokata rzeczowa, - scharakteryzować ryzyko różnych form lokowania własnych oszczędności.	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić wady i zalety różnych form oszczędzania w przypadku wzrostu, bądź spadku inflacji, - scharakteryzować cechy dobrej lokaty, - wykazać zalety lokowania pieniędzy, a nie gromadzenia ich w domu, - wskazać najbardziej efektywne formy lokowania pieniędzy.
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać pojęcie ubezpieczenia, - wymieniać poznane ubezpieczenia, - podawać rodzaje ubezpieczeń, - podawać konieczność istnienia ubezpieczeń i rolę Zakładu Ubezpieczeń społecznych - analizować poszczególne rodzaje ubezpieczeń społecznych.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować celowość ubezpieczeń, - wyjaśniać różnice pomiędzy różnymi modelami ubezpieczeń, - opisać rolę trzeciego filaru ubezpieczeń, - wskazać alternatywne możliwości zabezpieczenia przyszłości, - ocenić wpływ zmian demograficznych na przyszłą emeryturę.
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać ubezpieczenia dobrowolne, - podawać zasady wykupienia polisy, - podawać zasady pracowniczych programów emerytalnych.	<ul style="list-style-type: none"> - porównać różne rodzaje dobrowolnych ubezpieczeń, - analizować różne polisy, - wskazywać zalety i wady ubezpieczeń dodatkowych.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać pojęcie państwo, - definiować funkcję zewnętrzną i wewnętrzną państwa, - podawać przykłady dóbr publicznych, - charakteryzować poszczególne funkcje państwa.	<ul style="list-style-type: none"> - porównywać zmiany roli państwa z historii i teraźniejszości, - analizować wady i zalety poszczególnych funkcji państwa w odniesieniu do obecnej sytuacji,
<ul style="list-style-type: none"> - podawać wpływ inwestycji i dotacji państwowych, - definiować źródła dochodów państwa, - podawać przykłady inwestycji państwowych, -	<ul style="list-style-type: none"> - analizować wpływ inwestycji i dotacji państwowych na gospodarkę, - ocenić skuteczność wybranych form interwencjonizmu państwowego, - analizować protekcjonizm jako ochronę rynku krajowego przed konkurencją zagraniczną.
<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzować sejm, - charakteryzować senat, - podawać zadania prezydenta, premiera i rady ministrów, - wyjaśniać zasadę wolnych wyborów.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować zadania poszczególnych osób w rządzie, - podawać zasady głosowania w sejmie i senacie, oraz przyjmowanie ustaw.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać pojęcie budżet państwa, - charakteryzować poszczególne funkcje, - wymieniać zasady polityki budżetowej, - definiować pojęcie podatku.	<ul style="list-style-type: none"> - porównywać różne funkcje państwa, - wskazywać zasady planowania i sporządzania, oraz zatwierdzania budżetu państwa,
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać źródła dochodu budżetu państwa, - scharakteryzować typy podatków, - podawać różnice między progresywną a liniową skalą podatkową, - wskazać zadania finansowane przez budżet, - objaśniać pojęcie deficytu budżetowego i długu publicznego.	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać różnice między poszczególnymi rodzajami podatków, - wskazać źródła finansowania deficytu budżetowego, - analizować powstanie długu publicznego.
<ul style="list-style-type: none"> - omawiać budżet jednostek samorządowych, - wymieniać przykłady mienia komunalnego, - wskazywać najważniejsze wydatki gmin	<ul style="list-style-type: none"> - analizować przykładowy budżet gminy, - skorzystać ze strony internetowej BIP, dotyczące własnej gminy i jej wydatków,
<ul style="list-style-type: none"> - podawać zasady opodatkowania, - podawać stawki podatkowe VAT, - wyjaśniać zasady rozliczeń finansowych osób fizycznych i przedsiębiorstw	<ul style="list-style-type: none"> - analizować i przetwarzać dane liczbowe do wypełnienia deklaracji podatkowej,

<ul style="list-style-type: none"> - podawać korzyści i zagrożenia płynące z reklamy, - analizować strategie reklamowe przedsiębiorstw.	<ul style="list-style-type: none"> - dokonać analizy występujących reklam, - ocenić jej wpływ na przeciętnego Polaka,
<ul style="list-style-type: none"> - planować reklamę własnej firmy, - wymyślać reklamę własnej firmy, - przygotować prezentację i omawiać proces jej powstania.	<ul style="list-style-type: none"> - przygotować reklamę w formie prezentacji multimedialnej, - odpowiadać na pytania widzów.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie konsument, - wymieniać i określać podstawowe prawa konsumenta, - przedstawiać zadania poszczególnych instytucji chroniących praw konsumenta.	<ul style="list-style-type: none"> - porównać czas gwarancji udzielanej na różne artykuły, - weryfikować dane wynikające z gwarancji ostatnio zakupionego produktu i wynikające z niej prawa, a także ograniczenia.
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać pojęcie praca, - wyjaśniać pojęcie kodeks pracy, - wymieniać podstawowe zadania prawa pracy, - znać obowiązki pracodawcy i pracownika, - omawiać cechy dobrego pracownika w swoim zawodzie, - znać zasady bezpieczeństwa i higieny pracy.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować wybrane przepisy dotyczące pracownika i pracodawcy, - przedstawiać podstawowe zadania PIP, - stosować się do przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy.
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać rodzaje umów regulujących zatrudnienie, - podawać zasady zawierania umów, - wskazywać zalety umowy na czas nieokreślony,	<ul style="list-style-type: none"> - analizować poszczególne umowy i ich korzyści dla pracownika, - porównywać poszczególne umowy korzystając z różnych wzorów umów, - charakteryzować samozatrudnienie jako nowa forma wykonywania pracy.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie kodeks cywilny, umowa cywilnoprawna, - porównać umowę o dzieło i zlecenie, - podawać zasady zawierania umowy o dzieło i umowy zlecenie.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować porównawczo różne formy zatrudnienia, - dokonać wyboru najlepszej formy zatrudnienia z punktu widzenia swojego zawodu.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie rynku pracy, - posługiwać się pojęciem podaży pracy, popyt na pracę, bezrobocie.	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać zależność ilości zakładów produkcyjnych i firm a podażą na rynku pracy w najbliższym otoczeniu, - wykazać się znajomością danych o bezrobociu z PUP w regionie, - scharakteryzować bezrobocie w Polsce.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie związków zawodowych, - podawać zadania związków zawodowych, - wymieniać cele protestów i strajków.	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać wpływ związków zawodowych na rynek pracy, - wyjaśniać na czym polega specyfika rynku pracy.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać poznane instytucje wspierające zatrudnienie, - wyjaśniać dlaczego warto skorzystać z ofert doradców, - omawiać zadania urzędu pracy, - analizować aktywne metody poszukiwania pracy.	<ul style="list-style-type: none"> - porównywać biura pośredniczące w poszukiwaniu pracy, - przygotować własną ofertę pracy do wielu zakładów, - przeprowadzać analizę różnych ofert pracy z różnych źródeł,
<ul style="list-style-type: none"> - podawać zasady napisania podania o przyjęcie do pracy, - wymieniać najważniejsze elementy CV, - napisać podanie i CV, - wykazać się umiejętnością sporządzania dokumentów związanych z poszukiwaniem pracy.	<ul style="list-style-type: none"> - wykonać wszystkie dokumenty rekrutacyjne na komputerze, - podawać zasady przygotowania się do rozmowy kwalifikacyjnej, - wystąpić w roli pracownika starającego się o pracę i pracodawcy w trakcie symulacji rozmowy o pracę, - opracować dokumenty do konkretnego ogłoszenia.

<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie wynagrodzenia i okresu rozliczeniowego, - podawać liczbę przysługujących przerw w pracy, - charakteryzować dobę pracowniczą i dni wolne od pracy.	<ul style="list-style-type: none"> - ustalić liczbę przerw w pracy wliczonych do czasu pracy, - charakteryzować warunki pracy i wynagrodzenia w niedziele i święta oraz w porze nocnej, - obliczyć wartość przyszłych dochodów brutto i netto,
<ul style="list-style-type: none"> - podawać pojęcie urlopu, - podawać zasady udzielania urlopu wypoczynkowego, - podawać czas przysługującego urlopu macierzyńskiego, - charakteryzować zasady udzielania urlopu bezpłatnego.	<ul style="list-style-type: none"> - określać prawa do nabycia urlopu wypoczynkowego i określić czas przysługującego urlopu, - podawać warunki odwołania z urlopu,
<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować metody rozwiązania umowy o pracę: na mocy porozumienia stron, z okresem wypowiedzenia i bez okresu wypowiedzenia, - podawać czas wypowiedzenia w zależności od okresu zatrudnienia,	<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzować dokument świadectwa pracy i celowość jego wydania.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie etyki biznesu, - wymieniać rodzaje zachowań etycznych i nieetycznych w biznesie, - wymieniać wady korupcji w biznesie	<ul style="list-style-type: none"> - analizować zasady kreatywnej księgowości, - podawać przykłady z życia nieodpowiedniej odpowiedzialności społecznej za swoje czyny,
<ul style="list-style-type: none"> - podawać przykłady mobbingu i lobbingu, - nazywać odpowiednio zachowania nieetyczne, - wymieniać zadania biur antykorupcyjnych.	<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzować przyczyny mobbingu w miejscu pracy, oraz zasady przeciwdziałania mobbingowi, - wyjaśniać dlaczego w biznesie występuje nieetyczne zachowanie,
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie powiązań gospodarczych, - podawać definicję eksportu i importu, - omawiać swobodę przepływu kapitału.	<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzować transfer technologiczny programów badawczych oraz zakupu licencji, i praw do produkcji określonych towarów, - charakteryzować migrację zarobkową Polaków do innych krajów, - posługiwać się Rocznikiem Statystycznym,
<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzować globalizację gospodarki i jej przyczyny, - wymieniać międzynarodowe organizacje do których należy Polska, - opisać obszary działalności Światowej Organizacji Handlu (WTO), Banku Światowego, Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju	<ul style="list-style-type: none"> - zaprezentować pozytywne efekty globalizacji na przykładzie Polski, - wskazać negatywne efekty globalizacji na przykładzie Polski,
<ul style="list-style-type: none"> - przedstawiać krótko historię integracji europejskiej, - podawać najważniejsze organy UE, i ich zadania: Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, Parlament Europejski, Europejski Trybunał Sprawiedliwości, Sąd Pierwszej Instancji, Trybunał Obrachunkowy	<ul style="list-style-type: none"> - omawiać zadania poszczególnych organów UE, - wyjaśniać znaczenie kryteriów przystąpienia do strefy euro.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać zadania funduszy strukturalnych UE, - podawać zadania EFS, EFRR,	<ul style="list-style-type: none"> - podawać przykłady pomocy oferowanej przedsiębiorcom w Polsce, finansowanej ze środków UE, - podawać przykłady korzyści wynikające z korzystania z funduszy UE na podstawie codziennych doświadczeń.

<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać podstawowe problemy współczesnego świata w oparciu o konkretne przykłady, - podawać zadania ONZ i szanse przewyżczenia problemów ekonomicznych.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować artykuły prasowe na temat problemów ekonomicznych krajów Trzeciego Świata, - zaszczeniać współczucie dla innych potrzebujących pomocy,
<ul style="list-style-type: none"> - objaśniać problemy demograficzne współczesnego świata i Polski, - przeprowadzać analizę danych statystycznych dotyczących liczby mieszkańców w Polsce i na świecie.	<ul style="list-style-type: none"> - kalkulować ilość osób pracujących i osób pobierających renty i emerytury na podstawie danych GUS, - korzystać z różnych możliwości i środków pomocy potrzebującym.

Podczas nauczania podstaw przedsiębiorczości proponuje się następujące kryteria wymagań edukacyjnych, wraz z przypisaniem im odpowiednich stopni:

Skala ocen	Elementy treści nauczania	Ogólne kryteria wymagań edukacyjnych
Niedostateczny	Bezwzględnie konieczne w dalszym toku kształcenia	Uczeń ma bardzo duże braki w zakresie podstawowej wiedzy. Nie rozumie prostych poleceń. Nawet przy pomocy nauczyciela nie potrafi odtworzyć fragmentarycznej wiedzy. Wykazuje brak systematyczności i chęci do nauki.
Dopuszczający	Niezbędne w uczeniu się przedmiotu. Potrzebne w życiu.	Uczeń ma duże braki w opanowaniu podstaw programowych, które jednak nie przekreślają możliwości uzyskania podstawowej wiedzy w ciągu dalszej nauki. Uczeń rozwiązuje (wykonuje) typowe zadania teoretyczne i praktyczne o niewielkim stopniu trudności z pomocą nauczyciela.
Dostateczny	Najważniejsze w uczeniu się przedmiotu. Łatwe dla ucznia nawet mało zdolnego. O niewielkim stopniu złożoności, a więc przystępne. Często powtarzające się w programie nauczania. Dające się wykorzystać w sytuacjach szkolnych i pozaszkolnych. Określone programem nauczania na poziomie nieprzekraczającym wymagań zawartych w podstawie programowej. Głównie proste, uniwersalne umiejętności, w mniejszym zakresie wiadomości.	Uczeń opanował wiadomości i umiejętności określone podstawą programową na danym etapie nauki (w danej klasie). Uczeń rozwiązuje (wykonuje) typowe zadania teoretyczne lub praktyczne o średnim stopniu trudności, często z pomocą nauczyciela.
Dobry	Istotne w strukturze przedmiotu. Bardziej złożone, mniej przystępne aniżeli elementy treści zaliczone do wymagań podstawowych. Przydatne, ale nie niezbędne w opanowaniu treści z przedmiotu ew. innych przedmiotów szkolnych. Użyteczne w szkolnej i pozaszkolnej działalności.	Uczeń nie opanował w pełni wiadomości i umiejętności określonych programem na danym etapie (w klasie), ale opanował je na poziomie przekraczającym wymagania zawarte w podstawie programowej. Uczeń, inspirowany przez nauczyciela, poprawnie stosuje wiadomości, rozwiązuje (wykonuje) samodzielnie typowe zadania teoretyczne lub praktyczne. Wykazuje się aktywnością na lekcjach.

	O zakresie przekraczającym wymagania zawarte w podstawie programowej. Wymagające umiejętności stosowania wiadomości w sytuacjach typowych wg wzorów (przykładów) znanych z lekcji i z podręcznika.	
Bardzo dobry	Złożone, trudne, ważne do opanowania. Wymagające korzystania z różnych źródeł. Umożliwiające rozwiązywanie problemów. Pośrednio użyteczne w życiu szkolnym. Pełne opanowanie treści programu nauczania.	Uczeń w stopniu wyczerpującym opanował zakres wiedzy i umiejętności określonych programem nauczania na danym etapie (w klasie). Uczeń sprawnie posługuje się zdobytymi wiadomościami, samodzielnie rozwiązuje problemy teoretyczne i praktyczne oraz interpretuje problemy ekonomiczne, potrafi zastosować posiadaną wiedzę do rozwiązywania zadań trudnych i problemów w nowych sytuacjach. Uczeń wykorzystuje różne źródła informacji oraz wiedzę z różnych dziedzin nauki; chętnie podejmuje się prac dodatkowych.
Celujący	Znacznie wykraczające poza program nauczania. Stanowiące efekt samodzielnej pracy ucznia. Wynikające z indywidualnych zainteresowań; Zapewniające pełne wykorzystanie wiadomości dodatkowych.	Uczeń posiada wiedzę i umiejętności znacznie wykraczające poza program nauczania danego etapu (klasy). Samodzielnie i twórczo rozwija własne uzdolnienia i zainteresowania. Uczeń biegle posługuje się zdobytymi wiadomościami w rozwiązywaniu problemów teoretycznych lub praktycznych z programu nauczania dla danego etapu (klasy) oraz wykraczające poza ten program, proponuje rozwiązania nietypowe lub osiąga sukcesy w konkursach i olimpiadach ekonomicznych, kwalifikuje się do finałów na szczeblu wojewódzkim (regionalnym) albo krajowym.

5.2 Główne narzędzia kontroli

Ocenianie jest integralną częścią procesu uczenia i nauczania - powinno być dokładne i systematyczne.

W praktyce szkolnej najczęściej stosuje się ocenianie bieżące i okresowe, które m.in. motywuje uczniów do systematycznej pracy, a nauczycielowi dostarcza informacji o efektywności stosowanych metod, technik i form pracy.

Do pomiaru osiągnięć uczniów można wykorzystać:

- wypowiedzi ustne, które pozwolą sprawdzić zrozumienie podstawowych pojęć i terminów,
- prace pisemne przygotowane w domu lub opracowane na lekcji, w których uczeń wykaże się umiejętnością logicznego myślenia, wiązania faktów i wyciągania wniosków; prace takie powinny być nastawione na rozwiązywanie problemów i korzystanie z różnych źródeł informacji,
- testy pisemne (zadania otwarte, zamknięte, jednokrotnego i wielokrotnego wyboru, krótkiej odpowiedzi, zadania z luką, na dobieranie, typu prawda-falsz), jednostopniowe – obejmujące jeden poziom wymagań oraz wielostopniowe – obejmujące wiele poziomów wymagań,
- opracowanie i wygłoszenie referatu to metoda, która pozwala uczniom docierać do nowych źródeł wiedzy i informacji oraz dokonać transformacji materiału na potrzeby własne i zespołu klasowego, a nauczycielowi umożliwia ocenę stosowania

przez ucznia m.in. poprawnej terminologii. Zakres tematyczny referatu może wykraczać poza program nauczania,

- zadania wykonane metodą projektów mogą być przygotowane przez jednego ucznia lub zespół; oprócz wiedzy pozwalają sprawdzić takie umiejętności jak samodzielność, kreatywność, współdziałanie w grupie, korzystanie z różnych źródeł informacji, a także umiejętność zaprezentowania efektów swojej pracy. Aby dokonać skutecznej oceny projektu, nauczyciel powinien przygotować kartę oceny projektu (samodzielnie lub przy udziale uczniów), następnie zapoznać z nią uczniów, zanim ci przystąpią do realizacji - uczeń musi wiedzieć, w jaki sposób będzie oceniany, wówczas może lepiej przygotować swoją pracę. Przy ocenie projektów proponuję przyjąć system punktowy z podziałem na postęp prac projektowych w poszczególnych fazach np.: po wykonaniu 1/3 projektu - 20%; po wykonaniu 2/3 - 20%, po zakończeniu - 60% liczby punktów. Do oceny może być stosowana skala punktowa np. od 0 do 10 lub częściej proponowana - maksymalnie 100 punktów. Karta oceny projektu uwzględnia takie elementy jak: plan projektu, oryginalność i innowacyjność, dokonania w zakresie praktycznym (na poziomie teorii, badań i eksperymentów, wykonania modelu lub wyrobu), realizacja celów, planu i struktury opracowania - dokumentacji, języka i formy prezentacji, inicjatywa własna uczniów.
- przygotowanie oryginalnego rozwiązania problemu, świadczące o postawie przedsiębiorczej, np. opracowanie projektu statutu szkoły, stowarzyszenia, fundacji, regulaminu uczniowskiego lub karty oceny projektu,
- zdobycie wyróżnienia w olimpiadzie wiedzy ekonomicznej lub konkursie o tematyce społeczno-gospodarczej (na szczeblu okręgu, udział w finale krajowym),
- prowadzenie firmy uczniowskiej, jako przejaw kreatywności, przedsiębiorczości i realizacji w praktyce działań i zachowań społecznych.

Ponadto nauczyciel powinien na bieżąco kontrolować zeszyty przedmiotowe uczniów oraz obserwować ich aktywność i postawy w całym procesie dydaktycznym.

6 Procedura ewaluacji programu nauczania

Ewaluacja programu ma określić, w jakim stopniu realizowane są zadania edukacyjne, ocena tych działań oraz ich efektów. Wyniki ewaluacji zawierają wskazówki do podejmowania decyzji mających na celu poprawę jakości uczenia się i nauczania poprzez wprowadzanie korekt do programu. Ewaluacja ma służyć głównie dostosowaniu programu nauczania i doskonaleniu metod pracy z uczniami w danej szkole.

Przedstawiony program jest jedną z możliwych form zrealizowania podstawy programowej, a zatem wymaga opracowania takich zasad, procedur i instrumentów ewaluacyjnych, które pozwolą go dynamicznie doskonalić. Jest to proces, w którym biorą udział zarówno uczniowie jak i nauczyciel.

Z uwagi na ciągłe udoskonalanie procesu edukacyjnego, w szczególności w pierwszych latach wdrażania programu, permanentnej ewaluacji powinny podlegać, m.in.:

- wybrany program nauczania rozpatrywany w kontekście: zgodności z prawem oświatowym, poprawności merytorycznej i dydaktycznej,
- stopień realizacji celów nauczania,
- stopień użyteczności zajęć dla uczniów,
- efekty pracy uczniów,
- kwalifikacje i kompetencje nauczycieli,
- współpraca nauczycieli,
- wyposażenie szkoły.

Ewaluację programu nauczania można dokonywać na bieżąco (ewaluacja formatywna) i całościowo (ewaluacja sumatywna).

Przykładowa ankieta ewaluacji zajęć lekcyjnych. Oceń przeprowadzone zajęcia – zanacz „x” na skali ocen

Kryterium	Skala ocen			
	1	2	3	4
Czy zajęcia były interesujące?				
Czy zrozumiałeś cele zajęć?				
Czy zrozumiałeś przedstawiane treści?				
Czy podobały Ci się zaproponowane metody zajęć?				
Czy praca w grupach była dobrze zorganizowana?				
Czy mogłeś zaprezentować swoją wiedzę ?				
Czy dobrze czułeś się w grupie z którą pracowałeś?				
Czy przekazane treści będą przydatne w życiu zawodowym?				
Czy w przyszłości chciałbyś, żeby lekcje były prowadzone z wykorzystaniem tej metody?				

PRZYKŁADOWY KWESTIONARIUSZ EWALUACJI PROGRAMU NAUCZANIA PO CYKLU KSZTAŁCENIA

METRYCZKA

Imię i nazwisko nauczyciela: _____

Rok szkolny: _____

Nazwa programu nauczania: _____

Podkreśl wybraną odpowiedź.

I. OCZEKIWANIA, POTRZEBY I MOŻLIWOŚCI UCZNIÓW

1. Czy program dostosowany jest dostosowany do możliwości wiekowych uczniów w zakresie:

- a) doboru materiału nauczania TAK __NIE__
- b) procedur kształcenia właściwych dla danego etapu kształcenia TAK __NIE__
- c) standardów wymagań egzaminacyjnych i metod ich pomiaru TAK __NIE__
- d) celów kształcenia dla określonego etapu edukacyjnego TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego?
_____

2. Czy program nauczania jest adekwatny do warunków bazowych, środowiskowych, w których funkcjonuje szkoła ? TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego? _____

3. Czy program pozwala na osiągnięcie celów kształcenia z uwzględnieniem indywidualnych możliwości każdego ucznia? TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego?
_____

3. Czy realizacja treści programowych pozwala na kształcenie postaw uczniów?

TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego?
_____

II. ZGODNOŚĆ PROGRAMU NAUCZANIA Z PODSTAWĄ PROGRAMOWĄ

1. Czy realizacja programu pozwala na kształcenie umiejętności ponadprzedmiotowych uczniów:

- a) uczenia się TAK __NIE__
- b) komunikowania się TAK __NIE__
- c) pracy w zespole TAK __NIE__
- d) kreatywnego rozwiązywania problemów TAK __NIE__
- e) stosowania wiedzy w praktyce TAK __NIE__
- f) rozwijania zdolności i zainteresowań TAK __NIE__
- g) poszukiwania, porządkowania i przetwarzania informacji z różnych źródeł TAK __NIE__
- h) negocjacyjnego rozwiązywania problemów i konfliktów TAK __NIE__

2. Czy program pozwala realizować zadania szkoły zapisane w Podstawie Programowej?

TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego?
_____

III. KONSTRUKCJA PROGRAMU NAUCZANIA

1. Czy dobór materiału nauczania w programie jest zgodny z treściami kształcenia opisanymi w Podstawie Programowej?

TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego? _____

2. Czy dobór materiału nauczania pozwala osiągać cele kształcenia w zakresie? :

a) wiadomości przedmiotowych TAK __NIE__

b) umiejętności przedmiotowych TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego? _____

3. Czy program nauczania pozwala nauczycielowi na jego indywidualną interpretację?

TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego? _____

4. Czy program nauczania pozwala na scalanie treści kształcenia w zakresie:

a) kształcenia zintegrowanego TAK __NIE__

b) kształcenia blokowego TAK __NIE__

c) realizacji ścieżek międzyprzedmiotowych TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego? _____

IV. PROGRAM NAUCZANIA A PROGRAM SZKOŁY

1. Czy program nauczania wpisuje się w program działania szkoły (misja, wizja szkoły, program wychowawczy, plan rozwoju szkoły) ? TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego? _____

V. OBUDOWA PROGRAMU NAUCZANIA

1. Czy obudowa programu nauczania pozwala na jego sprawną realizację dla:

a) ucznia TAK __NIE__

b) nauczyciela TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego? _____

2. Czy obudowa programu wspomaga pracę nauczyciela w zakresie:

a) indywidualizacji procesu kształcenia TAK __NIE__

b) stosowania różnorodnych strategii nauczania TAK __NIE__

c) wielopoziomowości w procesie kształcenia TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego? _____

3. Czy obudowa programu wspiera kreatywność nauczyciela?

TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego? _____

4. Czy program nauczania wskazuje system oceniania pozwalający badać wszystkie obszary działań ucznia? TAK __NIE__

Jeśli NIE to dlaczego? _____

VI. INNE UWAGI NAUCZYCIELA O REALIZACJI PROGRAMU:

.....
.....
.....

7 Warunki niezbędne do realizacji programu

Niezwykle istotnym warunkiem prawidłowej realizacji programu nauczania -Podstaw przedsiębiorczości- jest posiadanie przez nauczyciela niezbędnych kwalifikacji. Ponadto nauczyciel powinien mieć pewne umiejętności trenerskie i gotowość do prowadzenia zajęć metodami aktywizującymi, często z wykorzystaniem komputera, Internetu, pomocy audiowizualnych. W związku z tym wskazane jest, aby zajęcia odbywały się w pracowni wyposażonej w środki dydaktyczne, lub aby uczniowie mieli możliwość korzystania z takich pracowni.

Pracownia powinna być wyposażona w :

- projektor multimedialny i notebook
- ekran,
- tablicę,
- tablice magnetyczne lub korkowe,
- kamerę wideo, która będzie wykorzystywana do nagrywania i analizy prezentacji (np. rozmowa z potencjalnym pracodawcą),
- podręczną biblioteczkę, w której powinny się znajdować:
- podręcznik,
- zeszyt ćwiczeń dla ucznia, zgodny z podręcznikiem,
- podstawowe akty prawne, tj. kodeks spółek handlowych, kodeks cywilny, kodeks pracy, ustawa Prawo spółdzielcze, ustawa o ochronie konkurencji i konsumenta, ustawa o finansach publicznych, ustawa budżetowa oraz schematy organizacyjne i przykładowe statuty różnych przedsiębiorstw,
- roczniki statystyczne i literatura fachowa dotycząca gospodarki rynkowej, dysproporcji gospodarczych, integracji Polski z Unią Europejską i inne według uznania nauczyciela.

8 Bibliografia

- [1] Butz M., Fattus R., Cohen E., *Praca w grupach*, Fundacja Edukacja dla Demokracji, Warszawa 1993
- [2] Chodnicki J., Grondas M., Kołodziejczyk A., Królikowski J., *Ocenianie*. Program Nowa Szkoła.
- [3] Chomeczyńska - Miliszkiewicz M., Pankowska D., *Polubić szkołę*, WSiP, Warszawa 1995
- [4] D. Sołtys, M. K. Szmigiel, *Doskonalenie kompetencji nauczycieli w zakresie diagnozy edukacyjnej*, Wydawnictwo „Zamiast korepetycji”, Kraków 1997
- [5] Dylak S., *Wprowadzenie do konstruowania szkolnych programów nauczania*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2002
- [6] Francuz W. M., *Dydaktyka przedmiotów zawodowych. Przewodnik metodyczny dla słuchaczy studiów pedagogicznych w szkołach wyższych*, Politechnika Krakowska, Kraków 1999
- [7] Gagne R., Briggs L., Wager W., *Zasady projektowania dydaktycznego*, WSiP, Warszawa 1992
- [8] Goślińska E., Szlosek F., *Podręczny słownik nauczyciela kształcenia zawodowego*, Radom 1997
- [9] Jurczyk P., *Ewaluacja, w: Europa na co dzień. Podręcznik nauczyciela*, Wydawnictwo CODN, Warszawa 1999
- [10] Komorowska H., *Konstrukcja, realizacja i ewaluacja programu nauczania*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1994
- [11] Kruszewski K., *Sztuka nauczania. cz. I*, Warszawa 1988
- [12] Kupisiewicz C., *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1988
- [13] *Materiały szkoleniowe dla rad pedagogicznych*, Wydawnictwo CODN, Warszawa 1999
- [14] Mikina A., *Metoda projektów w kreowaniu przedsiębiorczych postaw uczniów. Poradnik nauczyciela nie tylko przedsiębiorczości*, WSiP, Warszawa 1997
- [15] Nowacki T., *Podstawy dydaktyki zawodowej*, Warszawa 1991
- [16] *O edukacji dla rynku pracy, cz. I i II*, Biblioteczka reformy, Warszawa 2001
- [17] Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1987
- [18] Ornstein A, Hunkins F., *Program szkolny. Założenia, zasady, problematyka*, WSiP, Warszawa 1999
- [19] Sempruch J., *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie, Lublin 2009
- [20] Sepkowska Z., *Metoda projektów w edukacji ekonomicznej*, Wydawnictwo CODN, Warszawa 1995
- [21] Taraszkiewicz M., *Jak uczyć lepiej, czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Wydawnictwo CODN, Warszawa 2000

Autor
Jan Kondratowicz

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

Centrum Edukacji w Supraślu

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin, 2009

Spis treści

Wprowadzenie.....	5
1 Cele nauczania.....	7
1.1 Cele wynikające z podstawy programowej	7
1.2 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji-inicjatywność i przedsiębiorczość	7
1.3 Cele nauczania z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty.....	7
1.4 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego.....	8
1.5 Szczegółowe cele nauczania.....	8
2 Materiał nauczania.....	13
2.1 Kreowanie postaw przedsiębiorczych	13
2.2 Konflikty, negocjacje, decyzje	13
2.3 Gospodarka rynkowa i podstawowe podmioty gospodarcze	14
2.4 Rola przedsiębiorstw, giełd i banków.....	14
2.5 Państwo i jego wpływ na działalność gospodarczą.....	14
2.6 Procesy integracji i globalizacji.....	15
3 Procedury osiągnięcia celów	17
3.1 Postulaty metodyczne	17
3.2 Proponowany podział godzin	18
3.3 Metody nauczania.....	18
3.4 Spis wykorzystywanej literatury	19
3.5 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	20
4 Opis założonych osiągnięć uczenia	21
4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	21
4.2 Główne narzędzia kontroli	27
5 Procedura ewaluacji programu nauczania	29
6 Bibliografia.....	31

Wprowadzenie

Program nauczania powstał w oparciu o Program rozwijania umiejętności uczniów szkół Polski Wschodniej „Szkoła Kluczowych Kompetencji” współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Założeniem tego programu jest zwiększenie dostępności do rozwoju kompetencji kluczowych uczniów szkół ponad gimnazjalnych o profilu zawodowym w Polsce Wschodniej. Program zakłada połączenie wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji, ćwiczenie kompetencji potrzebnych do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia.

Celem programu jest rozwijanie wszystkich umiejętności kluczowych, zdobycie przez uczniów wiedzy praktycznej, przygotowującej młodzież do życia zawodowego, mającej zastosowanie w konkretnych sytuacjach życia codziennego, jak również rozbudzenie w uczniach ciekawości świata i otwartości na innych, przygotowując ich w ten sposób do życia w nowoczesnym świecie i zjednoczonej Europie.

Adresatami programu są uczniowie technikum, klasy o profilu hotelarskim. Realizacja tego programu przewidziana jest, w klasie drugiej po dwie godziny tygodniowo.

Program nauczania przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości” w klasie technikum o specjalności obsługa turystyczna opracowano w oparciu o podstawę programową do nauczania podstaw przedsiębiorczości zawartą w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. nr 51 z 29.05.2002 ze zmianami), rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009r. w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. Nr 89 z 08.06.2009 r, poz.730), standardy egzaminacyjne oraz Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dn. 18.12.2006 w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE).

Proponowany zakres materiału nauczania uwzględnia cele i osiągnięcia zawarte w podstawie programowej, standardach wymagań egzaminacyjnych, kompetencjach kluczowych również tych niezbędnych w zawodzie technik obsługi turystycznej oraz diagnozę lokalnego rynku pracy. Program autorski wprowadza nowe treści i cele specyficzne dla zawodu, które nie są sprzeczne z zawartością podstawy programowej, a które w spójny sposób ją uzupełniają.

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych przedsiębiorczości zawiera sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków w jakich program będzie realizowany.

Program ten posiada także opis osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

Program został napisany przez mgr Jana Kondratowicza, nauczyciela z 23-letnim stażem nauczania w szkole średniej, egzaminatora przygotowania zawodowego – technik ekonomista.

1 Cele nauczania

1.1 Cele wynikające z podstawy programowej

1. Przygotowanie uczniów do świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym kraju oraz UE.
2. Przygotowanie uczniów do podejmowania osobistych decyzji na temat dalszego kształcenia, wyboru zawodu, wejścia na rynek pracy.
3. Kształcenie postaw rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.
4. Kształcenie umiejętności krytycznej oceny otaczającej nas rzeczywistości ekonomicznej.
5. Doskonalenie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się przy zastosowaniu różnych środków werbalnych niewerbalnych.
6. Zapoznanie się z podstawowymi zasadami podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w różnych formach .
7. Kształtowanie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru.
8. Zapoznanie się z zasadami etycznymi obowiązującymi w życiu gospodarczym.
9. Poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej.
10. Poznawanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

1.2 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji- inicjatywność i przedsiębiorczość

1. Poznanie pojęcia osobowości człowieka,
2. Kształtowanie cech osoby przedsiębiorczej,
3. Przedstawienie zasad organizacji pracy w zespole,
4. Poznanie zasad etycznych obowiązujących w działalności gospodarczej oraz etyki pracy,
5. Kształtowanie właściwego wypełniania ról społecznych,
6. Kształtowanie umiejętności rozwiązywania konfliktów w grupie,
7. Kształtowanie skutecznego komunikowania się,
8. Poznanie norm etycznych w funkcjonowaniu rynku,
9. Poznanie sposobów i zasad związanych z podejmowaniem działalności gospodarczej.

1.3 Cele nauczania z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

1. Poznanie sposobów wyszukiwania i weryfikacji ofert pracy,
2. Kształtowanie umiejętności oceny predyspozycji zawodowych,
3. Kształtowanie umiejętności samooceny,

4. Poznanie wiedzy koniecznej do podjęcia pracy na lokalnym rynku,
5. Kształtowanie umiejętności świadomego wyboru ofert pracy,
6. Kształtowanie umiejętności uczestnictwa w lokalnym życiu społecznym,
7. Poznanie kierunku rozwoju regionu i kraju,

1.4 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego

1. Poznanie sposobów tworzenia własnego warsztatu pracy,
2. Poznanie predyspozycji zawodowych do wykonywania zawodu technika hotelarza - informatyka,
3. Przedstawienie kariery zawodowej technika hotelarza- informatyka,
4. Kształtowanie umiejętności kontaktów z pracodawcą w branży,
5. Poznanie możliwości dokonywania świadomego wyboru miejsca pracy,
6. Przedstawienie sposobów nawiązywania kontaktów z lokalnym środowiskiem gospodarczym i biznesowym,
7. Ukierunkowanie nauki na potrzeby przyszłego pracodawcy,
8. Dostrzeganie znaczenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe.

1.5 Szczegółowe cele nauczania

Uczeń potrafi:

- zdefiniować pojęcia dotyczące gospodarstwa domowego i jego rolę w gospodarce rynkowej,
- opisać typy gospodarek,
- wskazać różnice pomiędzy gospodarką rynkową i innymi typami gospodarek,
- wyjaśnić pojęcia związane z gospodarką rynkową (popyt, podaż, rynek),
- wymieniać cechy gospodarki rynkowej (przedsiębiorczość, własność prywatna, system cen, konkurencja).
- przedstawić definicje pieniądza, jego funkcje, właściwości i formy.
- zaplanować budżet gospodarstwa domowego,
- zanalizować sytuację innych gospodarstw domowych na podstawie własnej rodziny,
- dostrzec zależność gospodarstwa domowego od innych podmiotów gospodarczych,
- określić relację pomiędzy popytem i podażą
- określić cenę równowagi,
- określić role i funkcję pieniądza w gospodarce.
- opisać typy osobowości człowieka,
- komunikować się z innymi osobami,
- wyjaśnić mechanizmy zachowania się człowieka w sytuacjach trudnych,
- wymieniać cechy osoby przedsiębiorczej,
- wyjaśnić mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka.
- dokonać samodzielnie oceny własnej osobowości,
- dokonać autoprezentacji,
- wyznaczyć sobie cele oraz zadania edukacyjne i zawodowe,
- podejmować decyzje w sytuacjach trudnych i ryzykownych.
- scharakteryzować organizację pracy w zespole,
- opisać rolę lidera, wykonawcy, przyjmowane w grupie,

- zrozumieć znaczenie wypełniania ról społecznych,
- negocjować w konkretnych sytuacjach.
- pełnić przyjęte w grupie role,
- kierować grupą i podejmować decyzje,
- rozwiązywać konflikty w grupie szczególnie w drodze negocjacji,
- wykorzystać w praktyce znajomość praw ekonomii,
- zinterpretować dane na temat stanu przedsiębiorstwa, gospodarki, sytuacji ekonomicznej w Polsce i na świecie,
- zanalizować informacje na temat życia gospodarczego kraju.
- określić opłacalność przedsięwzięcia gospodarczego,
- obliczyć wynik finansowy brutto i netto na konkretnym przykładzie,
- zakwalifikować poszczególne elementy wyniku finansowego (koszty, straty, przychody zysk)
- opisać sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie,
- zrozumieć potrzebę kompromisowego rozwiązywania konfliktów w grupie,
- zastosować środki komunikacji interpersonalnej (werbalne i niewerbalne),
- wymienić zasady skutecznego komunikowania się.
- dokonać prezentacji własnego stanowiska, stosując różne środki komunikacji werbalnej i niewerbalnej,
- przekonująco przedstawić swoje racje,
- zachować się w sytuacji konfliktowej,
- zaprezentować efekty swojej pracy,
- odnosić się z szacunkiem do osób o odmiennych poglądach.
- wymienić formy organizacyjno prawne przedsiębiorstw
- określić źródła przepisów dotyczących działalności gospodarczej,
- wymienić źródła finansowania firm,
- wymienić podstawowe cechy charakteryzujące dany podmiot,
- przedstawić procedurę otwierania działalności gospodarczej,
- złożyć wniosek do Urzędu Skarbowego o przyznanie NIP-u,
- dokonać wyboru formy opodatkowania,
- dokonać wyboru: czy będzie płatnikiem VAT, czy nie.
- wyjaśnić pojęcie bilansu,
- określić podstawowe funkcje banków,
- scharakteryzować rolę NBP w gospodarce,
- wymienić rodzaje usług bankowych dla ludności i przedsiębiorstw,
- przedstawić formy inwestowania na giełdzie,
- wymienić rodzaje ubezpieczeń.
- wymienić podstawowe cechy charakteryzujące dany podmiot,
- rozróżniać formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw funkcjonujących w najbliższym otoczeniu.
- przygotować prosty biznesplan,
- wykazać korzyści i zagrożenia związane z konkurencją i monopolem,
- ocenić rolę banku centralnego,
- porównać oferty różnych banków komercyjnych,
- wskazać najkorzystniejsze sposoby lokowania środków i zaciągania kredytów,
- zanalizować i oceniać ryzyko inwestowania na giełdzie,
- dokonać wyboru najkorzystniejszej oferty konta osobistego i lokaty,

- zanalizować i porównywać oferty firm ubezpieczeniowych, funduszy emerytalnych,
- uzasadnić konieczność swojego udziału w systemie emerytalnym.
- przedstawić prawa i obowiązki pracowników,
- wymienić rodzaje umów regulujących zatrudnienie,
- rozumieć rolę związków zawodowych,
- określić przyczyny i skutki bezrobocia,
- wymienić formy walki z bezrobociem,
- scharakteryzować metody aktywnego poszukiwania pracy,
- wymienić dokumenty konieczne o ubieganie się o pracę(CV, list motywacyjny),
- przygotowywać się do rozmowy kwalifikacyjnej,
- ocenić teraźniejsze i przyszłe zmiany na rynku pracy,
- ocenić własne możliwości znalezienia pracy,
- ocenić przyczyny, skutki i strukturę bezrobocia w Polsce,
- poszukiwać aktywnie pracy,
- przygotować CV i list motywacyjny,
- przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej,
- obliczyć stopę bezrobocia,
- scharakteryzować wpływ reklamy na konsumentów,
- wymienić prawa konsumentów,
- wymienić istnienie instytucji chroniących konsumentów,
- zdefiniować pojęcia uczciwości w biznesie, jawności, lojalności itp.
- wskazać pozytywne i negatywne przykłady wpływu reklamy na konsumentów,
- dochodzić swoich praw konsumenckich,
- ocenić rolę instytucji chroniących konsumentów.
- objaśnić koncepcję roli państwa w gospodarce,
- wyjaśnić wpływ państwa na życie gospodarcze kraju,
- scharakteryzować pojęcie i funkcję budżetu państwa,
- zrozumieć zasady polityki budżetowej,
- wymienić źródła finansowania budżetu,
- scharakteryzować system podatkowy w Polsce,
- określić wydatki budżetu państwa,
- wyjaśnić pojęcie deficytu budżetowego i długu publicznego,
- wymienić podstawowe pojęcia wzrostu gospodarczego :PKB (nominalny, realny, przeliczony na jednego mieszkańca), PNB; inflacja, rynek pracy,
- określić bariery wzrostu gospodarczego,
- wymienić przejawy kryzysu ekonomicznego.
- rozróżnić podstawowe wskaźniki makroekonomiczne (PKB, PNB),
- obliczyć podstawowe wskaźniki makroekonomiczne (PKB, PNB),
- obliczyć stopę inflacji,
- scharakteryzować przyczyny i skutki inflacji,
- omówić formy walki z inflacją,
- wskazać źródła finansowania budżetu,
- przedstawić wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na życie społeczne, polityczne i gospodarcze kraju,
- uzasadnić wpływ postępu naukowo –technicznego, zatrudnienia, wydajności pracy,

- efektywności kapitału na rozwój gospodarczy kraju,
- wypełnić zeznanie podatkowe PIT,
- ocenić korzyści i koszty wynikające z postępu naukowo – technicznego.
- wymienić międzynarodowe organizacje gospodarcze, z którymi współpracuje Polska,
- wyjaśnić zasady międzynarodowej współpracy gospodarczej,
- przedstawić genezę i rozwój UE,
- rozumieć cele integracji europejskiej,
- przedstawić problemy ekonomiczne współczesnego świata,
- wyjaśnić pojęcie globalizacji gospodarki światowej,
- przedstawić konsekwencje procesu globalizacji w sferze życia politycznego i kulturalnego świata.
- wskazać wpływ współpracy gospodarczej z zagranicą na gospodarkę kraju,
- ocenić wpływ swobód gospodarczych UE na życie ekonomiczne państw członkowskich,
- ocenić realizację postanowień UE oraz jego wpływ na rozwój gospodarczy kraju,
- dokonać analizy potencjalnych korzyści i kosztów wynikających z przystąpienia Polski do UE,
- ocenić wpływ globalizacji gospodarki na życie polityczne, społeczne i kulturalne współczesnego świata,
- ocenić konsekwencje procesu globalizacji dla Polski.

2 Materiał nauczania

2.1 Kreowanie postaw przedsiębiorczych

1. Poznanie własnej osobowości.

Typy osobowości. Zasady rozwoju osobowości. Mocne i słabe strony własnej osobowości.

Przedstawienie siebie w świetle pozytywnego myślenia – autoprezentacja. samoakceptacja, inicjatywa, odpowiedzialność, otwartość. Własny system wartości.

2. Komunikacja interpersonalna.

Techniki i style negocjacji. Komunikacja werbalna i niewerbalna. Bariery i szumy komunikacyjne.

3. Postawy i zachowania.

Rodzaje postaw i zachowań. Działania społeczne. Asertywność, uległość, agresja. Działanie i motywowanie. Cele i znaczenie procesu motywacyjnego.

2.2 Konflikty, negocjacje, decyzje

1. Podejmowanie decyzji.

Co to jest decyzja. Moralna i społeczna odpowiedzialność przy podejmowaniu decyzji.

Etyka i moralność w biznesie.

2. Konflikty w organizacjach.

Istota konfliktów. Sposoby rozwiązywania konfliktów. Skutki konfliktów. Radzenie sobie z sytuacjami konfliktowymi: współpraca, kompromis, rywalizacja, unikanie, adaptacja.

3. Negocjacje i mediacje.

Istota negocjacji i mediacji. Rodzaje negocjacji, style negocjacyjne. Fazy negocjacji. Cechy dobrego negocjatora. Elastyczność w negocjacjach - negocjacje twarde i miękkie.

4. Grupa społeczna.

Więzi społeczne. Grupy formalne i nieformalne. Role społeczne pełnione w grupie. Praca w grupie, wspólne podejmowanie decyzji. Cechy dobrej grupy.

5. Pokonywanie stresu.

Pojęcie stresu, czynniki stresogenne, rodzaje stresów. Skutki stresów. Sposoby radzenia sobie ze stresem.

6. Człowiek - istota przedsiębiorcza.

Przedsiębiorczość i przedsiębiorca – definicje. Cechy osoby przedsiębiorczej. Czynniki przedsiębiorczości. Rodzaje przedsiębiorczości. Etyka w prowadzeniu interesów i w biznesie.

7. Normy moralne, zachowania humanitarne a humanistyczne – humanizm w życiu społeczno-gospodarczym.

2.3 Gospodarka rynkowa i podstawowe podmioty gospodarcze

1. Funkcjonowanie zgodne z prawem.

Czynność prawna, oświadczenie woli. Osoba fizyczna i osoba prawna. Formy czynności prawnych, umowy, sposoby zawierania. Rokowania, przetargi.

2. Funkcjonowanie rynku i gospodarki rynkowej.

Gospodarka naturalna i towarowa. Społeczny podział pracy, barter, etapy rozwoju gospodarki rynkowej. Klasyfikacja rynków. Pieniądz - cechy, funkcje. Popyt, podaż, równowaga rynkowa, czynniki równowagi.

3. Podmioty gospodarcze.

Funkcje i cele podmiotów gospodarczych. Klasyfikacja podmiotów gospodarczych.

4. Gospodarstwo domowe i prawa konsumenta.

Funkcje i cele gospodarstw domowych. Pojęcie konsumenta. Dochody i budżet konsumenta.

Prawo Engla. Obliczanie dochodu realnego. Prawa konsumenta – gwarancja i rękojmia.

5. Funkcje i zasady ubezpieczeń.

System zabezpieczeń emerytalnych, fundusze emerytalne. Ubezpieczenia zdrowotne, kasy chorych.

2.4 Rola przedsiębiorstw, giełd i banków

1. Rola przedsiębiorstw w gospodarce rynkowej.

Pojęcie, cechy i cele przedsiębiorstw. Formy organizacyjno-prawne. Majątek przedsiębiorstwa, formy pozyskiwania kapitału. Koszty i przychody. Ryzyko w działalności gospodarczej. Działalność gospodarcza osób fizycznych. Spółki prawa handlowego. Fundacje i stowarzyszenia.

2. Giełdy w gospodarce rynkowej.

Pojęcie i geneza giełd. Rodzaje giełd, uczestnicy. GPW w Warszawie i jej znaczenie dla gospodarki polskiej. Papiery wartościowe – akcje, obligacje, weksle, czeki.

3. Banki w gospodarce rynkowej.

Definicja i powstanie banków. Rodzaje banków. Funkcje systemu bankowego. Rola banku centralnego. Zadania banków komercyjnych.

2.5 Państwo i jego wpływ na działalność gospodarczą

1. Wzrost gospodarczy i jego mierniki.

Mikro- i makroekonomia. Rozwój gospodarczy, czynniki wzrostu. Podstawowe kategorie produktu i dochodu: PKB, PNB, PNN, amortyzacja. Inne metody mierzenia poziomu dobrobytu społecznego.

2. Rola państwa w gospodarce rynkowej.

Interwencjonizm państwowy – geneza. Ekonomiczne funkcje państwa. Polityka fiskalna, monetarna, dochodowa. Podatki i ich znaczenie dla budżetu państwa. Uchwalanie budżetu państwa. Ochrona konkurencji.

3. Problemy współczesnych gospodarek rynkowych.

Inflacja – pojęcie, rodzaje. Rynek pracy. Bezrobocie – Przyczyny i skutki. Przeciwdziałanie bezrobociu - aktywne i pasywne.

2.6 Procesy integracji i globalizacji

1. Integracja gospodarcza - przyczyny i rodzaje. Typy integracji gospodarczej. Strefa wolnego handlu, unia celna, wspólny rynek, unia gospodarcza i walutowa
2. Unia Europejska jako ugrupowanie ponadnarodowe.

Rys historyczny tworzenia wspólnego rynku. Cele Unii Europejskiej. Główne organy Wspólnot. Wspólna polityka rolna, fundusze i budżet Unii Europejskiej. Euro jako pieniądź zjednoczonej Europy.

3. Proces integracji z Unią Europejską.

Umowa stowarzyszeniowa Polski z UE. Spodziewane korzyści i koszty przystąpienia Polski do UE. Proces negocjacyjny - najważniejsze obszary dostosowawcze.

4. Globalizacja gospodarki.

Przyczyny i przejawy globalizacji. Działalność firm ponadnarodowych i ich wpływ na kondycję polskich przedsiębiorstw.

3 Procedury osiągnięcia celów

3.1 Postulaty metodyczne

Realizacja tego projektu przewidziana jest, w klasie drugiej dwie godziny tygodniowo. Celem programu jest rozwijanie wszystkich umiejętności, zdobycie przez uczniów wiedzy praktycznej, przygotowującej młodzież do życia zawodowego, jak i mającej zastosowanie w konkretnych sytuacjach życia codziennego. Program zakłada wyposażenie uczniów w kompetencje kluczowe z zakresu przedsiębiorczości, jak również rozbudzenie w uczniach ciekawości świata i otwartości na innych, przygotowując ich w ten sposób do życia w nowoczesnym świecie i zjednoczonej Europie.

Uczniowie rozpoczynający naukę podstaw przedsiębiorczości w technikum muszą zaadaptować się do nowej sytuacji, odnaleźć w nowej szkole, wśród nowego otoczenia i nowych warunków edukacyjnych. W trakcie realizacji projektu zadaniem nauczyciela będzie stworzenie atmosfery życzliwości, szacunku i akceptacji, która zachęci i zmotywuje ich do nauki.

Większość młodzieży posiada zainteresowania i uzdolnienia praktyczne. Pragnie zakończyć naukę i usamodzielnąć się, wykonywać konkretną pracę. Poznanie i opanowanie podstawowych zasad dotyczących funkcjonowania przedsiębiorstw otwiera przed nimi nowe możliwości, mogą rozwijać się i realizować zawodowo na terenie całej Europy. Zdobyte kompetencje kluczowe pozwolą na wyrównanie szans edukacyjnych, rozwój osobisty i zawodowy.

Cele nauczania uwzględniają również przygotowanie ucznia do egzaminu zawodowego.

Zgodnie z analizą potrzeb, słabych i mocnych stron uczniów oraz ich środowiska społecznego i rodzinnego program zakłada zastosowanie metod nauczania motywujących uczniów do nauki przedsiębiorczości, rozwijających ich kompetencje kluczowe w tym zakresie. Należy stosować odpowiednią gradację trudności materiału oraz stały monitoring i ewaluację działań dydaktycznych.

Nauczyciel, który będzie stosował różne metody i środki nauczania, powinien pamiętać, że jego nadrzędnym zadaniem jest intelektualne rozbudzanie uczniów i przewodnictwo w dochodzeniu do uzasadnionych wniosków.

Kształtowanie postaw przedsiębiorczych uczniów odbywać się będzie również poprzez działalność inną niż typowa nauka na lekcjach.

Należą do nich między innymi:

1. Działalność w radzie samorządu uczniowskiego i współpraca z samorządem lokalnym.
2. Spotkania z przedsiębiorcami, wycieczki do lokalnych przedsiębiorstw.
3. Spotkania z pracownikami Biura Pracy.
4. Organizowanie akcji w celu pozyskania funduszy np. na Wielką Orkiestrę Świątecznej Pomocy.
5. Organizowanie Dni Otwartych w szkole.
6. Udział w przygotowywaniu imprez szkolnych.

Projekt nauczania „Podstaw przedsiębiorczości” będzie wprowadzony od września 2009 r. w klasach drugich technikum hotelarz-informatyk. Zajęcia prowadzone będą w wymiarze dwóch godzin lekcyjnych tygodniowo.

3.2 Proponowany podział godzin

Lp.	Nazwa rozdziału	Orientacyjna liczba godzin
1	Kreowanie postaw przedsiębiorczych	12
2	Konflikty, negocjacje, decyzje	9
3	Gospodarka rynkowa i podstawowe podmioty gospodarcze	10
4	Rola przedsiębiorstw, giełd i banków	15
5	Państwo i jego wpływ na funkcjonowanie gospodarki	16
6	Integracja gospodarcza	8
7	Do dyspozycji nauczyciela	6
	Razem 38 tygodni x 2 tygodniowo	76

3.3 Metody nauczania

Cele edukacyjne przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości” będą osiągalne, jeżeli uczniowie będą mogli aktywnie uczestniczyć w lekcji. W procesie kształcenia należy stosować metody aktywizujące, np.: dyskusję, burzę mózgów, metodę sytuacyjną, studium przypadku i analizę SWOT, metodę projektów. Dzięki zastosowaniu tych metod uczniowie mogą nabywać wiedzę i umiejętności, które będą im potrzebne w przyszłym życiu zawodowym.

Metody oparte na bezpośrednich kontaktach takie jak: spotkania, wywiady, wycieczki dydaktyczne, obserwacje uczestniczące pozwalają uczniom na poznanie procesów gospodarczych zachodzącymi w rzeczywistości. Metody te stwarzają możliwość konfrontacji zdobytej wiedzy z praktyką gospodarczą.

Niektóre z zagadnień realizowanych w ramach przedmiotu „podstawy przedsiębiorczości” wymagają zastosowania tradycyjnych metod nauczania, np. wykładu, rozmowy nauczającej, pracy z tekstem. Podstawowym środkiem dydaktycznym wykorzystywanym przez uczniów powinien być podręcznik. Dzięki zastosowaniu pracy z tekstem u uczniów można ukształtować umiejętność wyszukiwania i korzystania z różnych źródeł informacji (encyklopedii, słowników, roczników statystycznych, Dzienników Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, prasy). Stosując w trakcie procesu edukacyjnego pracę z tekstem, uczniowie powinni korzystać również z mediów elektronicznych. Zadaniem nauczyciela przy wykorzystywaniu tej metody jest wskazanie uczniom, gdzie i jak mają szukać potrzebnych informacji.

3.4 Środki dydaktyczne

W trakcie realizacji programu nauczania przedmiotu nauczyciel powinien korzystać z różnorodnych środków dydaktycznych. Pierwszą ich grupę stanowią: encyklopedie, słowniki ekonomiczne, roczniki statystyczne, inne książki ekonomiczne, Dzienniki Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, zbiory przepisów prawnych (w formie tradycyjnej lub elektronicznej) i prasa ekonomiczna.

W miarę możliwości należy umożliwić uczniom korzystanie z Internetu i wskazać im sposoby wyszukiwania informacji gospodarczych (portale finansowe, portale prawne, strony internetowe organów władzy i administracji publicznej).

Inną grupą środków dydaktycznych, które powinny być stosowane w trakcie realizacji przedmiotu „podstawy przedsiębiorczości”, są środki audiowizualne, które pozwalają na nagrywanie i odtwarzanie scenek sytuacyjnych czy dyskusji. Środki te mogą być wykorzystywane również do przedstawiania uczniom zapisów audycji radiowych czy telewizyjnych dotyczących bieżących zagadnień ekonomicznych.

Kolejną grupę środków dydaktycznych, które należy stosować w trakcie realizacji przedmiotu „podstawy przedsiębiorczości” stanowią: plansze i foliogramy, przedstawiające np.: klasyfikacje potrzeb, klasyfikacje podmiotów gospodarczych, klasyfikacje dóbr i usług, wykres krzywej popytu i podaży.

Następną grupę środków dydaktycznych przydatnych w procesie nauczania przedmiotu „podstawy przedsiębiorczości” są druki i formularze, które należy wypełniać przy podejmowaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej: zgłoszenie podjęcia działalności gospodarczej, wniosek o otwarcie rachunku bankowego, wniosek o uzyskanie numeru REGON, formularze zgłoszeniowe i rozliczeniowe Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, informacje i deklaracje podatkowe, faktury VAT i faktury korygujące VAT, rachunki, czeki, polecenia przelewu, weksle. Ponadto uczniom należy zapewnić wzory ewidencji i rejestrów wykorzystywanych w rozliczeniach podatkowych tj.: podatkowej księgi przychodów i rozchodów, ewidencji przychodów, ewidencji zakupów i ewidencji sprzedaży.

3.4 Spis wykorzystywanej literatury

1. Podstawowe akty prawne, tj. kodeks spółek handlowych, kodeks cywilny, kodeks pracy, ustawa Prawo spółdzielcze, ustawa o ochronie konkurencji i konsumenta, ustawa o finansach publicznych, ustawa budżetowa oraz schematy organizacyjne i przykładowe statuty różnych przedsiębiorstw,
2. Roczniki statystyczne i literatura fachowa dotycząca gospodarki rynkowej, dysproporcji gospodarczych, integracji Polski z Unią Europejską i inne według uznania nauczyciela.
3. Książki pomocnicze z branży hotelarskiej i gastronomicznej;
  - *Encyklopedia ekonomiczna*
  - Olimpiada Przedsiębiorczości - publikacja Belka M., *Ekonomia Stosowana*, Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości, Warszawa 2004
  - Bieńkowska G., *Przedsiębiorczość. Uproszczone formy ewidencji gospodarczej stosowane w małych firmach*, WSiP, Warszawa 2000
  - Cyrson E., (red.), *Kompendium wiedzy o gospodarce*, Warszawa – Poznań, Wydawnictwo Naukowe PWN 1996
  - Loch J., *Jak zostać mistrzem w biznesie*, Warszawa, Infor 1996
  - Maul L., Mayfield D., *Jak osiągnąć sukces w biznesie? Przewodnik*, Kraków, Krakowski Instytut Wydawniczy 1991.
  - Mulak M. S., *Jak opracować business plan. Poradnik dla średnich i małych firm*, Lublin,

3.5 Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

Lekcje prowadzone w sposób ciekawy i urozmaicony powinny odbywać się przede wszystkim w dobrze wyposażonej pracowni przedmiotowej, która posiada:

- rzutnik do folii,
- ekran,
- tablicę,
- tablice magnetyczne lub korkowe,
- magnetowid i telewizor, ewentualnie kamerę wideo, która będzie wykorzystywana do nagrywania i analizy prezentacji (np. rozmowa z potencjalnym pracodawcą),
- podręczna biblioteczkę, w której powinny się znajdować:
  - podręcznik,
  - przewodnik metodyczny dla nauczyciela,
  - zeszyt ćwiczeń dla ucznia, zgodny z podręcznikiem,
  - podstawowe akty prawne, tj. kodeks spółek handlowych, kodeks cywilny, kodeks pracy ustawa Prawo spółdzielcze, ustawa o ochronie konkurencji i konsumenta, ustawa o finansach publicznych, ustawa budżetowa oraz schematy organizacyjne i przykładowe statuty różnych przedsiębiorstw,
  - roczniki statystyczne i literatura fachowa dotycząca gospodarki rynkowej, dysproporcji gospodarczych, integracji Polski z Unią Europejską i inne według uznania,
- komputer, rzutnik multimedialny, Internet.

4 Opis założonych osiągnięć uczenia

4.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Wiadomości na poziom podstawowy - uczeń potrafi:	Wiadomości na poziom ponadpodstawowy - uczeń potrafi:
wyjaśniać pojęcie przedsiębiorczość, wskazywać cechy osoby przedsiębiorczej, określać własne cechy przedsiębiorcze, wymieniać argumenty pozytywne oraz negatywne za i przeciw prowadzenia własnej firmy	określać i analizować swoje cechy przedsiębiorcze, analizować i ocenić możliwość kreowania własnej przedsiębiorczości, dobierać aktywność zawodową do profilu osobowości, analizować sposoby zmniejszenia ryzyka niepowodzenia własnej firmy.
posługiwać się pojęciem osobowość człowieka, podać cechy i typy osobowości, wymieniać typy temperamentów i koncepcji psychologicznych człowieka.	porównywać poszczególne rodzaje cech i typów osobowości, analizować typy temperamentów i koncepcji psychologicznych człowieka, dokonać trafnej oceny własnej osobowości, temperamentu z możliwością wykorzystania tych cech w życiu zawodowym,
wyjaśniać: konflikt, frustracja, stres, podawać źródła stresu i skuteczne techniki antystresowe.	analizować poszczególne źródła stresu, sklasyfikować czynniki stresogenne.
podawać etapy poznawania własnej osobowości, definiować analizę SWOT, podawać poszczególne dane analizy.	weryfikować i pozytywnie kreować swoją osobowość, planowanie własnych działań i ocena ich efektywności, analizować zdolność do wyznaczania sobie celów i ich realizacji
definiować pojęcie motywacja, charakteryzować proces mechanizmu motywacyjnego, wymieniać i scharakteryzować podstawowe narzędzia motywacji.	wyjaśniać zasady skutecznej motywacji, dobierać odpowiednie narzędzia motywacji do określonej sytuacji.
definiuje pojęcie innowacyjność, określa cechy osób innowacyjnych w działaniu.	analizuje możliwości dokonywania trafnych wyborów zmian, definiuje problem i poszukuje rozwiązań, potrafi dokonać wyboru najlepszych pomysłów i konsekwentnie je realizować.
podawać podział potrzeb człowieka wg. A. Maslowa, wymieniać potrzeby wyższego i niższego rzędu, podawać motywy aktywności człowieka.	analizować potrzeby niższego i wyższego rzędu, analizować motywy w pracy zawodowej oraz działalności gospodarczej,
interpretować struktury grup społecznych, wymieniać grupy i podawać ich klasyfikację, wskazywać rodzaje grup społecznych.	podawać przykłady znanych z życia grup społecznych, wykazać się znajomością cech dobrej grupy,
definiować pojęcie inicjatywność, podawać pojęcia osoby kreatywnej, asertywnej,	posługiwać się pojęciami inicjatywność, asertywność, kreatywność,

wymieniać cechy lidera oraz zasady kierowania grupą,	dokonywać prawidłowego wyboru zachowania inicjatywnego, asertywnego i kreatywnego, analizować cechy lidera,
podawać schemat komunikacji, podawać zasady prowadzenia dyskusji i debaty, definiować pojęcie debata, dyskusja,	przytaczać cechy dobrego wystąpienia, analizować elementy komunikacji interpersonalnej, omówić wysłuchaną debatę, wskazać jej pozytywne i negatywne cechy.
definiować zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej, rozpoznawać emocje na podstawie mimiki, gestykulacji, postawy ciała, wymieniać zasady skutecznego porozumiewania, wymieniać techniki aktywnego słuchania i przekazywania informacji.	identyfikować poszczególne zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej, przeciwdziałać barierom komunikacyjnym w określonych sytuacjach,
przygotować się do prezentacji, kierować czasem prezentacji i dobrać odpowiednie zachowanie w trakcie prezentacji, wskazać popełnione błędy.	przygotować prezentację wizualną, odpowiednio pracować głosem w trakcie prezentacji, odpowiedzieć w prawidłowy sposób na pytania zadawane po wygłoszeniu prezentacji,
podawać przyczyny powstawania konfliktów, podawać rodzaje konfliktów, definiować negocjacje, mediacje, arbitraż czyli sąd rozjemczy.	sklasyfikować przyczyny konfliktów, przeciwdziałać czynnikom konfliktowym, tworzyć warunki sprzyjające dobrej negocjacji, analizować możliwości korzystania z pomocy arbitra.
definiować pojęcie gospodarki, sklasyfikować system ekonomiczny, posługiwać się pojęciem konsumenta, producenta, opisać podmioty rynku i ich rolę w gospodarce, wyjaśniać rolę producenta i konsumenta.	scharakteryzować zasoby występujące w gospodarce, scharakteryzować proces okrężnego obiegu dochodów.
definiować rynek, sklasyfikować poszczególne rynki wg. przyjętego kryterium, definiować alokacja dóbr, transakcja, konkurencja.	rozdzielić poszczególne rynki, mówić kwestię wykorzystania zasobów i alokacji dóbr w gospodarce rynkowej, podawać cechy „zdrowej” konkurencji
podawać pojęcie popyt i prawo popytu, podawać pojęcie podaży i prawo podaży, wyjaśnić rolę równowagi rynkowej,	rysować krzywe popytu i podaży, analizuje regulatory rynku i równowagę rynkową, scharakteryzować równowagę pomiędzy popytem i podażą
podawać mechanizm funkcjonowania gospodarki rynkowej, wymieniać cechy wolnej przedsiębiorczości definiować konkurencję i system cen.	analizuje cechy wolnej przedsiębiorczości, konkurencji i systemu cen, przygotować analizę cen wybranego produktu.
podaje przykłady oddziaływania ekonomicznego na gospodarkę, podawać normy etyczne stosowane na rynku, definiować nieuczciwą reklamę i dumping,	analizuje bodźce ekonomiczne wpływające na zachowanie przedsiębiorców, analizuje na przykładach różne zachowania etyczne i nie etyczne, wymieniać i scharakteryzować przykłady nieuczciwej reklamy i dumpingu.
opisać funkcje państwa, wymieniać instytucje państwowe,	wymieniać narzędzia za pomocą których państwo wpływa na życie gospodarcze, analizować wady i zalety interwencjonizmu państwa
posługuje się pojęciem: PKB, PNB, koniunktura, recesja, stagnacja, charakteryzować zjawisko rozwoju gospodarczego, opisać tempo wzrostu gospodarczego w kraju.	wyjaśnić różnice pomiędzy poszczególnymi miernikami wzrostu gospodarczego, analizować cykl koniunkturalny i przyczyny zmian cyklu koniunkturalnego w Polsce i na świecie, analizować dane statystyczne.
wybierać z tekstów najważniejsze informacje dotyczące kryzysu, analizować poszczególne dane prasowe.	wykazać się zdolnością pracy na komputerze i wyszukiwaniem danych, komentować obecną sytuację gospodarczą w kraju i na świecie,

definiować pojęcie inflacji i deflacji, podawać przyczyny inflacji, odróżniać inflację kosztów i popytową, charakteryzować pojęcie hiperinflacji, inflacja galopująca, krocząca i pełzająca, obliczyć wskaźnik inflacji,	analizować sposoby walki z inflacją, przedstawiać skutki inflacji dla gospodarki narodowej, wyjaśniać monetarny charakter inflacji.
podawać rolę pieniądza w gospodarce, podawać formy pieniądza, wymieniać rodzaje pieniądza gotówkowego i bezgotówkowego.	podać i scharakteryzować motywy popytu na pieniądź, opisać rolę rezerw obowiązkowych, analizować narzędzia polityki monetarnej
podawać zadania budżetu domowego, podawać źródła dochodów w gospodarstwie domowym, określać wydatki i dochody w różnych okresach	wskazać sposoby racjonalnego gospodarowania środkami finansowymi przez gospodarstwo domowe, zidentyfikować ryzyka związane z wpadnięciem w spiralę zadłużenia.
podawać klasyfikację przedsiębiorstw, definiować działalność gospodarczą,	analizować różne podziały i klasyfikować przedsiębiorstwa, - podawać kryteria podziału przedsiębiorstw
wymieniać formy organizacyjno prawne przedsiębiorstw, definiować osobę fizyczną i prawną	analizować poszczególne formy przedsiębiorstw wg sektora własności
wymieniać rodzaje spółek, podawać podstawowe podziały spółek, podawać najważniejsze informacje dotyczące spółek handlowych.	porównywać poszczególne spółki pod względem różnych cech, potrafić wymienić przykłady spółek występujących na rynku lokalnym i regionalnym, analizować firmy.
definiować pojęcie spółdzielni, charakteryzować zasady funkcjonowania spółdzielni i prawa spółdzielcze, wymieniać podstawowe przedsiębiorstwa państwowe i podawać zasady ich funkcjonowania.	analizować poszczególne spółdzielnie, porównywać zasady funkcjonowania przedsiębiorstwa państwowego i spółdzielni,
wymieniać źródła kapitału, podawać klasyfikację poszczególnych rodzajów kapitału, wymieniać kapitał własny i obcy.	określać przydatność poszczególnych rodzajów finansowania pod kontem skali i rodzaju działalności, scharakteryzować wady i zalety różnych form finansowania działalności gospodarczej.
wymieniać rodzaje zasobów majątku przedsiębiorstwa, podawać elementy wchodzące w skład majątku trwałego i obrotowego.	Porównać wartości niematerialne i prawne, kapitały własne i obce,
wymieniać instytucje do których należy się zgłosić, oraz podaje dokumenty jakie należy wypełnić analizować podstawowe przepisy dotyczących rejestracji firmy,	wypełniać podstawowe druki dokumentów, wybrać działalność, która ma szansę na sukces,
podać celowość sporządzania biznesplanu. wymieniać główne zasady sporządzania biznesplanu, wyjaśniać pojęcie modelu biznesowego	podawać zasady budowy biznesplanu, wymieniać źródła informacji potrzebnych do stworzenia biznesplanu,
przygotować się do publicznej prezentacji swojej firmy, dobrać odpowiednie zachowanie podczas prezentacji, wskazać ewentualne zalety i wady pomysłu.	przedstawić prezentację swojego pomysłu, odpowiadać na zadawane pytania, bronić swoich przekonań i swojego pomysłu, dokonać samooceny swojego pomysłu ze wskazaniem wyraźnej potrzeby tego rodzaju działalności (analiza rynku lokalnego), zanalizować i ocenić ryzyko podejmowania tej działalności.

definiować poszczególne rodzaje rozliczeń, podawać rodzaje rozliczeń gotówkowych, podawać rodzaje rozliczeń bezgotówkowych,	porównywać poszczególne rodzaje rozliczeń, wskazywać najpopularniejsze formy rozliczeń finansowych, wypełniać druki wpłat, polecenia przelewu, czeku rozrachunkowego, zdobyć w banku odpowiedni formularz, analizuje różnice w rozliczeniach.
definiować pojęcie kosztów i przychodów, podawać pojęcie rachunku zysku i strat, podawać przykłady kosztów stałych i zmiennych.	podawać koszty potrzebne do rozpoczęcia działalności w swojej specjalizacji, zawodzie, analizować wynik finansowy wybranego przedsiębiorstwa, analizować możliwości przychodów w swoim zawodzie,
wymieniać rodzaje struktur państwowych, charakteryzować rodzaje konkurencji, podaje zasady funkcjonowania kartelu.	analizować poszczególne rodzaje konkurencji, wybierać najlepsze formy konkurencji na rynku, podać przykłady konkurencji zakładów o podobnych produktach,
podawać zasady polityki antymonopolowej, wymieniać rodzaje praktyk monopolistycznych i ich oddziaływanie na rynek.	analizować warunki konkurencji monopolistycznej, porównuje aspekty prawne polityki antymonopolowej.
podawać rodzaje banków, wymieniać zasady działania banków, przedstawiać rolę NBP jako banku centralnego, wymieniać zadania polityki pieniężnej.	analizować zadania instytucji odpowiadającej za stabilność systemu finansowego, analizować rolę RPP w systemie finansowym, omówić kwestię niezależności banku centralnego.
wymieniać rodzaje usług bankowych, wymieniać rodzaje lokat oferowanych przez banki ze względu na czas ich zakładania, podawać podstawowe zadania banku dotyczące obsługi konta osobistego	analiza usług różnych banków, analizować taryfy opłat za operacje w różnych bankach, wybierać najkorzystniejsze oferty kredytowe na rynku. wypełniać druk założenia konta osobistego ROR w wybranym banku
podawać rodzaje kredytów, wymieniać zasady przyznawania kredytu, oraz formy zabezpieczeń, wymieniać cele zabezpieczeń hipotecznych.	analizować ofert kredytowych w różnych bankach, wypełniać przykładowy druk umowy kredytowej, jako kredytobiorca i poręczyciel, znać odpowiedzialność kredytobiorcy i poręczyciela.
zdefiniować podstawowe instrumenty rynku kapitałowego: akcje i obligacje, opisać rolę Giełdy Papierów Wartościowych, podać możliwości inwestycji na giełdzie, objaśniać zjawisko hossy i bessy,	wyjaśniać na czym polega ryzyko inwestycji na rynku kapitałowym, scharakteryzować opcje i kontrakty terminowe, wymieniać wskaźniki GPW.
podawać pojęcie papierów wartościowych, wymieniać poznane papiery wartościowe, scharakteryzować akcje zwykłe i uprzywilejowane	analizować zasady obrotu papierami wartościowymi, analizować notowania giełdowe, podawać instytucje emitujące akcje i obligacje skarbowe, podać cel ich emisji.
posługiwać się pojęciami: oszczędności, kapitał, lokata, akcja, dywidenda, obligacja, lokata rzeczowa, scharakteryzować ryzyko różnych form lokowania własnych oszczędności.	przedstawić wady i zalety różnych form oszczędzania w przypadku wzrostu, bądź spadku inflacji, scharakteryzować cechy dobrej lokaty, wykazać zalety lokowania pieniędzy, a nie gromadzenia ich w domu, wskazać najbardziej efektywne formy lokowania pieniędzy.

wyjaśniać pojęcie ubezpieczenia, wymieniać poznane ubezpieczenia, podawać rodzaje ubezpieczeń, podawać konieczność istnienia ubezpieczeń i rolę Zakładu Ubezpieczeń społecznych analizować poszczególne rodzaje ubezpieczeń społecznych.	analizować celowość ubezpieczeń, wyjaśniać różnice pomiędzy różnymi modelami ubezpieczeń, opisać rolę trzeciego filaru ubezpieczeń, wskazać alternatywne możliwości zabezpieczenia przyszłości, ocenić wpływ zmian demograficznych na przyszłą emeryturę.
wymieniać ubezpieczenia dobrowolne, podawać zasady wykupienia polisy, podawać zasady pracowniczych programów emerytalnych.	porównać różne rodzaje dobrowolnych ubezpieczeń, analizować różne polisy, wskazywać zalety i wady ubezpieczeń dodatkowych.
podawać pojęcie państwo, definiować funkcję zewnętrzną i wewnętrzną państwa, podawać przykłady dóbr publicznych, charakteryzować poszczególne funkcje państwa.	porównywać zmiany roli państwa z historii i teraźniejszości, analizować wady i zalety poszczególnych funkcji państwa w odniesieniu do obecnej sytuacji,
podawać wpływ inwestycji i dotacji państwowych, definiować źródła dochodów państwa, podawać przykłady inwestycji państwowych,	analizować wpływ inwestycji i dotacji państwowych na gospodarkę, ocenić skuteczność wybranych form interwencjonizmu państwowego, analizować protekcjonizm jako ochronę rynku krajowego przed konkurencją zagraniczną.
charakteryzować sejm, charakteryzować senat, podawać zadania prezydenta, premiera i rady ministrów, wyjaśniać zasadę wolnych wyborów.	analizować zadania poszczególnych osób w rządzie, podawać zasady głosowania w sejmie i senacie, oraz przyjmowanie ustaw.
podawać pojęcie budżet państwa, charakteryzować poszczególne funkcje, wymieniać zasady polityki budżetowej, definiować pojęcie podatku.	porównywać różne funkcje państwa, wskazywać zasady planowania i sporządzania, oraz zatwierdzania budżetu państwa,
wymieniać źródła dochodu budżetu państwa, scharakteryzować typy podatków, podawać różnice między progresywną a liniową skalą podatkową, wskazać zadania finansowane przez budżet, objaśniać pojęcie deficytu budżetowego i długu publicznego.	wyjaśniać różnice między poszczególnymi rodzajami podatków, wskazać źródła finansowania deficytu budżetowego, analizować powstanie długu publicznego.
omawiać budżet jednostek samorządowych, wymieniać przykłady mienia komunalnego, wskazywać najważniejsze wydatki gmin	analizować przykładowy budżet gminy, skorzystać ze strony internetowej BIP, dotyczące własnej gminy i jej wydatków,
podawać zasady opodatkowania, podawać stawki podatkowe VAT, wyjaśniać zasady rozliczeń finansowych osób fizycznych i przedsiębiorstw	analizować i przetwarzać dane liczbowe do wypełnienia deklaracji podatkowej,
podawać korzyści i zagrożenia płynące z reklamy, analizować strategie reklamowe przedsiębiorstw.	dokonać analizy występujących reklam, ocenić jej wpływ na przeciętnego Polaka,
planować reklamę własnej firmy, wymyślać reklamę własnej firmy, przygotować prezentację i omawiać proces jej powstania.	przygotować reklamę w formie prezentacji multimedialnej, odpowiadać na pytania widowni.

definiować pojęcie konsument, wymieniać i określać podstawowe prawa konsumenta, przedstawiać zadania poszczególnych instytucji chroniących praw konsumenta.	porównać czas gwarancji udzielanej na różne artykuły, weryfikować dane wynikające z gwarancji ostatnio zakupionego produktu i wynikające z niej prawa, a także ograniczenia.
wyjaśniać pojęcie praca, wyjaśniać pojęcie kodeks pracy, wymieniać podstawowe zadania prawa pracy, znać obowiązki pracodawcy i pracownika, omawiać cechy dobrego pracownika w swoim zawodzie, znać zasady bezpieczeństwa i higieny pracy.	analizować wybrane przepisy dotyczące pracownika i pracodawcy, przedstawiać podstawowe zadania PIP, stosować się do przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy.
wymieniać rodzaje umów regulujących zatrudnienie, podawać zasady zawierania umów, wskazywać zalety umowy na czas nieokreślony,	analizować poszczególne umowy i ich korzyści dla pracownika, porównywać poszczególne umowy korzystając z różnych wzorów umów, charakteryzować samozatrudnienie jako nowa forma wykonywania pracy.
definiować pojęcie kodeks cywilny, umowa cywilnoprawna, porównać umowę o dzieło i zlecenie, podawać zasady zawierania umowy o dzieło i umowy zlecenie.	analizować porównawczo różne formy zatrudnienia, dokonać wyboru najlepszej formy zatrudnienia z punktu widzenia swojego zawodu.
definiować pojęcie rynku pracy, posługiwać się pojęciem podaży pracy, popyt na pracę, bezrobocie.	wyjaśniać zależność ilości zakładów produkcyjnych i firm a podażą na rynku pracy w najbliższym otoczeniu, wykazać się znajomością danych o bezrobociu z PUP w regionie, scharakteryzować bezrobocie w Polsce.
definiować pojęcie związków zawodowych, podawać zadania związków zawodowych, wymieniać cele protest i strajków.	wyjaśniać wpływ związków zawodowych na rynek pracy, wyjaśniać na czym polega specyfika rynku pracy.
podawać poznane instytucje wspierające zatrudnienie, wyjaśniać dlaczego warto skorzystać z ofert doradców, omawiać zadania urzędu pracy, analizować aktywne metody poszukiwania pracy.	porównywać biura pośredniczące w poszukiwaniu pracy, przygotować własną ofertę pracy do wielu zakładów, przeprowadzać analizę różnych ofert pracy z różnych źródeł,
podawać zasady napisania podania o przyjęcie do pracy, wymieniać najważniejsze elementy CV, napisać podanie i CV, wykazać się umiejętnością sporządzania dokumentów związanych z poszukiwaniem pracy.	wykonać wszystkie dokumenty rekrutacyjne na komputerze, podawać zasady przygotowania się do rozmowy kwalifikacyjnej, wystąpić w roli pracownika starającego się o pracę i pracodawcy w trakcie symulacji rozmowy o pracę, opracować dokumenty do konkretnego ogłoszenia.
definiować pojęcie wynagrodzenia i okresu rozliczeniowego, podawać liczbę przysługujących przerw w pracy, charakteryzować dobę pracowniczą i dni wolne od pracy.	ustalić liczbę przerw w pracy wliczonych do czasu pracy, charakteryzować warunki pracy i wynagrodzenia w niedziele i święta oraz w porze nocnej, obliczyć wartość przyszłych dochodów brutto i netto,
podawać pojęcie urlop, podawać zasady udzielania urlopu wypoczynkowego, podawać czas przysługującego urlopu macierzyńskiego, charakteryzować zasady udzielania urlopu bezpłatnego.	określać prawa do nabycia urlopu wypoczynkowego i określić czas przysługującego urlopu, podawać warunki odwołania z urlopu,

scharakteryzować metody rozwiązania umowy o pracę: na mocy porozumienia stron, z okresem wypowiedzenia i bez okresu wypowiedzenia, podawać czas wypowiedzenia w zależności od okresu zatrudnienia,	charakteryzować dokument świadectwa pracy i celowość jego wydania.
definiować pojęcie etyki biznesu, wymieniać rodzaje zachowań etycznych i nieetycznych w biznesie, wymieniać wady korupcji w biznesie	analizować zasady kreatywnej księgowości, podawać przykłady z życia nieodpowiedniej odpowiedzialności społecznej za swoje czyny,
podawać przykłady mobbingu i lobbingu, nazywać odpowiednio zachowania nieetyczne, wymieniać zadania biur antykorupcyjnych.	charakteryzować przyczyny mobbingu w miejscu pracy, oraz zasady przeciwdziałania mobbingowi, wyjaśniać dlaczego w biznesie występuje nieetyczne zachowanie,
definiować pojęcie powiązań gospodarczych, podawać definicję eksportu i importu, omawiać swobodę przepływu kapitału.	charakteryzować transfer technologiczny programów badawczych oraz zakupu licencji, i praw do produkcji określonych towarów, charakteryzować migrację zarobkową Polaków do innych krajów, posługiwać się Rocznikiem Statystycznym,
charakteryzować globalizację gospodarki i jej przyczyny, wymieniać międzynarodowe organizacje do których należy Polska, opisać obszary działalności Światowej Organizacji Handlu (WTO), Banku Światowego, Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju	zaprezentować pozytywne efekty globalizacji na przykładzie Polski, wskazać negatywne efekty globalizacji na przykładzie Polski,
przedstawiać krótko historię integracji europejskiej, podawać najważniejsze organy UE, i ich zadania: Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, Parlament Europejski, Europejski Trybunał Sprawiedliwości, Sąd Pierwszej Instancji, Trybunał Obrachunkowy	omawiać zadania poszczególnych organów UE, wyjaśniać znaczenie kryteriów przystąpienia do strefy euro.
podawać zadania funduszy strukturalnych UE, podawać zadania EFS, EFRR,	podawać przykłady pomocy oferowanej przedsiębiorcom w Polsce, finansowanej ze środków UE, podawać przykłady korzyści wynikające z korzystania z funduszy UE na podstawie codziennych doświadczeń.
wymieniać podstawowe problemy współczesnego świata w oparciu o konkretne przykłady, podawać zadania ONZ i szanse przezwyciężenia problemów ekonomicznych.	analizować artykuły prasowe na temat problemów ekonomicznych krajów Trzeciego Świata, zaszczepiać współczucie dla innych potrzebujących pomocy,
objaśniać problemy demograficzne współczesnego świata i Polski, przeprowadzać analizę danych statystycznych dotyczących liczby mieszkańców w Polsce i na świecie.	kalkulować ilość osób pracujących i osób pobierających renty i emerytury na podstawie danych GUS, korzystać z różnych możliwości i środków pomocy potrzebującym.

4.2 Główne narzędzia kontroli

Ocenianie usprawnia pracę nad realizacją programu, pozwala na określenie efektywności stosowanej metody nauczania i pozwala określić stopień opanowania danego materiału oraz podjęcie odpowiednich kroków w celu ewentualnego usprawnienia procesu

nauczania. Jest to również ważne źródło informacji dla ucznia i jego rodziców, gdyż określa postępy w nauce, stopień zaangażowania oraz motywację do nauki.

Kontroli i ocenie podlegają wszystkie kompetencje kluczowe. Kryteria oceniania, jakie przyjmuje nauczyciel, muszą być zrozumiałe i zaakceptowane przez uczniów, raz przyjęte, nie mogą podlegać modyfikacji.

W praktyce szkolnej najczęściej stosuje się ocenianie bieżące i okresowe, które m.in. motywuje uczniów do systematycznej pracy, a nauczycielowi dostarcza informacji o efektywności stosowanych metod, technik i form pracy.

Do pomiaru osiągnięć uczniów można wykorzystać:

- wypowiedzi ustne, które pozwolą sprawdzić zrozumienie podstawowych pojęć i terminów,
- prace pisemne przygotowane w domu lub opracowane na lekcji, w których uczeń wykaże się umiejętnością logicznego myślenia, wiązania faktów i wyciągania wniosków; prace takie powinny być nastawione na rozwiązywanie problemów i korzystanie z różnych źródeł i informacji,
- testy pisemne (zadania otwarte, zamknięte, jednokrotnego i wielokrotnego wyboru, krótkiej odpowiedzi, zadania z luką, na dobieranie, typu prawda-falsz), jednostopniowe - obejmujące jeden poziom wymagań oraz wielostopniowe – obejmujące wiele poziomów wymagań,
- opracowanie i wygłoszenie referatu to metoda, która pozwala uczniom docierać do nowych źródeł wiedzy i informacji oraz dokonać transformacji materiału na potrzeby własne i zespołu klasowego, a nauczycielowi umożliwia ocenę stosowania przez ucznia m.in. poprawnej terminologii. Zakres tematyczny referatu może wykraczać poza program nauczania,
- zadania wykonane metodą projektów mogą być przygotowane przez jednego ucznia lub zespół; oprócz wiedzy pozwalają sprawdzić takie umiejętności jak samodzielność, kreatywność, współdziałanie w grupie, korzystanie z różnych źródeł informacji, a także umiejętność zaprezentowania efektów swojej pracy. Aby dokonać skutecznej oceny projektu, nauczyciel powinien przygotować kartę oceny projektu (samodzielnie lub przy udziale uczniów), następnie zapoznać z nią uczniów, zanim ci przystąpią do realizacji – uczeń musi wiedzieć, w jaki sposób będzie oceniany, wówczas może lepiej przygotować swoją pracę.

Nauczyciel powinien na bieżąco kontrolować zeszyty przedmiotowe uczniów oraz obserwować ich aktywność i postawy w całym procesie dydaktycznym.

5 Procedura ewaluacji programu nauczania

Ewaluacja programu nauczania w ramach projektu Szkoła Kluczowych Kompetencji będzie przeprowadzana podczas realizacji programu poprzez:

- obserwację zachowań uczniów, ich pracy na lekcji,
- rozmowy z uczniami.

Natomiast po zrealizowaniu określonego etapu programu np. po upływie semestru, także poprzez:

- zbieranie informacji ustnej (sukcesy-porażki),
- przygotowanie prezentacji dorobku uczniów np. w postaci wystawy prac projektowych,
- wypełnienie ankiety ewaluacyjnej.

PRZYKŁADOWA ANKIETA EWALUACYJNA

Pytania	Odpowiedź i uzasadnienie
1. Co sprawia ci w nauce przedsiębiorczości najwięcej problemów?	
2. Czy sposób prowadzenia zajęć ci odpowiada?	
3. Czy tematyka zajęć jest interesująca?	
4. Czy odniosłeś korzyści z uczestniczenia w zajęciach? Jeśli tak to jakie?	
5. Które ze stosowanych przez nauczyciela metod pracy pozwoliły ci aktywnie uczestniczyć w zajęciach?	
6. Czy dobrze się czujesz w swojej klasie.?	
7. Czy proponowana przez nauczyciela forma zajęć rozwija umiejętności samokształcenia?	
8. Jak oceniasz rodzaj i stopień trudności prac domowych?	
9. Jak oceniasz pracę nauczyciela?	
10. Czy formy sprawdzania wiadomości i umiejętności ci odpowiadają?	
11. Czy mogłeś podczas zajęć w pełni wykazać się swoją wiedzą?	
12. Czy mogłeś obserwować rezultaty swojej pracy?	
13. Czy nauczyłeś się samodzielnie zdobywać wiedzę ?	
14. Czy w oparciu o proponowane zestawy ćwiczeń możesz rozwijać umiejętności praktyczne?	
15.Co chciałbyś/chciałabyś zmienić na zajęciach?	

6 Bibliografia

- [1] Komorowska H., *O programach prawie wszystko*, Warszawa 1999.
- [2] K. Kruszewski, *Sztuka nauczania. cz. I*, Warszawa 1988,
- [3] C. Kupisiewicz, *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1988,
- [4] T. Nowacki, *Podstawy dydaktyki zawodowej*, Warszawa 1991,
- [5] W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1987
- [6] *Informator o egzaminie z przygotowania zawodowego*, OKE /CKE, Warszawa 2005.
- [7] Jarosław Korba, Mirosław Mistrza, Zbigniew Smutek, *Program nauczana w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego i technikum – OPERON -2005*
- [8] Zbigniew Makiela, Tomasz Rachwał, *Program nauczana w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego i technikum – Nowa Era*

Autor
Beata Roszkowska-Kopańska

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Centrum Kształcenia Zawodowego
w Wysokiem Mazowieckiem**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin, 2009

Spis treści

Wstęp.....	5
1 Cele ogólne	7
1.1 Cele ogólne wynikające z podstawy programowej	7
1.2 Cele ogólne wynikające z kompetencji kluczowych – inicjatywności i przedsiębiorczość	7
1.3 Cele ogólne wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty.....	8
1.4 Cele ogólne wynikające z profilu zawodowego	8
1.5 Cele wychowania – uczeń	8
2 Cele szczegółowe	11
2.1 Wiadomości	11
2.2 Umiejętności	14
3 Treści nauczania	17
4 Procedury osiągania celów	23
4.1 Postulaty metodyczne	23
4.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych.....	24
4.3 Metody nauczania.....	25
4.4 Środki dydaktyczne	26
4.5 Spis wykorzystanej literatury	28
4.6 Postulowane wyposażenie pracowni	28
5 Opis założonych osiągnięć ucznia	29
5.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	29
- wybierać z tekstów najważniejsze informacje dotyczące kryzysu,.....	31
5.2 Główne narzędzia kontroli	36
6 Procedury ewaluacji programu nauczania	39
7 Warunki niezbędne do realizacji programu nauczania.....	41
8 Bibliografia.....	43

Wstęp

Program autorski do nauczania podstaw przedsiębiorczości powstał w związku z udziałem szkoły w projekcie „Szkoła Kluczowych Kompetencji. Programu rozwijania umiejętności uczniów Polski Wschodniej”. Dzięki temu projektowi uczniowie będą mogli uczestniczyć poza zajęciami w szkole w wakacyjnych obozach naukowych, dzięki którym m.in. nabędą praktyczne umiejętności w ramach konkretnych przedsięwzięć.

Program opracowano w oparciu o podstawę programową do nauczania podstaw przedsiębiorczości zawartą w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. nr 51 z 29.05.2002 ze zmianami), Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników, standardy egzaminacyjne (Dz. U. Nr 89 z 08.06.2009 r, poz.730), oraz Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dn. 18.12.2006 w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE).

Celem programu jest rozszerzenie i zwiększenie dostępności wiedzy przedsiębiorczej uczniów do lepszego rozwoju kompetencji kluczowych przez kształtowanie postaw przedsiębiorczych, kreatywności i innowacyjności w podejmowaniu decyzji oraz ryzyka. Program przeznaczony jest dla szkoły ponadgimnazjalnej, a będzie realizowany w drugiej klasie kształcącej w zawodach Technik Pojazdów Samochodowych i Technik Mechanik (TPS/TM) – klasa łączona, w wymiarze trzech godzin w cyklu kształcenia. W klasie drugiej 2 godz. i w klasie trzeciej 1 godz.

Koncepcja programu zakłada realizację celów podstawy programowej podstaw przedsiębiorczości oraz rozwijanie kompetencji kluczowych, m.in. kreatywności i innowacyjności do których potrzebne jest podjęcie szeregu działań takich jak: motywowanie uczniów do realizacji swoich celów, przygotowanie do dalszego kształcenia, szczególnie z zakresu nauk ekonomicznych, wdrażanie zasad etycznego obowiązku w życiu gospodarczym, kształtowanie postaw rzetelnej pracy i przedsiębiorczości, diagnozy lokalnego rynku pracy, oraz profilu zawodowego klasy.

W ramach tych działań rozbudowano zagadnienia związane z planowaniem własnej przyszłości, edukacji związanej z finansami, efektywnej pracy z innymi ludźmi. Najszerzej rozbudowano dział – osoba przedsiębiorcza w gospodarce i na rynku pracy, który jest bardzo ważny z punktu widzenia przygotowania młodego człowieka do aktywnego udziału w życiu gospodarczym, podejmowaniu własnej działalności, inicjatywnych i innowacyjnych zmian w podejmowaniu ryzyka, oraz świadomego wejścia na rynek pracy.

Efektom tych działań powinny być ukształtowane w szkole umiejętności, wiadomości, postawy, wartości, cechy osobowości uczniów. Proces kształcenia zawodowego powinien służyć nabywaniu kompetencji niezbędnych do wykonywania danego zawodu. Zadaniem nauczania podstaw przedsiębiorczości, jako przedmiotu ogólnokształcącego, jest wyposażenie ucznia w kompetencje, które potrzebne są wszystkim we współczesnym świecie, niezależnie od wykonywanego zawodu.

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych przedsiębiorczości zawiera sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

Program napisany został przez mgr inż. Beatę Roszkowską Kopańską absolwentkę Akademii Podlaskiej w Siedlcach, kierunek - rolnictwo, specjalność – agrobiznes, nauczyciela kontraktowego z pięcioletnim stażem pracy, ubiegającego się o awans na stopień nauczyciela mianowanego. Nauczyciel od początku swojej pracy w szkole naucza w większości przedmiotów związanych z ekonomiką tj. ekonomika i zarządzanie przedsiębiorstwem w agrobiznesie, przedsiębiorstwo w agrobiznesie, zarządzanie firmą. Przedmiotu podstawy przedsiębiorczości naucza pierwszy rok.

Nauczyciel w pracy wychowawczej wskazuje ideał, zgodnie z którym uczeń dojrzały, dobrze przygotowany do życia w społeczeństwie, to człowiek uczciwy, umiejący żyć z innymi i dla innych.

1 Cele ogólne

1.1 Cele ogólne wynikające z podstawy programowej

- Przygotowanie uczniów do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym kraju oraz Unii Europejskiej.
- Kształtowanie postaw rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.
- Doskonalenie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się przy zastosowaniu różnych środków werbalnych i niewerbalnych,
- Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej.
- Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej. Poznanie podstawowych zasad podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w różnych formach, w tym zasad etycznych.
- Kształtowanie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru.
- Poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej. Rola państwa w tworzeniu norm prawnych przeciwdziałających korupcji.
- Poznanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

1.2 Cele ogólne wynikające z kompetencji kluczowych – inicjatywności i przedsiębiorczość

- Kształtowanie umiejętności planowania, organizowania i oceniania własnej nauki, przyjmowania za nią odpowiedzialności.
- Poznanie zasad skutecznego porozumiewania się w różnych sytuacjach, poprawnego posługiwania się językiem ojczystym, przygotowanie do publicznych wystąpień.
- Kształtowanie umiejętności rozwiązywania konfliktów w twórczy sposób.
- Rozwijanie zainteresowań uczniów, przygotowanie do samodzielnego zdobywania wiedzy i rozwijania kompetencji kluczowych sprzyjających kształtowaniu postaw przedsiębiorczości.
- Doskonalenie umiejętności korzystania z różnych źródeł wiedzy i efektywnego posługiwania się technologiami informacyjnymi oraz komunikacyjnymi.
- Kształtowanie umiejętności inicjatywnych i innowacyjnych działań do wyznaczania sobie celów i zadań oraz ich realizacji.
- Rozwijanie zdolności wyszukiwania jak największej liczby rozwiązań danego problemu i konsekwencji w realizacji swoich zadań.

1.3 Cele ogólne wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

- Kształtowanie umiejętności przystosowania się do nowych wyzwań zawodowych.
- Wzmocnienie osobowości ucznia pod kątem kształtowania kariery zawodowej.
- Poznanie wymogów i potrzeb rynku pracy.
- Poznanie instytucji pośredniczących w znalezieniu pracy.
- Kształtowanie postaw ucznia zmierzających do zwiększenia efektywności zawodowej i poruszania się na rynku pracy.

1.4 Cele ogólne wynikające z profilu zawodowego

- Przygotowanie ucznia do dalszego kształcenia w wybranym zawodzie z jednoczesnym ukierunkowaniem na możliwości zdobycia nowych kwalifikacji zawodowych w zależności od potrzeb rynku.
- Motywowanie uczniów do nauki i podwyższania własnych kwalifikacji zawodowych na studiach wyższych.
- Poznanie wymogów i oczekiwań stawianych przez pracodawców w wybranym zawodzie.

1.5 Cele wychowania – uczeń

- W sposób twórczy przenosi wiedzę teoretyczną w praktykę z zachowaniem etycznych zachowań.
- W sposób tolerancyjny odnosi się do osób o odmiennych cechach osobowości i temperamentu.
- Obiektywnie ocenia poczucie własnej wartości oraz potrzebę doskonalenia swojej osobowości i pracy nad sobą.
- Ma poczucie zrozumienia dla zdania i poglądu innych, oraz rozumie nadrzędność celów grupowych nad indywidualnymi.
- Rozumie potrzebę uczciwego wywiązywania się ze zobowiązań finansowych podczas prowadzenia własnej działalności, oraz zobowiązań wobec państwa i innych instytucji państwowych i niepaństwowych,
- Ceni pracę swoją i innych osób.
- Krytycznie odnosi się do zachowań nieetycznych w życiu gospodarczym i codziennym.
- Ma szacunek do pieniądza zarobionego i podarowanego,
- Wykazuje postawę aktywnego i odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu gospodarczym.
- Rozumie swoją odpowiedzialność za przyszłą emeryturę i warunków życia po zakończeniu pracy zawodowej.
- Rozumie kształtowanie kreatywnej postawy podczas rozwiązywania problemów.

- Rozumie potrzeby solidarności w pracy zawodowej i społeczeństw w rozwiązywaniu problemów.
- Rozumie potrzebę współpracy społeczeństw Europy.
- Rozumie postawy odpowiedzialności za przyszłość Polski.
- Rozumie potrzeby ochrony praw konsumenta i człowieka, oraz tolerancji wobec odmienności poglądów, wyznań czy kultury.
- Rozumie potrzebę współpracy z innymi osobami przy tworzeniu wspólnych projektów podczas edukacji i życia zawodowego.

2 Cele szczegółowe

2.1 Wiadomości

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić pojęcie przedsiębiorczość, podawać cechy osoby przedsiębiorczej i własne,
- wymienić pozytywne i negatywne za i przeciw prowadzeniu własnej firmy,
- analizować możliwość kreowania własnej przedsiębiorczości,
- dobrać aktywność zawodową do profilu osobowości,
- przedstawić sposoby zmniejszenia ryzyka niepowodzenia własnej firmy,
- scharakteryzować się pojęcie osobowość człowieka,
- wymienić typy temperamentów i koncepcji psychologicznych człowieka,
- dokonać trafnej oceny własnej osobowości, temperamentu z możliwością wykorzystania tych cech w życiu zawodowym,
  - określić cechy osobowości sprzyjające zachowaniom przedsiębiorczym w wybranym zawodzie,
- wymienić mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka,
- opisać źródła stresu i skuteczne techniki antystresowe,
- określić swoje słabe i mocne strony,
- kreować swoją osobowość, ocenić jej efektywność,
- scharakteryzować proces mechanizmu motywacyjnego,
  - zdefiniować pojęcie innowacyjność,
  - określić cechy osób innowacyjnych w działaniu,
- analizować możliwości dokonywania trafnych wyborów zmian,
- zdefiniować problem i poszukiwać rozwiązań,
- dokonać wyboru najlepszych pomysłów i konsekwentnie je realizować,
- opisać podział potrzeb człowieka wg. A. Masłowa,
- opisać motywy aktywności człowieka,
- analizować motywy w pracy zawodowej oraz działalności gospodarczej,
- zinterpretować struktury grup społecznych i podawać ich klasyfikację,
- zdefiniować pojęcie inicjatywność,
- scharakteryzować pojęcia osoby kreatywnej i asertywnej,
- scharakteryzować schemat komunikacji interpersonalnej,
- scharakteryzować zasady prowadzenia dyskusji i debaty,
- zdefiniować zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej, interpretować „mimikę ciała”,
- wymienić techniki aktywnego słuchania i przekazywania informacji,
- zaprezentować swoją osobę (rozmowa kwalifikacyjna),
- przygotować prezentację wizualną,
- scharakteryzować przyczyny powstawania konfliktów i rodzaje konfliktów,
- zdefiniować pojęcie gospodarki,
- sklasyfikować system ekonomiczny,

- zdefiniować się pojęciem konsumenta, producenta,
  - opisać podmioty rynku i ich rolę w gospodarce,
- scharakteryzować zasoby występujące w gospodarce,
  - scharakteryzować proces okrężnego obiegu dochodów,
- zdefiniować pojęcia: rynek, sklasyfikować poszczególne rynki,
  - zdefiniować pojęcia: alokacja dóbr, transakcja, konkurencja,
  - wymienić cechy „zdrowej” konkurencji,
- zdefiniować pojęcie popyt i prawo popytu,
- zdefiniować pojęcie podaży i prawo podaży,
  - wyjaśnić rolę równowagi rynkowej,
- scharakteryzować mechanizm funkcjonowania gospodarki rynkowej,
- wymienić cechy wolnej przedsiębiorczości,
  - zdefiniować konkurencję i system cen,
- wskazać przykłady oddziaływania ekonomicznego na gospodarkę,
- wskazać normy etyczne stosowane na rynku,
- zdefiniować nieuczciwą reklamę i dumping,
- zanalizować bodźce ekonomiczne wpływające na zachowanie przedsiębiorców,
- opisać funkcje państwa, wymieniać instytucje państwowe,
  - zanalizować wady i zalety interwencjonizmu państwa,
- posługuje się pojęciem: PKB, PNB, koniunktura, recesja, stagnacja,
- scharakteryzować zjawisko rozwoju gospodarczego,
  - zdefiniować pojęcie inflacji i deflacji, podawać przyczyny inflacji,
- przedstawić rolę pieniądza, jego właściwości i formy,
  - zanalizować narzędzia polityki monetarnej,
  - określić zadania budżetu domowego,
- wskazać sposoby racjonalnego gospodarowania środkami finansowymi gospodarstwie domowym,
- opisać klasyfikację przedsiębiorstw,
- zdefiniować działalność gospodarczą,
  - wymienić formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw,
  - wymienić rodzaje spółek,
  - wymienić przykłady spółek występujących na rynku lokalnym i regionalnym,
- scharakteryzować zasady funkcjonowania spółdzielni i prawa spółdzielcze,
  - wymienić znaczące przedsiębiorstwa państwowe i podać zasady ich funkcjonowania,
  - scharakteryzować wady i zalety różnych form finansowania działalności gospodarczej,
- wymienić rodzaje zasobów majątku przedsiębiorstwa,
  - wymienić elementy wchodzące w skład majątku trwałego i obrotowego,
  - zanalizować podstawowe przepisy dotyczących rejestracji firmy,
- wymienić główne zasady sporządzania biznesplanu,
  - - przygotować publiczną prezentację swojej firmy,
  - zanalizować i ocenić ryzyko podejmowania działalności,
- rozróżnić poszczególne rodzaje rozliczeń,
  - zdefiniować pojęcie kosztów i przychodów,
- wymienić rodzaje struktur państwowych,
  - wymienić źródła kapitału i klasyfikację poszczególnych rodzajów kapitału,
  - omówić zasady polityki antymonopolowej,

- wymienić rodzaje banków i zasady ich działania,
- przedstawić rolę NBP jako banku centralnego,
  - wymienić zadania polityki pieniężnej,
  - omówić kwestię niezależności banku centralnego,
  - wymienić rodzaje kredytów,
- zdefiniować podstawowe instrumenty rynku kapitałowego: akcje i obligacje,
- opisać rolę Giełdy Papierów Wartościowych,
  - określić możliwości inwestycji na giełdzie,
  - zanalizować zasady obrotu papierami wartościowymi,
  - posługiwać się pojęciami: oszczędności, kapitał, lokata, akcja, dywidenda, obligacja, lokata rzeczowa,
  - wyjaśnić pojęcie ubezpieczenia, wymieniać poznane ubezpieczenia i rozumieć ich konieczność,
- zdefiniować pojęcie państwo,
- scharakteryzować koncepcję roli państwa w gospodarce,
  - scharakteryzować poszczególne funkcje państwa,
- zanalizować wpływ inwestycji i dotacji państwowych na gospodarkę,
  - ocenić skuteczność wybranych form interwencjonizmu państwowego,
- zdefiniować pojęcie budżet państwa,
- wymienić zasady polityki budżetowej,
  - scharakteryzować źródła dochodu i wydatki budżetu państwa, deficyt budżetowy i dług publiczny,
- wyjaśnić różnice między poszczególnymi rodzajami podatków,
  - określić zadania budżetu jednostek samorządowych,
- omówić zasady opodatkowania,
  - wyjaśnić zasady rozliczeń finansowych osób fizycznych i przedsiębiorstw,
- zanalizować i przetwarzać dane liczbowe do wypełnienia deklaracji podatkowej,
  - podawać korzyści i zagrożenia płynące z reklamy,
- przygotować reklamę w formie prezentacji multimedialnej,
  - wymienić i określić podstawowe prawa konsumenta, instytucje chroniące konsumenta,
  - określić obowiązki pracodawcy i pracownika,
- wymienić rodzaje umów regulujących zatrudnienie,
- wskazać zalety umowy na czas nieokreślony,
  - zanalizować poszczególne umowy i ich korzyści dla pracownika,
- zdefiniować pojęcie rynku pracy,
  - posługiwać się pojęciem podaży pracy, popyt na pracę, bezrobocie.
  - - scharakteryzować bezrobocie w Polsce,
  - omówić zadania związków zawodowych,
- wymienić instytucje wspierające zatrudnienie,
- omówić zadania urzędu pracy,
  - przedstawić aktywne metody poszukiwania pracy,
- napisać samodzielnie podanie, CV, list motywacyjny,
  - sporządzać dokumenty związane z poszukiwaniem pracy,
  - przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej,
  - obliczyć wartość przyszłych dochodów brutto i netto,
  - scharakteryzować metody rozwiązania umowy o pracę,
  - scharakteryzować dokument świadectwa pracy,

- zdefiniować pojęcie etyka biznesu,
  - wymieniać rodzaje zachowań etycznych i nieetycznych w biznesie,
- nazwać odpowiednio zachowania nieetyczne,
  - wymienić zadania biur antykorupcyjnych,
- zdefiniować pojęcie powiązań gospodarczych,
- podać definicję eksportu i importu,
  - omawiać swobodę przepływu kapitału,
- posługiwać się Rocznikiem Statystycznym,
- scharakteryzować globalizację gospodarki i jej przyczyny,
- wymienić międzynarodowe organizacje do których należy Polska,
- opisać obszary działalności Światowej Organizacji Handlu (WTO), Banku Światowego, Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju,
  - zaprezentować pozytywne i negatywne efekty globalizacji na przykładzie Polski,
- przedstawić historię integracji europejskiej,
  - wymienić najważniejsze organy UE i ich zadania: Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, Parlament Europejski, Europejski Trybunał Sprawiedliwości, Sąd Pierwszej Instancji, Trybunał Obrachunkowy,
  - wyjaśnić znaczenie kryteriów przystąpienia do strefy euro,
- wymienić zadania funduszy strukturalnych UE,
- wymienić przykłady pomocy oferowanej przedsiębiorcom w Polsce, finansowanej ze środków UE,
- wymienić podstawowe problemy współczesnego świata,
  - scharakteryzować zadania ONZ i szanse przezwyciężenia problemów ekonomicznych.

2.2 Umiejętności

Uczeń potrafi:

- objaśnić problemy demograficzne współczesnego świata i Polski,
- odróżnić cechy przedsiębiorcze i ocenić ryzyko prowadzenia własnej działalności,
- zaplanować działania w swojej edukacji, karierze zawodowej i rozwoju,
- określić ocenę własnej osobowości,
- podjąć decyzje w sytuacjach trudnych i ryzykownych,
- ocenić swoje słabe i mocne strony,
- zanalizować wpływ właściwej motywacji na zachowania innych ludzi i własne,
- postępować w sposób innowacyjny i przyjmować nowe modele działań,
- porównać poszczególne grupy społeczne i ich działania,
- ocenić swoje zdolności do rozpoczynania działań, występowania z pomysłami i twórczego myślenia,
- kierować grupą i podejmować decyzje jako lider zespołu,
- wypełnić przyjęte w grupie role,
- dokonać prezentacji własnego stanowiska, stosując różne środki komunikacji, konstruktywnie krytykować,
- zaprezentować własną osobę i dokonać samooceny swojej prezentacji,
- rozwiązać konflikty w grupie szczególnie w drodze negocjacji,
- wskazać czynniki wpływające na gospodarkę,

- dokonać analizy warunków zawarcia transakcji,
- wyznaczyć cenę równowagi rynkowej,
- przeprowadzić analizę firm konkurujących w najbliższym otoczeniu,
- wskazać pozytywne i negatywne skutki reklamy,
- wymienić korzyści wynikające z wpływu państwa na gospodarkę,
- wskazać czynniki sprzyjające wzrostowi gospodarczemu,
- ocenić skutki druku tzw. pieniądza bez pokrycia przez władze,
- ocenić rolę i funkcję pieniądza w gospodarce,
- zarządzić budżetem domowym,
- zbudować budżet, inwestowania i zabezpieczenia finansowego swojej rodzinie oraz firmie,
- porównać liczbę przedsiębiorstw w sektorze państwowym i prywatnym,
- dokonać wyboru odpowiedniej formy organizacyjnej przedsiębiorstw do planowanej działalności gospodarczej,
- posłużyć się kodeksem spółek handlu,
- scharakteryzować wybraną spółdzielnię i przedsiębiorstwo państwowe w najbliższym otoczeniu,
- wskazać najkorzystniejsze sposoby finansowania poszczególnych form działalności gospodarczej,
- sporządzić uproszczony schemat bilansu majątku przykładowego przedsiębiorstwa,
- ocenić potrzeby rynku lokalnego,
- przygotować uproszczony biznesplan własnego przedsiębiorstwa,
- posługiwać się przepisami prawa w działalności gospodarczej,
- zaprezentować swój pomysł na firmę,
- wypełnić druki: wpłata, czek, polecenie przelewu, czek rozrachunkowy, faktura,
- obliczać amortyzację,
- zarządzać własnym czasem i finansami,
- wskazywać korzyści i zagrożenia związane z konkurencją i monopolem,
- ocenić zadania polityki antymonopolowej,
- ocenić rolę Narodowego Banku Polskiego,
- porównać oferty różnych banków,
- wybrać najkorzystniejszą ofertę kredytową,
- ocenić ryzyko inwestowania na giełdzie,
- rozróżnić poszczególne papiery wartościowe i możliwości zainwestowania w nie,
- wskazać najkorzystniejsze sposoby lokowania własnych środków pieniężnych,
- porównać oferty firm ubezpieczeniowych, funduszy emerytalnych i funduszy powierniczych,
- uzasadnić korzyści wynikające z ubezpieczeń dobrowolnych,
- ocenić i podawać konsekwencje zjawisk korupcyjnych,
- skalkulować opłacalność dotacji nierentownych przedsiębiorstw przez państwo, uzasadnić swoją opinię,
- porównać liczbę przyznanych mandatów poszczególnym ugrupowaniom,
- zbierać informacje na temat funkcjonowania budżetu państwa z różnych źródeł wiedzy,
- skorzystać z rocznika statystycznego,
- zanalizować potrzeby własnego otoczenia, które mogą być sfinansowane z budżetu lokalnego, wyrazić swoją opinię,
- wypełnić deklarację podatkową,
- ocenić zadania wybranych reklam firm o podobnych produktach,

- dokonać prezentacji przygotowanej reklamy w formie prezentacji multimedialnej,
- dochodzić swoich praw konsumenckich,
- posługiwać się kodeksem pracy,
- ocenić własne możliwości znalezienia pracy,
- posługiwać się kodeksem cywilnym,
- dokonać oceny ofert pracy na rynku lokalnym i regionalnym do swoich predyspozycji zawodowych,
- skorzystać z danych GUS,
- zanalizować skutki strajków,
- ocenić własną przydatność do wymagań opisanych w ofertach pracy,
- przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej, przygotować CV,
- skalkulować ekwiwalent pieniężny w zamian za niewykorzystany urlop wypoczynkowy,
- zanalizować najkorzystniejsze formy rozwiązania umowy o pracę
- odróżnić zachowania etyczne i nieetyczne,
- posługiwać się kodeksem etyki i stosować się do niego,
- zastosować zasady etyczne,
- ocenić swoje możliwości pracy w innym kraju, przedstawiać argumentację za i przeciw,
- dokonać analizy działań Polski na świecie w różnych dziedzinach,
- przedstawić możliwość wykorzystania środków UE przy rozpoczynaniu własnej działalności,
- przedstawić potencjalne korzyści i koszty przystąpienia Polski do UE,
- ocenić wpływ globalizacji gospodarki na życie społeczne i ekonomiczne świata,
- dostrzec szanse dla własnej działalności zawodowej w procesie integracji europejskiej,
- brać odpowiedzialność za siebie, drugiego człowieka i dobra materialne.

3 Treści nauczania

DZIAŁ I.

Podstawy przedsiębiorczości oraz psychologiczne aspekty jej rozwoju.

1. Przedsiębiorczość, osoba przedsiębiorcza.

Przedsiębiorczość, przedsiębiorca, cechy przedsiębiorcy, ryzyko a prowadzenie własnego biznesu.

2. Typy osobowości.

Osobowość człowieka, cechy, typy osobowości, rodzaje temperamentów, mechanizm zachowania się człowieka.

3. Zachowanie człowieka w sytuacjach trudnych.

Definicje: konflikt, frustracja, stres, źródła stresu, techniki antystresowe.

4. Poznanie własnych słabych i mocnych stron.

Etapy poznawania własnej osobowości, kreowanie własnej osobowości, planowanie własnych działań i ocena ich efektywności, analiza SWOT.

5. Zasady skutecznej motywacji.

Kierowanie, mechanizm motywacji, narzędzia motywacji człowieka.

6. Innowacyjność w działaniu.

Pojęcie innowacyjność, właściwe wybory zmian, konsekwencja w realizowaniu zadań.

7. Potrzeby człowieka.

Potrzeby człowieka, hierarchia potrzeb wg. A. Masłowa, potrzeby niższego i wyższego rzędu, motywy aktywności człowieka.

8. Społeczne podstawy przedsiębiorczości.

Organizacje i struktury grup społecznych, grupa społeczna, klasyfikacja grup społecznych, rodzaje grup społecznych

9. Inicjatywność, cechy lidera.

Definicja inicjatywności, jako cecha aktywnych ludzi kreatywność, asertywność, cechy lidera.

10. Komunikacja interpersonalna w grupie

Schemat komunikacji interpersonalnej, zasady prowadzenia dyskusji i debaty, elementy komunikacji interpersonalnej, cechy dobrego wystąpienia,

11. Komunikacja werbalna i niewerbalna.

Zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej, mimika twarzy, gestykulacja, postawa ciała, ubiór, zasady skutecznego porozumiewania, techniki aktywnego słuchania, udzielanie informacji zwrotnej.

12. 13 Moja prezentacja.

Prezentacja, przygotowanie prezentacji, wygłoszenie prezentacji, ocena prezentacji, odpowiedzi na pytania słuchaczy, zarządzanie czasem prezentacji, autoprezentacja.

14. Sposoby rozwiązywania konfliktów.

Przyczyny powstawania konfliktów, rodzaje konfliktów, negocjacje, mediacje, arbitraż.

DZIAŁ II.

Podstawy gospodarki rynkowej.

15. Gospodarka rynkowa.

Gospodarka, dobra ekonomiczne (gospodarcze), system ekonomiczny, konsumpcja, producent, konsument, okrężny obieg dochodów.

16. Rodzaje rynków.

Rodzaje rynków, klasyfikacja rynków, pojęcie rynku, alokacja dóbr, transakcja, konkurencja.

17. Popyt i podaż jako regulator rynku.

Popyt i prawo popytu, podaż i prawo podaży, regulatory rynku, równowaga rynkowa, komplementarność, substytucja.

18. Cechy gospodarki rynkowej.

Mechanizm funkcjonowania gospodarki rynkowej, cechy wolnej przedsiębiorczości, konkurencji i systemu cen.

19. Działania gospodarki

Oddziaływania ekonomiczne na gospodarkę, bodźce ekonomiczne wpływające na zachowanie przedsiębiorców,

Normy etyczne w funkcjonowaniu rynku, nieuczciwa reklama, dumping.

20. Państwo i jego rola w gospodarce rynkowej.

Rola państwa, instytucje państwowe, podstawowe funkcje ekonomiczne państwa.

21. Mierniki wzrostu gospodarczego.

Mierniki wzrostu gospodarczego, Dochód Narodowy, Produkt Krajowy Brutto, Produkt Krajowy Netto, Produkt Narodowy Brutto, Produkt Narodowy Netto, cykle koniunkturalne.

22. Kryzys w gospodarce rynkowej.

Przyczyny obecnego kryzysu na świecie i w kraju, analiza danych prasowych, medialnych z wykorzystaniem komputera.

23. Inflacja i jej skutki.

Definicja inflacji, deflacji, mierniki inflacji, rodzaje inflacji, inflacja kosztowa i popytowa, sposoby zmniejszenia i przeciwdziałania inflacji.

24. Rola pieniądza w gospodarce.

Pieniądz, rola pieniądza w gospodarce, formy pieniądza, pieniądz gotówkowy i bezgotówkowy, właściwości pieniądza, polityka pieniężna, narzędzia polityki monetarnej.

25. Budżet domowy.

Budżet domowy, źródła dochodów w gospodarstwie domowym, plan wydatków plan dochodów, wydatki zmienne, sposoby racjonalnego zarządzania pieniędzmi, spirala zadłużenia.

DZIAŁ III.

Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej.

26. Klasyfikacja przedsiębiorstw.

Klasyfikacja przedsiębiorstw, działalność gospodarcza, podział przedsiębiorstw, sekcje w krajowej klasyfikacji, formy własności.

27. Formy organizacyjno prawne przedsiębiorstw.

Formy organizacyjno prawne przedsiębiorstw, osoba fizyczne, osoba prawna, fundacja stowarzyszenie.

28. Rodzaje spółek.

Spółka, rodzaje spółek
podział spółek: cywilne, handlowe: osobowe i kapitałowe, charakterystyka poszczególnych spółek,

29. Spółdzielnie i przedsiębiorstwa państwowe.

Spółdzielnie, spółdzielnie użytkowników i wytwórcze przedsiębiorstwa państwowe, Osobowość prawna.

30. Źródła finansowania przedsiębiorstw.

Kapitał, źródła kapitału, klasyfikacja kapitału przedsiębiorstwa, kapitał długo – i krótkoterminowy, kapitał własny i obcy, leasing.

31. Zasoby majątkowe przedsiębiorstwa.

Zasoby majątkowe przedsiębiorstwa, aktywa trwale, aktywa obrotowe, kapitały własne kapitały obce, własność przedsiębiorstwa,

32. Podejmowanie działalności gospodarczej

Podejmowanie działalności gospodarczej, instytucje rejestrujące, forma działalności gospodarczej

33, 34. Zasady tworzenia biznesplanu.

Planowanie działalności gospodarczej, biznesplan, wizja i misja przedsiębiorstwa, rodzaje strategii, przewaga konkurencyjna

35,36,37 Mój pomysł na firmę. (prezentacja własnej firmy przez wszystkich uczniów klasy).

Własna firma, prezentacja swojego pomysłu, zaplanować czas prezentacji, autoprezentacja swojego pomysłu na firmę

38. Zasady rozliczeń finansowych przedsiębiorstw.

Rozliczenia finansowe, rozliczenia gotówkowe, rozliczenia bezgotówkowe, wpłata, czek, polecenie przelewu, akredytywa, karta płatnicza, czek rozrachunkowy, faktura.

39. Koszty i przychody.

Koszty, przychody, rachunek zysków i strat, amortyzacja, Koszty stałe, koszty zmienne.

40. Struktury rynkowe.

Struktury rynkowe, czysta konkurencja, oligopol, monopol pełny, polityka antymonopolowa, kartel – grupowa praktyka monopolistyczna.

41. Polityka antymonopolowa.

Polityka antymonopolowa, pozycja firmy na rynku, analiza firm na rynku.

DZIAŁ IV.

Instytucje gospodarki rynkowej

42. Zasady działania i rodzaje banków.

Bank, Narodowy Bank Polski, rodzaje banków, zasady działania banków, rola NBP- funkcje banku centralnego, polityka pieniężna, Rada Polityki Pieniężnej.

43. Usługi bankowe.

Oferty banków, usługi różnych banków, konto osobiste ROR, kredyty, pożyczki bankowe, lokaty, depozyty., wymiana walut

44, 45 Rodzaje kredytów.

(wizyta w banku)

Rodzaje kredytów, zasady przyznawania kredytów,

zdolności kredytowe, podział kredytów, rodzaje zabezpieczeń, hipoteka.

46. Giełdy towarowe i kapitałowe.

Pojęcie giełdy, formy inwestycji na giełdzie, możliwości sprzedaży na giełdzie, giełda papierów wartościowych, akcje, obligacje, kontrakty terminowe, indeksy rynków GPW, ryzyko inwestycji, hossa, bessy..

47. Papiery wartościowe.

Papiery wartościowe, akcje zwykłe i uprzywilejowane, rodzaje inwestycji, zmiany kursu akcji i obligacji,

48. Inwestowanie własnych środków pieniężnych.

Oszczędności, sposoby lokowania oszczędności, zyskowość i ryzyko inwestycji, lokata czy inwestycja na giełdzie?

49. Rodzaje ubezpieczeń.

Cel i funkcja ubezpieczeń, system ubezpieczeń, rodzaje ubezpieczeń, otwarte fundusze emerytalne, renta, emerytura, świadczenia emerytalne i rentowe.

50. Ubezpieczenia dobrowolne

Ubezpieczenia dodatkowe, polisy na życie, pracownicze programy emerytalne.

DZIAŁ V.

Państwo w gospodarce rynkowej

51. Funkcja państwa w gospodarce.

Państwo, funkcja zewnętrzna i wewnętrzna, funkcja alokacyjna, przeciwdziałanie korupcji, funkcja regulacyjna, dobra publiczne, funkcja stabilizacyjna, funkcja redystrybucyjna, korupcja.

52. Formy interwencjonizmu państwowego.

Wpływ inwestycji i dotacji państwowych, inwestycje państwowe, dotacje. Protekcjonizm,

53. Sejm i senat.

Historia parlamentu, sejm senat, prezydent, premier, rada ministrów, ustawa, wolne wybory, wybory powszechne

54. Budżet państwa.

Budżet państwa, funkcja fiskalna, funkcja redystrybucyjna, funkcja stymulacyjna, zasady polityki budżetowej, podatki.

55. Źródła finansowania budżetu w Polsce.

Źródła dochodów państwa, struktura wydatków państwa, sektor budżetowy, podatki pośrednie i bezpośrednie, deficyt budżetowy, dług publiczny.

56. Budżety samorządów terytorialnych.

Samorząd terytorialny, gmina, powiat, województwo, mienie komunalne, dochody i wydatki gmin

57, 58. Wszyscy płacimy podatki.

Zasady opodatkowania osób fizycznych i przedsiębiorstw, PIT, CIT, podatek VAT i akcyzowy, koszty uzyskania przychodów, straty, zaliczki, rozliczenia finansowe, urząd skarbowy.

DZIAŁ VI.

Osoba przedsiębiorcza w gospodarce rynkowej i na rynku pracy.

59. Reklama i jej wpływ na nasze decyzje.

Reklama, rodzaje reklamy, korzyści i zagrożenia płynące z reklamy, strategie reklamowe przedsiębiorstw.

60. Reklama mojej firmy.

Zgodnie z wybranym zawodem wymyślić reklamę własnej firmy, z zaplanowaniem treści i przekazu, (np. prezentacja w komputerze).

61. Każdy konsument ma swoje prawa.

Konsument, prawa konsumenta, rola instytucji chroniące konsumenta, prawa wynikające z rękojmi i gwarancji.

62. Wybrane przepisy kodeksu pracy.

Praca, kodeks pracy, pracownik, pracodawca, zasady prawa pracy, Państwowa Inspekcja Pracy, przepisy i zasady bezpieczeństwa i higieny pracy.

63,64. Różne formy zatrudnienia.

Rodzaje umów regulujących zatrudnienie, stosunek pracy, umowa na czas określony, umowa na czas nieokreślony, umowa na okres próbny, zasady zawierania umów, prezentacja umów.

65. Umowy cywilnoprawne.

Kodeks cywilny, charakterystyka umowy o dzieło i umowy zlecenie, różnice pomiędzy umowami o pracę a umowami cywilnoprawnymi.

66. Rynek pracy.

Rynek pracy, równowaga na rynku pracy, instytucje wspierające walkę z bezrobociem np. Powiatowy Urząd Pracy.

67. Rola związków zawodowych.

Związki zawodowe, rola i zadania związków zawodowych, protesty pracownicze, strajki związkowe, skutki strajków.

68. Gdzie i jak szukać pracy?

Instytucje wspierające poszukiwanie pracy, pośrednictwo pracy, urzędy pracy, doradcy zawodowi, giełdy pracy, targi pracy, agencje pośrednictwa pracy, ogłoszenia prasowe, skuteczność aktywnych i pasywnych metod poszukiwania pracy.

69,70. Przygotowanie do kontaktu z pracodawcą.

Dokumenty rekrutacyjne, rozmowa kwalifikacyjna, podanie CV, list motywacyjny, ćwiczenia w pisaniu dokumentów z wykorzystaniem komputera.

71, 72. Czas pracy i wynagrodzenie.

Czas pracy, wynagrodzenie, okres rozliczeniowy, doba pracownicza, wynagrodzenie brutto i netto, przerwy w pracy i odpoczynki, godziny nadliczbowe, dni wolne od pracy, praca w niedziele i święta, praca w porze nocnej

73. Urlopy pracownicze.

Urlop, rodzaje urlopów: wypoczynkowy, macierzyński, urlop na żądanie, urlop bezpłatny, urlop wychowawczy.

74, 75. Sposoby rozwiązania umów o pracę – świadectwo pracy.

Metody rozwiązania umowy o pracę, porozumienie stron, okres wypowiedzenia, zwolnienie dyscyplinarne, świadectwo pracy, termin i obowiązek wydania świadectwa pracy, informacje zawarte w świadectwie pracy, ważność dokumentu.

76. Etyczne postawy biznesu.

Etyka biznesu, zachowanie etyczne i zachowanie nieetyczne, społeczna odpowiedzialność, korupcja w biznesie, kreatywna księgowość, kodeks etyki.

77. Mobbing i lobbing.

Mobbing, lobbing, etyka zawodowa, dbałość o środowisko naturalne, rola państwa w przeciwdziałaniu korupcji, instytucje powołane do walki z korupcją.

DZIAŁ VII.

Współpraca i integracja Polski ze światem.

78. Powiązania gospodarcze Polski.

Powiązania gospodarcze Polski z innymi krajami, eksport i import towarów i usług, przepływ kapitału, transfer technologii, przepływ pracowników.

79,80. Polska w międzynarodowych organizacjach gospodarczych.

Globalizacja gospodarki, międzynarodowa integracja, Światowa Organizacja Handlu (WTO), Bank Światowy, Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju

81. Integracja Polski z UE.

Historia integracji europejskiej, najważniejsze organy UE: Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, Parlament Europejski, Europejski Trybunał Sprawiedliwości, Sąd Pierwszej Instancji, Trybunał Obrachunkowy, wspólna waluta – euro.

82. Korzyści Polski jako członka UE.

Fundusze strukturalne UE, Europejski Fundusz Socjalny, Europejski Fundusz Społeczny, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

83. Problemy ekonomiczne współczesnego świata.

Problemy ekonomiczne świata, dysproporcje w rozwoju ekonomicznym, organizacje międzynarodowe agendy ONZ.

84, 85. Problemy demograficzne w Polsce i na świecie.

Problemy demograficzne, liczba mieszkańców wg. danych GUS i szacunkowych na świecie wg. ONZ na kolejne lata, prognozy demograficzne dla Polski, problemy nędz.

4 Procedury osiągnięcia celów

4.1 Postulaty metodyczne

Program przeznaczony jest dla szkoły ponadgimnazjalnej, będzie realizowany w drugiej klasie kształcącej w zawodach Technik Pojazdów Samochodowych i Technik Mechanik (TPS/TM) – klasa łączona, w wymiarze trzech godzin w cyklu kształcenia.

Realizacja zajęć edukacyjnych programu podstawy przedsiębiorczości będą realizowane w dwóch kolejnych latach szkolnych, zaczynając od klasy drugiej:

- dwie godziny w klasie drugiej – przy 38 tygodniach nauki;
- jedna godzina w klasie trzeciej – przy 34 tygodniach nauki, co daje w dwóch latach kształcenia 110 jednostek lekcyjnych.

Program jest podzielony na 7 działów i na 85 jednostek lekcyjnych. Jednostki lekcyjne wymagające więcej niż jedna godzina lekcyjna będą realizowane na kilku zajęciach w zależności od potrzeb edukacyjnych jak i potrzeb uczniów, oznaczono kolejnymi numerami jednostek lekcyjnych.

Integracja międzyprzedmiotowa.

Życie gospodarcze jest ściśle powiązane z życiem społecznym, kulturalnym i politycznym państwa, dlatego konieczna staje się korelacja z przedmiotami: biologia, historia, wiedza o społeczeństwie, geografia, wiedza o kulturze. Finanse państw i samorządów będą przedstawione w pełniejszy sposób na tle ogólnej wiedzy poznanej na tych przedmiotach. Efektywną metodą integracji międzyprzedmiotowej są także interdyscyplinarne projekty, na przykład przygotowanie konkursu, wydania gazetki szkolnej, strony internetowej, dni przedsiębiorczych lub dni europejskich, poświęconych jednemu z krajów członkowskich lub krajom w trudnej sytuacji ekonomicznej. Planowanie integracji międzyprzedmiotowej może nie tylko dotyczyć treści nauczania, nie mniej ważna jest współpraca nauczycieli dla realizacji wspólnych celów i osiągnięć ucznia, na przykład dotyczących umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji. Integracja może również dotyczyć jakiegoś istotnego problemu, np. bezrobocie w regionie. Koordynacja działań nauczycieli języka polskiego, języków obcych, technologii informacyjnej pozwoli skutecznie kształtować u ucznia takie kompetencje, jak umiejętność korzystania ze słowników, encyklopedii, leksykonów, map, wykresów, Internetu itp.

Zastosowanie technologii informacyjnej w realizacji programu podstaw przedsiębiorczości.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego kładzie szczególny nacisk na doskonalenie umiejętności korzystania z technologii informacyjnych. Zgodnie z założeniami podstawy nauczyciele tworzą warunki do rozwijania umiejętności poszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł wiedzy, efektywnego posługiwania się technologią informacyjną i komunikacyjną. Umiejętności samodzielnego gromadzenia i interpretowania informacji z zakresu przedsiębiorczości przewiduje także podstawa programowa oraz cele edukacyjne tego programu. Istnieje możliwość korelacji zajęć z technologii informacyjnej z działaniami podejmowanymi

w trakcie realizacji programu np. umiejętności samodzielnego gromadzenia i interpretowania informacji na określony temat z przedsiębiorczości.

Oprogramowania komputerów i strony internetowe są niemal nieograniczonym źródłem informacji, które można wykorzystać do nauki podstaw przedsiębiorczości. Na zajęciach można wykorzystać liczne encyklopedie multimedialne poświęcone przedsiębiorczości.

Internet jest również środkiem komunikacji międzyludzkiej. Te możliwość można wykorzystać w realizacji zajęć komunikacji werbalnej.

Technologie informacyjne mogą również posłużyć do wykonania interesujących pomocy dydaktycznych, takich jak foliogramy czy prezentacje multimedialne. Niektóre z nich mogą wykorzystać sami uczniowie.

Stosowanie technologii informacyjnej pozwala na atrakcyjniejsze i skuteczniejsze realizowanie celów edukacyjnych dotyczących wiedzy. Wskazuje uczniom najbogatsze źródło wiedzy.

Współprace ze środowiskiem lokalnym.

Realizację celów kształcenia podstaw przedsiębiorczości mogą wspomagać działające w środowisku lokalnym instytucje zajmujące się sprawami związanymi z przedsiębiorczością. Należy do nich między innymi Powiatowy Urząd Pracy, Banki, Gminy, Urząd Skarbowy czy przedsiębiorcy. Dla realizacji autorskiego programu przedsiębiorczości przydatna może być także współpraca z bibliotekami publicznymi, wyższymi uczelniami, a także innymi szkołami.

Uzupełnieniem opisanych form będą wycieczki organizowane w miarę możliwości do różnych instytucji np. banków, urzędów pracy, lokalnych instytucji, organizacji pozarządowych, Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie, Sejmu i Senatu, biura maklerski itp.

Organizowanie spotkań i warsztatów z doradcami zawodowymi, przedstawicielami lokalnych przedsiębiorców oraz z ludźmi sukcesu itp.

W wyborze procedur osiągania celów edukacyjnych wyboru zawsze należy do nauczyciela, a właściwa metoda to szansa na sukces w zapamiętaniu wiadomości i zdobyciu konkretnych umiejętności. Należy również pamiętać o osiąganiu celów wychowawczych. Kształtowanie właściwych postaw jest ważnym elementem szkoły. Wykorzystanie nowoczesnych metod nauczania pozwala na autentyczne zintegrowanie działań dydaktycznych i wychowawczych.

4.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych

LP.	DZIAŁ PROGRAMOWY	LICZBA GODZIN
1	Podstawy przedsiębiorczości oraz psychologiczne aspekty jej rozwoju;	14
2	Podstawy gospodarki rynkowej;	11
3	Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej;	16
4	Instytucje gospodarki rynkowej;	9
5	Państwo w gospodarce rynkowej;	9
6	Osoba przedsiębiorcza w gospodarce rynkowej i na rynku pracy;	19
7	Współpraca i integracja Polski ze światem.	7
	Godziny do dyspozycji nauczyciela.	25
	REZEM	110

4.3 Metody nauczania

Realizację przedstawionych w programie celów ułatwi stosowanie różnorodnych form, metod i środków nauczania. Do tych które autor uważa za najkorzystniejsze, zalicza się różne formy integracji międzyprzedmiotowej, pracę grupową i zespołową, metody aktywizujące i w miarę urozmaicony zestaw środków dydaktycznych.

W szkołach zawodowych duże znaczenie, jako źródło poznania, mają działania praktyczne, które spełniają ważne funkcje poznawcze i weryfikacyjne. Ważną rolę w procesie kształcenia spełnia myślenie, traktowane jako łańcucha operacji umysłowych, za pomocą których przetwarzamy informacje zakodowane w spostrzeżeniach, wyobrażeniach i pojęciach. Osiągamy to poprzez operowanie informacjami, odpowiednią ich selekcję i analizę oraz uogólnienia, prowadzące do poznania rzeczywistości w sytuacjach problemowych. Mamy możliwość rozwijania umiejętności obserwacji, wyobraźni i samodzielności w myśleniu i działaniu, przyzwyczajania do sprawdzania tych elementów i oceny ich jakości. Racjonalne wiązanie teorii z praktyką podnosi walory kształcące nauczania i jakości uczenia się. Zwiększają jego wydajność.

W całym procesie dydaktycznym, we wszystkich przedmiotach, istotna jest motywacja, umiejętności planowania i wszechstronności.

Metody aktywizujące.

W zreformowanej szkole zaleca się ograniczenie encyklopedyzmu na rzecz kształtowania umiejętności, postaw i kompetencji. Do zrealizowania tych zaleceń potrzebne jest wykorzystanie metod aktywizujących. Oto przykłady metod aktywizujących proponowanych do realizacji zajęć z podstaw przedsiębiorczości.

Metoda przypadku, symulacyjna która przedstawia sytuację realną lub hipotetyczną, mającą na celu zaktywizowanie uczniów. Symulacja do której można inscenizować np. rozmowę kwalifikacyjną, negocjacje pracodawcy z pracownikami lub innymi przedsiębiorstwami.

Dyskusja plenarna czy debata szkolna - stosowanie tej metody pozwala na kształtowanie umiejętności krytycznego myślenia np. na zajęciach – ocena korzyści i kosztów integracji Polski z UE, za i przeciw własnemu biznesowi, problemy demograficzne a rozwój gospodarki w Polsce i na świecie. Uczestnictwo w dialogu, prezentacja własnego stanowiska pozwala ocenić własne możliwości prowadzenia rozmów. Konieczność ustosunkowania się do argumentów przeciwnika wyrabia nawyk aktywnego słuchania. Debata kształtuje poprawność językową, wzbogaca słownictwo – można również skorzystać z nagrywania debaty, wysłuchania jej i oceny dyskusji.

Metody dramowe - również zwiększające efektywność realizacji celów. Istota dramy – przeżywanie przez uczniów zaprogramowanych przez nauczyciela sytuacji – ułatwia zapamiętywanie, a w konsekwencji skuteczniejszą realizację celów dotyczących wiedzy. Jedną z technik dramowych jest wchodzenie w role. Uczniowie na zajęciach z podstaw przedsiębiorczości mogą wcielić się w role pracodawcy, pracownika – metoda wykorzystana na zajęciach – Przygotowanie do kontaktu z pracodawcą. Mogą również wcielić się w role postaci politycznych będących zwolennikami lub przeciwnikami integracji europejskiej – na zajęciach - Integracja Polski z UE. Do tej grupy metod zaliczamy również inscenizację i symulację, które można wykorzystać na zajęciach np. do inscenizowania negocjacji pracodawcy ze związkami zawodowymi lub rozmowę kwalifikacyjną.

Burza mózgów- metoda skuteczna w rozwijaniu kreatywności. Stosuje się ją w celu wyłonienia jak największej liczby pomysłów dotyczących jakiegoś problemu, np. wykorzystania funduszy unijnych, - Korzyści Polski jako członka UE, na lekcji – Gdzie i jak szukać pracy? W połączeniu z dyskusją i emisją filmu. Zespołowa forma pracy

kształtuje umiejętność współdziałania i postawę tolerancji dla innych poglądów. Burzę mózgow można wykorzystać jako przygotowanie do debaty, a także jako kolejny etap metody projektu.

Metoda projektów – podobnie jak debata, jest metodą o charakterze interdyscyplinarnym. Jej stosowanie pozwala na przekazywanie uczniom spójnego obrazu rzeczywistości. Metodą projektów można przygotować program wycieczki, konkurs o tematyce przedsiębiorczej, sesję popularnonaukową. Projekt badawczy może dotyczyć historii integracji europejskiej, przebiegu negocjacji o członkostwo Polski w UE. W tym wypadku efektem prac uczniów mogą być strony internetowe, portfolio, wydanie gazetki szkolnej. Metodę tą można również wykorzystać na zajęciach przygotowujących - Mój pomysł na firmę lub podczas przygotowania biznesplanu. W metodzie projektu dominuje praca grupowa, dlatego jest ona doskonałą formą kształtowania umiejętności współpracy w zespole, organizowania działań zespołowych i rozwiązywania konfliktów.

Metody decyzyjne – metoda wykorzystywana najczęściej na zajęciach kiedy należy podjąć decyzję lub dokonując jednoznacznego wyboru. Stosując takie metody jak **drzewo decyzyjne**, **Analiza SWOT** doskonalimy umiejętności analizy możliwych sposobów rozwiązania problemu jak i podjęcia najkorzystniejszych decyzji. Można ją wykorzystać na wielu zajęciach np. – Typy osobowości, Mój pomysł na firmę, Reklama mojej firmy.

Ćwiczenia praktyczne - przedmiot przedsiębiorczość kojarzy się przede wszystkim z konkretnymi działaniami. Bardzo dużo z nich można ćwiczyć na zajęciach lekcyjnych, np.: przygotowanie wniosku o prowadzenie działalności gospodarczej, wypełnianie zeznania podatkowego, druków dokumentów, umów kredytowych i o pracę itd... Ćwiczenia praktyczne mają ogromne znaczenie w kształceniu konkretnych umiejętności bardzo przydatnych w życiu.

4.4 Środki dydaktyczne

Różnego rodzaju środki dydaktyczne pozwalają na skuteczniejsze osiągnięcie celów kształcenia.

Dla ucznia podstawą jest podręcznik. Autor programu wybrał podręcznik przygotowany przez wydawnictwo – OPERON pt. „Podstawy przedsiębiorczości” – autorzy – Małgorzata Biernacka, Jarosław Korba, Zbigniew Smutek. Podręcznik napisany przez doświadczonych nauczycieli. Przejrzysty i uporządkowany układ podręcznika ułatwia zrozumienie i zapamiętanie prezentowanych treści. Podręcznik jednak nie daje odpowiedzi na wszystkie pytania i zawarte w programie polecenia, dlatego wymaga to rozwijanie kreatywności uczniów i poszukiwania innych źródeł informacji.

Do realizacji programu potrzebne będą również mapy, plansze np. przedstawiające piramidę potrzeb A. Masłowa, czy ilustracje przedstawiające przebieg integracji europejskiej, organów UE. Pomocne okażą się też foliogramy, filmy edukacyjne przedstawione w materiałach wspomagających realizację programu, oraz programy komputerowe i informacje uzyskane z Internetu. Przydatne również będą wzory dokumentów, umów, druki, artykuły prasowe, kodeksy pracy i cywilny, a także określonych spółek, roczniki statystyczne, słowniki, encyklopedie, leksykony, wykresy, tablice edukacyjne, formularze. Praca komputera z dostępem do Internetu, środki

Materiały wspomagające prowadzenie zajęć:

Multimedialne szkolenia na płytach CD:

- Autoprezentacja,
- Gdzie i jak szukać pracy?,
- Poczucie własnej wartości,

- Przygotowanie do rozmowy kwalifikacyjnej,
- Rozmowa kwalifikacyjna,
- Jak pokonać stres?,
- Techniki szybkiego zapamiętywania, uczenia się i czytania.

i audiowizualne.

Programy, szkolenia i poradniki multimedialne (dla uczniów):

- Mowa ciała, szkolenie CD,
- Szybkie czytanie, szkolenie CD,
- Wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym, poradnik,
- Wstępna orientacja zawodowa, program doradczy,
- Popularny test inteligencji, metoda do samobadania,
- Kwestionariusz inteligencji emocjonalnej, baterie zadań testowych,
- Absolwent: Szukam pracy, poradnik dla osób szukających pracy,
- Absolwent: Działam skutecznie, poradnik przygotowujący dla osób – przygotowujących się do wyjścia na rynek pracy i skutecznego działania na nim,
- Absolwent: Zakładam firmę – poradnik dla osób zamierzających podjąć działalność gospodarczą,
- Komputerowy planer kariery,

Materiały wspomagające kształcenie.

Czasopisma dostępne w czytelniku:

- Cogito
- Perspektywy
- Biuletyn informacyjny Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Białymstoku

Broszury - opracowane przez Dolnośląskie Centrum Informacji Zawodowej i Doskonalenia Nauczycieli w Wałbrzychu:

- Moja przyszłość, moje decyzje- Poradnik + zeszyt ćwiczeń dla młodzieży,
- Kim będę? Poznanie siebie w aspekcie wyboru zawodu i planowania kariery.- Poradnik + zeszyt ćwiczeń dla młodzieży,
- Oczekiwania pracodawców,
- Planuję swoją przyszłość – decyzje edukacyjne,
- Planer kariery- mój wybór – moja przyszłość- Poradnik + zeszyt ćwiczeń dla młodzieży,
- Szukam pracy – korzystna autoprezentacja. Poradnik + zeszyt ćwiczeń dla młodzieży,
- Praca w Unii Europejskiej,
- Uczę się być przedsiębiorczym. Poradnik + zeszyt ćwiczeń dla młodzieży,
- Rozmowa kwalifikacyjna – tonie takie trudne,
- Europejskie drogowskazy – wybrane elementy doradztwa zawodowego w krajach UE i w Polsce. Poradnik + zeszyt ćwiczeń dla młodzieży.

4.5 Spis wykorzystanej literatury

- [1] E.Aronson, *Człowiek-istota społeczna*, Warszawa 2001.
- [2] W.Głodowski, *Bez słów. Komunikacyjne funkcje zachowań niewerbalnych*, Warszawa 1996.
- [3] M.Jursa, *Prywatyzacja i zysk*, Poznań 2002.
- [4] Komosa, *Szkolny słownik ekonomiczny*, Warszawa 2002.
- [5] D.Koptiew, M. Wantuch, H. Wójcik, *ABC przedsiębiorcy. Od pomysłu do biznesu*, Warszawa 2002.
- [6] G.Borkowska, *Zasady rachunkowości*, Warszawa 2000.
- [7] I.Heropolitańska, E. Jagodzińska-Serafin, J.Kruglak, S. Dyżewska, *Kredyty, pożyczki i gwarancje bankowe*, Warszawa 1999.
- [8] A. Majchrzycka-Guzowska, *Finanse w gospodarce rynkowej*, Warszawa 1997
- [9] D. Begg, *Ekonomia*, Warszawa 1998.
- [10] E. Chojna-Duch, *Polskie prawo finansowe. Finanse publiczne*, Warszawa 2001
- [11] *Etyka biznesu*, red. J.Dietl, W. Gacparski, Warszawa 1999.
- [12] K. Kmieciak –Baran, W. Cieślak, *Bez zgody na przemoc w szkole i w pracy*, Gdańsk 2001.
- [13] Z. Cesarz E. Stadtmuller, *Problemy polityczne współczesnego świata*, Wrocław 2000.
- [14] J.Galster, Z. Witkowski, *Kompendium wiedzy o Unii Europejskiej*, Toruń 2002
- [15] A. Tease, *Mowa ciała. Jak odczytywać myśli innych ludzi z ich gestów*, Kielce 2001.

4.6 Postulowane wyposażenie pracowni

1. Pracownia.
2. Telewizor, odtwarzacz CD/DVD.
3. Rzutnik folii.
4. Komputer przenośny.
5. Rzutnik multimedialny.
6. Ekran.
7. Internet.

5 Opis założonych osiągnięć ucznia

5.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Tabela II. Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych (podstawowe i ponadpodstawowe).

<i>Uczeń:</i>	
<i>Wiadomości na poziom podstawowy</i>	<i>Wiadomości na poziom ponadpodstawowy</i>
DZIAŁ I. Podstawy przedsiębiorczości oraz psychologiczne aspekty jej rozwoju.	
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać pojęcie przedsiębiorczość, - wskazywać cechy osoby przedsiębiorczej, - określać własne cechy przedsiębiorcze, - wymieniać argumenty pozytywne i negatywne, za i przeciw prowadzeniu własnej firmy. 	<ul style="list-style-type: none"> - określać i analizować swoje cechy przedsiębiorcze, - analizować i ocenić możliwość kreowania własnej przedsiębiorczości, - dobierać aktywność zawodową do profilu osobowości, - analizować sposoby zmniejszenia ryzyka niepowodzenia własnej firmy.
<ul style="list-style-type: none"> - posługiwać się pojęciem osobowość człowieka, - podać cechy i typy osobowości, - wymieniać typy temperamentów i koncepcji psychologicznych człowieka. 	<ul style="list-style-type: none"> - porównywać poszczególne rodzaje cech i typów osobowości, - analizować typy temperamentów i koncepcji psychologicznych człowieka, - dokonać trafnej oceny własnej osobowości, temperamentu z możliwością wykorzystania tych cech w życiu zawodowym,
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać: konflikt, frustracja, stres, - podawać źródła stresu i skuteczne techniki antystresowe. 	<ul style="list-style-type: none"> - analizować poszczególne źródła stresu, - sklasyfikować czynniki stresogenne.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać etapy poznawania własnej osobowości, - definiować analizę SWOT, - podawać poszczególne dane analizy. 	<ul style="list-style-type: none"> - weryfikować i pozytywnie kreować swoją osobowość, - planowanie własnych działań i ocena ich efektywności, - analizować zdolność do wyznaczania sobie celów i ich realizacji
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie motywacja, - charakteryzować proces mechanizmu motywacyjnego, - wymieniać i scharakteryzować podstawowe narzędzia motywacji. 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać zasady skutecznej motywacji, - dobierać odpowiednie narzędzia motywacji do określonej sytuacji.
<ul style="list-style-type: none"> - definiuje pojęcie innowacyjność, - określa cechy osób innowacyjnych w działaniu. 	<ul style="list-style-type: none"> - analizuje możliwości dokonywania trafnych wyborów zmian, - definiuje problem i poszukuje rozwiązań, potrafi dokonać wyboru najlepszych pomysłów i konsekwentnie je realizować.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać podział potrzeb człowieka wg. A. Masłowa, - wymieniać potrzeby wyższego i niższego rzędu, - podawać motywy aktywności człowieka. 	<ul style="list-style-type: none"> - analizować potrzeby niższego i wyższego rzędu, - analizować motywy w pracy zawodowej oraz działalności gospodarczej,

<ul style="list-style-type: none"> - interpretować struktury grup społecznych, - wymieniać grupy i podawać ich klasyfikację, - wskazywać rodzaje grup społecznych. 	<ul style="list-style-type: none"> - podawać przykłady znanych z życia grup społecznych, - wykazać się znajomością cech dobrej grupy
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie inicjatywność, - podawać pojęcia osoby kreatywnej, asertywnej, - wymieniać cechy lidera oraz zasady kierowania grupą 	<ul style="list-style-type: none"> - posługiwać się pojęciami inicjatywność, asertywność, kreatywność, - dokonywać prawidłowego wyboru zachowania inicjatywnego, asertywnego i kreatywnego, - analizować cechy lidera
<ul style="list-style-type: none"> - podawać schemat komunikacji, - podawać zasady prowadzenia dyskusji i debaty, - definiować pojęcie debata, dyskusja, 	<ul style="list-style-type: none"> - przytaczać cechy dobrego wystąpienia, - analizować elementy komunikacji interpersonalnej, - omówić wysłuchaną debatę, wskazać jej pozytywne i negatywne cechy.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej, - rozpoznawać emocje na podstawie mimiki, gestykulacji, postawy ciała, - wymieniać zasady skutecznego porozumiewania, - wymieniać techniki aktywnego słuchania i przekazywania informacji. 	<ul style="list-style-type: none"> - identyfikować poszczególne zasady komunikacji werbalne i niewerbalnej, - przeciwdziałać barierom komunikacyjnym w określonych sytuacjach,
<ul style="list-style-type: none"> - przygotować się do prezentacji, - kierować czasem prezentacji i dobrać odpowiednie zachowanie w trakcie prezentacji, - wskazać popełnione błędy. 	<ul style="list-style-type: none"> - przygotować prezentację wizualną, - odpowiednio pracować głosem w trakcie prezentacji, - odpowiedzieć w prawidłowy sposób na pytania zadawane po wygłoszeniu prezentacji
<ul style="list-style-type: none"> - podawać przyczyny powstawania konfliktów, - podawać rodzaje konfliktów, - definiować negocjacje, mediacje, arbitraż czyli sąd rozjemczy. 	<ul style="list-style-type: none"> - sklasyfikować przyczyny konfliktów, - przeciwdziałać czynnikom konfliktowym, - stworzyć warunki sprzyjające dobrej negocjacji, - analizować możliwości korzystania z pomocy arbitra.
DZIAŁII Podstawy gospodarki rynkowej	
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie gospodarki, - klasyfikować system ekonomiczny, - posługiwać się pojęciem konsumenta, producenta, - opisać podmioty rynku i ich rolę w gospodarce, - wyjaśniać rolę producenta i konsumenta. 	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować zasoby występujące w gospodarce, - scharakteryzować proces okrężnego obiegu dochodów.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować rynek, - sklasyfikować poszczególne rynki wg. przyjętego kryterium, - definiować alokacja dóbr, transakcja, konkurencja. 	<ul style="list-style-type: none"> - rozróżniać poszczególne rynki, - mówić kwestię wykorzystania zasobów i alokacji dóbr w gospodarce rynkowej, - podawać cechy „zdrowej” konkurencji
<ul style="list-style-type: none"> - podawać pojęcie popyt i prawo popytu, - podawać pojęcie podaży i prawo podaży, - wyjaśnić rolę równowagi rynkowej, 	<ul style="list-style-type: none"> - rysować krzywe popytu i podaży, - analizuje regulatory rynku i równowagę rynkową, - scharakteryzować równowagę pomiędzy popytem i podażą
<ul style="list-style-type: none"> - podawać mechanizm funkcjonowania gospodarki rynkowej, - wymieniać cechy wolnej przedsiębiorczości - definiować konkurencję i system cen. 	<ul style="list-style-type: none"> - analizuje cechy wolnej przedsiębiorczości, konkurencji i systemu cen, - przygotować analizę cen wybranego produktu.
<ul style="list-style-type: none"> - podaje przykłady oddziaływania ekonomicznego na gospodarce, - podawać normy etyczne stosowane na rynku, - definiować nieuczciwą reklamę i dumping. 	<ul style="list-style-type: none"> - analizuje bodźce ekonomiczne wpływające na zachowanie przedsiębiorców, - analizuje na przykładach różne zachowania etyczne i nie etyczne, - wymieniać i scharakteryzować przykłady nieuczciwej reklamy i dumpingu.

<ul style="list-style-type: none"> - opisać funkcje państwa, - wymieniać instytucje państwowe,	<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać narzędzia za pomocą których państwo wpływa na życie gospodarcze, - analizować wady i zalety interwencjonizmu państwa
<ul style="list-style-type: none"> - posługuje się pojęciem: PKB, PNB, koniunktura, recesja, stagnacja, - charakteryzować zjawisko rozwoju gospodarczego, - opisać tempo wzrostu gospodarczego w kraju.	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić różnice pomiędzy poszczególnymi miernikami wzrostu gospodarczego, - analizować cykl koniunkturalny i przyczyny zmian cyklu koniunkturalnego w Polsce i na świecie, - analizować dane statystyczne.
<ul style="list-style-type: none"> - wybierać z tekstów najważniejsze informacje dotyczące kryzysu, - analizować poszczególne dane prasowe.	<ul style="list-style-type: none"> - wykazać się zdolnością pracy na komputerze i wyszukiwaniem danych, - komentować obecną sytuację gospodarczą w kraju i na świecie,
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie inflacji i deflacji, - podawać przyczyny inflacji, - odróżniać inflację kosztową i popytową, - charakteryzować pojęcie hiperinflacji, inflacja galopująca, krocząca i pełzająca, - obliczyć wskaźnik inflacji,	<ul style="list-style-type: none"> - analizować sposoby walki z inflacją, - przedstawiać skutki inflacji dla gospodarki narodowej, - wyjaśniać monetarny charakter inflacji.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać rolę pieniądza w gospodarce, - podawać formy pieniądza, - wymieniać rodzaje pieniądza gotówkowego i bezgotówkowego.	<ul style="list-style-type: none"> - podać i scharakteryzować motywy popytu na pieniądź, - opisać rolę rezerw obowiązkowych, - analizować narzędzia polityki monetarnej
<ul style="list-style-type: none"> - podawać zadania budżetu domowego, - podawać źródła dochodów w gospodarstwie domowym, - określać wydatki i dochody w różnych okresach.	<ul style="list-style-type: none"> - wskazać sposoby racjonalnego gospodarowania środkami finansowymi przez gospodarstwo domowe, - zidentyfikować ryzyka związane z wпадnięciem w spiralę zadłużenia.
DZIAŁ III Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej.	
<ul style="list-style-type: none"> - podawać klasyfikację przedsiębiorstw, - definiować działalność gospodarczą.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować różne podziały i klasyfikować przedsiębiorstwa, - podawać kryteria podziału przedsiębiorstw
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać formy organizacyjno prawne przedsiębiorstw, - definiować osobę fizyczną i prawną.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować poszczególne formy przedsiębiorstw wg sektora własności.
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać rodzaje spółek, - podawać podstawowe podziały spółek, - podawać najważniejsze informacje dotyczące spółek handlowych.	<ul style="list-style-type: none"> - porównywać poszczególne spółki pod względem różnych cech, - potrafić wymienić przykłady spółek występujących na rynku lokalnym i regionalnym, analizować firmy.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie spółdzielni, - charakteryzować zasady funkcjonowania spółdzielni i prawa spółdzielcze, - wymieniać podstawowe przedsiębiorstwa państwowe i zasady ich funkcjonowania.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować poszczególne spółdzielnie, - porównywać zasady funkcjonowania przedsiębiorstwa państwowego i spółdzielni,
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać źródła kapitału, - podawać klasyfikację poszczególnych rodzajów kapitału, - wymieniać kapitał własny i obcy.	<ul style="list-style-type: none"> - określać przydatność poszczególnych rodzajów finansowania pod kontem skali i rodzaju działalności, - scharakteryzować wady i zalety różnych form finansowania działalności gospodarczej.
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać rodzaje zasobów majątku przedsiębiorstwa, - podawać elementy wchodzące w skład majątku trwałego i obrotowego.	<ul style="list-style-type: none"> - Porównać wartości niematerialne i prawne, kapitały własne i obce,
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać instytucje do których należy się zgłosić, oraz podaje dokumenty jakie należy	<ul style="list-style-type: none"> - wypełniać podstawowe druki dokumentów, - wybrać działalność, która ma szansę na sukces

<ul style="list-style-type: none"> wypełnić, - analizować podstawowe przepisy dotyczących rejestracji firmy,	
<ul style="list-style-type: none"> - podać celowość tworzenia biznes planu, - wymieniać główne zasady sporządzania biznesplanu, - wyjaśniać pojęcie modelu biznesowego	<ul style="list-style-type: none"> - podawać zasady budowy biznesplanu, - wymieniać źródła informacji potrzebnych do stworzenia biznesplanu,
<ul style="list-style-type: none"> - przygotować się do publicznej prezentacji swojej firmy, - dobrać odpowiednie zachowanie podczas prezentacji, - wskazać ewentualne zalety i wady pomysłu.	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić prezentację swojego pomysłu, - odpowiadać na zadawane pytania, - dokonać samooceny swojego pomysłu ze wskazaniem wyraźnej potrzeby tego rodzaju działalności (analiza rynku lokalnego), - zanalizować i ocenić ryzyko podejmowania tej działalności.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować poszczególne rodzaje rozliczeń, - podawać rodzaje rozliczeń gotówkowych, - podawać rodzaje rozliczeń bezgotówkowych,	<ul style="list-style-type: none"> - porównywać poszczególne rodzaje rozliczeń, - wskazywać najpopularniejsze formy rozliczeń finansowych, - wypełniać druki wpłat, polecenia przelewu, czeku rozrachunkowego, zdobyć w banku odpowiedni formularz,
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie kosztów i przychodów, - podawać pojęcie rachunku zysku i strat, - podawać przykłady kosztów stałych i zmiennych.	<ul style="list-style-type: none"> - podawać koszty potrzebne do rozpoczęcia działalności w swojej specjalizacji, zawodzie, - analizować wynik finansowy wybranego przedsiębiorstwa, - analizować możliwości przychodów w swoim zawodzie,
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać rodzaje struktur państwowych, - charakteryzować rodzaje konkurencji, - podaje zasady funkcjonowania kartelu.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować poszczególne rodzaje konkurencji, - wybierać najlepsze formy konkurencji na rynku, - podać przykłady konkurencji zakładów o podobnych produktach,
<ul style="list-style-type: none"> - podawać zasady polityki antymonopolowej, - wymieniać rodzaje praktyk monopolistycznych i ich oddziaływania na rynek.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować warunki konkurencji monopolistycznej, - porównuje aspekty prawne polityki antymonopolowej.
DZIAŁ IV. Instytucje gospodarki rynkowej	
<ul style="list-style-type: none"> - podawać rodzaje banków, - wymieniać zasady działania banków, - przedstawiać rolę NBP jako banku centralnego, - wymieniać zadania polityki pieniężnej.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować zadania instytucji odpowiadającej za stabilność systemu finansowego, - analizować rolę RPP w systemie finansowym, - omówić kwestię niezależności banku centralnego.
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać rodzaje usług bankowych, - wymieniać rodzaje lokat oferowanych przez banki ze względu na czas ich zakładania, - podawać podstawowe zadania banku dotyczące obsługi konta osobistego	<ul style="list-style-type: none"> - analiza usług różnych banków, - analizować taryfy opłat za operacje w różnych bankach, - wybierać najkorzystniejsze oferty kredytowe na rynku. - wypełniać druk założenia konta osobistego ROR w wybranym banku
<ul style="list-style-type: none"> - podawać rodzaje kredytów, - wymieniać zasady przyznawania kredytu, oraz formy zabezpieczeń, - wymieniać cele zabezpieczeń hipotecznych.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować ofert kredytowych w różnych bankach, - wypełniać przykładowy druk umowy kredytowej, jako kredytobiorca i poręczyciel, - znać odpowiedzialność kredytobiorcy i poręczyciela.
<ul style="list-style-type: none"> - zdefiniować podstawowe instrumenty rynku kapitałowego: akcje i obligacje, - opisać rolę Giełdy Papierów Wartościowych, - podać możliwości inwestycji na giełdzie, - objaśniać zjawisko hossy i bessy,	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać na czym polega ryzyko inwestycji na rynku kapitałowym, - scharakteryzować opcje i kontrakty terminowe, - wymieniać wskaźniki GPW.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać pojęcie papierów wartościowych, - wymieniać poznane papiery wartościowe,	<ul style="list-style-type: none"> - analizować zasady obrotu papierami wartościowymi,

<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować akcje zwykłe i uprzywilejowane	<ul style="list-style-type: none"> - analizować notowania giełdowe, - podawać instytucje emitujące akcje i obligacje skarbowe, podać cel ich emisji.
<ul style="list-style-type: none"> - posługiwać się pojęciami: oszczędności, kapitał, lokata, akcja, dywidenda, obligacja, lokata rzeczowa, - scharakteryzować ryzyko różnych form lokowania własnych oszczędności.	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić wady i zalety różnych form oszczędzania w przypadku wzrostu, bądź spadku inflacji, - scharakteryzować cechy dobrej lokaty, - wykazać zalety lokowania pieniędzy, a nie gromadzenia ich w domu, - wskazać najbardziej efektywne formy lokowania pieniędzy.
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać pojęcie ubezpieczenia, - wymieniać poznane ubezpieczenia, - podawać rodzaje ubezpieczeń, - podawać konieczność istnienia ubezpieczeń i rolę Zakładu Ubezpieczeń społecznych - analizować poszczególne rodzaje ubezpieczeń społecznych.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować celowość ubezpieczeń, - wyjaśniać różnice pomiędzy różnymi modelami ubezpieczeń, - opisać rolę trzeciego filaru ubezpieczeń, - wskazać alternatywne możliwości zabezpieczenia przyszłości, - ocenić wpływ zmian demograficznych na przyszłą emeryturę.
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać ubezpieczenia dobrowolne, - podawać zasady wykupienia polisy, - podawać zasady pracowniczych programów emerytalnych.	<ul style="list-style-type: none"> - porównać różne rodzaje dobrowolnych ubezpieczeń, - analizować różne polisy, - wskazywać zalety i wady ubezpieczeń dodatkowych.
DZIAŁ V. Państwo w gospodarce rynkowej	
<ul style="list-style-type: none"> - podawać pojęcie państwo, - definiować funkcję zewnętrzną i wewnętrzną państwa, - podawać przykłady dóbr publicznych, - charakteryzować poszczególne funkcje państwa.	<ul style="list-style-type: none"> - porównywać zmiany roli państwa z historii i teraźniejszości, - analizować wady i zalety poszczególnych funkcji państwa w odniesieniu do obecnej sytuacji,
<ul style="list-style-type: none"> - podawać wpływ inwestycji i dotacji państwowych, - definiować źródła dochodów państwa, - podawać przykłady inwestycji państwowych,	<ul style="list-style-type: none"> - analizować wpływ inwestycji i dotacji państwowych na gospodarkę, - ocenić skuteczność wybranych form interwencjonizmu państwowego, - analizować protekcjonizm jako ochronę rynku krajowego przed konkurencją zagraniczną.
<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzować sejm, - charakteryzować senat, - podawać zadania prezydenta, premiera i rady ministrów, - wyjaśniać zasadę wolnych wyborów.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować zadania poszczególnych osób w rządzie, - podawać zasady głosowania w sejmie i senacie, oraz przyjmowanie ustaw.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać pojęcie budżet państwa, - charakteryzować poszczególne funkcje, - wymieniać zasady polityki budżetowej, - definiować pojęcie podatku.	<ul style="list-style-type: none"> - porównywać różne funkcje państwa, - wskazywać zasady planowania i sporządzania, oraz zatwierdzania budżetu państwa,
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać źródła dochodu budżetu państwa, - scharakteryzować typy podatków, - podawać różnice między progresywną a liniową skalą podatkową, - wskazać zadania finansowane przez budżet, - objaśniać pojęcie deficytu budżetowego i długu publicznego.	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać różnice między poszczególnymi rodzajami podatków, - wskazać źródła finansowania deficytu budżetowego, - analizować powstanie długu publicznego.
<ul style="list-style-type: none"> - omawiać budżet jednostek samorządowych, - wymieniać przykłady mienia komunalnego, - wskazywać najważniejsze wydatki gmin	<ul style="list-style-type: none"> - analizować przykładowy budżet gminy, - skorzystać ze strony internetowej BIP, dotyczące własnej gminy i jej wydatków,
<ul style="list-style-type: none"> - podawać zasady opodatkowania, - podawać stawki podatkowe VAT, - wyjaśniać zasady rozliczeń finansowych osób fizycznych i przedsiębiorstw	<ul style="list-style-type: none"> - analizować i przetwarzać dane liczbowe do wypełnienia deklaracji podatkowej,

DZIAŁ VI. Osoba przedsiębiorcza w gospodarce rynkowej i na rynku pracy.	
<ul style="list-style-type: none"> - podawać korzyści i zagrożenia płynące z reklamy, - analizować strategie reklamowe przedsiębiorstw. 	<ul style="list-style-type: none"> - dokonać analizy występujących reklam, - ocenić jej wpływ na przeciętnego Polaka,
<ul style="list-style-type: none"> - planować reklamę własnej firmy, - wymyślać reklamę własnej firmy, - przygotować prezentację i omawiać proces jej powstania. 	<ul style="list-style-type: none"> - przygotować reklamę w formie prezentacji multimedialnej, - odpowiadać na pytania widowni.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie konsument, - wymieniać i określać podstawowe prawa konsumenta, - przedstawiać zadania poszczególnych instytucji chroniących praw konsumenta. 	<ul style="list-style-type: none"> - porównać czas gwarancji udzielanej na różne artykuły, - weryfikować dane wynikające z gwarancji ostatnio zakupionego produktu i wynikające z niej prawa, a także ograniczenia.
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać pojęcie praca, - wyjaśniać pojęcie kodeks pracy, - wymieniać podstawowe zadania prawa pracy, znać obowiązki pracodawcy i pracownika, omawiać cechy dobrego pracownika w swoim zawodzie. 	<ul style="list-style-type: none"> - analizować wybrane przepisy dotyczące pracownika i pracodawcy, - przedstawiać podstawowe zadania PIP, - stosować się do przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy.
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać rodzaje umów regulujących zatrudnienie, - podawać zasady zawierania umów, - wskazywać zalety umowy na czas nieokreślony, 	<ul style="list-style-type: none"> - analizować poszczególne umowy i ich korzyści dla pracownika, - porównywać poszczególne umowy korzystając z różnych wzorów umów, - charakteryzować samozatrudnienie jako nowa forma wykonywania pracy.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie kodeks cywilny, umowa cywilnoprawna, - porównać umowę o dzieło i zlecenie, - podawać zasady zawierania umowy o dzieło i umowy zlecenie. 	<ul style="list-style-type: none"> - analizować porównawczo różne formy zatrudnienia, - dokonać wyboru najlepszej formy zatrudnienia z punktu widzenia swojego zawodu.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie rynku pracy, - posługiwać się pojęciem podaż pracy, popyt na pracę, bezrobocie. 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać zależność ilości zakładów produkcyjnych i firm a podażą na rynku pracy w najbliższym otoczeniu, - wykazać się znajomością danych o bezrobociu z PUP w regionie, - scharakteryzować bezrobocie w Polsce.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie związków zawodowych, - podawać zadania związków zawodowych, - wymieniać cele protestów i strajków. 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać wpływ związków zawodowych na rynek pracy, - wyjaśniać na czym polega specyfika rynku pracy.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać poznane instytucje wspierające zatrudnienie, - wyjaśniać dlaczego warto skorzystać z ofert doradców, - omawiać zadania urzędu pracy, - analizować aktywne metody poszukiwania pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> - porównywać biura pośredniczące w poszukiwaniu pracy, - przygotować własną ofertę pracy do wielu zakładów, - przeprowadzać analizę różnych ofert pracy z różnych źródeł,
<ul style="list-style-type: none"> - podawać zasady napisania podania o przyjęcie do pracy, - wymieniać najważniejsze elementy CV, - napisać podanie i CV, - wykazać się umiejętnością sporządzania dokumentów związanych z poszukiwaniem pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> - wykonać wszystkie dokumenty rekrutacyjne na komputerze, - podawać zasady przygotowania się do rozmowy kwalifikacyjnej, - wystąpić w roli pracownika starającego się o pracę i pracodawcy w trakcie symulacji rozmowy o pracę, - opracować dokumenty do konkretnego ogłoszenia.

<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie wynagrodzenia i okresu rozliczeniowego, - podawać liczbę przysługujących przerw w pracy, - charakteryzować dobę pracowniczą i dni wolne od pracy.	<ul style="list-style-type: none"> - ustalić liczbę przerw w pracy wliczonych do czasu pracy, - charakteryzować warunki pracy i wynagrodzenia w niedziele i święta oraz w porze nocnej, - obliczyć wartość przyszłych dochodów brutto i netto,
<ul style="list-style-type: none"> - podawać pojęcie urlopu, - podawać zasady udzielania urlopu wypoczynkowego, - podawać czas przysługującego urlopu macierzyńskiego, - charakteryzować zasady udzielania urlopu bezpłatnego.	<ul style="list-style-type: none"> - określać prawa do nabycia urlopu wypoczynkowego i określić czas przysługującego urlopu, - podawać warunki odwołania z urlopu,
<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować metody rozwiązania umowy o pracę: na mocy porozumienia stron, z okresem wypowiedzenia i bez okresu wypowiedzenia, - podawać czas wypowiedzenia w zależności od okresu zatrudnienia,	<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzować dokument świadectwa pracy i celowość jego wydania.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie etyki biznesu, - wymieniać rodzaje zachowań etycznych i nieetycznych w biznesie, - wymieniać wady korupcji w biznesie	<ul style="list-style-type: none"> - analizować zasady kreatywnej księgowości, - podawać przykłady z życia nieodpowiedniej odpowiedzialności społecznej za swoje czyny,
<ul style="list-style-type: none"> - podawać przykłady mobbingu i lobbingu, - nazywać odpowiednio zachowania nieetyczne, - wymieniać zadania biur antykorupcyjnych.	<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzować przyczyny mobbingu w miejscu pracy, oraz zasady przeciwdziałania mobbingowi, - wyjaśniać dlaczego w biznesie występuje nieetyczne zachowanie,
DZIAŁ VII. Współpraca i integracja Polski ze światem.	
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie powiązań gospodarczych, - podawać definicję eksportu i importu, - omawiać swobodę przepływu kapitału.	<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzować transfer technologiczny programów badawczych oraz zakupu licencji, i praw do produkcji określonych towarów, - charakteryzować migrację zarobkową Polaków do innych krajów, - posługiwać się Rocznikiem Statystycznym,
<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzować globalizację gospodarki i jej przyczyny, - wymieniać międzynarodowe organizacje do których należy Polska, - opisać obszary działalności Światowej Organizacji Handlu (WTO), Banku Światowego, Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju	<ul style="list-style-type: none"> - zaprezentować pozytywne efekty globalizacji na przykładzie Polski, - wskazać negatywne efekty globalizacji na przykładzie Polski,
<ul style="list-style-type: none"> - przedstawiać krótko historię integracji europejskiej, - podawać najważniejsze organy UE, i ich zadania: Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, Parlament Europejski, Europejski Trybunał Sprawiedliwości, Sąd Pierwszej Instancji, Trybunał Obrachunkowy	<ul style="list-style-type: none"> - omawiać zadania poszczególnych organów UE, - wyjaśniać znaczenie kryteriów przystąpienia do strefy euro.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać zadania funduszy strukturalnych UE, - podawać zadania EFS, EFRR,	<ul style="list-style-type: none"> - podawać przykłady pomocy oferowanej przedsiębiorcom w Polsce, finansowanej ze środków UE, - podawać przykłady korzyści wynikające z korzystania z funduszy UE na podstawie codziennych doświadczeń.
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać podstawowe problemy współczesnego świata w oparciu o konkretne	<ul style="list-style-type: none"> - analizować artykuły prasowe na temat problemów ekonomicznych krajów Trzeciego Świata,

<p>przykłady, - podawać zadania ONZ i szanse przewyższenia problemów ekonomicznych.</p>	<p>- zaszczepiać współczucie dla innych potrzebujących pomocy,</p>
<p>- objaśniać problemy demograficzne współczesnego świata i Polski, - przeprowadzać analizę danych statystycznych dotyczących liczby mieszkańców w Polsce i na świecie.</p>	<p>- kalkulować ilość osób pracujących i osób pobierających renty i emerytury na podstawie danych GUS, - korzystać z różnych możliwości i środków pomocy potrzebującym.</p>

5.2 Główne narzędzia kontroli

Uczeń oceniany jest na lekcjach podstaw przedsiębiorczości systematycznie w ciągu całego okresu nauczania za pomocą różnorodnych narzędzi pomiaru dydaktycznego np. testy jednokrotnego i wielokrotnego wyboru, zadania z luką, zadania „prawda czy fałsz”.

Na przykład:

Po realizacji działu I - Podstawy przedsiębiorczości oraz psychologiczne aspekty jej rozwoju; - można zastosować samoocenę ucznia i ocenę opisową sporządzoną przez nauczyciela po przygotowaniu przez ucznia prezentacji,

Po realizacji działu II - Podstawy gospodarki rynkowej; - przeprowadzenie testu z wykorzystaniem zadań z luką, co pomoże sprawdzić, poznane terminy, zrozumienie treści, umiejętność stosowania wiedzy w sytuacjach typowych i nietypowych,

Po realizacji działu III – Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej; - test jednokrotnego lub wielokrotnego wyboru lub pytania otwarte.

Po realizacji działu IV – Instytucje gospodarki rynkowej; - test lub pytania otwarte.

Po realizacji działu V – Państwo w gospodarce rynkowej; - test lub zadania „prawda czy fałsz”.

Po realizacji działu VI - Osoba przedsiębiorcza w gospodarce rynkowej i na rynku pracy; - ocenić ucznia na podstawie np. teczki dowodów w której znajdzie się: podanie o pracę, CV, list motywacyjny, przygotowanych dokumentów związanych z przygotowaniem prezentacji własnej reklamy.

Po realizacji działu VII - Współpraca i integracja Polski ze światem.- test lub pytania otwarte.

1. Przedmiotem kontroli i oceny ucznia są:

- wiadomości i umiejętności oraz gotowość ich zaprezentowania,
- różne przejawy aktywności intelektualnej, w tym rozumienie tekstów instrukcji, uczestniczenie w dyskusjach, praca indywidualna i zespołowa, sprawne wykonywanie ćwiczeń praktycznych i innych powierzonych zadań oraz opracowanie i realizacja projektów,
- umiejętność gromadzenia i selekcji informacji z różnych źródeł, w tym z Internetu i programów komputerowych,
- umiejętności komunikacyjne (w mowie i w piśmie), w tym z wykorzystaniem technologii informacyjnych.

2. Oceny bieżące, według skali obowiązującej w WZO, uczeń otrzymuje za:

- wypowiedzi ustne – na określony temat, referaty, udział w dyskusjach, prezentacje,
- sprawdziany różnego rodzaju (np. testy, sprawdziany umiejętności praktycznych),
- prace domowe (pisemne i ustne, foldery, plakaty, plansze itp.),

- systematyczne prowadzenie zeszytu przedmiotowego,
  - aktywny udział i zaangażowanie na lekcji,
  - aktywny udział w zajęciach, w tym również pozalekcyjnych (konkursach, sesje popularno-naukowe, projekty),
3. Ocenę semestralną i roczną wystawia się na podstawie ocen cząstkowych, zgodnie z procedurą obowiązującą w WZO.
  4. Szczegółowe wymagania na poszczególne oceny określają Przedmiotowe Zasady Oceniania.
  5. Ocena zgodnie z ustalonymi przepisami ustalona jest następująco:
    - 5 – celujący (cel).
    - 5 – bardzo dobry (bdb.)
    - 4 – dobry (db.).
    - 3 – dostateczny (dst.).
    - 1 – dopuszczający (dop.)
    - 1 – niedostateczny (ndst.)
- oceny z prac klasowych będą wpisywane czerwonym kolorem w dzienniku zajęć,
  - kartkówki z trzech ostatnich lekcji mogą odbywać się bez zapowiedzi,
  - uczeń nieobecny na pracy klasowej pisze sprawdzian w terminie ustalonym przez nauczyciela,
  - uczeń zobowiązany jest do prowadzenia zeszytu przedmiotowego, który może być sprawdzony i oceniony przez nauczyciela,
  - ocena śródroczna jest oceną za całą pracę w semestrze, jeżeli jest niedostateczna uczeń jest zobowiązany poprawić ją w terminie wyznaczonym przez nauczyciela,
  - ocena niedostateczna na koniec roku może być poprawiona w wyniku egzaminu poprawkowego.

Kryteria oceniania na poszczególne oceny.

Ocenę celujący –otrzymuje uczeń:

- posiada wiedzę znacznie wykraczającą poza podstawę programową,
- wykazywać szczególne zainteresowania przedmiotem oraz literaturą popularnonaukową i specjalistyczną zgodną z omawianą z omawianą na zajęciach tematyką,
- uczestniczyć w konkursach właściwych dla przedmiotu i uzyskiwać wyróżniające wyniki,
- podejmować zadania indywidualne i zespołowe dodatkowe, znacznie wykraczać poza podstawę programową,
- wypełnia wymagania takie jak na ocenę bardzo dobry i ponadto.

Ocenę bardzo dobry – otrzymuje uczeń , który:

- posiada zasób wiedzy i umiejętności określony programem nauczania,
- mieć bogate wiadomości na poziomie ponadpodstawowym,
- umieć samodzielnie poszukiwać informacji w różnych źródłach oraz je selekcjonować,
- właściwie interpretować nowe sytuacje i zjawiska, rozwiązywać problemy,
- umieć oceniać otaczającą rzeczywistość społeczno-polityczną zgodnie z przyjętymi kryteriami wartości,

- kierować się dobrem ogółu przy podejmowaniu decyzji, negocjować stanowisko, osiągać kompromis,
- uczestniczyć w konkursach właściwych dla przedmiotu i uzyskiwać dobre wyniki na poziomie szkolnym,
- wypełnia wymagania takie jak na ocenę dobry i ponadto.

Ocenę dobry – otrzymuje uczeń, który:

- opanował większość zagadnień zawartych w programie,
- rozumie polecenia i instrukcje, znać omawianą na zajęciach problematykę i w sposób logiczny ją prezentować,
- rozumie omawiane treści, uogólniać i formułować wnioski,
- zajmować stanowisko w kwestiach spornych i bronić swoich poglądów na forum klasy,
- aktywnie uczestniczyć w zajęciach lekcyjnych, poprawnie i sprawnie wykonywać ćwiczenia i zadania,
- wykorzystywać zdobytą wiedzę w praktyce, wykazywać zainteresowanie problematyką omawianą na zajęciach,
- systematycznie i starannie prowadzić zeszyt przedmiotowy.
- wypełnia wymagania takie jak na ocenę dostateczny i ponadto.

Ocenę dostateczny – otrzymuje uczeń, który:

- opanował główne zagadnienia zawarte w programie,
- rozumie polecenia i instrukcje, oraz zagadnienia omawiane na zajęciach,
- dokonywać selekcji i porównania poznanych zjawisk,
- samodzielnie i poprawnie wykonywać proste ćwiczenia i zadania,
- umieć wykorzystać zdobytą wiedzę w praktyce, w sytuacjach typowych,
- uczestniczyć w pracach i zadaniach zespołowych,
- systematycznie prowadzić zeszyt przedmiotowy,
- wypełnia wymagania takie jak na ocenę i ponadto,
- wypełnia wymagania takie jak na ocenę dopuszczający i ponadto.

Ocenę dopuszczający – otrzymuje uczeń, który:

- opanował tylko wybrane zagadnienia zawarte w programie,
- z pomocą nauczyciela rozumie i wykonywać polecenia,
- zapamiętać wiadomości konieczne do elementarnej orientacji w treściach danego działu tematycznego i umieć je odtwarzać z pomocą nauczyciela,
- z pomocą nauczyciela poprawnie nazywać i klasyfikować poszczególne pojęcia, zjawiska, procesy, dokumenty, postacie życia publicznego,

Ocenę niedostateczną – otrzymuje uczeń, który:

- ma drastyczne braki w wiadomościach i umiejętnościach programowych,
- nie potrafi wyjaśnić prostych zjawisk,
- wykazuje niechęć do zdobywania wiedzy,
- opuszcza zajęcia, nie prowadzi zeszytu
- nie rokuje na przyszłość poprawić swoich zaległości i motywacji do nauki.

6 Procedury ewaluacji programu nauczania

Celem ewaluacji jest określenie czynności, które będą optymalizowały i doskonaliły proces kształcenia, likwidowały wykryte sprzeczności, różnice pomiędzy poziomem umiejętności założonych, wynikających z zaplanowanych celów kształcenia, a poziomem umiejętności rzeczywiście ukształtowanych. Diagnoza dotyczy jakości kształcenia.

W wyniku ewaluacji powinny być podjęte decyzje, dotyczące zmiany jakościowej lub ilościowej czynników wpływających na poziom efektywności kształcenia, będących w bezpośredniej gestii nauczyciela.

Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć uczniów jest częścią procesu ewaluacji, polegającego na kontroli czynności dydaktycznych, sprawdzaniu ich rezultatów, wystawianiu adekwatnych ocen oraz modyfikowaniu przyjętych strategii dydaktycznych w oparciu o wnioski wynikające z kontroli. Ma na celu poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, czy skutki organizowanego procesu kształcenia są zgodne z zaplanowanymi celami.

Celom tym służy:

- wstępna kontrola osiągnięć uczniów, mająca na celu zbadanie zainteresowań i predyspozycji do uczenia się przedsiębiorczości,
- przeprowadzanie bieżącej kontroli osiągnięć uczniów poprzez systematyczne sprawdzanie stopnia opanowanej wiedzy i umiejętności. Kontrola ta pozwoli szybko uchwycić występujące trudności i podjąć próby ich przezwyciężenia, określić sukcesy i wyjątkowe uzdolnienia uczniów. Należy zwrócić szczególną uwagę na wspieranie rozwoju uzdolnień i osiągnięć uczniów,
- ocenianie wiadomości i umiejętności proponuje się sprawdzać na podstawie udziału w dyskusjach, wykonywanych projektów, wykonanych ćwiczeń, obserwacji pracy uczniów,
- przeprowadzenie oceniania sumującego poprzez kontrolę osiągnięć związanych z większymi partiami materiału, działu, semestru, roku,
- utworzenie zestawu osiągnięć uczniów połączonego z kryteriami ocen.

Przykładowa ankieta samooceny kompetencji przedsiębiorczości ucznia.

Oceń swoją wiedzę i umiejętności – zanacz „x” na skali ocen

Lp.	Wyszczególnienie	Skala ocen (od 1 do 5).				
		1	2	3	4	5
1.	Potrafię prowadzić mediacje.					
2.	Potrafię przedstawić argumenty podjętej decyzji.					
3.	Potrafię analizować informacje					
4.	Potrafię sformułować wnioski.					
5.	Potrafię współdziałać w zespole.					
6.	Potrafię przygotować materiały do prezentacji tematu.					
7.	Potrafię dostrzec współzależności pomiędzy zleceniami.					

Przykładowa ankieta ewaluacji zajęć lekcyjnych.
Oceń przeprowadzone zajęcia – zanacz „x” na skali ocen

Kryterium	Skala punktów			
	0	1	2	3
Czy zajęcia były interesujące?				
Czy zrozumiałeś cele zajęć?				
Czy zrozumiałeś przedstawiane treści?				
Czy przekazane treści będą przydatne w życiu zawodowym?				
Czy w przyszłości chciałbyś, żeby lekcje były prowadzone z wykorzystaniem tej metody?				

Wszystkie działania ewaluacyjne mają prowadzić do wyciągnięcia wnioskówi podjęcia właściwych działań poprawiających lub zmieniających doskonalenie metodyki nauczania.

W ocenę procesu dydaktycznego włączeni zostaną uczniowie do których zostaną skierowane anonimowe ankiety na temat treści nauczania, swojej pracy i stosowanych metod na koniec poszczególnych działów i na wybranych lekcjach. Otrzymane w ten sposób informacje zostaną wykorzystane do doskonalenia własnego warsztatu pracy, aby uzyskać jak najlepsze wyniki.

7 Warunki niezbędne do realizacji programu nauczania

Niezwykle istotnym warunkiem prowadzenia realizacji programu nauczania „Podstaw przedsiębiorczości” jest posiadanie przez nauczyciela niezbędnych kwalifikacji zgodnych Rozporządzeniem MEN w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych przez nauczyciela. Ponadto nauczyciel powinien mieć pewne umiejętności trenerskie i gotowość do prowadzenia zajęć metodami aktywizującymi, często z wykorzystaniem komputera, Internetu, pomocy audiowizualnych.

W związku z czym wskazane jest, aby zajęcia z podstaw przedsiębiorczości odbywały się w sali wyposażonej w komputer, projektor multimedialny, rzutnik folii, ekran, tablicę, tablice magnetyczne lub korkowe, odtwarzacz CD/DVD, telewizor, ewentualnie kamerę wideo, która będzie wykorzystywana do nagrywania i analizy prezentacji (np. rozmowa kwalifikacyjna), podręczną biblioteczkę, w której powinny się znajdować: podręcznik, przewodnik metodyczny dla nauczyciela, podstawowe akty prawne, tj. kodeks spółek handlowych, kodeks cywilny, kodeks pracy, ustawa Prawo spółdzielcze, ustawa o ochronie konkurencji i konsumenta, ustawa o finansach publicznych, ustawa budżetowa oraz schematy organizacyjne i przykładowe statuty różnych przedsiębiorstw, roczniki statystyczne i literatura fachowa dotycząca gospodarki rynkowej, dysproporcji gospodarczych, integracji Polski z Unią Europejską i inne według uznania nauczyciela, ławki i krzesła, które można dowolnie ustawiać do organizowania zajęć w grupie.

8 Bibliografia.

- [1] Chodnicki J, Grandas M, Kołodziejczyk A, Królikowski J, *Ocenianie. Program Nowa Szkoła, Materiały szkoleniowe dla rad pedagogicznych*, Wydawnictwo CODN, Warszawa 1999.
- [2] Dylak St. *Wprowadzenie do konstruowania szkolnych programów nauczania*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2002.
- [3] Komorowska H. *Konstrukcja, realizacja i ewaluacja programu nauczania*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1994.
- [4] Niemierko B. *Pomiar sprawdzający w dydaktyce*, PWN, Warszawa, 1990.
- [5] Niemierko B. E. Kowalik, *Perspektywy diagnostyki edukacyjnej*, Warszawa 1999.
- [6] Niemierko B. *Pomiar wyników kształcenia*, WSiP, Warszawa 1999.
- [7] Nowacki T. *Podstawy dydaktyki zawodowej*, Warszawa, 1991.
- [8] Okoń W. *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa, 1987.
- [9] Ornstein A, Hunkins F, *Program szkolny. Założenia, zasady problematyka*, WSiP, Warszawa, 1999.
- [10] Sawisz A. *Szkoła, a system społeczny*, WSiP, Warszawa 1989.
- [11] Sołtys D, Szmigiel M. K. *Doskonalenie kompetencji nauczycieli w zakresie diagnozy edukacyjnej*, Wydawnictwo „Zamiast korepetycji”, Kraków 1997.
- [12] Szempruch J. *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, WSEiI Lublin 2009.
- [13] Taraszkiewicz M. *Jak uczyć lepiej, czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Wydawnictwo CODN, Warszawa 2000,

Autor
Irena Anna Szajner

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Nr 1 im. gen. Stefana Roweckiego „Grotą”
w Zambrowie**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin, 2009

Spis treści

Wprowadzenie.....	5
1. Cele nauczania.....	7
1.1. Cele nauczania wynikające z podstawy programowej	7
1.2. Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji – inicjatywność i przedsiębiorczość	7
1.3. Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty	8
1.4. Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego (szkoły i specjalności klasy).....	8
1.5. Cele wychowawcze	9
2. Szczegółowe cele edukacyjne	11
3. Materiał nauczania.....	19
4. Procedury osiągania celów	21
4.1. Postulaty metodyczne	21
4.2. Proponowany podział godzin lekcyjnych.....	22
4.3. Metody preferowane w dydaktyce	22
4.4. Środki dydaktyczne	23
4.5. Spis wykorzystywanej literatury	24
4.6. Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej	25
5. Opis założonych osiągnięć ucznia	27
5.1. Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	27
5.2. Główne narzędzia kontroli	32
6. Procedura ewaluacji programu nauczania	33
7. Ewentualne warunki niezbędne do realizacji programu.....	35
8. Bibliografia.....	37

Wprowadzenie

Celem przygotowania programu jest dostosowanie umiejętności ucznia do oczekiwań rynku i udział szkoły w programie – „Szkoła Kompetencji Kluczowych – program rozwijania umiejętności uczniów szkół Polski Wschodniej”. Na realizację programu podstaw przedsiębiorczości w technikum informatycznym/elektronicznym zaplanowano 106 godzin lekcyjnych, dzięki czemu uczniowie nabędą umiejętności, które pozwolą im lepiej funkcjonować w dorosłym życiu, jako pracodawca, pracownik czy uczestnik gospodarstwa domowego. Absolwenci technikum informatycznego i elektronicznego, będą w przyszłości prowadzić małe przedsiębiorstwa, albo będą pracownikami, w jednym i drugim przypadku znajomość dokumentacji związanej z rozliczeniami przedsiębiorstwa przynajmniej w stopniu podstawowym jest niezbędna. W czasach tak wielkiej konkurencji na rynku każdy przedsiębiorca musi w atrakcyjny sposób poinformować o swojej ofercie i znać swoje prawa, dlatego te zagadnienia również znalazły się w programie.

Programu nauczania przedmiotu Podstawy przedsiębiorczości dla klasy Technikum Elektronicznego i Informatycznego w Zespole Szkół nr 1 im. gen. Stefana Roweckiego „Grota” w Zambrowie opracowano w oparciu o podstawę programową do nauczania podstaw przedsiębiorczości zawartą w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. nr 51 z dnia 29.05.2002 ze zmianami), rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników, standardy egzaminacyjne (Dz. U. nr 89 poz.730 z dnia 8.06.2009 r) oraz Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dn. 18.12.2006 w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE).

Program uwzględnia kształtowanie kluczowych kompetencji, również tych niezbędnych w zawodzie technik elektronik i informatyk. Program pozwala uczniowi zapoznać się z zachowaniami przedsiębiorczymi w życiu prywatnym i zawodowym oraz kształtować kompetencje kluczowe inicjatywności i przedsiębiorczości oraz wykształcić postawę przedsiębiorczą.

Proponowany zakres materiału nauczania uwzględnia cele i osiągnięcia zawarte w podstawie programowej, standardach wymagań egzaminacyjnych, kompetencjach kluczowych również tych niezbędnych w zawodzie technik obsługi turystycznej oraz diagnozę lokalnego rynku pracy.

Program autorski wprowadza nowe treści i cele specyficzne dla zawodu, które nie są sprzeczne z zawartością podstawy programowej, a które w spójny sposób ją uzupełniają.

Program został zmodyfikowany przez Irenę Annę Szajner, absolwentkę wydziału rolnego, Akademii Rolniczo – Technicznej w Olsztynie. Autorka ukończyła Podyplomowe Studia Menedżerskie na Uniwersytecie Białostockim, Podyplomowe Studia Przedsiębiorczości i Podyplomowe Studia w Zakresie Orientacji i Poradnictwa Zawodowego na WSAP w Białymstoku. Od 1981 roku jest nauczycielem w Zespole Szkół nr 1 im. gen. Stefana Roweckiego „GROTA” i trenerem na kursach dla dorosłych w instytucjach rynku pracy. Posiada doświadczenie w nauczaniu podstaw przedsiębiorczości i przedmiotów ekonomicznych, jest współautorem programu nauczania

dla szkół zawodowych nieekonomicznych „Zarys gospodarki rynkowej” –
ZGR/MEN/1999.12.20

1. Cele nauczania

1.1. Cele nauczania wynikające z podstawy programowej

1. Przygotowanie do aktywnego i świadomego uczestnictwa do życia w kraju i Unii Europejskiej.
2. Kształtowanie postawy rzetelnej pracy, przedsiębiorczości i inicjatywności.
3. Kształtowanie postawy rzetelnej pracy, przedsiębiorczości i inicjatywności.
4. Kształtowanie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się przy zastosowaniu różnych środków werbalnych i niewerbalnych.
5. Kształtowanie umiejętności skutecznego negocjowania i rozwiązywania konfliktów.
6. Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej oraz najważniejszych jej instytucji.
7. Kształtowanie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru. Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej. Poznanie zasad prowadzenia i podejmowania i działalności gospodarczej, w tym zasad etycznych.
8. Poznanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

1.2. Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji – inicjatywność i przedsiębiorczość

Uczeń:

1. potrafi identyfikować dostępne możliwości działalności osobistej, zawodowej lub gospodarczej, w tym szerszych zagadnień stanowiących kontekst pracy i życia ludzi, takich jak ogólne rozumienie zasad działania gospodarki, a także szanse i wyzwania stojące przed pracodawcami i organizacjami,
2. jest świadomy zagadnień etycznych związanych z przedsiębiorstwami oraz tego, w jaki sposób mogą one wywoływać pozytywne zmiany, np. poprzez sprawiedliwy handel lub przedsięwzięcia społeczne,
3. potrafi proaktywnie zarządzać projektami (co obejmuje np. planowanie, organizowanie, zarządzanie, kierowanie i zlecanie zadań, analizowanie, komunikowanie, sporządzanie raportów, ocenę i sprawozdawczość),
4. skutecznie reprezentuje i negocjuje oraz potrafi pracować indywidualnie, jak i współpracować w zespołach,
5. potrafi dokonać oceny i identyfikacji własnych mocnych słabych stron,
6. potrafi ocenić i zanalizować ryzyko oraz podjąć go w uzasadnionych przypadkach,
7. potrafi planować karierę zawodową,
8. wykazuje postawę niezależności, aktywności, inicjatywności w życiu osobistym, społecznym i zawodowym,

9. jest zmotywowany i zdeterminowany w kierunku realizowania celów – osobistych, wspólnych, prywatnych i służbowych,
10. jest asertywny, szanuje prawo,
11. wykazuje postawę krytycznej oceny wobec nieetycznych zjawisk w funkcjonowaniu gospodarki,
12. w sposób tolerancyjny odnosi się do osób o odmiennych cechach osobowości.

1.3. Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

Uczeń potrafi:

1. dokonać oceny własnej osobowości pod kątem predyspozycji do prowadzenia własnej działalności gospodarczej,
2. doskonalić swoje umiejętności i poszerzać wiedzę, która jest szczególnie istotna w branży informatycznej i elektronicznej,
3. wykazywać inicjatywę w zakresie zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej,
4. stosować strategię marketingową w pracy i prowadzeniu własnej działalności gospodarczej,
5. kształtować umiejętność krytycznej samooceny pod kątem zdobywania wiedzy zawodowej niezbędnej na lokalnym rynku,
6. zorganizować własne działania edukacyjne uwzględniające tendencje na rynku pracy oraz w całej gospodarce,
7. wyszukiwać i weryfikować oferty rynku pracy,
8. ocenić swoje predyspozycje pod kątem ofert pracy,
9. kształtować umiejętność świadomego wyboru w zakresie weryfikowania ofert pracy.

1.4. Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego (szkoły i specjalności klasy)

Uczeń potrafi:

1. ocenić własne predyspozycje w zawodzie technik informatyk, technik elektronik,
2. zaplanować dalszą ścieżkę edukacyjną i karierę zawodową,
3. zorganizować własny warsztat pracy,
4. ocenić znaczenie egzaminu zawodowego potwierdzającego kwalifikacje zawodowe, dającego większe perspektywy zatrudnienia,
5. nawiązać kontakt z potencjalnym pracodawcą,
6. sporządzić list motywacyjny i CV,
7. dokonać świadomego wyboru miejsca pracy,
8. uruchomić działalność gospodarczą adekwatną do posiadanych własnych kwalifikacji,
9. systematycznie doskonalić swoje umiejętności i poszerzać wiedzę, która jest istotna w jego branży,
10. nawiązać kontakt ze środowiskiem biznesowym i gospodarczym w branży turystycznej.

1.5. Cele wychowawcze

Uczeń:

1. jest przekonany o potrzebie kreatywności i przedsiębiorczości na co dzień,
2. przestrzega przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy oraz ochrony środowiska,
3. potrafi pracować w zespole,
4. korzysta z różnych źródeł informacji,
5. samodzielnie planuje i organizuje własną pracę,
6. potrafi dokonać autoprezentacji i prezentacji pracy grupy,
7. potrafi analizować, oceniać i podejmować ryzyko,
8. respektuje postawy etyczne w biznesie,
9. umie negocjować,
10. prezentuje postawę kreatywności i otwartości,
11. wykazuje postawę asertywną,
12. zna własne zasoby, potrzeby i dokonuje trafnej samooceny,
13. formułuje własne cele życiowe, hierarchizuje je i realizuje, ma potrzebę samorozwoju, doskonalenia i podnoszenia kwalifikacji,
14. jest pozytywnie zmotywowany do podejmowania zadań i radzenia sobie z nimi,
15. prezentuje postawę odpowiedzialności za podejmowane decyzje,
16. praktycznie stosuje zdobytą wiedzę w codziennym życiu,
17. prezentuje aktywną postawę w poszukiwaniu pracy,
18. wykazuje postawę poszanowania pieniądza,
19. wykazuje potrzebę rozwoju własnej przedsiębiorczości, inicjatywności oraz aktywnego, odpowiedzialnego i świadomego uczestnictwa w życiu społecznym i gospodarczym,
20. rozumie i egzekwuje prawa przysługujące konsumentom,
21. potrafi ponieść umiarkowane ryzyko i przyjmuje odpowiedzialność za skutki swojego postępowania,
22. prezentuje postawę dialogu i tolerancji, umie słuchać innych i rozumie ich poglądy,
23. dostrzega osobiste szanse i zagrożenia wynikające z integracji Polski z Unią Europejską.

2. Szczegółowe cele edukacyjne

Uczeń potrafi:

- posługiwać się pojęciami i terminami: potrzeba, osobowość, asertywność, kreatywność, przedsiębiorczość, stres,
- scharakteryzować hierarchię potrzeb,
- wymienić czynniki mające wpływ na zmianę hierarchii potrzeb,
- scharakteryzować różne typy osobowości człowieka,
- scharakteryzować zasady rozwoju osobistego,
- wymienić cechy człowieka asertywnego,
- wyjaśnić, na czym polega inicjatywność i przedsiębiorczość człowieka,
- ocenić mocne i słabe strony własnej osobowości,
- scharakteryzować podstawowe psychologiczne teorie człowieka.
- uzasadnić konieczność zaspokajania potrzeb przez człowieka,
- wskazać zależność między zachowaniem człowieka a jego potrzebami,
- wskazać, jakimi cechami powinien odznaczać się przywódca,
- wskazać różnice między psychologicznymi teoriami człowieka,
- odróżniać asertywność od uległości i agresywności,
- dokonać trafnej i uzasadnionej samooceny,
- ocenić efektywność poszczególnych psychologicznych teorii człowieka w praktyce,
- posługiwać się pojęciami i terminami: role: społeczne, organizacyjne, kierownicze, konflikt ról,
- scharakteryzować role, które człowiek odgrywa w swoim życiu,
- rozróżniać role społeczne i organizacyjne,
- wyjaśnić, dlaczego człowiek zachowuje się odmiennie w różnych sytuacjach,
- wyjaśnić na czym polega konflikt ról,
- scharakteryzować role kierownicze,
- wskazać przyczyny występowania konfliktu ról,
- podać sposoby rozwiązywania konfliktu ról,
- uzasadnić konieczność znajomości roli, którą odgrywa dana osoba,
- przygotować się do autoprezentacji,
- dokonać autoprezentacji,
- ocenić autoprezentację,
- poprawić błędy popełniane podczas autoprezentacji,
- omówić techniki wywierania wpływu na innych ludzi,
- wyjaśnić znaczenie autoprezentacji przy wywieraniu wpływu na innych ludzi,
- omówić proces komunikacji interpersonalnej,
- wymienić bariery komunikacji,
- wymienić czynniki wpływające na efektywną komunikację,
- scharakteryzować podstawy dobrej komunikacji,
- scharakteryzować przebieg negocjacji,
- wymienić zasady skutecznej argumentacji,

- wymienić zasady ustępowania,
- ocenić proces komunikacji interpersonalnej,
- wymienić czynniki wpływające na przebieg negocjacji,
- przeprowadzić negocjacje,
- posługiwać się pojęciami i terminami: problem decyzyjny, decydent, decyzja, racjonalność decyzji, informacja, luka informacyjna, użyteczność informacji,
- scharakteryzować proces podejmowania decyzji,
- wymienić i scharakteryzować rodzaje racjonalności decyzji,
- omówić formy podejmowania decyzji,
- wymienić i scharakteryzować cechy użytecznej informacji,
- wymienić bariery racjonalności decyzji,
- wskazać wady i zalety decyzji indywidualnych i grupowych,
- wymienić kryteria oceny rozwiązań problemu decyzyjnego,
- odróżnić informacje od wiadomości,
- objaśnić pojęcie luki informacyjnej,
- ocenić poprawność podjętej decyzji,
- wskazać na potrzebę racjonalności decyzji,
- podać przykłady decyzji racjonalnych i nieracjonalnych,
- zidentyfikować różne źródła pozyskiwania informacji,
- ocenić użyteczność uzyskiwanych informacji,
- posługiwać się pojęciami: konsument, zasoby, rynek, podaż, popyt, równowaga rynkowa, pieniądz,
- wymienić podmioty gospodarki rynkowej i określić ich rolę,
- wyjaśnić rolę rynku w gospodarce,
- omówić funkcje pieniądza,
- wymienić i scharakteryzować zasoby występujące w gospodarce,
- omówić proces okrężnego obiegu dochodów,
- wyjaśnić prawa popytu i podaży,
- scharakteryzować czynniki wpływające na popyt i podaż,
- określić punkt równowagi rynkowej,
- ustalić powiązania zachodzące między podmiotami występującymi w okrężnym obiegu
- dochodów,
- posługiwać się pojęciami: przedsiębiorstwo, makrootoczenie przedsiębiorstwa,
- wymienić i scharakteryzować elementy wchodzące w skład makrootoczenia przedsiębiorstwa.
- podać cechy makrootoczenia przedsiębiorstwa,
- opisać szanse i zagrożenia przedsiębiorstwa, wynikające z jego makrootoczenia,
- scharakteryzować współpracę międzynarodową,
- wyjaśnić, dlaczego makrootoczenia firm działających na różnych rynkach są różne,
- wskazać potrzebę znajomości zjawisk zachodzących w makrootoczeniu przedsiębiorstwa,
- objaśnić wpływ poszczególnych elementów wchodzących w skład makrootoczenia na działalność przedsiębiorstwa,
- wyjaśnić przyczyny globalizacji,
- wymienić korzyści wynikające z globalizacji,
- scharakteryzować globalizację mediów i kultury,

- omówić cechy gospodarki globalne,
- wyjaśnić zachowania konsumenta i przedsiębiorstw w gospodarce globalnej,
- posługiwać się pojęciami i terminami: dochód narodowy, produkt narodowy brutto, produkt krajowy brutto, inflacja, bezrobocie, eksport, import, bilans płatniczy, bilans handlowy, kurs walutowy, recesja, koniunktura,
- opisać podstawowe mierniki wzrostu gospodarczego, takie jak: PKB, PNB, dochód narodowy,
- zidentyfikować rodzaje inflacji w zależności od przyczyn jej powstania oraz poziomu stopy inflacji,
- scharakteryzować wpływ wzrostu gospodarczego na działalność przedsiębiorstw,
- zanalizować skutki inflacji,
- scharakteryzować zjawisko recesji w gospodarce,
- scharakteryzować zjawisko dobrej koniunktury w gospodarce,
- obliczyć dynamikę PKB,
- obliczyć stopę inflacji,
- porównać wielkość dochodu narodowego w krajach słabo i wysoko rozwiniętych,
- wymienić zalety i wady dochodu narodowego jako miernika rozwoju gospodarczego,
- analizować tempo wzrostu gospodarczego w kraju i za granicą,
- zanalizować zmiany poziomu inflacji w Polsce i innych krajach,
- omówić bilans płatniczy i bilans handlowy,
- skorzystać z rocznika statystycznego jako źródła informacji do charakteryzowania zjawisk ekonomicznych,
- posługiwać się pojęciami i terminami: budżet państwa, bank centralny, polityka fiskalna, podatki, transfery, wydatki rządowe, polityka monetarna, stopa procentowa, stopa rezerw bankowych, operacje otwartego rynku, interwencjonizm państwowy,
- wymienić i scharakteryzować funkcje państwa,
- objaśnić konstrukcję budżetu państwa,
- wyjaśnić znaczenie i funkcje banku centralnego,
- scharakteryzować zasady i narzędzia polityki monetarnej,
- wyjaśnić zasady i narzędzia polityki fiskalnej,
- wymienić cele społeczne w państwie,
- zidentyfikować rodzaje wydatków na cele społeczne,
- scharakteryzować budżet samorządu terytorialnego,
- wyjaśnić znaczenie deficytu państwa i podać sposoby jego pokrywania,
- wyjaśnić różnicę między deficytem państwa a długiem publicznym,
- opisać rolę Rady Polityki Pieniężnej,
- objaśnić wpływ polityki fiskalnej na rozwój gospodarki,
- wskazać powiązania między poszczególnymi wydatkami na cele społeczne,
- wykazać wpływ polityki monetarnej na działalność przedsiębiorstw,
- scharakteryzować budżet państwa na dany rok,
- wskazać rolę państwa w działalności gospodarczej,
- wskazać dodatnie i ujemne strony sterowania gospodarką za pomocą polityki monetarnej i polityki fiskalnej,
- scharakteryzować politykę monetarną i politykę fiskalną w Polsce,
- scharakteryzować przejście Polski do gospodarki rynkowej,

- uzasadnić rolę budżetu państwa w zaspokajaniu potrzeb społecznych,
- posługiwać się pojęciami i terminami: rynek pracy, podaż pracy, popyt pracy, bezrobocie,
- wymienić i scharakteryzować czynniki wpływające na podaż i popyt na pracę,
- omówić równowagę na rynku pracy,
- zidentyfikować przyczyny i rodzaje bezrobocia,
- wyjaśnić relację między wysokością płacy a wielkością popytu na pracę i wielkością podaży pracy,
- wykazać wpływ polityki rządu na rynek pracy,
- objaśnić wpływ związków zawodowych na rynek pracy,
- scharakteryzować sposoby zmniejszenia bezrobocia,
- scharakteryzować stosowane przez państwo narzędzia przeciwdziałania bezrobociu,
- objaśnić specyfikę rynku pracy na tle innych rynków gospodarki narodowej,
- obliczyć współczynnik aktywności zawodowej,
- scharakteryzować bezrobocie w Polsce i porównać je z bezrobociem występującym w innych krajach,
- wskazać zależność między typami i stopą bezrobocia a rozwojem gospodarczym kraju,
- obliczyć stopę bezrobocia,
- posługiwać się pojęciami i terminami: rynek finansowy, rynek pieniężny, rynek kapitałowy, instrumenty finansowe, instytucje finansowe,
- wymienić i scharakteryzować składniki rynku finansowego,
- wymienić i scharakteryzować instrumenty finansowe,
- wymienić instytucje finansowe,
- opisać funkcjonowanie giełdy papierów wartościowych,
- odróżnić rynek pieniężny od rynku kapitałowego,
- wyjaśnić cele rynku pieniężnego i rynku kapitałowego,
- omówić rolę instytucji finansowych w gospodarce,
- omówić rolę, jaką odgrywa system finansowy w gospodarce,
- wymienić instrumenty rynku kapitałowego w Polsce,
- wskazać zasady gry na giełdzie,
- interpretować najważniejsze wskaźniki giełdowe,
- ocenić aktualne wskaźniki GPW,
- posługiwać się pojęciami i terminami: wymiana międzynarodowa, wymiana handlowa, bilans handlowy, eksport, import,
- wyjaśnić znaczenie międzynarodowej integracji gospodarczej,
- wymienić etapy międzynarodowej integracji gospodarczej,
- omówić ideę Unii Europejskiej,
- omówić zasady polityki Unii Europejskiej,
- omówić strukturę eksportu i importu Polski,
- wymienić kraje, z którymi Polska prowadzi wymianę międzynarodową.
- posługiwać się pojęciami i terminami: otoczenie konkurencyjne, konkurenci, substytut, potencjalny konkurent, bariery wejścia, dostawca, nabywca,
- wymienić i scharakteryzować uczestników otoczenia konkurencyjnego,
- wymienić i scharakteryzować bariery wejścia do branży.
- wyróżnić i scharakteryzować czynniki wpływające na atrakcyjność branży,

- ustalić konkurentów danego przedsiębiorstwa i ich siłę oddziaływania,
- ocenić bariery wejścia do danej branży,
- ocenić siłę oddziaływania dostawców i nabywców w danej branży,
- wykazać, dlaczego przedsiębiorca powinien badać otoczenie konkurencyjne, porównać różne branże,
- wskazać sposoby przeciwdziałania pojawieniu się nowych konkurentów,
- dokonać analizy sektora za pomocą metody pięciu sił Portera,
- posługiwać się pojęciami: strategia, marketing, marketing-mix,
- wymienić rodzaje strategii,
- scharakteryzować rodzaje strategii,
- wyjaśnić, dlaczego każde przedsiębiorstwo powinno mieć strategię,
- wyjaśnić znaczenie właściwej kombinacji marketing – mix, obsługi klienta,
- wymienić czynniki, które powinny być brane pod uwagę przy budowaniu strategii,
- podać przykłady różnych strategii przedsiębiorstw,
- wyjaśnić dlaczego działania marketingowe są konieczne i na czym one polegają,
- opracować prostą strategię działalności gospodarczej,
- zaplanować kampanię promocyjną związaną z wprowadzeniem nowego produktu lub wejściem na nowy rynek,
- posługiwać się terminami: przedsiębiorstwo, osobowość prawna, spółka,
- wymienić i scharakteryzować formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstw,
- wymienić i scharakteryzować rodzaje spółek prawa handlowego,
- opisać parametry struktury organizacyjnej,
- scharakteryzować model biurokratyczny i organiczny struktur organizacyjnych,
- wymienić czynniki, które wpływają na wybór formy prawno-organizacyjnej przedsiębiorstwa,
- ocenić przydatność poszczególnych form prawno-organizacyjnych przedsiębiorstw w zależności od rodzaju i wielkości przedsiębiorstwa,
- zdiagnozować strukturę organizacyjną przedsiębiorstwa,
- dobrać właściwą formę prawną do różnego typu przedsięwzięć gospodarczych,
- wymienić zalety i wady poszczególnych form prawno-organizacyjnych przedsiębiorstw,
- posługiwać się aktami prawnymi regulującymi działalność przedsiębiorstwa jako źródłem informacji,
- posługiwać się pojęciami: przychód, dochód, aktywa, pasywa, strata, zysk, koszty, rentowność, dochodowość produktu,
- wymienić składniki bilansu przedsiębiorstwa,
- scharakteryzować próg rentowności,
- scharakteryzować sposoby finansowania działalności przedsiębiorstwa,
- scharakteryzować kredyty zaciągane przez przedsiębiorstwo,
- obliczyć przychód, zysk netto, zysk brutto,
- obliczyć próg rentowności,
- obliczyć dochodowość produktu,
- obliczyć wskaźniki: rentowności, płynności, zadłużenia,
- rozróżnić podatki, bezpośrednie i pośrednie,
- rozróżnić formy opodatkowania działalności gospodarczej,
- obliczyć podatek VAT i wypełnić fakturę VAT,
- określić co jest podstawą opodatkowania w różnych w różnych formach podatku,

- wypełnić przykładowe zapisy w księdze przychodów i rozchodów na podstawie typowych dokumentów np. faktury VAT,
- określić pojęcie podatku VAT naliczonego i należnego,
- ustalić podstawę opodatkowania podatku dochodowego,
- obliczyć podatek dochodowy od dochodów osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą,
- dostosować formę opodatkowania do rodzaju działalności gospodarczej,
- ustalić stan rozrachunków z budżetem tytułu podatku VAT,
- posługiwać się pojęciami i terminami: kierowanie, władza, funkcje kierownicze, style kierowania, motywacja,
- scharakteryzować proces kierowania,
- omówić czynniki wpływające na skuteczność kierowania,
- omówić funkcje kierownicze,
- wymienić i scharakteryzować style kierowania,
- wymienić i scharakteryzować podstawowe narzędzia motywacyjne,
- wymienić cechy skutecznego kierownika,
- ustalić najbardziej efektywny styl kierowania,
- wyjaśnić, jak należy skutecznie motywować człowieka,
- ocenić skuteczność działania kierownika w danej organizacji,
- uzasadnić, dlaczego skuteczniejsze jest nagradzanie niż karanie,
- scharakteryzować zasady organizacji pracy zespołu,
- opisać sposób tworzenia zespołów,
- wymienić czynniki wpływające na efektywność pracy zespołowej,
- wskazać nieprawidłowości w pracy zespołu,
- uzasadnić potrzebę integracji i spójności grupy jako warunku koniecznego w pracy zespołowej,
- wymienić zasady budowy biznesplanu,
- omówić strukturę biznesplanu,
- omówić zastosowanie biznesplanu,
- wskazać na konieczność sporządzania biznesplanu w określonych sytuacjach.
- opracować biznesplan,
- omówić procedurę założenia działalności gospodarczej,
- zidentyfikować organizacje, które należy powiadomić o założeniu działalności gospodarczej,
- wypełniać niezbędne dokumenty potrzebne do rozpoczęcia działalności gospodarczej,
- przeprowadzić symulację zarejestrowania działalności gospodarczej,
- posługiwać się pojęciami i terminami: etyka, lobby, korupcja, mobbing,
- omówić zasady prowadzenia biznesu,
- scharakteryzować zachowania etyczne i nieetyczne,
- wyjaśnić, na czym polega odpowiedzialność etyczna przedsiębiorcy wobec innych podmiotów,
- ocenić pod względem etycznym zachowania przedsiębiorstw,
- opracować podstawowe założenia kodeksu etycznego,
- zdefiniować pojęcie ryzyka w działalności przedsiębiorstwa,
- wymienić sposoby ograniczenia ryzyka w prowadzeniu działalności gospodarczej,
- ocenić ryzyko związane z prowadzeniem działalności,

- wyjaśnić, dlaczego ryzykowne przedsięwzięcia są bardziej opłacalne,
- wyjaśnić, dlaczego ryzyko w działalności gospodarczej jest nieuniknione,
- posługiwać się pojęciami i terminami: użyteczność całkowita, użyteczność krańcowa, mapa obojętności, ścieżka cen,
- zidentyfikować potrzeby członków rodziny,
- wymienić sposoby zaspokajania potrzeb,
- odróżnić dobra konsumpcyjne od dóbr produkcyjnych,
- scharakteryzować decyzje podejmowane przez konsumenta,
- scharakteryzować sposoby ochrony konsumenta,
- odróżnić potrzeby indywidualne od potrzeb zbiorowych,
- rozróżnić potrzeby bieżące i przyszłe,
- objaśnić przebieg krzywej użyteczności, krzywej obojętności i ścieżki cen,
- wyznaczyć punkt równowagi konsumenta,
- wykazać przyczyny różnych zachowań gospodarstw domowych na rynku,
- określić potrzeby poszczególnych członków własnej rodziny,
- uzasadnić konieczność sporządzania przez gospodarstwa domowe budżetów,
- objaśnić pojęcie kosztów alternatywnych,
- wymienić i scharakteryzować dokumenty aplikacyjne,
- scharakteryzować proces selekcji pracowników,
- omówić rodzaje umów o pracę,
- wymienić obowiązki pracownika i pracodawcy,
- omówić sposoby ustania stosunku pracy,
- przygotować życiorys zawodowy i list motywacyjny,
- przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej,
- wyjaśnić, co musi zrobić pracodawca, aby zatrudnić nowego pracownika,
- opisać cechy dobrego pracownika,
- scharakteryzować różne formy zatrudnienia,
- scharakteryzować różne formy wynagrodzeń,
- scharakteryzować podatki liczone od wynagrodzeń.
- posługiwać się terminem wynagrodzenie nominalne i wynagrodzenie realne,
- rozróżnić płacę brutto i netto,
- odróżnić przychody z pracy od kosztów pracy,
- obliczyć dochody brutto i netto,
- scharakteryzować system zabezpieczenia emerytalnego,
- scharakteryzować system rent,
- posługiwać się pojęciem zasiłek,
- wymienić i scharakteryzować różne rodzaje zasiłków,
- omówić zasady funkcjonowania I, II i III filaru,
- ukazać rolę państwa w zakresie świadczeń,
- ocenić system zabezpieczenia emerytalnego,
- wymienić różnych ubezpieczycieli,
- ocenić korzyści wynikające z różnych typów ubezpieczeń,
- porównać oferty funduszy emerytalnych,
- posługiwać się pojęciami i terminami: kapitał, jednostka uczestnictwa, lokata, akcja, dywidenda, obligacje, lokaty rzeczowe,
- wymienić i scharakteryzować formy lokowania pieniędzy,

- omówić wady i zalety różnych form lokowania pieniędzy,
- wymienić cechy dobrej lokaty,
- wyjaśnić, skąd się biorą oszczędności w gospodarstwie domowym,
- wyjaśnić, dlaczego nie warto przechowywać oszczędności w „skarpecie”,
- obliczyć odsetki od lokat bankowych,
- porównać warunki oszczędzania i kredytowania w miejscowych bankach i wybrać najkorzystniejsze z nich,
- odróżnić wydatki stałe od wydatków okresowych,
- odróżnić wydatki konsumpcyjne od wydatków inwestycyjnych,
- posługiwać się terminami: suma ubezpieczenia, składka, szkoda, odszkodowanie,
- wymienić i scharakteryzować rodzaje ubezpieczeń majątkowych,
- wymienić i scharakteryzować rodzaje ubezpieczeń na życie,
- odróżniać ubezpieczenia obowiązkowe od ubezpieczeń indywidualnych,
- wymienić różnych ubezpieczycieli,
- zaplanować wydatki gospodarstwa domowego,
- wskazać rolę regulacji państwa dotyczącej ubezpieczeń,
- ocenić korzyści wynikające z różnych typów ubezpieczeń,
- dokonać wyboru ubezpieczenia na życie,
- ocenić dochody gospodarstwa domowego,
- ocenić wydatki gospodarstwa domowego, wskazać źródła oszczędzania,
- omówić zasady konstruowania budżetu gospodarstwa domowego,
- wskazać źródła zwiększania dochodów gospodarstwa domowego,
- wskazać ograniczenia przy konstruowaniu budżetu gospodarstwa domowego,
- scharakteryzować kredyty konsumpcyjne i mieszkaniowe,
- wyjaśnić, na czym polega racjonalne gospodarowanie budżetem gospodarstwa domowego,
- wskazać możliwości zmniejszania ryzyka związanego z oszczędzaniem,
- zaplanować zbilansowany budżet gospodarstwa domowego,
- wykazać duże znaczenie dobrze skonstruowanego budżetu gospodarstwa domowego,
- ocenić postawy przedsiębiorcze w rodzinie,
- zidentyfikować instytucje zajmujące się ochroną praw konsumenta w Polsce
- określić na czym polega ochrona praw konsumenta,
- rozróżnić pojęcia związane z ochroną praw konsumenta,
- zidentyfikować podstawowe prawa konsumenta,
- wskazać instytucje zajmujące się ochroną praw konsumenta w regionie,
- wskazać źródła prawa dotyczące ochrony praw konsumenta,
- wykorzystać podstawowe przepisy dotyczące ochrony praw konsumenta do rozstrzygnięcia kwestii spornych między sprzedawcą a konsumentem.

3. Materiał nauczania

Dział I. Psychologiczne i socjologiczne uwarunkowania przedsiębiorczości

1. **Rozwój człowieka** – rodzaje potrzeb, hierarchia potrzeb, zmiana potrzeb, osobowość i jej rozwój, mocne i słabe strony własnej osobowości, samoakceptacja, odpowiedzialność, istota asertywności, inicjatywności i przedsiębiorczości, cechy przywódcy, psychologiczne teorie człowieka.
2. **Role społeczne i organizacyjne** – role społeczne, role organizacyjne, konflikt ról, role kierownicze.
3. **Autoprezentacja** – przygotowanie się do autoprezentacji, struktura wypowiedzi, postawa, sposób mówienia, treści przekazywane podczas autoprezentacji.
4. **Komunikacja interpersonalna** – proces komunikacji interpersonalnej, bariery komunikacji interpersonalnej, podstawy dobrego kontaktu, negocjacje.
5. **Podejmowanie decyzji** – proces podejmowania decyzji, racjonalność decyzji, sposoby podejmowania decyzji, informacja, użyteczność informacji, luka informacyjna.

Dział II. Makrouwarunkowania przedsiębiorczości

6. **System gospodarki rynkowej** – gospodarka rynkowa: podmioty gospodarki rynkowej, popyt, podaż, pieniądz, okrężny obieg dochodów
7. **Makrootoczenie przedsiębiorstwa** – przedsiębiorstwo w gospodarce: makrootoczenie przedsiębiorstwa, otoczenie ekonomiczne, otoczenie prawne, otoczenie polityczne, otoczenie społeczne, otoczenie demograficzne, otoczenie technologiczne, otoczenie międzynarodowe.
8. **Globalizacja gospodarki** – historia globalizacji, globalizacja mediów i kultury, globalizacja gospodarki, przedsiębiorstwo i konsument w gospodarce globalnej.
9. **Otoczenie ekonomiczne przedsiębiorstwa** – dochód narodowy, wzrost gospodarczy i jego mierniki, zjawisko inflacji, bezrobocie, recesja, koniunktura, eksport, import, bilans płatniczy, bilans handlowy, kurs walutowy.
10. **Rola państwa w gospodarce** – podstawowe funkcje ekonomiczne państwa, budżet państwa, budżet samorządu terytorialnego, deficyt budżetu, dług publiczny, funkcje banku centralnego, polityka fiskalna, narzędzia polityki fiskalnej, polityka monetarna, narzędzia polityki monetarnej, interwencjonizm państwowy, cele społeczne, wydatki budżetu na cele społeczne.
11. **Rynek pracy** – rynek pracy, podaż pracy, popyt na pracę, bezrobocie, narzędzia przeciwdziałania bezrobociu.
12. **System finansowy gospodarki** – rynek finansowy, instytucje finansowe, instrumenty finansowe, giełda papierów wartościowych.
13. **Współpraca polski z zagranicą** – wymiana międzynarodowa, wymiana handlowa, Unia Europejska, organizacje międzynarodowe, współpraca gospodarcza Polski z zagranicą.

Dział III. Przedsiębiorczość w sferze życia zawodowego

14. **Otoczenie konkurencyjne przedsiębiorstwa** – przedsiębiorstwo w gospodarce: otoczenie konkurencyjne przedsiębiorstwa.
15. **Strategie przedsiębiorstw, marketing i obsługa klienta** – przedsiębiorstwo w gospodarce: strategie przedsiębiorstwa, marketing, strategia marketingowa, marketing mix, cykl życia produktu, macierz BCG
16. **Formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstw** – przedsiębiorstwo w gospodarce: działalność gospodarcza, rodzaje przedsiębiorstw, struktura organizacyjna przedsiębiorstwa.
17. **Finanse przedsiębiorstwa** – przychód, dochód, koszty działalności gospodarczej, bilans przedsiębiorstwa, kondycja finansowa przedsiębiorstwa (wskaźniki rentowności, płynności, zadłużenia), źródła finansowania działalności przedsiębiorstwa (kredyty), próg rentowności,
18. **Rozliczenia finansowe przedsiębiorstwa osoby fizycznej** – podatek, forma opodatkowania, księga przychodów i rozchodów, ryczałt ewidencjonowany, karta podatkowa, podstawa opodatkowania, faktura VAT, rejestr zakupu i sprzedaży dla potrzeb VAT
19. **Kierowanie pracownikami** – istota kierowania, uwarunkowania skutecznego kierowania, funkcje kierownicze, style kierowania, motywowanie,
20. **Zasady pracy zespołowej** – organizacja pracy, zasady funkcjonowania zespołów, tworzenie zespołów,
21. **Biznesplan** – istota biznesplanu, zasady budowy biznesplanu, struktura biznesplanu.
22. **Zakładanie działalności gospodarczej** – procedura założenia działalności gospodarczej.
23. **Etyka w biznesie** – zasady prowadzenia biznesu, zachowania etyczne, zachowania nieetyczne, mobbing, korupcja, lobbing, kodeks etyki.
24. **Sukces i niepowodzenie w biznesie** – ryzyko w działalności gospodarczej,
25. **Jak zostać pracownikiem?** – rekrutacja pracowników, selekcja pracowników, zatrudnianie pracowników, obowiązki pracodawcy, obowiązki pracownika.

Część IV. Przedsiębiorczość w rodzinie

26. **Zachowanie rodziny na rynku** – potrzeby rodziny, sposoby zaspokajania potrzeb, użyteczność, ścieżka cen, punkt równowagi konsumenta, ochrona praw konsumentów.
27. **Dochody z pracy** – formy zatrudnienia, formy wynagradzania, podatki liczone od wynagrodzeń.
28. **Dochody ze świadczeń** – system zabezpieczenia emerytalnego, system rent.
29. **Dochody z kapitału** – sposoby lokowania oszczędności, inwestycje kapitałowe, lokaty rzeczowe.
30. **Wydatki rodziny** – rodzaje wydatków, rodzaje ubezpieczeń majątkowych.
31. **Budżet rodziny** – konstrukcja budżetu gospodarstwa domowego, zasady konstruowania budżetu, kredyty konsumpcyjne, kredyty mieszkaniowe, racjonalne gospodarowanie budżetem domowym, zmniejszanie ryzyka, opłacalność przedsięwzięć.
32. **Ochrona praw konsumenta** – instytucje zajmujące się ochroną konsumentów, podstawowe prawa konsumenta, gwarancja, niezgodność towaru z umową kupna sprzedaży, obowiązki sprzedawcy związane z reklamacją nabywcy

4. Procedury osiągnięcia celów

4.1. Postulaty metodyczne

Program przeznaczony jest dla uczniów technikum w zawodzie technik informatyk i technik elektronik.

Edukacja będzie trwała 3 lata (podział wynika ze szkolnego planu nauczania).

Godziny lekcyjne zostaną wykorzystane na kształcenie umiejętności niezbędnych na rynku i rozwijanie kompetencji kluczowych. W dziale I wszyscy uczniowie powinni mieć możliwość zaprezentować się na forum klasy, dział II jest trudny dla uczniów, część godzin powinna zostać przeznaczona na ćwiczenia oraz budżet gminy dzięki czemu cele edukacyjne zostaną osiągnięte.

Dział III – „Przedsiębiorczość w sferze życia zawodowego” zawiera zagadnienia z zakresu marketingu i obsługi konsumenta, form opodatkowania i dokumentacji związanej z prowadzeniem działalności gospodarczej, dzięki czemu zostanie zrealizowana podstawa programowa i standardy egzaminacyjne (rozdzielać i sporządzać dokumenty związane z wykonywaniem działalności gospodarczej) a uczniowie będą oczekiwane na rynku pracy umiejętności. Uczniowie technikum elektronicznego będą lepiej przygotowani do pracy w małych przedsiębiorstwach gdzie znajomość tych zagadnień jest niezbędna (np., „Rozliczenia finansowe przedsiębiorstwa osoby fizycznej”) Program zawiera treści dotyczące ochrony praw konsumenta (dział IV) ponieważ każdy obywatel powinien znać swoje prawa.

Założenia organizacyjne, metody kształcenia i procedury osiągnięcia celów powinny być odpowiednio dobrane do celów kształcenia. Aby osiągnąć cele edukacyjne, zajęcia będą realizowane z zastosowaniem różnorodnych metod kształcenia z przewagą metod aktywizujących. Wybór formy organizacji pracy uczniów zależy przede wszystkim od tego, jakie cele zajęć stawia nauczyciel i która forma w sposób najbardziej skuteczny umożliwia ich realizację.

Realizacja niniejszego programu zakłada twórcze uczestnictwo ucznia w procesie nauczania, dlatego powinny być preferowane metody aktywizujące, realizowane w trakcie nauczania wielostronnego, z wykorzystaniem technik multimedialnych.

Wskazane jest również odwoływanie się do bezpośredniego otoczenia, w którym funkcjonuje uczeń, poprzez:

- zapraszanie na zajęcia praktyków gospodarczych, przedsiębiorców, pracowników urzędu skarbowego, ZUS-u, banku,
- odwoływanie się do praktyki gospodarczej,
- wykorzystanie filmów edukacyjnych,
- organizowanie wycieczek przedmiotowych.

4.2. Proponowany podział godzin lekcyjnych

Przedmiot - podstawy przedsiębiorczości będzie realizowany technikum elektronicznym: po 1,5 godziny tygodniowo w II klasie, 1 godzina tygodniowo w III klasie i 0,5 godziny tygodniowo w IV klasie (lekcja będzie się odbywała co drugi tydzień albo tylko w I semestrze). Realizacja programu w II klasie będzie się odbywać na zmianę – w jednym tygodniu będzie jedna godzina a w drugim dwie w bloku 2 – godzinnym. Uczniowie technikum w trzeciej klasie odbywają 4 tygodniową praktykę zawodową, a w czwartej klasie ze względu na egzamin maturalny zajęcia szkolne kończą na koniec kwietnia – ilość przewidywanych godzin zajęć lekcyjnych – 106 (klasa II – 57, klasa III – 38, klasa – IV – 15)

Tabela 1. Podział godzin

Lp.	Część	Liczba godzin
1	Psychologiczne i socjologiczne uwarunkowania przedsiębiorczości	10
2	Makrouwarunkowania przedsiębiorczości	23
3	Przedsiębiorczość w sferze życia zawodowego	34
4	Przedsiębiorczość w rodzinie	25
Godziny do dyspozycji nauczyciela		14
Razem		106

4.3. Metody preferowane w dydaktyce

Założenia organizacyjne, metody kształcenia i procedury osiągania celów powinny być odpowiednio dobrane do celów kształcenia. Cele edukacyjne przedmiotu „podstawy przedsiębiorczości” będą łatwiej osiągalne, jeżeli uczniowie będą mogli aktywnie uczestniczyć w lekcji. Aktywny udział w lekcji zapewnią następujące metody:

Dyskusja seminaryjna polegająca na referowaniu wybranego problemu przez ucznia. Następnie na podstawie sformułowanej tezy i hipotezy przeprowadza się ich ocenę i wypracowuje nowe rozwiązania. Metoda ta może być stosowana do przedstawiania tematów związanych z globalizacją, walką z bezrobociem, rolą państwa w gospodarce.

Dyskusja plenarna, która jest prowadzona na forum całej klasy. Nauczyciel określa sytuację problemową, a następnie prowadzi dyskusję według kolejności zgłoszeń. W metodzie tej ważne jest odpowiednie określenie problemu – zaprezentowanie kilku możliwych stanowisk. Powinna być ona stosowana przy omawianiu złożonych zagadnień, np. na temat polityki monetarnej państwa (polityka restrykcyjna czy ekspansywna).

Sesja pomysłowości (burza mózgów) służąca do poszukiwania różnych wariantów rozwiązań danego problemu i wyboru wariantu najlepszego. Metoda ta powinna być stosowana do poszukiwania rozwiązań pewnych niepokojących zjawisk, np. w jaki sposób można zmniejszyć bezrobocie.

Metoda sytuacyjna polegająca na rozwiązywaniu problemów za pomocą specjalnie opracowanego opisu sytuacji, który nosi cechy autentyczności. Metoda ta powinna być stosowana podczas rozwiązywania problemów konfliktowych, np. konflikty w organizacji.

Metoda inscenizacyjna polegająca na odgrywaniu przez uczniów pewnych ról w określonej sytuacji. Metoda ta powinna być stosowana w sytuacji, gdy cele kształcenia są związane z kształtowaniem postaw wobec problemów społeczno-politycznych i gospodarczych oraz rozwijaniem umiejętności obrony własnych poglądów i rozumieniem innych. Metoda może być wykorzystana na zajęciach dotyczących asertywności.

Metaplan (plakat) stanowi podstawę do dyskusji, do której uczniowie powinni być odpowiednio przygotowani.

Metoda gier dydaktycznych zajmuje istotne miejsce w kształceniu kompetencji kluczowych przedsiębiorczości polega, na wykorzystywaniu gier do opisywania pewnych zjawisk ekonomicznych. Metoda ta pokazuje – w sposób zbliżony do zabawy – konsekwencje podejmowanych decyzji, nadaje się do praktycznej ilustracji wielu procesów ekonomicznych, na przykład symulacji gry na giełdzie papierów wartościowych, funkcjonowania banków, planowania budżetu domowego, zarządzania marketingiem. Wyróżnia się gry: decyzyjne, symulacyjne, specjalistyczne i psychologiczne. Główne cechy gier dydaktycznych to:

- aktywność uczących się,
- interakcje między nimi,
- celowo organizowane sytuacje dydaktyczne,
- konkurencja między uczestnikami,
- określone reguły gry wyznaczające zakres i rodzaj czynności wykonywanych przez graczy.

Metoda projektów polegająca na opracowaniu przez uczniów projektów. Grupa uczniów powinna wybrać jeden temat projektu do opracowania w ciągu roku szkolnego. Temat projektu powinien być ustalony przez uczniów. Uczniowie pracują nad swoim projektem, co pewien czas robią sprawozdania z jego realizacji, a na koniec prezentują swój projekt.

Ćwiczenia indywidualne powinny być stosowane w sytuacji, gdy podstawowym celem kształcenia jest zdobycie praktycznych umiejętności przez poszczególnych uczniów. Metoda ta powinna być stosowana w technikum podczas realizacji jednostek dydaktycznych związanych z gospodarką rynkową, rynkiem pracy, poszukiwaniem informacji, tworzeniem i wypełnianiem dokumentów związanych z zakładaniem firmy czy jej prowadzeniem, prawem pracy, ponieważ te zagadnienia są tematem zewnętrznego egzaminu zawodowego.

Praca własna ucznia z tekstem. Warto stosować tę metodę by przyzwyczaić ucznia do samokształcenia, ćwiczenia umiejętności czytania tekstów ekonomicznych ze zrozumieniem. Można ją wykorzystać do realizowania tematów związanych z inflacją, funkcjonowaniem giełdy papierów wartościowych, prawem pracy.

Filmy dydaktyczne jako studia przykładowe zachowań i procedur podczas poszukiwania pracy, negocjacji, obsługi konsumenta, marketingu, zakładania czy prowadzenia działalności gospodarczej.

Zaleca się również zorganizowanie spotkań z przedstawicielami banków komercyjnych, towarzystw ubezpieczeniowych, organizacji pozarządowych, a także z menedżerami. Wskazane jest również zorganizowanie wycieczki studyjnej na sesję rady gminy, do banku oraz na Giełdę Papierów Wartościowych.

4.4. Środki dydaktyczne

Środki dydaktyczne, które powinny być stosowane w trakcie realizacji przedmiotu „podstawy przedsiębiorczości” to środki audiowizualne, które pozwalają na nagrywanie i odtwarzanie scenek sytuacyjnych czy dyskusji.

Środki dydaktyczne, które należy stosować to plansze i foliogramy. Przydatne będą również druki i formularze, które należy wypełniać przy podejmowaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej.

Pracownia powinna więc być wyposażona w:

- laptop z dostępem do Internetu, rzutnik multimedialny, ekran,
- magnetowid lub odtwarzacz DVD, telewizor,
- kamerę wideo, która umożliwi nagrywanie autoprezentacji, rozmów kwalifikacyjnych, negocjacji i wybranych zajęć grupowych,
- rolety do zaciemnienia okien gdyż pomieszczenie jest nasłonecznione w godzinach przedpołudniowych.

Dzięki zastosowaniu pracy z tekstem u uczniów można ukształtować umiejętność wyszukiwania i korzystania z różnych źródeł informacji (encyklopedii, słowników, roczników statystycznych, Dzienników Ustaw, prasy). Oprócz pracy z tekstem uczniowie powinni korzystać również z mediów elektronicznych dlatego konieczny jest komputer z dostępem do internetu i projektor. Umożliwi to prowadzenie zajęć z wykorzystaniem Internetu, jako źródła informacji. Laptop i rzutnik multimedialny są niezbędne do przedstawiania filmów edukacyjnych, prezentacji.

Każdy uczeń powinien posiadać podręcznik i zeszyt ćwiczeń z serii „Przedsiębiorczość bez tajemnic” wydawnictwa WSiP.

Ważnym elementem wyposażenia pracowni będzie podręczna biblioteczka, w której powinny się znaleźć:

- podręcznik, przewodnik dla nauczyciela, prezentacje, programy komputerowe, gry dydaktyczne, plansze interaktywne,
- prasa, np.: „Rzeczpospolita”, „Puls Biznesu”, „Gazeta Prawna”, „Gazeta podatkowa”
- uzupełniająca literatura fachowa,
- komplet bieżących roczników statystycznych, wybrane akty prawne
- druki różnych dokumentów związanych z zatrudnianiem pracowników, zakładaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej.

4.5. Spis wykorzystywanej literatury

- [1] Belka M., *Ekonomia Stosowana*, Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości, Warszawa 2004
- [2] Bieńkowska G., *Przedsiębiorczość. Uproszczone formy ewidencji gospodarczej stosowane w małych firmach*, WSiP, Warszawa 2000
- [3] Cyrson E., (red.) *Kompendium wiedzy o gospodarce*, Warszawa – Poznań, Wydawnictwo Naukowe PWN 1996
- [4] Filipiak B., Machura K., Raczko D., *Młodzieżowe Miniprzedsiębiorstwo – przewodnik dla nauczyciela*, Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości, Warszawa 2003
- [5] Gregorczyk S., Romanowska M., Sopińska A., Wachowiak P., *Przedsiębiorczość bez tajemnic – podręcznik*, WSiP, Warszawa 2007
- [6] Kielan K., Pokora K., *Wprowadzenie do działalności produkcyjnej handlowej i usługowej*, WSiP Warszawa 2000
- [7] Loch J., *Jak zostać mistrzem w biznesie*, Warszawa, Infor 1996
- [8] Maul L., Mayfield D., *Jak osiągnąć sukces w biznesie? Przewodnik*, Kraków, Krakowski Instytut Wydawniczy 1991.
- [9] Mulak M. S., *Jak opracować business plan. Poradnik dla średnich i małych firm*, Lublin,

- [10] Nickels W., *Zrozumieć biznes*, Dom Wydawniczy Bellona, Oficyna Wydawnicza Rytm.
- [11] Sepkowska Z., *Przedsiębiorczość – Kreowanie ról na rynku pracy*, WSiP, Warszawa, 1999
- [12] Sepkowska Z., Żurakowski F., *Przedsiębiorczość – wprowadzenie do zarządzania*, WSiP, Warszawa, 2000
- [13] Szulce H., Florek M., Żminkowski T., *Marketing*, WSiP Warszawa 2006
- [14] West A., *Zaplanuj swój biznes*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN 1998
- [15] Żurakowski F., *Przedsiębiorczość – Poszukiwanie pomysłu na firmę i jej uruchomienie*, WSiP, Warszawa, 1999
- [16] Żurakowski F., *Przedsiębiorczość – wybrane zagadnienia z etyki w biznesie. Techniki negocjacji*, WSiP, Warszawa 1999
- [17] Żaro Z., *Jak założyć i poprowadzić własną firmę*, Sigma, Skierniewice 2001.

4.6. Postulowane wyposażenie pracowni przedmiotowej

Pracownia powinna być wyposażona w:

- laptop,
- rzutnik multimedialny,
- projektoskop,
- ekran,
- folię do projektoskopu i odpowiednie pisaki,
- magnetowid lub odtwarzacz CD/DVD,
- telewizor,
- kamerę wideo,
- Internet,
- lekkie stoliki umożliwiające manewry w przypadku pracy w grupie,
- flipchart – stojak z papierem wielkoformatowym.

Ważnym elementem wyposażenia pracowni jest podręczna biblioteczka, w której powinny znaleźć się:

- komplet szkolnych słowników pojęć ekonomicznych,
- podręcznik i ćwiczenia,
- przewodnik dla nauczyciela,
- prasa, np.: „Rzeczpospolita”, „Puls Biznesu”, „Gazeta Prawna”,
- uzupełniająca literatura fachowa,
- komplet bieżących roczników statystycznych,
- wybrane akty prawne,
- druki różnych dokumentów związanych z zatrudnianiem pracowników, zakładaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej.

5. Opis założonych osiągnięć ucznia

5.1. Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji programu będzie umiał:	Wymagania ponadpodstawowe – uczeń po realizacji programu będzie umiał:
<ul style="list-style-type: none"> • posługiwać się pojęciami i terminami: potrzeba, osobowość, asertywność, kreatywność, przedsiębiorczość, stres, • scharakteryzować hierarchię potrzeb, • wymienić czynniki mające wpływ na zmianę hierarchii potrzeb, • scharakteryzować różne typy osobowości człowieka, • scharakteryzować zasady rozwoju osobistego, • wymienić cechy człowieka asertywnego, • objaśnić, na czym polega inicjatywność i przedsiębiorczość człowieka, • ocenić mocne i słabe strony własnej osobowości, • scharakteryzować podstawowe psychologiczne teorie człowieka, • posługiwać się pojęciami i terminami: role: społeczne, organizacyjne, kierownicze, konflikt ról, • scharakteryzować role, które człowiek odgrywa w swoim życiu, • rozróżnić role społeczne i organizacyjne, • wyjaśnić, dlaczego człowiek zachowuje się odmiennie w różnych sytuacjach, • przygotować się do autoprezentacji, • dokonać autoprezentacji, • ocenić autoprezentację. • omówić proces komunikacji interpersonalnej, • wymienić bariery komunikacji, • wymienić czynniki wpływające na efektywną komunikację, • scharakteryzować podstawy dobrej komunikacji. • posługiwać się pojęciami i terminami: problem decyzyjny, decydent, decyzja, racjonalność decyzji, informacja, luka informacyjna, użyteczność informacji, • scharakteryzować proces podejmowania decyzji, 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnić konieczność zaspokajania potrzeb przez człowieka, • wskazać zależność między zachowaniem człowieka a jego potrzebami, • wskazać, jakimi cechami powinien odznaczać się przywódca, • wskazać różnice między psychologicznymi teoriami człowieka, • odróżniać asertywność od uległości i agresywności, • dokonać trafnej i uzasadnionej samooceny, • ocenić efektywność poszczególnych psychologicznych teorii człowieka w praktyce, • wyjaśnić na czym polega konflikt ról, • scharakteryzować role kierownicze, • wskazać przyczyny występowania konfliktu ról, • podać sposoby rozwiązywania konfliktu ról, • uzasadnić konieczność znajomości roli, którą odgrywa dana osoba, • poprawić błędy popełniane podczas autoprezentacji, • omówić techniki wywierania wpływu na innych ludzi, • wyjaśnić znaczenie autoprezentacji przy wywieraniu wpływu na innych ludzi, • scharakteryzować przebieg negocjacji, • ocenić proces komunikacji interpersonalnej, • wymienić czynniki wpływające na przebieg negocjacji, • przeprowadzić negocjacje, • wskazać wady i zalety decyzji indywidualnych i grupowych, • odróżnić informacje od wiadomości, • objaśnić pojęcie luki informacyjnej, • ocenić poprawność podjętej decyzji, • wskazać na potrzebę racjonalności decyzji, • podać przykłady decyzji racjonalnych i nieracjonalnych, • zidentyfikować różne źródła pozyskiwania informacji, • ocenić użyteczność uzyskiwanych informacji, • wymienić i scharakteryzować zasoby występujące w gospodarce, • omówić proces okrężnego obiegu dochodów, • wyjaśnić prawa popytu i podaży, • scharakteryzować czynniki wpływające na popyt i podaż,

<ul style="list-style-type: none"> • wymienić i scharakteryzować rodzaje racjonalności decyzji, • omówić formy podejmowania decyzji, • wymienić i scharakteryzować cechy użytecznej informacji, • posługiwać się pojęciami: konsument, zasoby, rynek, podaż, popyt, równowaga rynkowa, pieniądz, • wymienić podmioty gospodarki rynkowej i określić ich rolę, • wyjaśnić rolę rynku w gospodarce, • omówić funkcje pieniądza, • posługiwać się pojęciami: przedsiębiorstwo, makrootoczenie przedsiębiorstwa, • wymienić i scharakteryzować elementy wchodzące w skład makrootoczenia przedsiębiorstwa, • wyjaśnić pojęcie globalizacji, • wyjaśnić przyczyny globalizacji, • wymienić korzyści wynikające z globalizacji, • posługiwać się pojęciami i terminami: dochód narodowy, produkt narodowy brutto, produkt krajowy brutto, inflacja, bezrobocie, eksport, import, bilans płatniczy, bilans • handlowy, kurs walutowy, recesja, koniunktura, • opisać podstawowe mierniki wzrostu gospodarczego, takie jak: PKB, PNB, dochód narodowy, • identyfikować rodzaje inflacji w zależności od przyczyn jej powstania oraz poziomu stopy inflacji, • posługiwać się pojęciami i terminami: budżet państwa, bank centralny, polityka fiskalna, podatki, transfery, wydatki rządowe, polityka monetarna, stopa procentowa, stopa rezerw bankowych, operacje otwartego rynku, interwencjonizm państwowy, • wymienić i scharakteryzować funkcje państwa, • objaśnić konstrukcję budżetu państwa, • wyjaśnić znaczenie i funkcje banku centralnego, • scharakteryzować zasady i narzędzia polityki monetarnej, • wyjaśnić zasady i narzędzia polityki fiskalnej, • wymienić cele społeczne w państwie, • identyfikować rodzaje wydatków na cele społeczne, • scharakteryzować budżet samorządu terytorialnego, • posługiwać się pojęciami i terminami:	<ul style="list-style-type: none"> • określić punkt równowagi rynkowej, • ustalić powiązania zachodzące między podmiotami występującymi w okrężnym obiegu dochodów, • podać cechy makrootoczenia przedsiębiorstwa, • opisać szanse i zagrożenia przedsiębiorstwa, wynikające z jego makrootoczenia, • scharakteryzować współpracę międzynarodową. • wyjaśnić, dlaczego makrootoczenia firm działających na różnych rynkach są różne, • wskazać potrzebę znajomości zjawisk zachodzących w makrootoczeniu przedsiębiorstwa, • objaśnić wpływ poszczególnych elementów wchodzących w skład makrootoczenia, • na działalność przedsiębiorstwa scharakteryzować globalizację mediów i kultury, • omówić cechy gospodarki globalnej, • wyjaśnić zachowania konsumenta i przedsiębiorstw w gospodarce globalnej • scharakteryzować wpływ wzrostu gospodarczego na działalność przedsiębiorstw, • analizować skutki inflacji, • scharakteryzować zjawisko recesji w gospodarce, • scharakteryzować zjawisko dobrej koniunktury w gospodarce, • obliczyć dynamikę PKB, • obliczyć stopę inflacji, • porównać wielkość dochodu narodowego w krajach słabo i wysoko rozwiniętych, • wymienić zalety i wady dochodu narodowego jako miernika rozwoju gospodarczego, • zanalizować tempo wzrostu gospodarczego w kraju i za granicą, • analizować zmiany poziomu inflacji w Polsce i innych krajach, • omówić bilans płatniczy i bilans handlowy, • wykorzystywać rocznik statystyczny jako źródło informacji do charakteryzowania zjawisk ekonomicznych, • wyjaśnić znaczenie deficytu państwa i podać sposoby jego pokrywania, • wyjaśnić różnicę między deficytem państwa a długiem publicznym, • opisać rolę Rady Polityki Pieniężnej, • objaśnić wpływ polityki fiskalnej na rozwój gospodarki, • wskazać powiązania między poszczególnymi wydatkami na cele społeczne, • wykazać wpływ polityki monetarnej na działalność przedsiębiorstw, • scharakteryzować budżet państwa na dany rok, • wskazać rolę państwa w działalności gospodarczej, • wskazać dodatnie i ujemne strony sterowania gospodarką za pomocą polityki monetarnej i polityki fiskalnej, • scharakteryzować politykę monetarną i politykę fiskalną w Polsce, • scharakteryzować przejście Polski do gospodarki rynkowej,
---	---

<p>rynek pracy, podaż pracy, popyt pracy, bezrobocie,</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienić i scharakteryzować czynniki wpływające na podaż i popyt na pracę, • omówić równowagę na rynku pracy, • identyfikować przyczyny i rodzaje bezrobocia, • posługiwać się pojęciami i terminami: rynek finansowy, rynek pieniężny, rynek kapitałowy, instrumenty finansowe, instytucje finansowe, • wymienić i scharakteryzować składniki rynku finansowego, • wymienić i scharakteryzować instrumenty finansowe, • wymienić instytucje finansowe, • opisać funkcjonowanie giełdy papierów wartościowych, • posługiwać się pojęciami i terminami: wymiana międzynarodowa, wymiana handlowa, bilans handlowy, eksport, import, • wyjaśnić znaczenie międzynarodowej integracji gospodarczej, • wymienić etapy międzynarodowej integracji gospodarczej, • omówić ideę Unii Europejskiej, • posługiwać się pojęciami i terminami: otoczenie konkurencyjne, konkurenci, substytut, potencjalny konkurent, bariery wejścia, dostawca, nabywca, • wymienić i scharakteryzować uczestników otoczenia konkurencyjnego, • wymienić i scharakteryzować bariery wejścia do branży, • posługiwać się pojęciami: strategia, marketing, marketing-mix, • wymienić i scharakteryzować rodzaje strategii, • posługiwać się terminami: przedsiębiorstwo, osobowość prawna, spółka, • wymienić i scharakteryzować formy, prawno-organizacyjne przedsiębiorstw, • wymienić i scharakteryzować rodzaje spółek prawa handlowego, • opisać parametry struktury organizacyjnej, • scharakteryzować model biurokratyczny i organiczny struktur organizacyjnych, • posługiwać się pojęciami: przychód, dochód, aktywa, pasywa, strata, zysk, koszty, rentowność, dochodowość produktu, • wymienić składniki bilansu przedsiębiorstwa, • scharakteryzować próg rentowności, • scharakteryzować sposoby finansowania	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnić rolę budżetu państwa w zaspokajaniu potrzeb społecznych, • wyjaśnić relację między wysokością płacy a wielkością popytu na pracę i wielkością podaży pracy, • wykazać wpływ polityki rządu na rynek pracy, • objaśnić wpływ związków zawodowych na rynek pracy, • scharakteryzować sposoby zmniejszenia bezrobocia, • scharakteryzować stosowane przez państwo narzędzia przeciwdziałania bezrobociu, • objaśnić specyfikę rynku pracy na tle innych rynków gospodarki narodowej, • obliczyć współczynnik aktywności zawodowej, • scharakteryzować bezrobocie w Polsce i porównać je z bezrobociem występującym w innych krajach, • wskazać zależność między typami i stopą bezrobocia a rozwojem gospodarczym kraju, • obliczyć stopę bezrobocia, • odróżnić rynek pieniężny od rynku kapitałowego, • wyjaśnić cele rynku pieniężnego i rynku kapitałowego, • omówić role instytucji finansowych w gospodarce. • omówić rolę, jaką odgrywa system finansowy w gospodarce, • wskazać zasady gry na giełdzie, • interpretować najważniejsze wskaźniki giełdowe, • ocenić aktualne wskaźniki GPW, • omówić zasady polityki Unii Europejskiej, • omówić strukturę eksportu i importu Polski, • wyróżnić i scharakteryzować czynniki wpływające na atrakcyjność branży, • ustalić konkurentów danego przedsiębiorstwa i ich siłę oddziaływania, • ocenić bariery wejścia do danej branży, • ocenić siłę oddziaływania dostawców i nabywców w danej branży, • wykazać, dlaczego przedsiębiorca powinien badać otoczenie konkurencyjne, porównać różne branże, • wskazać sposoby przeciwdziałania omówić procedurę założenia działalności gospodarczej, • zidentyfikować organizacje, które należy powiadomić o założeniu działalności gospodarczej, • dokonać analizy sektora za pomocą metody pięciu sił Portera, • wyjaśnić, dlaczego każde przedsiębiorstwo powinno mieć strategię, • wyjaśnić znaczenie właściwej kombinacji marketing – mix, obsługi klienta, • wymienić czynniki, które powinny być brane pod uwagę przy budowaniu strategii, • podać przykłady różnych strategii przedsiębiorstw, • wyjaśnić dlaczego działania marketingowe są konieczne i na czym one polegają, • opracować prostą strategię działalności gospodarczej, • zaplanować kampanię promocyjną związaną z wprowadzeniem nowego produktu lub wejściem na nowy rynek, • ocenić przydatność poszczególnych form prawno-organizacyjnych przedsiębiorstw w zależności od
--	---

<ul style="list-style-type: none"> działalności przedsiębiorstwa, • scharakteryzować kredyty zaciągane przez przedsiębiorstwo, • rozróżniać podatki, bezpośrednie i pośrednie • rozróżnić formy opodatkowania działalności gospodarczej, • obliczyć podatek VAT i wypełnić fakturę VAT, • określić co jest podstawą opodatkowania w różnych w różnych formach podatku • posługiwać się pojęciami i terminami: kierowanie, władza, funkcje kierownicze, style kierowania, motywacja, • scharakteryzować proces kierowania, • omówić czynniki wpływające na skuteczność kierowania, • omówić funkcje kierownicze, • wymienić i scharakteryzować style kierowania, • wymienić i scharakteryzować podstawowe narzędzia motywacyjne, • scharakteryzować zasady organizacji pracy zespołu, • opisać sposób tworzenia zespołów, • wymienić zasady budowy biznesplanu, • omówić strukturę biznesplanu, • omówić procedurę założenia działalności gospodarczej, • zidentyfikować organizacje, które należy powiadomić o założeniu działalności gospodarczej, • posługiwać się pojęciami i terminami: etyka, lobby, korupcja, mobbing, • omówić zasady prowadzenia biznesu, • scharakteryzować zachowania etyczne i nieetyczne, • posługiwać się pojęciami i terminami: etyka, lobby, korupcja, mobbing, • omówić zasady prowadzenia biznesu, • scharakteryzować zachowania etyczne i nieetyczne, • zdefiniować pojęcie ryzyka w działalności przedsiębiorstwa, • wymienić sposoby ograniczenia ryzyka w prowadzeniu działalności gospodarczej, • posługiwać się pojęciami i terminami: użyteczność całkowita, użyteczność krańcowa, mapa obojętności, ścieżka cen, • identyfikować potrzeby członków rodziny, • wymienić sposoby zaspokajania potrzeb, • odróżnić dobra konsumpcyjne od dóbr produkcyjnych, • scharakteryzować decyzje podejmowane przez konsumenta, • scharakteryzować sposoby ochrony konsumenta,	<ul style="list-style-type: none"> rodzaju i wielkości przedsiębiorstwa, • zdiagnozować strukturę organizacyjną przedsiębiorstwa, • dobrać właściwą formę prawną do różnego typu przedsięwzięć gospodarczych, • posługiwać się aktami prawnymi regulującymi działalność przedsiębiorstwa jako źródłem informacji. • obliczyć przychód, zysk netto, zysk brutto, • obliczyć próg rentowności, • obliczyć dochodowość produktu, • obliczyć wskaźniki: rentowności, płynności, zadłużenia, • wypełnić przykładowe zapisy w księdze przychodów i rozchodów na podstawie typowych dokumentów np. faktury VAT, • określić pojęcie podatku VAT naliczonego i należnego, • ustalić podstawę opodatkowania podatku dochodowego, • obliczyć podatek dochodowy od dochodów osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, • dostosować formę opodatkowania do rodzaju działalności gospodarczej, • ustalić stan rozrachunków z budżetem tytułu podatku VAT, • wymienić cechy skutecznego kierownika, • ustalić najbardziej efektywny styl kierowania, • wyjaśnić, jak należy skutecznie motywować człowieka, • ocenić skuteczność działania kierownika w danej organizacji, • uzasadnić, dlaczego skuteczniejsze jest nagradzanie niż karanie, • wymienić czynniki wpływające na efektywność pracy zespołowej, • wskazać nieprawidłowości w pracy zespołu, • uzasadnić potrzebę integracji i spójności grupy jako warunku koniecznego w pracy zespołowej, • omówić zastosowanie biznesplanu, • wskazać na konieczność sporządzania biznesplanu w określonych sytuacjach. • opracować biznesplan, • wypełniać niezbędne dokumenty potrzebne do rozpoczęcia działalności gospodarczej. • przeprowadzić symulację zarejestrowania działalności gospodarczej, • wyjaśnić, na czym polega odpowiedzialność etyczna przedsiębiorcy wobec innych podmiotów, • ocenić pod względem etycznym zachowania przedsiębiorstw, • opracować podstawowe założenia kodeksu etycznego, • ocenić ryzyko związane z prowadzeniem działalności, • wyjaśnić, dlaczego ryzykowne przedsięwzięcia są bardziej opłacalne, • wyjaśnić, dlaczego ryzyko w działalności gospodarczej jest nieuniknione, • odróżniać potrzeby indywidualne od potrzeb zbiorowych, • rozróżniać potrzeby bieżące i przyszłe, • objaśnić przebieg krzywej użyteczności, krzywej obojętności i ścieżki cen, • wyznaczać punkt równowagi konsumenta,
---	---

<ul style="list-style-type: none"> • wymienić i scharakteryzować dokumenty aplikacyjne, • scharakteryzować proces selekcji pracowników, • omówić rodzaje umów o pracę, • wymienić obowiązki pracownika i pracodawcy, • omówić sposoby ustania stosunku pracy, • scharakteryzować różne formy zatrudnienia, • scharakteryzować różne formy wynagrodzeń, • scharakteryzować podatki liczone od wynagrodzeń, • posługiwać się pojęciem zasiłek, • wymienić i scharakteryzować różne rodzaje zasiłków, • omówić zasady funkcjonowania I, II i III filaru, • posługiwać się pojęciami i terminami: kapitał, jednostka uczestnictwa, lokata, akcja, dywidenda, obligacje, lokaty rzeczowe, • wymienić i scharakteryzować formy lokowania pieniędzy, • odróżnić wydatki stałe od wydatków okresowych, • odróżnić wydatki konsumpcyjne od wydatków inwestycyjnych, • posługiwać się terminami: suma ubezpieczenia, składka, szkoda, odszkodowanie, • wymienić i scharakteryzować rodzaje ubezpieczeń majątkowych, • wymienić i scharakteryzować rodzaje ubezpieczeń na życie, • ocenić dochody gospodarstwa domowego, • ocenić wydatki gospodarstwa domowego, wskazać źródła oszczędzania, • omówić zasady konstruowania budżetu gospodarstwa domowego, • wskazać źródła zwiększania dochodów gospodarstwa domowego, • zidentyfikować instytucje zajmujące się ochroną praw konsumenta w Polsce, • określić na czym polega ochrona praw konsumenta, • zidentyfikować instytucje zajmujące się ochroną praw konsumenta w Polsce • określić na czym polega ochrona praw konsumenta, • wymienić zasady skutecznej argumentacji, • wymienić zasady ustępowania, • wymienić bariery racjonalności decyzji, • wymienić kryteria oceny rozwiązań problemu decyzyjnego, • wymienić czynniki, które wpływają na	<ul style="list-style-type: none"> • wykazać przyczyny różnych zachowań gospodarstw domowych na rynku, • określić potrzeby poszczególnych członków własnej rodziny, • uzasadnić konieczność sporządzania przez gospodarstwa domowe budżetów, • objaśnić pojęcie kosztów alternatywnych, • przygotować życiorys zawodowy i list motywacyjny, • przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej, • wyjaśnić, co musi zrobić pracodawca, aby zatrudnić nowego pracownika, • opisać cechy dobrego pracownika, • posługiwać się terminem wynagrodzenie nominalne i wynagrodzenie realne, • rozróżniać płacę brutto i netto, • odróżniać przychody z pracy od kosztów pracy, • obliczyć dochody brutto i netto, • posługiwać się pojęciem zasiłek, • wymienić i scharakteryzować różne rodzaje zasiłków, • omówić zasady funkcjonowania I, II i III filaru, • ukazać rolę państwa w zakresie świadczeń, • ocenić system zabezpieczenia emerytalnego, • wymienić różnych ubezpieczycieli, • ocenić korzyści wynikające z różnych typów ubezpieczeń, • porównać oferty funduszy emerytalnych. • omówić wady i zalety różnych form lokowania pieniędzy, • wymienić cechy dobrej lokaty, • wyjaśnić, skąd się biorą oszczędności w gospodarstwie domowym, • wyjaśnić, dlaczego nie warto przechowywać oszczędności w „skarpecie”, • obliczyć odsetki od lokat bankowych, • porównać warunki oszczędzania i kredytowania w miejscowych bankach i wybrać najkorzystniejsze z nich, • odróżniać ubezpieczenia obowiązkowe od ubezpieczeń indywidualnych, • wymienić różnych ubezpieczycieli. • zaplanować wydatki gospodarstwa domowego, • wskazać rolę regulacji państwa dotyczącej ubezpieczeń, • ocenić korzyści wynikające z różnych typów ubezpieczeń, • dokonać wyboru ubezpieczenia na życie, • wskazać ograniczenia przy konstruowaniu budżetu gospodarstwa domowego, • scharakteryzować kredyty konsumpcyjne i mieszkaniowe, • wyjaśnić, na czym polega racjonalne gospodarowanie budżetem gospodarstwa domowego, • wskazać możliwości zmniejszania ryzyka związanego z oszczędzaniem, • zaplanować zbilansowany budżet gospodarstwa domowego, • wykazać duże znaczenie dobrze skonstruowanego budżetu gospodarstwa domowego,
---	---

<p>wybór formy prawno-organizacyjnej przedsiębiorstwa,</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienić czynniki, które wpływają na wybór formy prawno-organizacyjnej przedsiębiorstwa, • wymienić kraje, z którymi Polska prowadzi wymianę międzynarodową, • wymienić instrumenty rynku kapitałowego w Polsce. 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenić postawy przedsiębiorcze w rodzinie. • rozróżnić pojęcia związane z ochroną praw konsumenta, • identyfikować podstawowe prawa konsumenta, • wskazać instytucje zajmujące się ochroną praw konsumenta w regionie, • wskazać źródła prawa dotyczące ochrony praw konsumenta, • wykorzystać podstawowe przepisy dotyczące ochrony praw konsumenta do rozstrzygnięcia kwestii spornych między sprzedawcą a konsumentem.
---	--

5.2. Główne narzędzia kontroli

Podział celów kształcenia na wymagania podstawowe i ponadpodstawowe stanowi podstawę do konstruowania narzędzi pomiaru dydaktycznego. Podczas procesu kształcenia należy sprawdzać na bieżąco postępy uczniów. Ma to na celu monitorowanie stopnia osiągnięcia założonych celów kształcenia oraz daje nauczycielowi możliwość dobierania skutecznych metod pracy z uczniem. Znając bieżące braki w wiedzy uczniów, nauczyciel może szybko i skutecznie nadrobić te zaległości. Po zakończeniu każdego działu przeprowadza się badanie osiągnięć, które mają na celu sprawdzenie wyników końcowych kształcenia i porównanie ich z założonymi celami. Metoda pomiaru osiągnięć ucznia powinna być dobrana do założonych celów ogólnych i celów szczegółowych kształcenia. Kryteria oceniania będą podane uczniom przed realizacją danego modułu. Arkusz samooceny i arkusz oceny opisowej sporządzonej przez nauczyciela to pomiary, które powinny być preferowane podczas sprawdzania osiągnięć z zakresu działu I. „Psychologiczne i socjologiczne uwarunkowania przedsiębiorczości” oraz z wybranych jednostek dydaktycznych, będących elementami komunikacji interpersonalnej (np. negocjacje, zasady pracy zespołowej).

Test pisemny jest typową formą pomiaru sprawdzającego zarówno bieżące osiągnięcia, jak i osiągnięcia z zakresu całego programu. Test pisemny wielostopniowy – obejmujący kilka poziomów wymagań (np. wymagania podstawowe i ponadpodstawowe) – może stanowić podstawę do oceny osiągnięć uczniów z zakresu wiedzy ekonomicznej, czyli części II, III, IV. Forma zadania w teście może być zróżnicowana np: zadanie z luką, wielokrotnego wyboru, krótkiej odpowiedzi, na dobieranie, prawda – fałsz, dokonywanie obliczeń podatków, wynagrodzeń, przychodów, zysków, kalkulacja kosztów, wypełnianie dokumentów.

Odpowiedzi ustne są formą, która może sprawdzić zrozumienie podstawowych pojęć w odniesieniu ich do rzeczywistości. Polecenia dla ucznia będą tak formułowane, by uczeń mógł się wykazać umiejętnością myślenia analitycznego i syntetycznego.

Zadawane przez nauczyciela pisemne prace domowe będą nastawione na rozwiązywanie problemów i korzystanie z różnych źródeł informacji oraz będą sprawdzać umiejętność formułowania krótkich wypowiedzi pisemnych na tematy ekonomiczne. Uczeń może wtedy wykazać swoją aktywność i przedsiębiorczość.

Uczniowie wykonają jedno zadanie metodą projektów, ponieważ daje ono możliwość sprawdzenia – prócz wiedzy – umiejętności pracy w grupie i korzystania z różnych źródeł informacji, samodzielności, przedsiębiorczości oraz prezentacji. Tematy projektów będą sformułowane przez uczniów i nauczyciela i będą miały charakter problemowy.

6. Procedura ewaluacji programu nauczania

Ewaluacja pracy ucznia umożliwia nauczycielom korygowanie treści i metod dydaktycznych oraz diagnozowanie jakości i efektywności własnej pracy. Analiza ilościowa i jakościowa procesu nauczania podstaw przedsiębiorczości pozwoli nauczycielowi ustalić:

- w jakim stopniu uczniowie opanowali wiedzę, szczególnie umiejętności kluczowe i działania przedsiębiorcze,
- jak trwała jest ich wiedza
- jakie umiejętności i działania przedsiębiorcze należy poddać weryfikacji,
- jakie treści należałoby zmodyfikować, czyli jakie zmiany należałoby wprowadzić w programie nauczania.

Działania ewaluacyjne mają prowadzić do wyciągnięcia wniosków i podjęcia właściwych decyzji związanych z poprawieniem struktury treści programowych i doskonaleniem metodyki nauczania.

Do oceny procesu dydaktycznego zaangażuję uczniów, przeprowadzając wśród nich anonimowe ankiety na temat treści nauczania, swojej pracy i stosowanych metod na koniec poszczególnych działów. Otrzymane w ten sposób informacje wykorzystam do doskonalenia swojego warsztatu pracy.

Przykładowa ankieta samooceny kompetencji przedsiębiorczości ucznia

(zaznacz „x” odpowiedź na skali ocen)

L p.	Umiejętności:	Skala ocen (od 1 do 6).					
		1	2	3	4	5	6
1.	Potrafię prowadzić mediacje.						
2.	Potrafię argumentować podjęte decyzje.						
3.	Potrafię selekcjonować informacje.						
4.	Potrafię formułować wnioski.						
5.	Potrafię dostrzegać współzależności pomiędzy zleceniami.						
6.	Potrafię współdziałać w zespole.						
7.	Potrafię przygotować materiały do realizacji tematu.						

Przykładowa ankieta ewaluacji zajęć lekcyjnych.

(Zaznacz „x” odpowiedź na skali ocen)

Kryterium	Skala ocen (od 1 do 6)					
	1	2	3	4	5	6
Czy zajęcia zaciękały Cię?						
Czy rozumiałeś cele zajęć?						
Czy podobały się zastosowane metody nauczania?						
Czy rozumiałeś przedstawiane treści?						
Czy przekazane treści wykorzystasz w życiu zawodowym?						

7. Ewentualne warunki niezbędne do realizacji programu

Niniejszy program został napisany na potrzeby określonej klasy technikum dla zawodu technik informatyk/elektronik.

Zajęcia podstaw przedsiębiorczości powinny być prowadzone przez nauczyciela posiadającego przygotowanie z zakresu podstaw przedsiębiorczości. Aby planować i organizować zajęcia oraz właściwie kierować pracą grupy i aktywnością uczniów, nauczyciel musi wykazywać niezbędne kompetencje trenerskie (planowanie, umiejętności techniczne, komunikatywność, inteligencja emocjonalna, panowanie nad procesem dydaktycznym, umiejętności myślenia i tworzenia koncepcji). Niezbędne jest więc bardzo dobre przygotowanie metodyczne i pełna znajomość aktualnych zagadnień ekonomicznych, śledzenie na bieżąco informacji i publikacji o tematyce gospodarczej.

Niektóre z zagadnień realizowanych w ramach przedmiotu wymagają konsultacji z innymi nauczycielami uczącymi przedmiotów zawodowych w zawodzie technik informatyk/elektronik, aby właściwie dobrać treści, metody i cele aby jak najlepiej przygotować ucznia do odnalezienia się na rynku pracy.

8. Bibliografia

- [1] Gregorczyk S., Romanowska M., Sopińska A., Wachowiak P., *Przedsiębiorczość bez tajemnic – poradnik dla nauczyciela*, WSiP, Warszawa 2002
- [2] Gregorczyk S., Romanowska M., Sopińska A., Wachowiak P., *Przedsiębiorczość bez tajemnic - program nauczania podstaw przedsiębiorczości*, WSiP, Warszawa 2007
- [3] Gregorczyk S., Romanowska M., Sopińska A., Wachowiak P., *Przedsiębiorczość bez tajemnic – podręcznik*, WSiP, Warszawa 2007
- [4] Król I., Pielachowski J., *Nauczyciel i jego warsztat pracy*, Wydawnictwo eMPi2, Poznań 2001
- [5] Komorowska H., *O programach prawie wszystko*, KOWEZ, Warszawa 1999.
- [6] Korba J., Mistrza M., Smutek Z., *Program nauczania w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego i technikum*, OPERON -2005,
- [7] Kruszewski K., *Sztuka nauczania. cz. I*, Warszawa 1988,
- [8] Kupisiewicz C., *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1988,
- [9] Makieła Z., Rachwał T., *Program nauczania w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego i technikum*, Nowa Era,
- [10] Makieła Z., T. Rachwał, *Program nauczania w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego i technikum*, Nowa Era,
- [11] Nowacki T., *Podstawy dydaktyki zawodowej*, Warszawa 1991,
- [12] Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1998,
- [13] Sempruch J. *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie, Lublin 2009
- [14] *Informator o egzaminie z przygotowania zawodowego*, OKE /CKE, Warszawa 2005,

